

15—16 april

Debatter m. m.**Tisdagen den 15 april**

	Sid.
Svar på fråga av herr Stenberg ang. utredningen om boxningssportens skadeverkningar	5
Svar på interpellationer av:	
herr Edlund ang. en översyn av befintliga skyddsrum	8
herr Jönsson i Jämtlands Sikås ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget	12
Svar på fråga av herr Alemyr ang. vissa brister i de privata yrkes-skolornas verksamhet	17
Svar på interpellationer av:	
herr Olofson ang. gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd	18
fru Jäderberg ang. samebefolkningens bostadsfråga	21
herr Johansson i Öckerö ang. ersättningen för sjuktransporter med båt	24
herr Johansson i Norrköping ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida	26
herr Jansson i Benestad ang. utbetalningen av stödlån och kontantbidrag till jordbruk m. m.	30
Interpellation av herr Eliasson i Stockholm ang. barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem	33

Onsdagen den 16 april fm.

Lån till Uppsala studentkår	39
Avhjälpan av svårigheter för näringslivet i Blekinge	39
Lämpligare behandling av vissa värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst	41
Uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen	61

	Sid.
Stöd åt familjeförsörjare vid anhörigas sjukdom	64
Upphävande av jordförvärvslagen m. m.	66
Anslag till lantbruksnämnderna	95
Överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag	98
Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati	101

Onsdagen den 16 april em.

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati (Forts.)	112
Folkskoleväsendet m. m.:	135
Bidrag till anordnande av skolmåltider	136
Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet	141
Bidrag till driften av folkskolor m. m.	147
Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag	152
Folkskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordlig- aste gränsorter m. m.	154
Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor	155
Utbildning av ungdomsledare	159
Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet	161
Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer . . .	165
Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.	166
Lättnader i kreditrestriktionerna för tryggande av kommunal upp- låning	170

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 15 april

<i>Statsutskottets</i> memorial i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut: — nr 83, om anslag till främjande av lärlingsutbildning hos hant- verksmästare	32
— nr 84, om statsgaranti för lån till hantverks- och småindustri- företag	32
— nr 85, om villkor för användningen av anslag för idrottens främjande	32

Onsdagen den 16 april fm.

Val av valmän och suppleanter för utseende av fullmäktige i riks- banken och riksgäldskontoret med suppleanter	37
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 68, ang. anslag å kapitalbudgeten för eck- lesiastikdepartementet	39
— nr 69, om anslag till Musikaliska akademien med musikhögskolan m. m.	39
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 16, ang. åtgärder mot svärigheter för nä- ringslivet i Blekinge	39

	Sid.
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 21, ang. lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.	41
— nr 22, ang. lämpligare behandling av värnpliktiga som av religiösa betänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst	41
— nr 23, ang. förenklad förfarande vid föredragning inför domstol av skriftligt bevismaterial	61
— nr 24, om ändring av 23 kap. 7 § rättegångsbalken	61
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. uppräknig av ersättningsbeloppet enligt militärsättningsförordningen	61
— nr 19, om stöd åt familjeförsörjare vid anhörigas sjukdom.	64
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 12, om upphävande av jordförvärvslagen m. m.	66
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 13, rörande anslag till lantbruksnämnderna	95
— nr 14, ang. medel för år 1958 till bostadslån åt domänverkets fast anställda skogsarbetare, m. m.	98
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 14, om överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag	98

Onsdagen den 16 april em.

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 14, om en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati	112
— nr 15, ang. Sveriges ombildning till republik	135
— nr 16, ang. lagändringar i syfte att möjliggöra kostnadsfritt tillhandahållande åt politiska partier av s. k. äktamakekuvert vid vissa allmänna val.	135
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 70, om anslag till folkskoleväsendet m. m.	135
— nr 71, ang. anslag till medicinska högskolan i Umeå m. m.	169
— nr 72, ang. åtgärder för ökad intagning av studerande vid farmaceutiska institutet	169
— nr 73, ang. vissa ändringar beträffande kyrkomusikerorganisationen	169
— nr 74, ang. anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sjuksjukhus m. m.	169
— nr 75, ang. stat för riksgäldsfonden	170
— nr 76, ang. särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid örlogsvarven m. m.	170
— nr 77, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (försvarsdepartementet).	170
— nr 78, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet)	170
— nr 79, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (kommunikationsdepartementet)	170
— nr 80, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)	170
— nr 81, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (avskrivning av nya kapitalinvesteringar)	170

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 82, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster)	170
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, om ändrad lydelse av 10 § förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) angående skatt å spritdrycker och vin	170
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. lättnader i kreditrestriktionerna för tryggande av kommunal upplåning	170
— nr 20, ang. hotellnäringens kreditproblem	172
— memorial nr 21, ang. anslutning av HSB:s sparverksamhet till ungdomens lönsparande	172
— utlåtande nr 22, ang. ändrad lydelse av §31 mom. 1 bankoreglementet	172

Tisdagen den 15 april

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 9 innevarande april.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas på begäran, att riksdagsman Gösta Darlin, f. d. 25. 5. 1908, Osby, lider av högersidig ischias, och att han är arbetsoförmögen fortfarande och minst t. o. m. den 22/4 1958.

Kristianstad 12/4 58

Malte Brunk
lasarettsläkare

Herr Darlin beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 12 innevarande månad tills vidare.

§ 3

Svar på fråga ang. utredningen om boxningssportens skadeverkningar

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Stenberg har frågat mig när den av riksdagen 1955 begärda utredningen i syfte att klarlägga boxningssportens skadeverkningar och därefter föreslå åtgärder till förebyggande och undanröjande av dessa skadeverkningar kommer att tillsättas.

Med anledning härav vill jag i första hand hänvisa till vad min företrädare anförde i ämnet vid anmälan i 1957 års statsverksproposition under elfte huvudtiteln av anslaget för budgetåret 1957/58 till kommittéer och utredningar

genom sakkunniga. Han framhöll, att Kungl. Maj:t genom beslut den 30 juni 1955 uppdragit åt medicinalstyrelsen att verkställa den av riksdagen begärda utredningen om boxningssportens skadeverkningar m. m. samt fortsatte: »Med skrivelse den 21 januari 1956 har styrelsen till inrikesdepartementet överlämnat en plan för undersökningen, därvid styrelsen anmält, att kostnaderna för densamma beräknats till omkring 100 000 kronor. En inskränkning i den framlagda planen i syfte att nedbringa kostnaderna är enligt styrelsens mening ej möjlig utan att utredningens vetenskapliga resultat äventyras. Då möjlighet icke förelegat att bereda utrymme för en så kostnadskrävande undersökning under kommittéanslaget för innevarande budgetår, har med prövningen av frågan måst anstå till budgetarbetet hösten 1956. Det har därvid befunnits, att utrymme för undersökningen icke heller för budgetåret 1957/58 kunnat beredas under förevarande anslag.»

Detta departementschefens yttrande refererades under motsvarande punkt i statsutskottets utlåtande nr 40 år 1957 men föranledde ej något uttalande från utskottets sida. Riksdagen godkände i ifrågavarande del utan diskussion utskottets utlåtande.

I det läge frågan kommit genom detta ställningstagande av 1957 års riksdag har jag icke ansett mig kunna förorda att den särskilda undersökningen igångsattes. Utrymme för densamma synes icke heller kunna beredas under det anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga, som under elfte huvudtiteln anvisats av riksdagen för nästa budgetår. Då några särskilda medel för

Svar på fråga ang. utredningen om boxningssportens skadeverkningar

den kostnadskrävande undersökningen sålunda icke heller då torde vara tillgängliga och det icke enligt min mening — särskilt mot bakgrunden av riksdagens nyss redovisade ställningstagande 1957 — kan komma i fråga att här för taga i anspråk medel som avsetts för andra angelägna utredningsändamål, synes den planerade undersökningen icke kunna igångsättas under det närmaste året. Det åt medicinalstyrelsen 1955 lämnade uppdraget kvarstår emellertid, och jag avser att med styrelsen taga upp frågan, huruvida ej detta skall kunna åtminstone i vissa delar fullgöras genom en mindre omfattande och dyrbar undersökning än den planerade utan att därför värdet av utredningen äventyras.

Härefter anförde

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för det snabba svar jag fått på min fråga angående riksdagens beslut 1955, då riksdagen begärde en utredning om boxningssportens skadeverkningar och de åtgärder som eventuellt skulle kunna förebygga och undanröja dessa. I svaret har statsrådet lämnat en redogörelse för frågans gång, vilken jag inte behöver upprepa. Jag kan instämma med statsrådet när han säger, att en kostnad på 100 000 kronor för en sådan utredning är en stor summa och att den måste anses vara alltför stor för att man utan vidare skall kunna stoppa in en sådan utredning i det vanliga kommittéanslaget under huvudtiteln.

Statsrådet är ändå positiv när han i slutet av svaret säger, att det åt medicinalstyrelsen 1955 lämnade uppdraget kvarstår och att han avser att ta upp kontakt med medicinalstyrelsen för att undersöka, huruvida det inte vore möjligt att fullgöra detta utredningsuppdrag i något mindre omfattning och

planera det på sådant sätt, att det inte blir så kostsamt, utan att man därför äventyrar utredningens värde. Jag är tacksam för vad statsrådet här anförde, och jag hoppas att statsrådet också kommer att lyckas i det initiativ han tydligen tänker ta.

Jag har inte tagit upp denna fråga för att försöka åstadkomma en ny saksdebatt om boxningens vara eller icke vara med avseende på huruvida statsbidrag till den skall utgå eller ej. Jag har ställt min fråga av den anledningen, att det för mig inte förefaller alldeles riktigt ur principiell och formell synpunkt att man — som tydligen denna kammare avsåg att göra när frågan var uppe till behandling, trots att man begärt en utredning 1955 och trots att utredningskravet återigen aktualiserats både 1956 och 1957 — tänker ta frågan i egna händer och utestänga boxningssporten från anslag, ehuru denna utredning ännu inte kommit till stånd och man inte fått belagt, huruvida boxningssporten har några skadeverkningar och om de i så fall är sådana, att de är möjliga att förebygga. Det var alltså denna principiella sida av saken som föranledde mig att ta upp frågan.

Till slut ber jag att än en gång få framföra ett tack för det positiva i svaret, att statsrådet trots allt skall försöka åstadkomma en utredning.

Herr talmannen meddelade, att herr Hamrin i Jönköping begärt ordet, och beslöt kammaren på framställd proposition bifalla därmed gjort förslag att beträffande denna fråga upphäva den i § 20 mom. 4 kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttranderätten. Ordet lämnades härefter till

Herr HAMRIN i Jönköping (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få tacka kammaren för den generositet som genom herr talmannens förmedling har visats mig, när det beretts mig möjlig-

Svar på fråga ang. utredningen om boxningssportens skadeverkningar

het att säga några ord i anslutning till denna enkla fråga. Jag skall inte på något sätt missbruka detta tillmötesgående genom att mycket utbreda mig i ämnet, men det var några ord i herr Stenbergs inlägg som uppkallade mig.

Jag vill emellertid allra först säga, att jag naturligtvis bara delvis är tillfredsställd med inrikesministerns nyss lämnade besked. Jag tycker nog att denna sak av principella skäl är så pass betydelsefull, att det när riksdagen har begärt en fullständig, uttömmande och allsidig utredning inte borde finnas någon anledning att hesitera, lika litet som man hesiterar i andra sammanhang när så bestämda krav reses från riksdagens sida.

Det är på förekommen anledning som jag emellertid skulle vilja säga ett par saker. Det föreligger redan nu de allvarligaste indicier, som klart ger vid handen, att det här dock är fråga om en sport, som ur rent medicinsk synpunkt — för att nu tills vidare bara hålla sig till den aspekten — är av utomordentligt låg kvalitet. I ett den 17 februari i år dagtecknat remissutlåtande över 1955 års idrotts- och friluftsutrednings betänkande har landets högsta medicinska myndighet bestämt varnat statsmakterna för att längre hålla boxningssporten under armarna genom regelrätta årliga subventioner. Jag säger detta med speciell adress till herr Stenberg. Medicinalstyrelsen åberopar i detta sammanhang en undersökning av ett mycket framstående läkarteam, som tagit omkring 75 svenska amatörboxare under närmare observation. Resultatet är helt avslöjande, utomordentligt komprometterande. Av dessa 75 utövare av sporten uppvisade nämligen intemindre än hälften tydliga tecken till hjärnskador. Jag tycker det är någonting ganska oerhört, och jag tycker att det är ett förkrossande svar på de brev och skrifter som riksdagen i dagarna uppvaktats med från boxningsledningens sida.

Jag upprepar emellertid, att det själv-

fallet måste vara av värde att en utredning kommer till stånd som går ännu djupare in på problemet.

Jag vill till sist tillägga, att en sport, som är så till den grad suspekt och som så till den grad saknar alibi, klara papper, rimligtvis inte bör — jag säger även detta med adress till herr Stenberg — komma i fråga som objekt för det allmännas subventionsverksamhet.

Häri instämde herr Nilsson i Bäste-kille (h).

Vidare anförde:

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag framhöll redan i mitt första anförande att jag inte avsåg att ta upp någon sakdebatt i frågan. Detta har nu emellertid herr Hamrin i Jönköping gjort. Han säger, att han är övertygad om att boxningen har skadeverkningar. Det förvånar mig att han så här apropå har fått klart för sig, att det är på det sättet. Det var ju herr Hamrin själv, som år 1955 i en motion tog upp frågan och begärde en utredning. Allmänna beredningsutskottet tillstyrkte det förslaget, och det blev också riksdagens beslut. Jag tycker då, att man bör löpa linan ut och låta oss få en utredning, som kan vara av värde när vi skall ta ställning till frågan om boxningssportens eventuella skadeverkningar.

Att jag framställde min fråga beror på att jag fann det anmärkningsvärt, att andra kammaren, utan att det förelåg någon motion och utan utskottsbehandling, på ett yrkande i kammaren vid behandlingen av idrottsanslaget kunde fatta ett beslut som innebär, att boxningen mister sitt anslag. Riksdagen har ju ändå beslutat att frågan skall utredas. Rent principiellt är det väl också ganska allvarligt om det skulle gå till så, att riksdagen utan föregående utredning vid behandlingen av ett anslag på 10 miljoner, varom statsmak-

Svar på interpellation ang. en översyn av befintliga skyddsrum

terna är ense, beslutar att låta anslaget vara som det är men att plocka bort den och den delen av verksamheten. Det var ett rätt skrämmande ställningsstagande, och det var därför jag ville aktualisera utredningskravet. Min fråga framställdes endast av det skälet, och jag avsåg som sagt inte att ta upp någon ny sakdebatt.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! Herr Stenberg förbiser tydligen alltför, att i februari i år från medicinalstyrelsen avgivits ett remissutlåtande, vari statsmakterna alldeles bestämt avrådes från att längre hålla boxningssporten under armarna. Det är det ena. Det andra är, att boxningssporten uppenbarligen icke i dag kan uppvisa klara papper. Jag tycker inte att en sportverksamhet, som är i avsaknad av klart alibi, skall stödjas av det allmänna.

Herr STENBERG (fp):

Herr talman! Jag vill bara understryka, att varken medicinalstyrelsen eller den ansvarige departementschefen funnit anledning att göra några ändringar rörande den utredning, som riksdagen begärde 1955, utan man tänker fullfölja utredningsuppdraget. Detta talar väl tillräckligt för att utredningen bör göras och för att det inte hänt någonting i detta ärende som motiverar, att saken inte skulle utredas. I annat fall skulle väl både medicinalstyrelsen och den ansvarige departementschefen ha gjort anmälan till riksdagen, som begärt en utredning men inte fått någon sådan.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Riksdagen har begärt en utredning men inte i samband därmed anvisat några medel för genomförandet av utredningen. Initiativet har då legat hos regeringen, som till riksdagen anmält, att den inte ansett sig

kunna ta av tillgängliga medel för utredningsändamål för att fullfölja ifrågasvarande utredning. Denna anmälan har riksdagen prövat och utan anmärkning godtagit — inte heller herr Hamrin hade vid det tillfället någonting att erinra.

Nu är frågan närmast, om vi kan göra en utredning, som är mindre kostsam än den medicinalstyrelsen tänkt sig. Att använda 100 000 kronor för utredningen vore enligt vårt bedömande att ta i anspråk alltför stor del av anslaget för utredningsändamål. Det kan emellertid finnas en annan möjlighet, och det är att Riksidrottsförbundet tar ett initiativ och säger sig inte ha något att erinra mot att medel för utredningen tas av statsanslaget för idrottens främjande. Det skulle vara intressant att höra, vad exempelvis herr Stenberg har att säga om detta.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. en översyn av befintliga skyddsrum.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Edlund har i en interpellation frågat mig, om jag anser åtgärder påkallade att snabbt åstadkomma en på krigserfarenhet och sakkunskap om bombanfall och bombverkan grundad översyn av befintliga skyddsrum och gällande anvisningar beträffande utbildning och uppträdande vid bombanfall.

Med anledning härav vill jag anföra följande.

Interpellanten framhåller, att allvarliga brister för närvarande vidlöder såväl civilförsvarets skyddsrum byggande som vissa delar av utbildningens planläggning och bedrivande. Någon närmare precisering vari föreliggande bris-

Svar på interpellation ang. en översyn av befintliga skyddsrum

ter skulle bestå har icke lämnats av interpellanten bortsett från att det hävdats, att en del ej angivna anvisningar om individens uppträdande i broschyren »Om kriget kommer» direkt strider mot erfarenheterna från verkligheten. I interpellationen åberopas emellertid, att översten Gärdin, enligt interpellanten en av vårt lands utan tvekan mest erfarna experter på skadeverkan vid bombanfall, tidigare påpekat en rad felaktigheter och brister såväl beträffande skyddsrum som utbildning och anvisningar för uppträdande vid bombanfall. Bakgrunden till interpellationen synes alltså vara den kritik, som Gärdin sedan lång tid tillbaka riktat mot såväl planläggningen av nuvarande befolkningskyddsrum som civilförsvarets utformning och ledning.

Vad först angår skyddsrummsbyggnadet vill jag till en början erinra om att kritiken mot utformningen av de s. k. fullträffsäkra befolkningskyddsrummen redan i mars 1956 föranledde en interpellation i denna kammare av fröken Wetterström. I sitt svar på denna interpellation den 5 december 1956 lämnade dåvarande chefen för inrikesdepartementet en utförlig redogörelse i ämnet särskilt rörande utformningen av befolkningskyddsrummen i Stockholm. I interpellationssvaret framhölls, att befolkningskyddsrummen väl motsvarade kraven enligt gällande civilförvarslag samt att dessa skyddsrum — även vid en ändrad planläggning av civilförsvaret — finge anses innebära ett mycket värdefullt skydd för civilbefolkningen vid anfall även med de modernaste vapen. Ingenting har enligt min mening sedan dess inträffat, som ger anledning till ändring av detta omdöme.

Beträffande enskilda skyddsrum har nyligen under medverkan av allsidig sakkunskap en teknisk-ekonomisk utredning angående anordnande av normalskyddsrum ägt rum, varvid särskild hänsyn tagits till utvecklingen i fråga om massförstörelsevapen. På grundval

av denna utredning har förslag framlagts om att man i fortsättningen skall bygga en ny typ skyddsrum, s. k. reviderade normalskyddsrum, som bl. a. skall bereda ökat stötvågskydd mot atombombsdetonationer. Kungl. Maj:t har i januari 1957 i huvudsak godtagit det framlagda förslaget samt uppdragit åt civilförvarsstyrelsen att utfärda erforderliga nya anvisningar för det tekniska utförandet av normalskyddsrum. Enligt Kungl. Maj:ts beslut skall normalskyddsrum i orter, som bedömas utgöra mål för anfall med atomvapen, ges en något starkare konstruktion än övriga normalskyddsrum.

Av vad jag tidigare sagt framgår, att befolkningskyddsrummen anordnats på ett sätt som motsvarar de krav den vapentekniska utvecklingen uppställer samt att en teknisk översyn nyligen verkstälts i fråga om normalskyddsrummen. Jag vill emellertid framhålla, att grunderna för planering och uppförande av skyddsrum ständigt omprövas med hänsyn till utvecklingstendenserna. Med hänsyn härtill anser jag icke behov föreligga att nu verkställa någon särskild översyn på detta område.

Vad härefter angår utbildning och uppträdande vid bombanfall har Gärdin tidigare riktat kritik mot vissa i den 1952 utkomna broschyren »Om kriget kommer» till vägledning för den enskildes handlande givna råd vid överraskande anfall. Denna kritik har av civilförvarsstyrelsen bemötts bl. a. i två den 6 november 1952 och den 22 oktober 1956 dagtecknade till dåvarande inrikesministern ställda skrivelser. Civilförvarsstyrelsen har därvid lämnat en utförlig motivering för lämnade anvisningar samt framhållit, att denna motivering alltjämt stödes av den främsta tekniska expertisen på området. Interpellanten framhåller att de förfaringssätt som rekommenderas i broschyren ingalunda skänker skydd utan tvärtom innebär, att de personer, som följer anvisningarna, torde utsätta sig för

Svar på interpellation ang. en översyn av befintliga skyddsrum

utomordentligt stora och onödiga risker till liv och lem. Med anledning av detta uttalande vill jag framhålla, att från Gärdins sida särskilt ett förhållande kritiserats, nämligen uppmaningen till den enskilde som befinner sig utomhus att vid överraskande anfall med atombomber kasta sig intill närmaste vägg, i ett dike eller annan fördjupning. Jag vill endast erinra om att motsvarande uppmaning lämnats till medborgarna i Storbritannien, USA, Norge, Nederländerna och Västtyskland, varför utländsk expertis på denna punkt synes dela civilförsvarsstyrelsens uppfattning.

Även på andra punkter lämnas i exempelvis engelska och norska anvisningar för uppträdande vid bombanfall råd, som nära överensstämmer med dem, som lämnas i den svenska broschyren. Härmed är icke sagt, att denna ej är i behov av översyn. I ett svar på en fråga härom i denna kammare den 15 februari 1957 förklarade min företrädare, att vissa avsnitt av broschyren behövde omarbetas bl. a. på grund av tillkomsten av nya vapen och den ändrade utrymningsplanläggningen. Arbetet med en ny och moderniserad upplaga av broschyren borde emellertid anstå till dess civilförvarsutredningen avgivit sitt slutbetänkande och statsmakterna efter prövning av detta beslutat om civilförsvarets definitiva organisation och verksamhet. För egen del är jag av samma uppfattning. Då civilförvarsutredningen numera den 25 mars 1958 avgivit sitt huvudbetänkande, avser jag därför att i anslutning till beredningen och den fortsatta behandlingen av dess förslag även taga upp frågan om en reviderad upplaga av broschyren »Om kriget kommer». Vid dess utarbetande bör självfallet hänsyn tagas till krigsteknikens utveckling sedan 1952 års broschyr utkom och man får över huvud söka tillgodogöra sig den sakkunskap på berörda områden, som kan finnas tillgänglig. Motsvarande anvisningar från länder med erfarenheter från kri-

get och från försök med kärnvapen bör även utnyttjas vid arbetet.

Slutligen må nämnas, att det betänkande om civilförvarsutbildningen, som nyligen avgivits av en särskilt tillkallad sakkunnig och som utarbetats med biträde av experter på olika områden, innehåller utkast till normalplaner för utbildningen med bl. a. anvisningar för instruktion i personligt skydd. Sedan betänkandet remissbehandlats och ställning tagits till förslagen får mera detaljerade sådana anvisningar utarbetas. Jag förutsätter, att även härvid liksom vid instruktörsutbildningen tillgänglig speciell sakkunskap i görligaste mån utnyttjas.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Härpå anförde

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation.

Alla här i kammaren vet nog, att statsrådet visat stort intresse för och lagt ned stor energi på att få fram resultat av pågående utredningar rörande civilförsvaret, och jag förmodar att det var statsrådets förtjänst att det strax före påsk kom en del utredningsresultat. Med hänsyn till det intresse som statsrådet visat och mot bakgrunden av de uttalanden som görs i de framlagda betänkandena finner jag dock interpellationssvaret ganska märkligt, och jag måste säga, att jag känner mig i viss mån besviken. Av interpellationssvaret har jag nämligen fått det intrycket, att statsrådet i stort sett anser det vara väl beställt beträffande civilförsvarets anvisningar och utbildningsmetoder i berörda avseenden. Såsom civilförvarsutredningen framhåller i sitt huvudbetänkande — vilket inom parentes synes vara ett förnämligt arbete — är en verksamhet som civilförsvarets i behov av

Svar på interpellation ang. en översyn av befintliga skyddsrum

fortlöpande översyn, förnyelse och förbättringar med hänsyn till krigsteknikens hastiga, ständigt fortgående utveckling.

Utredningen riktar i det sammanhanget allvarlig kritik mot flera grenar av civilförsvaret och jag måste säga, att jag fått ett starkt intryck av att mycket, som fortlöpande kunde och borde ha gjorts beträffande revidering av föräldrade metoder och bestämmelser, inte har gjorts, troligen i avvaktan på resultatet av pågående utredningar. I motsats till statsrådet har jag den bestämda uppfattningen, att en översyn härvidlag är ett angeläget krav.

Beträffande diskussionen om och kritiken av våra skyddsrum har jag givetvis studerat de redogörelser och uttalanden som statsrådet berörde i sitt svar, men i många avseenden har jag inte kunnat acceptera vad som där sagts, utan jag anser att våra bestämmelser och principer i flera fall är olämpliga eller felaktiga.

Som ett exempel kan jag nämna, att våra principer för skyddsrumbyggnade avviker ganska avsevärt från de tyska, som dock bygger på omfattande, hård och bitter erfarenhet. I Tyskland anser man, att man bör bygga små skyddsrum i närmast möjliga anslutning till bostäder och arbetsplatser. De allt kortare förvarningstiderna gör, att man inte anser det praktiskt eller tillrådligt att bygga stora skyddsrum, som det tar lång tid att nå.

Man får numera räkna med förvarningstider i sekunder, där man förr kunde räkna i minuter. Om man inte vill acceptera en grottetillvaro bör utgångspunkten för skyddsrumbyggnade här i landet liksom i Tyskland vara många, små, lättillgängliga och starka enheter. I det sammanhanget kan det kanske vara värt påpeka, att amerikanerna anser att skyddsrum är det viktigaste medlet för skydd även i atomkrig, alltså viktigare än utrymningsåtgärderna.

Jag vill också påpeka, att det hos oss

förefinnes ett stort behov av översyn av befintliga normalskyddsrum. Framför allt torde det brista i avseende på ventilationsanordningar, och det torde föreligga stor risk på många håll för att många, många människor vid ett verkligt anfall kommer att kvävas i blockerade skyddsrum under raserade byggnader.

I fråga om tagande av skydd vid atombombsanfall vill jag be var och en, som sett bilder från bombade städer, att tänka efter hur det ser ut efter ett sådant anfall. Rasmassorna från väggarna i hus av den hos oss vanliga byggnadstypen faller ju i första hand utåt, och sunda förnuftet säger väl att den säkraste begravningsplatsen är just utmed husväggar.

Statsrådet säger att utländska föreskrifter i stort sett är likadana som våra, och det är riktigt. Jag vill dock påpeka, att de amerikanska bestämmelserna i »Survival under atomic attack» vilken tydligen har legat till grund för våra bestämmelser i »Om kriget kommer», innehåller en del mycket viktiga meningar, som fallit bort i vår broschyr. De säger sålunda angående uppträdandet om man överraskas utomhus av atombombanfall, att man skall ta skydd »alongside the base of a good substantial building», varmed de menar sina »jordbävningssäkra» betonghus. De varnar däremot för »flimsy, wooden ones likely to be blown over on top of you». I Stockholm torde väl mer än 90 procent av byggnaderna vara sådana, som man i detta avseende varnas för i den amerikanska broschyren.

De betänkanden, som nu avlämnats beträffande civilförsvarets organisation och utbildning innehåller många mycket värdefulla synpunkter och anvisningar. Mycket av vad där sägs borde dock snarast beaktas i organisation och utbildning. Jag vädjar därför till statsrådet att söka påskynda det fortsatta arbetet med civilförsvarets omorganisation.

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

Därvid anser jag det vara särskilt viktigt att inrikta arbetet så, att utformningen kommer att bättre än nu svara mot det moderna krigets krav, och man bör naturligtvis tillvarata all den under verkliga förhållanden vunna sakkunskap, som står till buds. Framför allt synes det viktigt, att den stora allmänheten bibringas bättre och mer verklighetsbetonad utbildning i personligt skydd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Jönsson i Jämtlands Sikås, har frågat mig,

1) om jag vill medverka till en särskild redovisning av fjällräddningsanslaget i syfte att ge riksdagen möjlighet till en samlad granskning av fjällräddningens utbyggnad och utrustningsbehov,

2) om den särskilda utredning, som igångsatts rörande fjällräddningstjänsten är oförhindrad att till prövning upptaga även spörsmålet om eventuell ansvarsåföljd för fjällturister, som genom uppenbar vårdslöshet utsätter den tjänstgörande räddningspersonalen för strapatser och risker eller

3) om så inte är fallet, huruvida jag vill pröva detta spörsmål i annan ordning.

Som svar vill jag anföra följande.

Den utredning genom en särskild utredningsman, som i höstas avgivit ett i årets statsverksproposition redovisat betänkande om en utbyggnad av ambulans- och räddningsflygtjänsten i riket, har även fått i uppdrag att utreda vissa

frågor rörande fjällräddningstjänsten. Detta uppdrag anknyter till vad riksdagens 1956 församlade revisorer samt statsutskottet i sitt utlåtande nr 93/1957, p. 32 anfört i ämnet. Det har ännu ej redovisats.

Beträffande frågan om ett särskilt anslag under riksstaten för fjällräddningstjänsten vill jag erinra om att kostnaderna härför för närvarande bestrides från det under elfte huvudtiteln uppförda förslagsanslaget till Anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m. Under detta anslag bokföres utgifterna för räddningstjänsten i fjällen jämte vissa andra kostnader under en särskild titel, Kostnader för efterspanning, upptäckande av brott m. m. Framställningar om medel för ändamålet prövas av Kungl. Maj:t. Under de tre senaste budgetåren har sammanlagt omkring 45 000 kronor ställts till förfogande. Medlen har huvudsakligen varit avsedda för utrustning av patruller, upprättande av lavindepåer och rösning av leder, kurser för utbildning av lavinhundförare samt arvoden till patrullledare. En värdefull hjälp har också lämnats från militärt håll. En icke oväsentlig del av kostnaderna för räddningstjänsten bestrids emellertid av andra medel än statliga, bl. a. från Svenska röda korset och betydande frivilliga insatser görs. Det synes kunna ifrågasättas om det statliga bidrag, som här utgår eller bör utgå, är av den storleksordning, att det finnes anledning att redovisa det som ett särskilt anslag i statsverkspropositionen. Enligt de uppgifter, som under hand lämnats till mig från länsstyrelsen i Jämtlands län, har några olägenheter av den nuvarande ordningen icke heller visat sig. Emellertid torde den förenämnda utredningen vid fullgörandet av sitt uppdrag komma att pröva även frågan om lämpligaste sättet för anvisande av medel för ifrågasatt ändamål och jag är beredd att

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

förutsättningslöst pröva utredningens förslag.

Vad sedan angår spørsmålet om eventuella påföljder för turister, som visar vårdslöshet i fjällen, har — såsom interpellanten påpekat — utredningen i uppdrag att undersöka frågan om ersättningssskyldighet gentemot statsverket för fjällräddningstjänstens efterspanningskostnader. Däremot torde det inte ingå i uppdraget att utreda frågan om ansvarspåföljd för den, som genom vårdslöshet ger anledning till att räddningstjänsten måste träda i funktion. Om sådana sanktioner, som interpellanten åsyftar, skulle införas, torde det vara nödvändigt att de stadgas i allmän lag och att prövningen av dylika ärenden verkställas av domstol. Att fastställa graden av oaktsamhet i de särskilda fallen synes emellertid även efter en mycket noggrann utredning vara svårt och i en del fall omöjligt. Insikten om att straffpåföljd skulle kunna inträda vid visad vårdslöshet torde inte komma att medföra så stor minskning av olycksfallsfrekvensen bland turisterna i fjällen, att detta synes böra få inverka på ett ställningstagande i frågan. Enligt vad som upplysts från länsstyrelsen i Jämtlands län har det för övrigt under en följd av år knappast förekommit något fall, då en mera uppenbar eller grov vårdslöshet från vederbörandes sida kunnat påvisas. Den publicitet som de senaste åren givits åt olyckor i fjällen och den upplysning med råd och anvisningar för vinterturister som ges till allmänheten torde vid sidan av andra förebyggande åtgärder i form av rösning av leder och uppförande av vindskydd m. m. vara det verksamaste medlet för att minska antalet fjällolyckor. En kriminalisering av det slag som avses i interpellationen är sålunda enligt min uppfattning varken lämplig eller önskvärd.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Jämtlands Sikås (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation, även om det föranleder mig att göra en del kommentarer.

Fjällräddningsutredningen fattade som sin uppgift att endast syssla med räddningsflyget. Efter riksdagsrevisorernas och statsutskottets påpekande erhöll utredningen ett formligt tilläggsuppdrag att också undersöka, i vilken utsträckning det kunde vara lämpligt att återkräva det allmännas kostnader av enskilda.

Det är därför en nyhet, när departementschefen säger att utredningen även har att befatta sig med frågan om fjällräddningsanslagets redovisning i budgeten. Detta noteras med tillfredsställelse, även om det synes konstigt, att departementschefen på detta informella sätt inför kammaren utlovar, att en utredning skall befatta sig med angelägenheter som den faktiskt inte från början fått till uppgift att syssla med. I detta hänseende tycks det föreligga en allmän löslighet från regeringshåll att tillägga utredningar oförutsedda utredningsområden, vilket leder till en allmän ovissheit om vad som verkligen utreds eller inte.

Departementschefens åsikt att anslaget är för obetydligt för att redovisas i budget är svårt att förstå. Det finns ju talrika småanslag redovisade i budgeten; man behöver ju bara se på jordbrukshuvudtiteln. Det är inte sakligt tillfredsställande, att en uppgift av så allmänt intresse redovisas i klump under ett allmänt polisverksamhetsanslag för alla möjliga andra ändamål.

Departementschefen uttalar däremot klart, att utredningen inte har till uppgift att ta upp eventuella påföljdsfrågor utan bara ersättningsfrågan. Eftersom dessa saker har nära beröringspunkter

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

har jag svårt att förstå, att de inte undersöks samtidigt. Att bestämmelserna stadgas i lag finner jag naturligt. Hur hade departementschefen annars tänkt sig att det skulle gå till? Att frågan skulle granskas av domstol tar jag för givet. Vilken annan myndighet skulle utdöma eventuell påföljd? Om utredningen utformar ersättningsregler i en specialförfattning, hade det inte varit någon egendomlighet, om ansvarsfrågor behandlats i samma författning. Om departementschefen med »allmän lag» menar allmänna strafflagen, torde han ha missuppfattat situationen. Det är ju oerhört vanligt att ordnings- och politiföreskrifter med bötesstraff utfärdas i specialförfattningar. Att det skulle finnas något olämpligt i en penningbötespåföljd i detta fall har jag svårt att förstå. Penningböter förekommer ju vid en mångfald tillfällen, när man vill tillskapa en viss ordning, t. ex. parkeringsböter etc. I Stockholm har ju t. o. m. droskförare fått böta för oreglementslik klädsel. Jag kan inte finna annat än att uppenbar nonchalans mot normal aktsamhet i fjällen är av minst lika allvarlig karaktär som en ordningsförseelse av detta slag.

När departementschefen anser domstolarna oförmögna att avgöra om ett beteende är oaktsamt eller inte, tycker jag han grovt underskattar domstolarnas förmåga. Det är ju mycket vanligt, att domstolarna i en mångfald fall har ett avgöra om ett beteende är oaktsamt eller inte. Säkerligen är många av dessa fall mycket mer komplicerade att avgöra än de situationer, som kan bli föremål för bedömning i detta sammanhang. Jag tror tvärtom, att det vore ganska lätt för domstolarna att utbilda en normgivande praxis i dessa fall. Vad beträffar departementschefens påstående i interpellationssvaret att vårdslöshet inte förekommer så kan jag inte finna det annat än förvånande. Eftersom jag bor i fjälltrakterna har jag till-

gång till en press, som är intresserad av dessa problem. Under påskhelgen förekom två stora rubriker, den ena på tvåspaltigt uppslag: »Försvunnen i fjällen återfanns på dansgolv.» En 19-årig yngling försvann på torsdagen efter en tur i gränsfjällen mellan Jämtland och Norge. Han startade från Storvallen och skulle till Blåvasshydda på norska sidan gränsen. När han inte anlände alarmrades de norska myndigheterna, som inledde spaningar med flyg och patruller. Ynglingen hade emellertid åkt till Storlien. Där dansade han på Högfjällshotellet på torsdagskvällen och sov natten till fredagen på tåghemmet. På fredagsmorgonen gav han sig åter ut på en tur i omgivningarna. Då hade man kommit till klarhet och kunde avbryta spaningarna, som bedrivits med flyg och patruller.

Någon dag tidigare kunde man läsa, att chefen för fjällräddningen i Jämtlands län sagt, att han var uppbragt just nu över hur turisterna nonchalerade uppsatta varningsmärken. Han hade just fått en rapport från Enafors om att ett helt gäng turister gladeligen skidat just på de farliga ställena på Snasens norrsnittning. Ändå borde det som hände där i fjol vinter utgöra varning nog.

Detta tycker jag är två tydliga exempel på att man flagrant sätter alla sunda principer ur funktion och nonchalerar uppsatta varningsmärken och de faror som därmed kan inträffa. Jag nödgas därför säga, att departementschefens svar på denna punkt tyder på ett inte alltför stort intresse för frågan.

När nu en utredning i alla fall är i gång för att undersöka dessa spørsmål, tycker jag man skulle få ta itu med samtliga problem. Den pågående utredningen är ett skolexempel på svävande, ofullständiga och nyckfulla utredningsdirektiv. Först hade utredningen till uppgift att granska räddningstjänsten. Sedan ansåg utredningen att den kunde inskränka sig till att huvudsakligen be-

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

handla flygräddningstjänsten. Så får utredningen efter påpekande från statsutskottet och riksdagsrevisorerna tilläggsdirektiv att också utreda en ersättningsfråga i sammanhanget. Till följd av min interpellation ställer så departementschefen i utsikt, att utredningen också kommer att beröra hur fjällräddningsanslaget skall redovisas. Men däremot skall utredningen fortfarande inte få beakta ansvarsfrågan. Varför inte? Om vi nu har en utredning på detta speciella område, tycker man att den skulle ta upp problemkomplexet i dess helhet.

Någon ny utredning i en så speciell fråga kan man ju inte vänta sig. Det hade väl tvärtom varit skäl att utvidga den nuvarande utredningen så, att den kunnat slutföra uppgiften i dess helhet. Om så behövts, hade man kunnat tillföra utredningen någon person med ortskännedom och särskild insikt i dessa frågor. Skulle man vilja vara skämsam, skulle man kunna säga att det är väl inte på Gotland som sådana här fjällolyckor inträffar.

Det är också en ganska underlig nyhet att straffsanktioner enligt departementschefens uppfattning inte skulle ha någon moralbildande effekt. Hela vår lagstiftning vilar ju på denna grundsyn, att straff har en sådan effekt. Jag måste säga, att det är litet överraskande att en tankegång som denna framföres av en av de ministrar, som har ansvar för rättsväsendet i riket.

Jag kan sålunda inte finna annat än att departementschefens svar på min interpellation är otillfredsställande. Såvitt jag förstår är den berörda frågan värd riksdagens uppmärksamhet och bör redovisas i budgeten. Jag tror också, att man från ansvarigt håll har bagatelliserat ortsbefolkningens berättigade reaktioner inför vissa enstaka semesterfirares ansvarslösa dumdristighet. Säkligt sett medför i varje fall en del sådana dumdristiga tilltag, att ortsbefolkningen måste göra avbrott i sin dagliga

gärning för att kanske våga livet för att söka rädda våghalsiga turister.

Jag ber att ännu en gång få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag är ledsn, om svaret inte tilltalar interpellanten. Inte heller de direktiv för utredningen, som utfärdats, tycks ju tilltala honom, trots att de står i full överensstämmelse med den hemställan om en utredning som gjordes av statsrevisorerna.

Vidare anser interpellanten, att det under hand skett en utvidgning av utredningsuppdraget, och samtidigt som han är bekymrad över detta framhåller han att man borde ha sträckt sig ännu längre. Jag tycker att interpellanten bör bestämma sig för vad som är det riktiga. Vad vi gjort är bara att vi, sedan utredningsmannen till departementet anmält att han ville ta upp frågan om redovisningen i statsverkspropositionen, lämnat honom medgivande att göra detta. Det är alltså här fråga om en utvidgning, som skett på utredningsmannens eget initiativ.

Beträffande frågan, hur pass allvarligt man bör bedöma turisternas uppträdande i detta sammanhang, vill jag framhålla att vi har grundat vårt ståndpunktstagande på vad länsstyrelsen i Jämtlands län sagt, nämligen att länsstyrelsens erfarenhet från handläggningen av ifrågavarande ärende är den, att det under en följd av år knappast har förekommit något fall, då en mer uppenbar eller grov vårdslöshet från vederbörande turisternas sida har kunnat påvisas.

Interpellanten har här åberopat en tidningsnotis, där det berättas om en yngling som under en skidutfärd lämnat sitt sällskap och sedan återfunnits på en danstillställning. I och för sig var

Svar på interpellation ang. särskild redovisning i statsverkspropositionen av fjällräddningsanslaget, m. m.

det väl tillåtet för honom att besöka en danstillställning utan att underrätta någon därom. Vi kan väl aldrig åstadkomma en sådan kontroll, att vi vid varje tillfälle vet var alla enskilda individer befinner sig. Måste man inte här mera lita till utfärdade anvisningar och vederbörandes eget omdöme än hot om straffpåföljd?

Herr JÖNSSON i Jämtlands Sikås (fp):

Herr talman! Om det av utredningsdirektiven hade klart framgått att utredningen skulle omfatta även de senare tillkomna frågorna, hade man naturligtvis inte särskilt behövt skriva om den saken. Jag hade inte heller haft något att invända, om inrikesministern i svaret på min interpellation hade sagt, att han ansett det önskvärt att utvidga direktiven på denna punkt, utan jag skulle ha varit mycket nöjd med detta. Men av interpellationssvaret verkar det som om detta uppdrag skulle ha ingått i direktiven och jag har inte kunnat finna att så är fallet. Jag tycker därför att det är litet underligt att man använder ordet »ingå», fastän inte uppdraget kan framläsas av direktiven.

Med anledning av vad statsrådet här sagt om länsstyrelsens uppfattning vill jag erinra om att civilförsvardsdirektören, som själv är chef för fjällräddningstjänsten, har i en intervju gett uttryck för sina uppbragta känslor. Han framhåller att han har sett till att »åtskilliga varningsmärken satts upp för farliga ställen, men det tycks en hel del gott folk inte ta på allvar», och så säger han: »Uppbragt är just vad jag är.» Detta är på sitt sätt ganska talande, och jag har inte någon anledning att misstro vad fjällräddningstjänstens chef anser om förhållandena.

Vad sedan gäller denne yngling tycker jag ändå, att ortsbefolkningen kan ställa berättigade anspråk på att en person, som följer ett sällskap men sedan avviker, borde innan han ändrar

färdriktning och vistas borta i ett och ett halvt dygn vara skyldig att underrätta färdkamraterna, så att de inte saknar honom vid framkomsten och man får lov att sätta i gång spaning med flyg och en del av befolkningen måste ut och söka efter honom. De som deltar i fjällräddningspatrullernas arbete har också rätt att ställa krav. Kanske kunde man införa någon sorts straffpåföljd. Om jag parkerar min bil fel på en gata i Stockholm blir det ett väldigt ståhej, och ändå krävs inte några stora uttryckningar för att flytta bilen. Här måste ett flertal människor i hela fjällområdet rycka ut, men det tycks inte behöva beaktas på något sätt.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! I anslutning till detta interpellationssvar skulle jag vilja säga några ord. Av svaret verkar det som om statsrådet ansåg, att allt i stort sett var gott och väl när det gäller fjällräddningstjänsten. Jag frågade för en tid sedan kommunikationsministern om lavinkommitténs framtida ställning. Kort därefter inträffade åter en lavinolycka uppe i fjällen. Detta borde enligt min mening ge anledning till att man från statsmakternas sida tog verkliga krafttag för att allt som göras kan också blir gjort — och blir gjort snart. Jag hoppas därför, att den utredning som är tillsatt skall påskynda sitt arbete.

Utan att föregripa denna utredning vill jag bara peka på ett par åtgärder, som skulle kunna vidtagas omgående och oberoende av utredningen. Det har numera blivit allmänt bekant och erkänt, att hunden är en oerhört värdefull hjälp när det gäller att söka rätt på offer för laviner. Det finns stor anledning att se till att lämpliga lavinhundar blir utbildade och utplacerade på så många stationer som det är tänkbart inom lavinfarliga områden och att detta sker i betydligt snabbare takt än nu.

Lavinkommittén har planer på att ge

Svar på fråga ang. vissa brister i de privata yrkesskolornas verksamhet

ut en broschyr, i vilken alla turister på ett enkelt och lättfattligt sätt kan läsa om lavinfaran. Enligt vad som sagts mig saknar man i varje fall för närvarande resurser att klara av tryckningen av en sådan broschyr. Nog finns det skäl för statsmakterna att intressera sig för fjällräddningstjänsten och även att låta intresset utmynna i generositet i fråga om att tillgodose de föreliggande behoven.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. vissa brister i de privata yrkesskolornas verksamhet

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Alemyr har frågat, om jag anser att i skolkommisionens år 1949 avlämnade utredning beträffande privata yrkesskolor påtalade brister i dessa skolors verksamhet fortfarande föreligger, och om jag har för avsikt att föreslå åtgärder i enlighet med utredningens förslag.

De skolor som här åsyftas är sådana, som inte åtnjuter statsbidrag eller eljest står under tillsyn av statlig myndighet. De olägenheter med dessa privata yrkesskolor, som skolkommisionen främst pekade på, avsåg brister i lärarkompetensen och i lokaler och utrustning, otillfredsställande kursplaner, dryga studiekostnader samt den inte sällan uppkommande konflikten mellan det privata vinstintresset och elevernas berättigade krav på fullgod valuta för studieavgifterna. Skolkommisionens förslag gick ut på en registreringsplikt för skolorna och en inspektionsrätt och inspektionsskyldighet för överstyrelsen för yrkesutbildning.

Eftersom dessa skolor inte står under någon tillsyn är det naturligtvis omöj-

ligt att, utan en förnyad ingående granskning av denna sektor av yrkesutbildningen, mera bestämt ange i vad mån de åsyftade bristerna eliminerats sedan skolkommisionen gjorde sin undersökning. Någon mera påtaglig allmän förändring beträffande ifrågavarande skolor torde dock, enligt vad jag inhämtat, knappast ha skett. Det måste emellertid beaktas, att hela yrkesskolväsendets omfattning och struktur väsentligt ändrats sedan skolkommisionens förslag framlades. Antalet statsunderstödda kommunala och enskilda skolor — vilka samtliga står under inseende av statlig myndighet — har ökat högst avsevärt och detta gäller även relativt sett i förhållande till antalet okontrollerade privata skolor. Den ökande efterfrågan på yrkesutbildningsmöjligheter gör emellertid, att den sistnämnda kategorien av yrkesskolor också i fortsättningen kommer att fylla en icke oväsentlig uppgift när det gäller att tillgodose utbildningsbehoven, även om man kan förvänta att allt flera av dessa skolor kommer att infogas i den statsunderstödda utbildningsorganisationen. Det synes naturligt, att det i första hand bör ankomma på överstyrelsen för yrkesutbildning att ta initiativ till en förnyad prövning av skolkommisionens förslag, om överstyrelsen skulle finna utvecklingen inom sitt område ge verklig anledning härtill.

Härefter anförde

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Edenman för svaret på min fråga. Jag noterar, att statsrådet inte kunnat finna att någon påtaglig förändring beträffande de privata yrkesskolorna har skett, sedan skolkommisionen år 1949 riktade en skarp kritik mot dem, vilken utmynnade i förslag om statlig tillsyn över den privata yrkesundervisningen. Det torde vara obestriddigt, att många svenska ungdomar lockas till

Svar på interpellation ang. gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd

dyrbar och tidsödande vistelse vid skolor, där allvarliga brister i fråga om lärarnas kompetens, lokaler, utrustning etc. omöjliggör en tillfredsställande utbildning.

Statsrådet anför att överstyrelsen för yrkesutbildning ligger närmast till för ett initiativ i denna fråga, och jag vill inskränka mig till att uttala den förhoppningen, att problemet med största uppmärksamhet följes av såväl statsrådet själv som överstyrelsen. Väl skötta kan de privata yrkesskolorna även i framtiden fylla viktiga behov, även om jag personligen anser, att målsättningen måste vara att så småningom infoga all yrkesundervisning i det allmänna skolväsendet. Utbildningsfrågorna är självfallet alltför viktiga för att samhället skall avstå från kontroll i syfte att vinna största möjliga garanti för undervisningens kvalitet och effektivitet.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få tacka herr statsrådet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet för att besvara herr Olofsons interpellation angående gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd.

Svaret, som före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, upplästes nu av statsrådet Nilsson och var av följande lydelse:

Herr talman! Herr Olofson har i en interpellation ställt vissa frågor till justitieministern.

Med hänsyftning huvudsakligen på yrkesskadeförsäkringen frågar sålunda interpellanten, om justitieministern an-

ser det möjligt att med stöd av utbildad praxis nu göra någon form av sammanfattning inte som lagtext men måhända som tillämpningsförfattning eller på annat sätt av regler, som kan underlätta för lekmannen att bedöma, om han i en viss situation är arbetstagare med försäkringsskydd eller egen företagare utan sådant skydd.

Vidare frågas om man med ledning av ett uttalande i proposition nr 178 till 1953 års riksdag kan utgå från, att semesterersättning enligt semesterlagen i regel också konstituerar försäkringsskydd som arbetstagare.

Då det torde ankomma på mig att besvara frågorna, får jag meddela följande.

Begreppet arbetstagare är av grundläggande betydelse inom en stor del av lagstiftningen på det sociala området. Förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare behandlas sålunda bl. a. i semesterlagstiftningen samt i sjuk- och yrkesskadeförsäkringslagstiftningen.

I de hithörande lagarna finns det inte någon definition av begreppet arbetstagare. Det torde vara med full avsikt som lagstiftaren avstått från att söka ge någon bestämning i lag av vad som skall menas med en arbetstagare. Arbetslivets förhållanden är så skiftande och underkastade så snabb utveckling, att det knappast är möjligt att i en definition fånga in alla de omständigheter, som blir av betydelse för att avgöra om en person skall anses som arbetstagare eller ej. Detta avgörande har i stället anförts trots åt rättstillämpningen.

Tidigare har den rättspraxis som på så sätt utbildats inte följt samma linjer inom alla delar av det lagstiftningsområde, som det här är fråga om. Man talade om dels ett civilrättsligt och dels ett socialrättsligt arbetstagarbegrepp. Det förstnämnda utbildades av de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen exempelvis vid tillämpningen av semesterlagen, och det senare växte i för-

Svar på interpellation ang. gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringskydd

sta hand fram vid försäkringsrådets tillämpning av 1916 års olycksfallsförsäkringslag.

Skillnaden mellan de båda begreppen kan i korthet sägas ha varit följande. Det civilrättsliga begreppet upprätthöll krav på att ett anställningsförhållande till arbetsgivaren skulle föreligga för att någon skulle betraktas som arbetstagare. Det socialrättsliga arbetstagarbegreppet var vidsträcktare och omfattade dels anställda, dels personer som utan att anställning förelåg utförde arbete för annans räkning, om de med hänsyn till den ställning de intog i förhållande till arbetsgivaren och de ekonomiska och sociala villkor, under vilka de levde, föga skilde sig från anställda med motsvarande arbetsuppgifter.

Rättsutvecklingen under den tid dessa båda arbetstagarbegrepp levde sida vid sida stod emellertid inte stilla. Man torde kunna säga, att utvecklingen innebar, att det civilrättsliga arbetstagarbegreppet närmade sig det socialrättsliga.

När sjukförsäkringslagen 1953 omdanades och försäkringen för tilläggsjukpenning i samband därmed tillkom, beslöt statsmakterna, att denna försäkring skulle omfatta personer, vars inkomst av tjänst uppgår till minst 1 800 kronor om året. Den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenning berör således endast anställda; det är med andra ord det civilrättsliga arbetstagarbegreppet, som lags till grund i detta avseende. Som bekant beslöts också i detta sammanhang, att yrkesskadeförsäkringen skulle samordnas med sjukförsäkringen under de första 90 dagarna efter varje yrkesskada och att därför den nya lagen om yrkesskadeförsäkring skulle bygga på samma arbetstagarbegrepp som sjukförsäkringslagen.

Anledningen till att man valde det civilrättsliga arbetstagarbegreppet för att bestämma omfattningen av försäkringen för tilläggsjukpenning är bl. a. att söka i önskemålet om att den för-

säkrade allmänheten och sjukkassorna skulle ha så enkla regler som möjligt att gå efter. Uppenbarligen uppfylldes detta krav bättre av det civilrättsliga än av det socialrättsliga begreppet. Såsom interpellanten uppmärksammat uttalade dåvarande socialministern i den proposition till 1953 års riksdag, nr 178, varigenom förslag om ändring i sjukförsäkringslagen och om principbeslut rörande samordning mellan sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna framlades, att frågan om vem som skall anses som arbetstagare i detta sammanhang borde bedömas med ledning av den praxis, som utbildat sig vid tillämpningen av semesterlagen. I fortsättningen yttrade socialministern, att detta inte innebar, att bedömandet i det särskilda fallet inte kunde komma att influeras av omständigheter av social natur. Frågan huruvida en person är att anse såsom arbetstagare borde, framhöll han, bedömas med beaktande av samtliga omständigheter i samband med avtalet och anställningen. Därvid kunde bl. a. de avtalsslutandes ekonomiska och sociala ställning vara ägnad att belysa hur avtalet borde uppfattas. När förslag till lag om yrkesskadeförsäkring framlades 1954 hänvisade socialministern beträffande försäkringstillhörigheten till 1953 års principbeslut. I anslutning härtill uttalade andra lagutskottet vid riksdagsbehandlingen av lagförslaget, att skogskörare, å vilka ramavtalet för skogsbruket i Norrland och Dalarna äger tillämpning eller som eljest utför sitt arbete under liknande förhållanden, bör anses som arbetstagare.

Av det anförda framgår, att det numera gäller ett enhetligt arbetstagarbegrepp på semester-, sjukförsäkrings- och yrkesskadeförsäkringslagstiftningens områden. Detta arbetstagarbegrepp utgår från det civilrättsliga anställningsförhållandet. I överensstämmelse med vad socialministern uttalade i den

Svar på interpellation ang. gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd

företnämnda propositionen 1953 beaktas vid bestämmandet av arbetstagarbegreppet inte bara innehållet i själva avtalet mellan den som utför arbetet och den för vars räkning det utföres. Hänsyn toges till samtliga omständigheter i samband med avtalet och till det arbete, som avtalet avser. En sådan prövning torde i allmänhet leda till att bl. a. sådana skogskörare, som jag nyss talade om, betraktas som arbetstagare. Så blev fallet i ett av högsta domstolen år 1955 avgjort mål. Det rörde sig i detta fall inte om någon av de lagar, som jag hittills behandlat, utan om ett annat stadgande av social natur, där det civilrättsliga arbetstagarbegreppet i princip ligger till grund för bedömningen, nämligen bestämmelsen i 17 kap. 4 § handelsbalken om förmånsrätt i arbetsgivares konkurs för arbetstagares lönefordringar. I viss motsättning till ett av interpellanten omnämnt rättsfall från 1949 har högsta domstolen år 1957 även ansett semesterlagen tillämplig på en skogskörare.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja säga, att det i den stora massan av fall inte torde möta några större svårigheter att med tillämpning av det civilrättsliga arbetstagarbegreppet avgöra huruvida en person är arbetstagare eller ej. Härmed är naturligtvis inte sagt, att avgörandet i vissa gränsfall är utan vanskligheter. Gränsdragningsproblemen lär man emellertid inte undkomma om arbetstagarbegreppet skulle vara mera fixerat i författningsväg än vad nu är fallet. En dylik fixering måste enligt sin natur få en viss begränsande verkan. Den otydlighet, som f. n. i viss mån vidlåder arbetstagarbegreppets avgränsning, torde däremot knappast innebära någon fara för att rättspraxis utvecklas så att den ifrågavarande sociala skyddslagstiftningens räckvidd minskas. Det synes snarare troligt att den kan komma att utvidgas genom att arbetstagarförhållande anses föreligga i

en del lägen då motsatsen tidigare ansågs vara fallet.

Med hänsyn till svårigheterna att på ett mera allmängiltigt sätt definiera begreppet arbetstagare och till att man genom en sådan definition inte skulle undgå svårbedömbara gränsfall finner jag det alltjämt mest ändamålsenligt att avstå från att söka ge vägledning för bedömandet i någon författning. En orientering om hur arbetstagarbegreppet bedömts i praxis återfinnes i arbetstidsutredningens förra året avlämnade betänkande rörande beroende uppdragstagare (SOU 1957:14). Måhända kan det framdeles visa sig att en mera utförlig redogörelse av liknande slag skulle vara av värde.

Såsom framgått av vad jag i det föregående yttrat har begreppet arbetstagare samma innebörd i semesterlagen, sjukförsäkringslagen och lagen om yrkesskadeförsäkring. Om en person på grund av semesterlagens bestämmelser har rätt till semester bör man därför kunna utgå från att han omfattas av yrkesskadeförsäkringen och att han skall vara försäkrad för tillägssjukpenning enligt sjukförsäkringslagen.

Skulle däremot ingen rätt föreligga enligt semesterlagen utan semester utgå enligt avtal eller på grund av frivillig utfästelse från arbetsgivarens sida, kan man inte därav dra några slutsatser rörande skyddet enligt socialförsäkringslagstiftningen.

Härpå anförde

Herr OLOFSON (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för det utförliga svaret på min interpellation, vilket utdelats i kammaren och delvis uppläst.

Frågan om gränsdragningen mellan arbetstagare och egen företagare i fråga om försäkringsskydd är ingen ny fråga. Den har ju diskuterats åtskilligt både i

praxis och i den juridiska litteraturen. Det är alldeles riktigt, som socialministern säger, att det i den stora massan av fall inte råder några större svårigheter med tillämpningen av gällande regler. Däremot förekommer det en hel del gränsfall, där vissa vanskligheter möter. Det tråkiga är, att dessa gränsfall ofta träffar folk i begränsade ekonomiska omständigheter, som kanske har små möjligheter att bedöma den invecklade juridiska sidan av saken. Det är ur denna synpunkt som jag har ansett det värdefullt om man hade kunnat få fram några mer enkla regler, som för menige man kunde underlätta bedömandet.

För de rättsfall det här är fråga om kan man med stor tillfredsställelse notera, att det i interpellationssvaret uttalas att det inte är »någon fara för att rättspraxis utvecklas så, att den ifrågasvarande sociala skyddslagstiftningens räckvidd minskas. Det synes snarare troligt att den kan komma att utvidgas genom att arbetstagarförhållande anses föreligga i en del lägen då motsatsen tidigare ansågs vara fallet». Ett exempel på ett sådant fall är **skogskörarna**, som har diskuterats både i interpellationen och i interpellationssvaret.

I anslutning till en statlig utredning, SOU 1957: 14, vari behandlas en viss specialgrupp av beroende uppdragstagare, påpekar socialministern att det beträffande dessa i praxis finns en viss bedömning. Han säger vidare: »Måhända kan det framdeles visa sig, att en mera utförlig redogörelse av liknande slag skulle vara av värde.» Jag vill bara tillägga, att den analys av hela frågekomplexet, som innehålles i detta interpellationssvar, förefaller mig täcka något av det som har efterlysts i interpellationen, och detta interpellationssvar kommer nog att bli av ett visst värde när det för framtiden gäller bedömandet av dessa gränsfall.

Jag ber än en gång få tacka socialministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. samebefolkningens bostadsfråga

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Fru Jäderberg har frågat mig, om jag anser tiden mogen att samhället medverkar till att samebefolkningens bostadsfråga löses på lång sikt och i så fall om denna medverkan bör ske efter grunder, likartade dem som gällt i fråga om åtgärder för att lösa bostadsfrågan för den **bofasta befolkningen** i Karesuando socken.

Till en början vill jag framföra några allmänna synpunkter på samernas bostadsfråga. Samerna kan — det är väl självklart men det bör ändå sägas — på sedvanliga villkor erhålla både egnehemsån för nybyggnad eller ombyggnad av bostadshus och förbättringsån för upprustning av äldre hus. Några inskränkningar i rätten till statligt stöd finns alltså inte då det gäller samerna.

Ändock måste man konstatera att i praktiken lånebestämmelserna är sådana, att samerna i många fall inte kan utnyttja lånemöjligheterna om sedvanliga villkor skall iakttagas. Flera omständigheter medverkar till detta. En viktig omständighet är att samerna bygger och bor i områden, där möjligheten att på eljest vanligt sätt lösa markfrågan och ställa in-teckningssäkerhet för erforderliga bostadsån är kringskuren eller till och med obefintlig. En annan omständighet av betydelse är, att samerna med hänsyn till sina levnadsvanor har speciella bostadsbehov, som ställer särskilda krav på bostadens disposition, utrustning m. m. Dessa krav kan inte utan vidare förenas med de allmänna villkoren för statliga bostadsån. Slutligen är det ett faktum att det finns grupper av samer, som på grund av små inkomster inte kan bära de utgifter för en nybyggd modernt utrustad bostad, som man måste räkna med om de allmänt gällande finansieringsvillkoren tillämpas.

Svar på interpellation ang. samebefolkningens bostadsfråga

De här antydda omständigheterna, som gör att många samer inte utan vidare kan utnyttja det allmänna bostadsstödet, har vid olika tidpunkter föranlett statsmakterna att i särskild ordning besluta om åtgärder för att underlätta en lösning av samernas bostadsfråga.

Vissa bestämmelser av äldre datum om byggnadshjälp åt samer gäller alltså. De innebär i huvudsak att samer, som får boplats upplåten åt sig på kronans mark, ur lappfonden kan få kontant hjälp till uppförande av bostad. I dylika fall föreligger också rätt till fritt virke på rot ur kronans skog för uppförande av byggnaden. Dessa förmåner är relativt blygsamma. De belopp, som kan utgå, motsvarar endast en mindre del av kostnaderna för nybyggnad av ett eget hem.

Det är mot bakgrunden av detta förhållande som man får se de initiativ till lösning av samernas bostadsfråga, som under senare tid tagits med utgångspunkt från de allmänna bostadspolitiska stödåtgärderna. Jag tänker på de möjligheter, som numera föreligger att bevilja samer egnehemslån eller förbättringslån med åsidosättande såväl av gängse krav på säkerhet för lånet som av uppställda villkor i fråga om utrymmes- och utrustningsstandard. De tidigare föreliggande hindren för en lösning av samernas bostadsfråga har härigenom minskat avsevärt. Det är för samerna möjligt att med statliga bostadslån på mycket förmånliga villkor bygga enkla men goda bostäder, som i fråga om utrustning och utformning är avpassade efter samernas behov.

Finansieringsfrågan kan ändock i en del fall vålla svårigheter — därom är jag överens med interpellanten. Även med de förmånliga lånevillkor som nu gäller kan ett nybyggt eget hem av enkel standard ställa sig för dyrt för samer med små inkomster. En omständighet som därvid får beaktas är att byggnadskostnaderna i de nordligaste delarna av

vårt land med nödvändighet blir höga. Interpellanten har därför inte utan skäl hänvisat till de mycket generösa villkor för förbättringslån, som tillämpats vid byggande av bostäder åt en del av invånarna i Karesuando kommun. Därvid har maximibeloppet på 8 000 kronor för den räntefria stående delen av lånet i flertalet fall avsevärt överskridits.

I den nyligen avlämnade bostadspropositionen har jag förordat, att den räntefria stående delen i särskilda fall skall kunna höjas och uppgå till högst 10 000 kronor. Som skäl har bl. a. åberopats, att för samernas del behov kan föreligga av en större subvention än som kunnat beviljas enligt hittills gällande regler.

Jag har med detta velat lämna en kortfattad översikt över hur frågan om finansieringen av bostäder för samernas behov hittills har behandlats. Väsentligt bättre villkor gäller nu än bara för tio år sedan. De statliga bostadsmyndigheternas möjligheter att bevilja egnehemslån och förbättringslån för ordnande av samernas bostadsfråga har emellertid endast delvis utnyttjats. Med tanke på att många samer lever under synnerligen primitiva bostadsförhållanden kan man fråga sig vad detta beror på. Det måste alltså föreligga hinder som försvårar eller fördröjer lösandet av samernas bostadsproblem. Det kan då konstateras att enbart en lösning av finansieringsfrågan inte hjälper. Det finns andra frågor som kräver en särskild behandling. En av dem är frågan om förläggningen av samernas boplatser. Att planera och genomföra bostadsbyggande i de trakter det här gäller kan också ställa särskilda problem inte minst om man med alla medel vill hålla kostnaderna nere. En ökad produktion av bostäder för samebefolkningens behov torde därför förutsätta att vederbörande kommuner, som redan gjort betydelsefulla insatser på området, fortsätter på den inslagna vägen och lämnar ytterligare hjälp. Jag utgår då från att statliga myndigheter — i första hand

Svar på interpellation ang. samebefolkningens bostadsfråga

länsbostadsnämnderna i de berörda länen — medverkar i den utsträckning de har möjlighet till.

I vad mån en mera allmän förbättring av samernas bostadsförhållanden kräver att statens ekonomiska engagemang vidgas utöver vad jag förut har angivit torde för närvarande inte kunna säkert bedömas. Att det förekommer fall, där det ekonomiska hjälpbehovet är särskilt stort, torde inte kunna förnekas. Jag är inte beredd att ta bestämd ståndpunkt till hur detta hjälpbehov bäst skulle tillgodoses.

Jag förutsätter att länsbostadsnämnderna och kommunerna i de berörda länen skall noga följa denna fråga och i varje enskilt fall söka finna den mest praktiska lösningen på samernas bostadsfråga. Skulle det framdeles — sedan ytterligare erfarenhet vunnits av den statliga långivningen på området — visa sig att behov föreligger av jämkningar i de statliga stödåtgärderna är jag beredd att ta upp frågan till förnyat övervägande.

Vidare anförde

Fru JÄDERBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till herr socialministern få framföra mitt tack för det mycket positiva svar som jag har fått på min interpellation.

Jag noterar med tacksamhet, att herr statsrådet i den bostadsproposition, som nu ligger på riksdagens bord, förordat att den räntefria stående delen av länen i särskilda fall skall ökas och uppgå till högst 10 000 kronor. Som skäl har bland annat åberopats att för samernas del behov kan föreligga av större subventioner än som kunnat beviljas enligt nuvarande bestämmelser.

Samernas bostadsfråga är komplicerad. Samerna är i sin yrkesutövning allttjämt nomader, vilket gör att deras arbetsplats aldrig året om kan ligga i närheten av en fast bostad. Ur den synpunkten är bostadsfrågan svårlöst. En-

ligt en uppgift i en dagstidning för någon vecka sedan hade man i Jokkmokks kommun diskuterat frågan och då faktiskt kalkylerat med tre bostäder: en vinterbostad, en sommarbostad samt en bostad för höst och vår. Det är självfallet omöjligt att för en familj tänka sig en så dyrbar lösning av bostadsfrågan. Till den ståndpunkten hade man kommit även i Jokkmokk. Då är det ganska naturligt att man försöker ge samefamiljerna en god vinterbostad.

Det är av yttersta vikt att även samefamiljerna under vintern får en sådan bostad, att familjemedlemmarna inte utsätts för risker till sin hälsa. Om barnens hälsa undergräves, så blir dessa människor i framtiden ingalunda billiga ur samhällets synpunkt, eftersom det ju är samhället som får ikläda sig kostnaderna för bland annat sjukvården. Många samer har nu ytterst undermåliga bostäder. En gång trodde man, att samerna skulle tappa kontakten med renskötseln, om de under skoltiden fick bo i präktiga skolhem. Barnen förlades därför till primitiva kåtor i anslutning till nomadskolorna. Den tiden är nu som väl är förbi. Nu vågar man låta samebarnen bo i moderna skolhem till stor belåtenhet för samerna. Samma sak är det med bostäderna. Tältkåtan har som vinterbostad levt ut sin tid. Goda bostäder hämmar säkert inte renskötseln — tvärtom.

Naturligtvis måste man ordna bostadsfrågan med hänsyn till förutsättningarna inom renskötseln. Det kan bli tungt för samerna att ekonomisera ett gängse egnahemslån. Därför finns det enligt min mening anledning att se på hur bostadsfrågan har lösts för de bofasta i Karesuando. Åtskilligt talar för att både bostadstyper och finansiering i detta fall är bättre avpassade efter samernas villkor än enligt de gängse egnahemslånebestämmelserna.

Åtskilligt kan anföras till stöd för den meningen, att samernas bostadsfråga bör sättas in i ett större sammanhang.

Svar på interpellation ang. ersättningen för sjuktransporter med båt

Mången frågar, vilken framtid renskötelsen och samekulturen kan ha. Samerna själva har rest detta spörsmål, senast på sitt landsmöte i Östersund. En utredning om samernas aktiva inpassning i framtidens samhälle vore utan tvivel på sin plats. Man skulle på så sätt slippa ifrån de ändlösa diskussionerna, som tycks vara likadana i dag som för tio år sedan utan att de diskuterade frågorna kunnat föras närmare någon lösning. Det vore ju tråkigt om samefolket skulle bli ihjälldiskuterat.

Oavsett hur det blir med samerna i framtidens samhälle, är det visst att samerna i dag behöver bostäder och att dessa bostäder är mer angelägna än kanske i något annat fall. Samernas bostadsfråga borde ges förtursrätt redan av allmänna humanitära skäl. Byggs bostäderna i nära anslutning till samefamiljernas vistelseort i vinterbeteslanden, kan det inte bli fråga om några oberättigade investeringar. Det kommer alltid att bo människor i dessa trakter.

Jag ber än en gång att få tacka socialministern för det välvilliga svaret, och jag understryker den sista meningen i svaret, där socialministern säger: »Skulle det framdeles — sedan ytterligare erfarenheter vunnits av den statliga lånegivningen på området — visa sig att behov föreligger av jämkningar i de statliga stödåtgärderna, är jag beredd att taga upp frågan till förnyat övervägande». Herr statsråd! Jag noterar den sista, löftesrika meningen med glädje.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. ersättningen för sjuktransporter med båt

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Öckerö

har i en interpellation frågat chefen för inrikesdepartementet, om han anser nuvarande grunder avseende ersättning för sjuktransporter med båt tillfredsställande och om han i annat fall vill medverka till att ändrade grunder antages, som medger skälig ersättning för sådana sjuktransporter.

Eftersom bestämmelserna om de ersättningar som åsyftas i interpellationen innefattas i lagen om allmän sjukförsäkring och i en med stöd av denna lag utfärdad kungörelse har inrikesministern överlämnat interpellationen till mig för besvarande.

Jag vill erinra om, att jag efter erhållet bemyndigande den 9 maj 1957 tillkallade en särskild utredning, sjukreseutredningen, för att biträda med översyn av sjukförsäkringslagens reseersättningsbestämmelser och därmed sammanhängande spörsmål. I direktiven för utredningen har särskilt nämnts, att översynen också skall omfatta de taxebestämmelser, vilka reglerar bl. a. ersättningen för de av interpellanten närmast åsyftade resorna med båt, som ej går i allmän trafik. Enligt vad jag har inhämtat beräknar sjukreseutredningen, att den snart skall kunna lägga fram resultatet av sitt arbete. Därefter kommer jag att ta ställning till frågan om reseersättningarna.

Härefter anförde:

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret. Jag ber också om ursäkt för att jag har riktat frågan till fel statsråd, men det väsentliga är ju att svaret kommer från rätt håll.

Det är väl känt att skärgårdsbefolkningen står i en särställning när det gäller dåliga trafikförbindelser, men att vi skall göra det även när det gäller sjuktransporter tycker vi känns bittert. Jag skall bara anföra några få exempel.

Det första exemplet tar jag från norra Bohuslän, från Koster. En sjuktransport

Svar på interpellation ang. ersättningen för sjuktransporter med båt

därifrån in till Strömstads lasarett kostar under goda förhållanden mellan 20 och 50 kronor. Av detta får den sjuke tillbaka kanske 3 à 4 kronor, och resten får han betala själv. Man skall ju använda de vanliga trafikmedel som finns, men tyvärr finns det ofta knappast några vanliga trafikmedel där ute — det går kanske en tur i vardera riktningen på dagen. Att komma till Strömstad från Ramsö, som ligger tätt söder om Koster, kostar mellan 25 och 50 kronor. Det lägsta priset gäller för transport med en motorsnäck, men man får ju inte vara alltför sjuk och vädret får vara gott om man skall färdas i en sådan.

Jag går sedan till min egen kommun, Öckerö, som dock har 7 000 invånare. Den billigaste transporten kostar 10 kronor på dagen och 15—20 kronor på natten. Från de närmaste öarna, Fotö och Rörö, kostar det 20 kronor på dagen, och jag skulle tro att det går på 30 kronor under natten. För detta får den sjuke 3—4 kronor i ersättning, och vi tycker att detta är orimligt.

I vinter har isförhållandena varit ganska besvärliga, och för en ganska stor taxibåt har det vid tillfälle tagit upp till två timmar att komma från Öckerö till Hjuvik. Att låta båten ligga och boxa mellan isstyckena i två timmar kostar minst 25 kronor, och av det beloppet får vi tillbaka 1 krona 60 öre. Man måste väl erkänna att sådant är ett onormalt förhållande. Men om det smäller till och blir isvinter så att man kan köra med bil mellan Hjuvik och Öckerö, vilket vi gör om isen bär, får den sjuke full ersättning för biltransport, fastän det är precis samma väg och samma vatten, även om det är fruset.

Jag är tacksam för att statsrådet har sagt att denna fråga skall tas upp i den utredning som är tillsatt. Jag vill innerligt hoppas att det finns någon i den utredningen som vill sätta sig in i förhållandena i skärgården — annars är det

inte mycket mening med densamma sett ur vår synpunkt.

Vad jag här har relaterat gäller västkusten. I den södra skärgården bor ganska mycket folk — Styrso kommun har kanske bortåt 3 000 invånare — och där är förhållandena likartade. Från Vrångö kostar en båt 20 kronor under dagen och en halv gång till på natten. Jag skulle tro, att förhållandena på ostkusten inte är bättre utan kanske snarare än värre på flera platser.

Jag frågade herr statsrådet om han anser att nuvarande grunder för ersättning för sjuktransport per båt är tillfredsställande. Herr statsrådet har inte svarat på detta utan hänvisar till en pågående utredning. Sedan frågade jag också om han i annat fall vill medverka till att ändrade grunder antas, vilka medger skälig ersättning för sådana sjuktransporter. Även om herr statsrådet inte har svarat på detta, hoppas jag att han vill ta frågan om våra sjuktransporter i skärgården under allvarligt övervägande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag trodde att herr Johansson i Öckerö begrep att om en utredning har tillsatts, så har detta skett inte alldeles utan skäl, utan det måste bero på att man anser att hittills rådande förhållanden inte är tillfredsställande. När jag dessutom i svaret har sagt att utredningen enligt särskilt uttalat önskemål skall omfatta de taxebestämmelser, vilka reglerar just ersättning för de av interpellanten närmast åsyftade resorna med båt, som inte går i allmän trafik, så är därmed sagt, att man inte är belåten med de förhållandena som råder, och därmed är också fastslaget att detta är ett av skälen till att utredningen har kommit till stånd.

Jag kan inte underlåta att göra detta påpekande gentemot det anförande som herr Johansson i Öckerö nyss höll och

Svar på interpellation ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida

som — vilket jag i och för sig kan förstå — andades indignation över de förhållanden som nu är rådande. Vad jag nyss har svarat innebär ju självfallet, även om jag inte direkt har sagt det, att de förhållanden som nu är rådande kommer att bli förändrade och att det kommer att företas en justering av de taxor som för närvarande är gällande.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Jag förstår att utredningen inte har tillkommit för intet, men jag vädjade till herr statsrådet att se till att de som sysslar med denna sak sätter sig in i de förhållanden som är rådande i skärgården. Det är klart att statsrådet liksom jag vet hurudana förhållandena är, men jag tror inte heller att det skadar att den stora allmänheten får reda på hur det ligger till.

Jag tackar ännu en gång herr statsrådet för svaret och hoppas på ett från vår synpunkt positivt resultat. Mitt anförande andades ingalunda indignation — i varje fall inte mot herr statsrådet — men det är naturligt att man kan bli litet irriterad över de förhållanden som råder.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Om jag tillsätter utredningsmän som skall utreda en viss fråga, utgår jag ifrån att de sätter sig in i ärendet. Det betraktar jag som självklart.

Jag hoppas nu att de av riksdagens ärade ledamöter som tillhör denna utredning har lyssnat på herr Johanssons i Öckerö uppmaning till dem att verkligen sätta sig in i det ärende som de är satta att utreda.

Herr JOHANSSON i Öckerö (fp):

Herr talman! Det är väl inte bara för skärgårdstrafiken som denna utredning har tillsatts, utan den skall väl syssla även med många andra frågor. Skulle den bara syssla med frågan om sjuk-

transporter till skärgården, hade väl saken varit klar för min del.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping har i en interpellation frågat mig, om jag observerat att det förekommer osunda konkurrensmetoder vid import av textilvaror och om det i samband därmed förekommit import på olagliga vägar. Herr Johansson har också frågat mig om jag övervägt särskilda åtgärder för att motverka denna utveckling.

Med anledning av herr Johanssons frågor vill jag först erinra om att jag för halvtannat år sedan i denna kammarare som svar på en interpellation angående intensifiering av antidumpinglagstiftningen och begränsning av textilimporten från vissa länder tämligen ingående redogjorde för min syn på hit hörande frågor. Av mitt svar vid detta tillfälle framgår, att de medel som i huvudsak står till buds för att möta dumping och annan lågprisimport utgöres dels av antidumpingtullar enligt 1950 års förordning, dels av förhandlingar med vederbörande exportland och dels slutligen också av kvantitativa importrestriktioner. Bedömningen av vilken av dessa metoder som är mest ändamålsenlig måste ske mot bakgrunden av ingående undersökningar i det enskilda fallet.

Frågan om åtgärder mot osund importkonkurrens på textilområdet har under senare år aktualiserats vid ett flertal tillfällen. Interpellanten har särskilt pekat på den från vissa östeuropeiska

Svar på interpellation ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida

länder förekommande textilimporten till delvis mycket låga priser. För att begränsa skadeverkningarna för den svenska textilindustrin av sådan import, tillämpas sedan ett par år tillbaka kvantitativa importrestriktioner. Införsel medges endast inom ramen för med respektive länder överenskomna, relativt begränsade importkontingenter. Även import från andra länder till mycket låga priser kan emellertid i vissa fall utsätta den svenska textilindustrin för svårigheter, som den i nuvarande läge inte kan komma till rätta med. Detta gäller särskilt import från en del utomeuropeiska länder, där arbetslöner och andra produktionsbetingelser starkt avviker från förhållandena i vårt land. Åtgärder i syfte att begränsa verkningarna av sådan import på den svenska marknaden har också redan måst vidtagas i viss utsträckning.

De ansvariga myndigheterna följer fortlöpande utvecklingen av textilimporten och den svenska textilindustriens konkurrens- och avsättningsläge. Särskild uppmärksamhet ägnas därvid åt problem sammanhängande med s. k. lågprisimport. Det framstår självfallet som angeläget att på olika sätt söka förhindra mera omfattande skadeverkningsar för svensk industri på detta område.

Vad slutligen angår interpellantens särskilda fråga om förekomsten av sådan import, med vilken man — bl. a. genom att ge varan sken av att härröra från land som åtnjuter importfrilistning — söker kringgå förekommande importbegränsning, får jag hänvisa till att därmed sammanhängande problem är av rent rättslig natur. Hithörande frågor regleras genom gällande lagstiftning på området och den övervakning som åvilar tullmyndigheterna. Lagstiftningen innehåller för övrigt stadganden om mycket kännbara straff. De av interpellanten berörda företeelserna är såvitt jag erfarit föremål för en intensifierad uppmärksamhet från tullmyndigheternas sida. Några särskilda åtgär-

der på detta område torde sålunda icke vara påkallade.

Jag anser mig härmed ha besvarat herr Johanssons interpellation.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

I sitt svar på mina frågor erinrar statsrådet om det svar han gav på en interpellation angående antidumpinglagstiftningen och begränsningen av textilimporten från vissa länder i denna kammare den 30 oktober 1956. Mot de den gången redovisade medlen för att komma till rätta med detta problem om dumping och lågprisimport har jag inte något att invända. Detta har väl också varit syftet med att, som statsrådet upplyser om, kvantitativa importrestriktioner tillämpas sedan ett par år tillbaka, varvid införsel endast medges inom ramen för med respektive länder överenskomna, relativt begränsade importkontingenter från de östeuropeiska staterna. Jag tror att myndigheterna nu försöker upprätthålla kontrollen. Men skadeverkningarna från den stora importen 1955 har textilindustrin ännu kännning av.

Statsrådet säger i sitt svar vidare, att import förekommer även från andra länder till mycket låga priser, vilket i vissa fall utsätter den svenska textilindustrin för svårigheter. Enligt uppgifter som jag erhållit har till exempel importen från Italien ökat i oroväckande grad och då främst av nylonstrumpor. 1954 var totalimporten till Sverige 159 ton, därav från Italien 21,7 ton eller 13,7 procent av totalimporten, 1957 var läget följande: totalimporten var 270 ton, därav från Italien 93,3 ton eller 34,6 procent av totalimporten. Detta innebär att importen från detta land mer än fyrdubblats sedan 1954.

Svar på interpellation ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida

Jag skall inte gå in på pris-, produktions- och lagerutvecklingen inom den svenska industrien på detta område under de senaste åren. Självfallet måste denna utveckling ha givit och kommer att ge återverkningar för den svenska strumpindustrien. Men ett par siffror om ordertillgången visar hur besvärligt industrien har det för närvarande. 1955 hade man en genomsnittlig ordertillgång för industrien av 10,5 produktionsveckor, den 31 december 1957 hade den gått ner till 6,5 produktionsveckor. Läget för vissa företag är närmast katastrofalt. Vid ett företag i Norrköping — ett mycket välskött sådant — har man i dag meddelat fackföreningens representanter, att ett 70-tal arbetare får korttidsarbete eller kommer att permitteras på mycket obestämd tid. I en stad, som förut har rätt stor arbetslöshet på grund av bland annat textilindustriens bekymmer, kan svårigheter uppstå att placera ut dessa arbetare i annan sysselsättning. Det är min förhoppning, att statsrådet ser allvarligt på de av mig berörda frågorna, och att så är framgår också av svaret.

Det är lugnande att höra, att statsmakterna fortlöpande följer utvecklingen av textilimporten och den svenska textilindustriens konkurrens- och avsättningsläge. Jag vill här endast tillägga, att myndigheterna inte får dra sig för att snabbt och effektivt använda de medel som står till förfogande, om allvarliga dumping- och lågpristendenser uppträder i olika lägen. Om så icke sker, kan skadeverkningarna bli betydande för den ändock krympande svenska textilindustrien.

Beträffande den på olagliga vägar inkommande importen förstår jag statsrådets svar. Problemen där är av rent rättslig natur. Statsrådets meddelande, att han erfarit att tullmyndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på problemen i det avseendet, kan möjligen verka lugnande. Man får hoppas att prövningen och undersökningen av spörsmålen

i de fallen inte drar alltför långt ut på tiden.

Orsaken till att jag frågade statsrådet om de osunda konkurrensmetoderna vid import av textilvaror är bland annat, att det gång efter annan har givits publicitet i dags- och fackpress åt rykten om direkt import av textilvaror till dumpingpriser samt att det även förekommit en indirekt import på olagliga vägar. Dessa uppgifter har helt naturligt skapat oro bland företagarna och, kanske framför allt, hos de inom industrien anställda, vilka med bekymmer frågar sig hur det kommer att bli med sysselsättningen. När man som jag kommer från en stad, vilken fortfarande har en rätt stor textilindustri, kan man inte undvika att föra fram problemen. Omställningen av industrien sedan textilkrisen började 1952 har varit ganska betydande, och siffror som belyser detta har tidigare anförts under debatter här i kammaren. Läget för dagen är heller inte bättre än när krisen började. Nedläggande av fabriker samt korttidsarbete för de anställda är vanliga företeelser. Att en krympning av industrien skulle ske, var man inställd på, men i dag frågar man sig var och när den skall sluta. Ingen kan väl ge besked om den saken i dag. Men där osund konkurrens från andra länder uppträder mot vår egen industri, får ingen tvekan råda i myndigheternas ställningstagande för att rätta till förhållandena.

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Johansson i Norrköping och jag är ense om, att när osund konkurrens förekommer, så har statsmakterna anledning att ingripa med åtgärder av ena eller andra slaget. Det har jag också framhållit i mitt interpellationssvar. Men då gäller det också att

Svar på interpellation ang. osunda konkurrensmetoder från textilimportörers sida

bevisa att osunda konkurrensförhållanden verkligen föreligger — och det är i praktiken inte så lätt! Man kan ju inte bara höra den ena parten, utan en grundlig undersökning måste göras i varje särskilt fall.

Beträffande den rent illegala importen vill jag sedan säga, att om sådan import verkligen förekommit, så förutsätter jag att den saken ledes i bevis — och sker det, lär det inte dröja länge innan åtgärder vidtages och ingripanden göres. Men en förutsättning är som sagt att olagligheten kan ledas i bevis.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag är fullt överens med herr statsrådet om att det måste föreligga bevis för att illegal import förekommit. Men när man ser onormalt höga siffror från en del länder, måste man dra vissa slutsatser. Jag är emellertid övertygad om att statsrådet även har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i den önskan, som herr Johansson i Norrköping har framfört, att handelsministern skall ha sin uppmärksamhet riktad på den osunda konkurrens på textilområdet, som sker från andra länder. Nu är det på det sättet, att ursprungsbevis inte begärs på varor som levereras hit. För att eliminera riskerna härmed tror jag för min del det skulle vara önskvärt, att tullmyndigheterna hade sina blickar skarpt riktade på just sådana varor, som kommer in till onormalt låga priser. Man säger visserligen, att den import, som sker från vissa länder bakom järnridån, är begränsad. Men även om denna import är begränsad, innebär dock priserna en dumping av sådant slag att den får en utomordentligt stor inverkan på hela prissättningen i vårt land.

Det finns, herr talman, tillräckligt många bevis på att importen just där-

ifrån är av sådan art, att man kan kalla den dumping. Jag skall bara nämna ett exempel. Från Tjeckoslovakien har offererats randig bomullsflanell, 80 centimeter bred, vikt 122 gram, till ett pris av 80 öre per meter, medan den svenska tillverkningskostnaden ligger på 1:51 kronor och materialkostnaden uppgår till 1:05 kronor.

Jag skulle kunna anföra många sådana exempel för att visa, att det verkligen finns fog för påståendet, att dumping förekommer på detta område. Jag ifrågasätter om det kan vara riktigt, att man utlämnar de människor, som är sysselsatta inom denna näring, till en ohämmad konkurrens från sådana länder, där man låter människorna arbeta för betydligt lägre löner.

Jag skulle för min del, herr talman, livligt vilja instämma i den önskan, som nyss framställdes, att statsmakterna har sin allra skarpaste uppmärksamhet riktad på detta förhållande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Beträffande det sista, som herr Magnusson i Borås nämnde, vill jag framhålla att vi ingalunda utlämnar människorna i textilbranschen till en ohämmad konkurrens från länder, där man på detta område bedriver en dumpingpolitik. Långt innan denna interpellation framställdes, hade statsmakterna sålunda vidtagit åtgärder för att hålla textilimporten inom mycket snäva gränser. Man kan givetvis ifrågasätta, om det över huvud taget föreligger skäl för någon textilimport alls — och det kanske herr Magnusson i Borås gör — men då skall vi komma ihåg att vi i detta sammanhang också har andra intressen att ta hänsyn till. De länder, som det här är fråga om, utgör t. ex. en för svensk exportindustri icke oväsentlig marknad, och det är därför här fråga om en avvägning mellan olika intressen — en avvägning som i detta speciella fall ju dock har utfallit så,

Svar på interpellation ang. utbetalningen av stödlån och kontantbidrag till jordbruk m. m.

att importen från Östeuropa skurits ned kraftigt. Jag vill fästa herr Magnussons uppmärksamhet på den saken.

Eftersom jag ändå har ordet, vill jag också säga, att, om jag är rätt underrättad, så har tullverket rätt att begära företeende av ursprungsbevis i sådana fall, där man misstänker att olaga import sker. Den möjligheten föreligger sålunda även i detta fall. Jag har också upplysts om att man i tullverket har uppmärksamheten fäst på här påtalade förhållanden. Jag känner inte till något konkret fall, där det kunnat ledas i bevis att olaga import förekommit utan att ingripande och rättelse har ägt rum.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. utbetalningen av stödlån och kontantbidrag till jordbruk m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN, erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Jansson i Benestad frågat mig, om jag vill redovisa hur stor del av stödlån och kontantbidrag som utbetalats till jordbruk i gruppen 1—10 hektar och i gruppen 10—20 hektar och, därest detta material visar att obetydliga summor av såväl stödlån som kontantbidrag tillkommit det mindre jordbruket, beakta detta vid premiesättning i en proposition om skördekadeförsäkring.

Vad gäller interpellantens fråga om fördelningen av stödlån och kontantbidrag på olika storleksgrupper av jordbruk framgår av en inom lantbruksstyrelsen med anledning av interpellationen verkställd undersökning, att de på grund av 1955 års skördekadador utbetalade kontantbidragen fördelat sig med 4 818 960 kronor på jordbruk icke överstigande 10 hektar, med 6 834 410 kronor på jordbruk i storleksgruppen 10—

20 hektar och med 8 342 705 kronor på jordbruk över 20 hektar. Motsvarande belopp vid 1957 års skördekadador utgjorde resp. 5 588 303, 13 042 917 och 22 902 180 kronor.

Av de på grund av 1955 års skador utlämnade stödlånen belöpte ett belopp av 12 742 930 kronor på jordbruk icke överstigande 10 hektar, ett belopp av 16 184 740 kronor på jordbruk i storleksgruppen 10—20 hektar och ett belopp av 34 939 840 kronor på jordbruk över 20 hektar. Motsvarande siffror för 1957 års stödlån utgör respektive 3 609 815, 8 494 575 och 24 373 700 kronor.

Av de redovisade siffrorna framgår sålunda att jordbruken i storleksgruppen under 10 hektar erhållit mindre av såväl kontantbidrag som stödlån än jordbruken i storleksgruppen över 10 hektar. De belopp som tillkommit jordbruken under 10 hektar kan emellertid icke betecknas som obetydliga.

Vad härefter angår interpellantens andra fråga torde jag få erinra om att skördekadautredningens betänkande om permanent skördekadestydd fortfarande är föremål för remissförfarande. Vidare kan nämnas, att den av utredningen föreslagna försäkringens verkningssätt prövas, efter uppdrag av Kungl. Maj:t, av statens jordbruksnämnd på 1957 års skador med användande av detta års objektiva skördeuppskattning. Jag är därför icke beredd att nu uttala mig om utformningen av olika detaljer i en skördekadeförsäkring.

Härpå anförde:

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret på min interpellation och inte minst för de intressanta siffror som redovisats efter en undersökning av lantbruksstyrelsen. Det framgår av dessa siffror — det måste man

Svar på interpellation ang. utbetalningen av stödlån och kontantbidrag till jordbruk m. m.

erkänna — att småbruken fått ganska betydande belopp både i form av kontantbidrag och stödlån. Men ställer man dessa siffror i relation till antalet brukningsdelar liksom i relation till den areal det gäller — och det bör man nog göra — får man fram ett något annat resultat. Kontantbidragen utgjorde 1957 för jordbruk under 10 hektar 5 588 303 kronor men för gårdar över 20 hektar 22 902 180 kronor. Ställer man detta i relation till det faktum att vi har inemot 200 000 innehavare av mindre jordbruk men bara 35 000 innehavare av jordbruk över 20 hektar och i relation till arealen, så är det ganska lätt att konstatera, att per bruknings- och arealenhet har utgått betydligt större belopp till de större jordbruken än till de mindre. Därav kan man inte dra mer än en slutsats: risken för skördeskadorna är större ju större jordbruket är och mindre ju mindre jordbruket är. Då måste ju premiesättningen också bli därefter.

Jag vill inte beskylla statsrådet för det, men det är beklagligt att det på vissa håll i vårt land på nytt kommit fram i debatten, att för att klara av den volymmässiga överproduktion vi har, skall man nu rationalisera snabbare och få bort de mindre jordbruken. Om man menar detta finns det heller ingen anledning att inränga de mindre jordbruken i ett skördeförsäkringssystem: har de ingen framtid, är de inget att försäkra. Tänker man över detta litet nyktrare, skall man emellertid komma till den uppfattningen, att man inte löser problemet genom en alltför hårt driven strukturrationalisering.

När det gäller min andra fråga, har statsrådet inte kunnat lämna något annat svar än det han givit. Han har låtit undersöka saken, och remisstiden är inte utgången. Han har vidare föranställt, att den av utredningen föreslagna försäkringens verkningssätt skall prövas med användande av 1957 års objek-

tiva skördeuppskattning. När jag interPELLERADE hade betänkanudet om skördeskadeförsäkringens ännu inte kommit, och när jag sedan fick ta del av det, fann jag att det var ganska tungläst och svåröverskådligt.

Jag har emellertid fått den uppfattningen, att om man skall klara detta får man lita till en rent frivillig försäkringsform. Jag skulle tro att med den frivilliga anslutning som man räknar med — 60 procent — skall man kunna nå resultat som är så pass tillfredsställande, att man vid en skördeskada undviker alltför stora förluster för jordbrukarna. Om det kommer en proposition, hoppas jag att den bygger på den rent frivilliga anslutningen. Med hjälp av jordbrukets ekonomiska och fackliga organisationer går det säkert att få till stånd en anslutning av 60 procent av den odlade arealen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **NETZEN**:

Herr talman! Jag vill gärna ge herr Jansson i Benestad rätt i ett avseende, nämligen att per arealenhet har det otvivelaktigt gått ut mindre till de smärre jordbruken än till de större. Men jag drar därav en rakt motsatt konklusion beträffande vad detta ger för anvisningar. Vid utbetalningen av stödlån och kontantbidrag tar man ju utöver hänsynen till skördeskadornas omfattning även hänsyn till den ekonomiska ställningen. Eftersom många av innehavarna av små och ofullständiga brukningsdelar har andra, sidoordnade inkomster, har deras ekonomiska ställning inte påverkats i så hög grad. De har fått en ur saksynpunkt rättmätig andel, vare sig det gäller kontantbidrag eller stödlån. Därför skulle exempelvis en obligatorisk skördeskadeförsäkring ha tillförsäkrat småbruken en större part av gottgörelsen för de inträffade skördeskadorna.

Svar på interpellation ang. utbetalningen av stödlån och kontantbidrag till jordbruk m. m.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Det är riktigt att den ekonomiska ställningen ligger till grund för utbetalningen av stödlån och kontantbidrag, men man måste ändå säga att småbrukarna har haft en otrolig förmåga att klara sin skörd och att de över huvud taget redovisar en förvånansvärt mycket bättre ekonomisk ställning än de större jordbrukens innehavare. Detta talar inte för att man bör avveckla småbruket, snarare tvärtom. Det är ju strängt taget så att när man tränger problemet närmare inpå livet blir man överraskad av att de större jordbruket upp till 100 tunnland har så dålig ekonomisk ställning som de faktiskt har.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å kammarens börd vilande propositioner. Därvid hänvisades

till bevillningsutskottet propositionen nr 124, med förslag till förordning om avskrivning å vissa oljelagringsanläggningar, m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 131, angående statlig borgen för lån till Svenska skifferoljeaktiebolaget;

till jordbruksutskottet propositionen nr 133, angående vattenvårdens organisation m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 136, angående godkännande av vissa avtal om förvärv och överlåtelse av fastigheter, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 142, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 19 § 1 och 3 mom. folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469);

till statsutskottet propositionen nr 143, angående löneförmåner m. m. för viss läkarpersonal;

till bevillningsutskottet propositionen nr 145, med förslag till förordning an-

gående upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapsskatt, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 146, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om tillsättning av prästerliga tjänster vid nyindelning av riket i pastorat; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 147, angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente, m. m.,

nr 148, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 30 juni 1937 (nr 655) angående bidrag från landsting och städer, som ej deltaga i landsting, till bestridande av kostnaderna för vård i vissa fall å karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet, och

nr 150, med förslag till viss ändring i 1947 års allmänna tjänstepensionsreglemente, m. m.

§ 13

Föredrogos, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 14—16 samt statsutskottets utlåtanden nr 70—82.

§ 14

Föredrogos vart för sig statsutskottets memorial:

nr 83, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1958/59 till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare,

nr 84, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om statsgaranti för budgetåret 1958/59 för lån till hantverks- och småindustriföretag, samt

nr 85, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om villkor för användningen av anslaget för budgetåret 1958/59 till Avsättning till fonden för idrottens främjande.

Kammaren, som på framställda propositioner beslöt företaga vart och ett

av dessa memorial till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände de i memorialen föreslagna voteringspropositionerna.

§ 15

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 41 samt bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 18 samt 20—22.

§ 16

Föredrogs den av fröken *Elmén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående vården av unga människor vid ålderdomshem tillsammans med äldre kronikerfall.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 17

Föredrogs herr *Rimås'* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående utvidgad granskning av räkenskaperna för Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 18

Föredrogs den av herr *Helén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående åtgärder i samband med föreslagen annullering av leveranser av jagarna Lappland och Värmland samt minfartyget Älvsborg.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 19

Interpellation ang. barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ELIASSON** i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! I ett flertal olika fall har, sedan polisen i samband med utredning angående bilstölder eller andra brott återfört gärningsmannen till olika upptagnings- eller ungdomshem inom barnavården, förekommit att gärningsmännen nästan omedelbart rymt och åter begått nya brott. Det är icke ovanligt att upprepade sådana återförpassningar genom polisens försorg skett utan att åtgärder vidtagits från barnavårdsnämndens sida till förhindrande av nya rymningar med ty åtföljande nya brottsserier.

Beträffande ungdom i åldern 15—18 år nödgas åklagaren ofta att begära häktning av gärningsmännen ehuru — om effektivt omhändertagande kunnat ske genom barnavårdsnämndens försorg — överlämnande till barnavårdsnämnden eljest varit en lämpligare åtgärd för dessa. Av samma skäl kan understundom domstol tvingas att i strid mot syftet med 1952 års lag döma sådan ungdom till fängelse eller annat frihetsstraff.

Utom att stora principiella skiljaktigheter föreligger beträffande lämpligheten av kvarhållande med tvång inom barnavården synes stor osäkerhet råda i frågan om vilken laglig befogenhet till sådant kvarhållande som föreligger, då gärningsmannen icke är intagen på s. k. ungdomsvårdsskola.

Barnavårdsinspektören Erik Kinell anför i en i Svensk Socialvårds tidning för februari innevarande år intagen artikel bl. a. »Den missanpassade ungdomens vård och fostran har länge varit ett kärt debattämne. Det talas och skrivs om den nerbusade ungdomen, den hållningslösa ungdomen, den kriminella ungdomen. Det talas om orsaken till

Interpellation ang. barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem

dess sätt att uppträda, vilket strider — mer eller mindre — mot gängse sammanlevnadsregler. Det talas om hur denna ungdom skall behandlas. Den ene anser det skall ske på ett humant sätt. Det kallas dalt av den andre. Den senare tror på straff som en betydelsefull faktor i uppfostringsarbetet. Det skapar trots anser den förre. Under tiden breder hållningslösheten ut sig och uppträder i allt lägre åldrar. Kriminaliteten växer och brotten blir svårare.

Vad gör vi, som är satta till att vårda och fostra dessa ungdomar? Vi försöker att så gott det går reda ut och lösa problemen, men för övrigt bara väntar vi att resurserna skall förbättras. Vi väntar på flera — många — och bättre anstalter. Men vi vet samtidigt att detta blott är ett önsketänkande. Statens finanser tillåter inte den upprustning som behövs, och kommunerna slår ifrån sig och hävdar att detta är statens angelägenhet.

Vi måste således söka nya vägar, vägar, som snabbt leder till förändrade förhållanden. Sådana vägar finns. Som exempel vill jag nämna andra behandlingsmetoder samt kraftig överbeläggning på anstalterna med ökade personalresurser i proportion därtill. Övervakningsproblemet skall jag inte ta upp i detta sammanhang utan hålla mig till klienteletets behandling.

För att gå rakt på sak. Jag tror att vi måste börja använda hårdare behandlingsformer, dock inom humanitetens ram. Hur skall detta ske? Jo, genom ökade möjligheter till att förhindra eller försvåra för ungdomarna att avvika eller rymma från barnhem och andra anstalter. Vi måste låsa om besvärliga barn och ungdomar — — —.

När frågan nu uppkommer om lås inom den kommunala barnavården går meningarna isär om det är tillåtet eller ej. Motståndarna till lås förfäktar, att lagen ej tillåter lås eller rättare sagt att det ej finns någon bestämmelse därom

i lagen. Andra avfärdar det med att lås ej behövs eller ej skall finnas, med andra ord man utesluter lås antingen det är lagligt eller ej. Flertalet av dem som motsätter sig inlåsning har ett mycket tungt vägande skäl för sin uppfattning. Faran för missbruk! Förespråkarna för lås resonerar på följande sätt. Föräldrar har rätt att låsa in sitt barn vid behov. Eftersom vården om barnet vid omhändertagande överflyttas från föräldrarna till barnavårdsnämnden, som därigenom övertar ansvaret för barnet följer att föräldrarätten om inlåsning överflyttas på barnavårdsnämnden. Innehållet i 32 § i barnavårdslagen är det som ger stöd för en sådan åtgärd — — —.

Inlåsningens möjligheterna kan på vissa ställen föra med sig ändrade lokaldispositioner, dock endast på anstalter som hyser det mest svårskötta klientelet och på upptagningshem för missanpassad ungdom. Någon omdisposition till fängelseliknande anstalter får ej komma i fråga. Men det måste finnas ett rum utrustat med säkerhetsanordningar som förhindrar flykt. För övriga hem och anstalter krävs inga särskilda anordningar — det räcker att man kan och får låsa».

Frågan om barnavårdsnämndens befogenhet att tvångsvis kvarhålla omhändertagen ungdom är också föremål för delade meningar i yttranden, som avgivits över barnavårdskommitténs betänkande om utredningshem.

Strafflagberedningen hävdar sålunda i sitt yttrande över betänkandet att av vårdbestämmelsen i 32 § barnavårdslagen följer rätt och plikt för barnavårdsnämnden att förhindra fortsatt brottslighet såväl under utredningstiden som under behandlingstiden ävensom rätt för barnavårdsnämnden att hindra den som intagits i upptagningshem från att rymma därifrån, ehuru man »hittills nöjt sig med att genom yttre anordningar faktiskt möjliggöra för

Interpellation ang. barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem

barnavården att hindra i anstalt intagen från att avvika». Liknande ståndpunkter anföres av andra remissinstanser.

Socialstyrelsen gör däremot gällande en betydligt snävare tolkning av den lagliga möjligheten för barnavårdsnämnden till tvångskvarhållande. Barnavårdsnämndens på föräldrarnas rätt gentemot barnen byggda befogenhet anses mycket begränsad. Det är enligt socialstyrelsens mening uteslutet, att barnavårdsnämnd skulle äga inrätta ett upptagningshem eller ungdomshem på sådant sätt, att hemmet eller avdelningen därav finge sluten karaktär. »Den stränga begränsning av en omhändertagens handlingsfrihet, som skulle bli följderna av hans intagning på ett dylikt hem eller en dylik avdelning, går nämligen långt utöver de befogenheter, som kan härledas ur föräldramakten. En sådan total kontroll av den omhändertagnes handlingsmöjligheter kan komma till stånd endast om man väljer behandlingsformen intagning på ungdomsvårdsskola». Befogenheten för en föreståndare på ett upptagningshem anges sammanfattningsvis i socialstyrelsens yttrande något svårtydligt vara »att på förekommen anledning utöva ett måttligt tvång för att säkra uppsiksrätten till förhindrande av rymning». Härjämte framhålles en enligt min mening egendomlig konsekvens av den kommunala barnavårdsverksamheten. »I detta sammanhang vill socialstyrelsen rikta uppmärksamheten på att sådana upptagningshem, som företrädesvis är avsedda för åldersklasser över 16 år, icke är att betrakta som barnhem i barnavårdslagens mening. Till följd härav upptages sådana hem icke i den barnhemsplan, varom föreskrift lämnas i 40 §, och ej heller är verksamheten där underkastad socialstyrelsens eller länsstyrelsernas tillsyn enligt bestämmelsen härom i 21 §. Ett exempel på sådana hem utgör Skrubba ungdoms-

hem, där för Stockholms vidkommande en stor del av de unga lagöverträdare som strafflagberedningen åsyftar intages för utredningsändamål eller i avbidan på att plats kan beredas på ungdomsvårdsskola. Avsaknaden vid sådana hem av varje statlig kontroll över verksamheten gör att man icke ens kan överväga, att där företagen behandling av en omhändertagen skulle kunna ta formen av sluten vård».

I samband med den alltjämt ökade brottsligheten synes ytterst angeläget att klarhet vinnes om vilken befogenhet barnavårdsnämnden har att tvångsvis förhindra rymningar samt om möjlighet finnes att i brottsförebyggande syfte med tillgängliga resurser vidtaga lämpligare åtgärder inom barn- och ungdomsvårdens ram i avbidan på reformarbetets genomförande.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet rikta följande frågor:

- 1) Vilka befogenheter att förhindra rymning tillkommer enligt gällande rätt barnavårdsnämnd vid omhändertagande å upptagnings- eller ungdomshem?
- 2) Överväges inom socialdepartementet några provisoriska åtgärder till förhindrande av ovan angivna olägenheter?

Denna anhållan bordlades.

§ 20

Till bordläggning anmäldes

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 35, i anledning av väckta motioner angående förfarandet i kammarrätten, m. m.,

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 25 § och 129 § 8 mom. taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) jämte i ämnet väckta motioner,

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om sjömansskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skattefrihet för belopp, som utgår på grund av vissa s. k. riskgarantier;

bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om utredning och förslag i frågan om full selsättning och trygghet i anställningen;

första lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upphävande av lagen den 26 juni 1936 (nr 336) angående förbud mot förvärv från utlandet av vissa fartyg;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i vägtrafikförordningen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1948 (nr 495) om avgifter till välfärdsanordningar för sjöfolk i hamn,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändring i livsmedelsstadgan den 21 december 1951 (nr 824),

nr 23, i anledning av väckt motion angående upptagande av ersättningsmedel för insulin i förteckningen över kostnadsfria läkemedel,

nr 24, i anledning av väckta motioner om undvikande av skyldighet för utländska medborgare att utgöra folkpensionsavgift i vissa fall får retroaktiv verkan, och

nr 25, i anledning av väckt motion om viss ändring av 10 § sjömanslagen;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av motioner om viss ändring av 33 § expropriationslagen,

nr 17, i anledning av väckta motioner angående ändrad lydelse av 4 § lagen om hyresreglering m. m., och

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 69 och 77 §§ lagen den 19 juni 1919 (nr 426) om flottning i allmän flottled;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av vissa prisutjämningsavgiftsmedel,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, såvitt propositionen avser täckande av vissa kostnader vid förutvarande Strömsholms hingstdepå, och

nr 21, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om ytterligare ändamål, vartill de under anslaget till Gottgörelse till trädgårdsnäringen för av dess utövare erlagd bensinskatt använt medlen måtte få disponeras; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av motioner angående utredning av frågan om avstånds-kostnadernas inverkan på levnads- och produktionskostnaderna i Norrland,

nr 16, i anledning av motion om en allsidig utredning beträffande den svenska reklamens omfång och kostnader, m. m., och

nr 17, i anledning av motioner om utredning rörande prostitutionsproblemet.

§ 21

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 179, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under elfte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1958/59 till Civilförsvarsstyrelsen: Avlöningar;

nr 180, i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen nr 1 under femte huvudtiteln gjorda framställning om anslag för budgetåret 1958/59 till Ferieresor för husmödrar;

nr 181, i anledning av väckta motioner om anslag för budgetåret 1958/59 till Bidrag till Föreningen Fruktdrycker; och

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag, avseende ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

§ 22

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner avlämnats till kammarerna, nämligen

nr 141, angående dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m.,

nr 149, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m.,

nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. samt 5, 8 och 11 §§ förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent,

nr 152, med förslag till förordning om ändring av 6 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), och

nr 153, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juni 1902 (nr

71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Dessa propositioner bordlades.

§ 23

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 521, av herr *Andersson* i Ronneby, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 110, angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret, och

nr 522, av fröken *Vinge m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 145, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 26 juli 1947 (nr 581) om kvarlåtenskapskatt, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 24

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.03.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 16 april

Kl. 10.00

§ 1

Herr TALMANNEN anförde:

Arbetsplena kommer att denna vecka äga rum i vanlig ordning fredagen den 18 innevarande april kl. 13.00.

Under nästkommande vecka kommer arbetsplena att anordnas tisdagen, onsdagen, torsdagen, fredagen och eventuellt även lördagen.

Vid onsdagens plena påbörjas behandlingen av särskilda utskottets utlåtande angående folkpensionering.

Kamrarnas sammanträdestider kommer att anslås på sedvanligt sätt.

Arbetsplena kommer även att hållas måndagen den 28 april.

§ 2

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank och kontor; och lämnades därvid ordet till

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som yttrade:

Herr talman!

För vart och ett av de val som skola företagas vid detta plenum ber jag att få avlämna en gemensam lista, vilken godkänts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Varje lista upptar namn å så många personer, som det ifrågavarande valet avser.

Den av herr förste vice talmannen för valet av valmän avlämnade listan upptog under partibeteckningen »Gemensam lista» följande namn:

Gustafson i Dädesjö
 Johnsson i Kastanjegården
 Sköldin
 Gezelius
 Landgren
 Malmborg
 Nilsson i Göteborg
 Ekström i Björkvik
 Dickson
 Sjölin
 Onsjö
 Bengtsson i Varberg
 Andersson i Ryggestad
 Christenson i Malmö
 Munktell
 Wiklund
 Johansson i Torp
 Liljedahl, fröken
 Asp
 Regnéll
 Rimås
 Östrand
 Svensson i Stenkyrka
 Karlsson i Olofström.

Herr talmannen uppläste nu denna lista, vilken kammaren godkände; och förklarades de personer, vilkas namn upptagits å listan, utsedda till valmän.

§ 3

Anställdes val av suppleanter för de under nästföregående paragraf omförmälda valmännen. Herr förste vice talmannen avlämnade en lista, vilken un-

der partibeteckningen »Gemensam lista» upptog följande namn:

Wallin, fru
 Larsson i Stockholm
 Odhe
 Cassel
 Almgren
 Stenberg
 Nilsson i Östersund
 Andersson i Ronneby
 Wallerius, fröken
 Strandh
 Börjesson
 Forsberg.

Sedan denna lista av herr talmannen upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de personer, vilkas namn funnos upptagna å listan, utsedda till suppleanter för här ifrågavarande valmän.

§ 4

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet liggande propositioner. Därvid remitterades till jordbruksutskottet propositionen nr 141, angående dispositionen av vissa kronolägenheter, m. m.; och till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 149, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation m. m.,

nr 151, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § 3 mom. samt 5, 8 och 11 §§ förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent,

nr 152, med förslag till förordning om ändring av 6 § familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), och

nr 153, med förslag till lag angående ändring i lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

§ 5

Föredrogos var efter annan följande å kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

Lån till Uppsala studentkår — Avhjälpande av svårigheter för näringslivet i Blekinge

till statsutskottet motionen nr 521, av herr *Andersson* i Ronneby; och

till bevillningsutskottet motionen nr 522, av fröken *Vinge m. fl.*

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 35, 39, 40 och 42, bankoutskottets utlåtande nr 19, första lagutskottets utlåtande nr 25, andra lagutskottets utlåtanden nr 16—18, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 15, 20 och 21 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 15—17.

§ 7

Föredrogs den av herr *Eliasson* i Stockholm vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående barnavårdsnämnds befogenhet att förhindra rymning från upptagnings- och ungdomshem.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Anslag å kapitalbudgeten för ekle-siastikdepartementet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser ekle-siastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—23

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 24***Lån till Uppsala studentkår**

Sedan punkten föredragits, lämnades ordet på begäran till

Herr **MUNKTELL** (h), som yttrade:

Herr talman! Jag vill bara i största korthet beklaga att utskottet inte heller i år ansett sig kunna tillmötesgå de motioner, som väckts om ett studentkonviktorium i Uppsala. Det tjänar här ingenting till att upprepa alla de skäl som talar för ett sådant. Jag vill bara understryka att ett verkligt behov föreligger och att alla som sett förhållandena kan intyga detta. Om kammarens ledamöter hade sett de matställen och kaféer, som studenterna är hänvisade till, skulle ni verkligen förstå det.

Men då ett yrkande om bifall till motionerna inte har någon chans att vinna majoritet och då utskottets skrivning är ytterst positiv, har jag inte något yrkande. Jag understryker endast att den åsikt, som kommer till uttryck när man skriver att utskottet »förväntar» att det skall kunna bli ett dylikt konviktorium, delas helt och fullt av alla dem, som har det oerhört svårt just därför att inte konviktoriet finns, nämligen alla som tillhör den kommande generationen av intellektuella i Uppsala.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 9

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till Musikaliska akademien med musikhögskolan jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Avhjälpande av svårigheter för näringslivet i Blekinge

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående åtgärder till avhjälpande av vissa svårigheter för näringslivet i Blekinge län.

Avhjälpande av svårigheter för näringslivet i Blekinge

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Herr **JOHNSSON** i Kastanjegården (fp):

Herr talman! I en motion i denna kammare har jag ansett mig böra fästa riksdagens uppmärksamhet på de särskilda problem i fråga om sysselsättningsmöjligheterna och näringsverksamheten i allmänhet, som sedan lång tid kännetecknat Blekinge län.

Motionen har behandlats i det nu föreliggande utlåtandet från bankoutskottet. Att statsmakterna skulle ägna särskild uppmärksamhet åt Blekinges problem motiveras framför allt av följande två omständigheter. Först och främst har sysselsättningen och utvecklingen av näringsverksamheten i länet under rätt många år varit påtagligt ogynnsamma, ogynnsammare än vad i allmänhet varit fallet i riket i övrigt. Utöver de uppgifter, som lämnats i motionen, vill jag hänvisa till arbetsmarknadsstyrelsens remissyttrande. Här påpekas sålunda, att vad gäller stadsnäringarna — industri, handel, samfärdsel och liknande — har Blekinge mellan 1940 och 1950 haft den svagaste sysselsättningsutvecklingen av samtliga län. Sysselsättningsökningen inom stadsnäringarna utgjorde under 1940-talet för hela riket 16 procent men för Blekinge bara en halv procent. Mellan 1950 och 1955 var Blekinge det enda län — jämte Gotlands län — som hade en absolut minskning av befolkningen. I fråga om arbetslösheten gäller att medan arbetslöshetsprocenten för åren 1956 och 1957 varit i genomsnitt 1,5 och 1,9 för hela riket, har den för Blekinge varit 2,9 och 2,8, alltså nära nog dubbelt så stor.

Den andra omständigheten som enligt min mening motiverar särskild uppmärksamhet från statsmakternas sida i fråga om Blekinges problem är, att dessa till viss del direkt hänger samman med olika åtgärder från statens sida. Jag hänvisar till länsstyrelsens re-

missyttrande, där det säges: »Till väsentlig del torde således den stagnerande sysselsättningen i Karlskronaområdet kunna förklaras av omständigheter, som inte är beroende av lokala förutsättningar eller åtgärder utan sammanhänger med centralt fattade beslut.» De särskilda åtgärder från statsmakternas sida, som påverkat sysselsättningen och befolkningsutvecklingen i denna del av landet i negativ riktning, är reduktionen av flottans personal och anläggningar i Karlskrona. Då denna fråga kommer upp i ett senare sammanhang, i samband med riksdagens behandling av försvarspropositionen, är det inte min avsikt att nu ingå på den. Jag vill dock passa på tillfället att stryka under det särskilda ansvar och de förpliktelser gentemot denna landsdel som åvilar statsmakterna.

De särskilda sysselsättnings- och näringspolitiska problem, som råder i Blekinge län, hade utan tvekan motiverat en särskild utredning härom. Utskottet har för sin del ansett att det utredningsarbete, som påbörjats inom länsstyrelsen i Blekinge, i sak motsvarar det syfte som den i motionen föreslagna utredningen skulle få. Med den i sak förstående hållning som utskottet intagit har jag, herr talman, ingen anledning att ställa något särskilt yrkande på denna punkt.

Bland de olika åtgärder, som statsmakterna skulle kunna vidtaga för att komma till rätta med de näringspolitiska problemen i Blekinge, har jag i motionen pekat på de olika former i vilka möjligheter finns att direkt eller indirekt påverka kreditförsörjningen till företagsamhetens fromma. Länsstyrelsen har i sitt remissyttrande särskilt understrukit denna sak. Utskottet har här uttalat, att det har »anledning utgå från att utvecklingen inom näringslivet i länet kommer att speciellt beaktas både då det gäller fördelningen av kreditmedel åt småindustri och handel och vid den rådgivande lokaliseringsverk-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

samheten». Detta uttalande från utskottets sida i anledning av motionen är givetvis värdefullt. Jag utgår ifrån att det skall komma att bli beaktat av vederbörande instanser. Med hänsyn till det av utskottet här gjorda positiva uttalandet anser jag mig, herr talman, för dagen inte böra göra något annat yrkande än utskottets.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion angående beredande av möjlighet till lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra att utföra vapenfri tjänst.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 356 av herr *Eliasson* i Stockholm. I motionen hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte föreslå utredning beträffande möjlighet till lämpligare behandling av sådana värnpliktiga, som på grund av religiösa betänkligheter icke ansåge sig kunna utföra vapenfri tjänst.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 356, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Gustafsson* i Borås, fröken *Bergegren* och herr *Eliasson* i Stockholm, vilka an-

sett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motion, II: 356, måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning av frågan om åstadkommande av en lämpligare behandling av sådana värnpliktiga, som på grund av religiösa betänkligheter vägrade att fullgöra tjänst, vartill de såsom vapenfria uttagits.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *GUSTAFSSON* i Borås (fp):

Herr talman! Orsaken till att detta ärende ligger på riksdagens bord är ju den motion, nr 356, som avlämnats av herr *Eliasson* i Stockholm. De människor, som motionären närmast tar sikte på, är de som tillhör den egendomliga sekten Jehovas vittnen — de kallar sig så efter 1931; förut hette de russelianare efter rörelsens grundare Charles Russel. De intar principiellt en negativ hållning till stat och samhälle och i konsekvens härmed en absolut negativ ställning till värnplikten.

De samvetsömma värnpliktiga har, som alla vet, tre möjligheter att fullgöra vad som i lag kallas vapenfri värnplikt. Det är tjänst inom den militära sjukvården, utbildning i brandtjänst eller helt civilt arbete med att t. ex. hugga i skogen, måla kraftledningsstolpar eller arbeta med utgrävningar. Man kan säga att alla vanliga samvetsömma slussas in på något av dessa arbetsområden. Jehovas vittnen säger som regel nej till allt detta. Paragraf 5 i värnpliktslagen ger ingen möjlighet att bereda denna typ av vägrare annan tjänstgöring, utan de ådömes fängelse för vägran att lyda order.

Motionären anser att denna typ av s. k. brottslingar inte hör hemma bland vad som kan kallas ett ordinärt fängelseklientel, och de blir i sina egna ögon och enligt sektens och allmänhetens uppfattning bara martyrer för sin tro.

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

Man kan då undra, om fängelse är den riktiga korrektionsmetoden för att komma till rätta med dessa människor och om det inte rent av är så, att det samhälle, som vill söka bringa varje medlem till sådan anpassning i samhällslivet som ansvar och solidaritet kräver, här motverkar sina egna intentioner.

Den nu gällande lagen av år 1953 grundar sig på ett betänkande — SOU 1942: 15 — där man även sysslade med det problem som uppkommer till följd av att en del vapenfria värnpliktiga vägrar utföra civilt arbete. De sakkunniga framhöll då att sådana värnpliktiga företrädesvis finns bland Jehovas vittnen, men de sakkunniga ifrågasatte inte att helt befria dylika samvetsömna från varje slag av tjänstgöringsskyldighet, utan uttalade bara i princip i sammanhang med vissa straffrättsliga spörsmål, att fängelse och straffarbete icke är lämpliga former för statens reaktion mot insubordinationsbrott som icke har annan grund än samvetsbetänkligheter.

Frågan är då, om man bör söka efter vägar, som innebär att fängelsestraff icke tillämpas utan som gör att andra tänkbara alternativ kan vara tillämpliga. De remissinstanser som behandlat herr Eliassons motion ställer sig kritiska i en del fall, andra är tveksamma och vissa ställer sig positiva till en utredning. Bland dem, som är odelat positiva till tanken på en sådan, befinner sig märkligt nog överbefälhavaren — eller jag kanske hellre skulle säga: naturligt nog överbefälhavaren.

Han har enligt min mening ett sakligt grepp på frågan när han säger att frihetsstraff för Jehovas vittnen varken har avskräckande inverkan eller medverkar till deras återinpassning i samhället och att man därför bör pröva andra vägar. Överbefälhavaren har intet att erinra mot en utredning som tar sikte på att söka komma till rätta med

dem som vägrar att fullgöra vapenfri tjänstgöring.

Det kan vara intressant att notera, att samma ståndpunkt intas av stadsfiskalsföreningen, som tillstyrker en förutsättningslös utredning. Även häradshövdingeföreningen och statsåklagaren i Stockholm är av samma uppfattning.

Jag är angelägen att försäkra att några större skiljaktigheter i sak inte förefinns mellan utskottet och oss reservanter. Utskottet utgår dock nära nog a priori från att de människor det här gäller går det inte att komma till rätta med, vilka vägar man än prövar, och därför får både de och samhället finna sig i att fängelsedörrarna öppnas och stänges för detta klientel både en, två, tre och fyra gånger. Domstolarna hälsar så småningom på dessa pojkar som på gamla bekanta, när de gång efter gång kommer tillbaka.

Vi reservanter återigen anser, att man bör göra en förutsättningslös prövning. Vi har ingen patentmedicin att anvisa men vi har pekat på några tänkbara vägar. Vi anser att det inte är uteslutet, att om en inkallelse sker genom ett civilt organ i stället för genom militär myndighet, skulle reaktionen kunna bli en annan hos de människor det här gäller. I utredningen kunde man även överväga möjligheten av en rent civil tjänstgöring, grundad på en särskild lagstiftning och utan anknytning till militärväsendet. Man kunde även — som sker i andra länder — sedan den värnpliktige avtjänat sitt fängelsestraff befria honom från vidare inkallelse. Fängelsestraffet borde då givetvis vara strängare än den månad som nu är det vanliga vid förstagångsvägran.

Givetvis måste man ha som riktmärke att söka få till stånd en förordning, som på alla sätt — så långt detta nu är möjligt — utplånar de skillnader i de uppoffringar som avfordras de värnpliktiga å ena sidan och det fåtal som det kan bli fråga om i den nya lagen å

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

den andra. Jag tror att det finns möjligheter att finna sådana förordningar som förtar all lust till simulation.

Herr talman! Vad jag här sagt är inte något utslag av omsorg om och sympati för Jehovas vittnen som rörelse betraktad, utan om de människor det gäller. Det tror jag att inte minst Jehovas vittnen själva skall kunna intyga. Jag anser att denna rörelse, som har omkring 7 000 medlemmar i vårt land, är en kvasireligiös sekt som inte tillför vårt land något av värde religiöst sett utan fastmer i sina konsekvenser är samhällsfientlig och skadlig. Jag anser dock att behandlingsmetoden av de unga män, som underligt nog ansluter sig till sekten, är felaktig både ur metodisk synpunkt och ur samvetsfrihetssynpunkt. Det vore, herr talman, värdigt riksdagen att i varje fall försöka att hitta på några nya och bättre vägar att komma till rätta med dessa människor. Skjutens ut och in i våra fängelser är inte den bästa metoden.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vår reservation.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* (fp) och *Larsson* i Stockholm (fp).

Herr **ELIASSON** i Stockholm (fp):

Herr talman! För att förebygga alla missförstånd vill jag till en början förklara, att jag varken är pacifist eller tillhör Jehovas vittnen. Jag är inte heller någon teolog och kan således inte närmare utveckla de grundsatser som sekten Jehovas vittnen bygger sin tro på. Jag vet emellertid att sektens ledning gör gällande, att den redogörelse för deras lära som lämnas i historiken i detta lagutskottsutlåtande av dem anses bygga på en hel del mycket föråldrade återgivningar och ingalunda anses av dem själva såsom någon representativ sammanfattning av deras tro.

Jehovas vittnen anser att bibeln åläg-

ger dem att inte göra någon som helst jordisk vapentjänst. De stöder sig därvid bland annat på uttalanden i Nya testamentet, Paulus' brev till efesierna, 6 kap. 11—17 verserna. De anser att nationerna inte bör bekriga varandra under några omständigheter, eftersom hela världen är Guds rike. Varje som helst slag av vapentjänst eller surrogat för sådan tjänst anses av dem såsom förkastlig.

För övrigt uppträder dessa människor ingalunda som några samhällsmässigt störande individer. Jag citerar följande ur en dansk redogörelse för denna sekt: »Det må framhåvas så starkt som möjligt, att Jehovas vittnen på alla andra områden handlar i full överensstämmelse med gällande lagstiftning och nästan i särskilt hög grad strävar efter att leva ett liv utan att komma i konflikt med gällande bestämmelser. Det ställes mycket stränga krav på medlemmarna. Således måste dessa för att bli accepterade som medlemmar av samfundet en lång tid utföra ett stort, oavlönat personligt arbete, som bland annat består i att genom försäljning av tidningar och tidskrifter och genom husbesök sprida sektens lära och samtidigt förkunna Skriftens ord. Också genom bibelstudier, sammankomster och föredrag söker medlemmarna att sprida upplysning om bibelns ord och profetior. I moraliskt hänseende ställes stränga krav på medlemmarna.» Man godtar således inte medlemmar som bryter mot dessa krav.

Den intolerans och den hänsynslöshet som från samhällets sida visas denna lilla grupp av människor står enligt min mening i bjärt kontrast mot all den förståelse och all den humanitet som visas även mycket grovt belastade kriminella personer. Man har en känsla av att samhället resonerar ungefär som så, att denna lära är avskyvärd och därför må dessa människor gärna sitta i fängelse.

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

Jag förstår inte hur man över huvud taget kan försvara att man ger sig in i någon etisk värdering av deras lära som motivering för ställningstaganden för eller emot denna sak. Det är dock detta man gör. Man gör det utan att sekten själv får tala om vad läran omfattar. Här anser man sig kunna döma vederbörande ohörd.

Utskottet har inte ens aktat nödigt att remittera motionen till sekten. Man säger sig ändå veta vad sekten har att andra. I detta fall kanske man resonerar som så, att man har gamla uppgifter att bygga på, uppgifter i detta utskottsutlåtande som sekten bestrider och som den inte haft tillfälle att bemöta.

I »historiken» citeras i utskottsutlåtandet att Jehovas vittnen har framhållit att hela nuvarande världsordningen är i »salans våld», och här citeras också med förkärlek en hel del liknande mustiga klyschor som inte bygger på annat än bibelcitater. De framhåller själva att de därmed avser vad som står i Paulus' brev till efesierna 6 kap. 12 versen: »Ty den kamp vi hava att utkämpa är en kamp icke mot kött och blod, utan mot furstar och väldigheter och världshärskare, som råda här i mörkret, mot ondskans andemakter i himlarymderna.»

Hur skulle det vara om man som skäl mot den kristna religionen drog fram lösryckta mustiga bibelcitater och sade: Se vad de kristna predikar! Man skulle kunna ta fram isolerade bibelcitater som ser lika skrämmande ut som dem som man plockat fram i utskotts-historiken.

Man påpekar i historiken i utskottsutlåtandet, tydligen som något mindre skyddsvärt, att Jehovas vittnen grundar sin vapenvägran på dessa bibelord men icke som andra samvetslösa framför allt på det orätta att döda eller på Jesu kärleksbud. Jehovas vittnen framhåller dock själva, att de också tycker det är

orätt att döda och att de också hylla det kristna kärleksbudet.

Man har sagt i utskottsutlåtandet att Jehovas vittnen icke underkänner självförsvar utan understryker denna rätt. Man tillägger i utlåtandet i detta sammanhang: »Ett Jehovas vittne är sålunda berett att med vapen i hand försvara sig själv och sina likasinnade men icke det land, vari han enligt statens lagar är medborgare.» Är det inte någon som tänker på sakförarargumentation när man läser sådana slutsatser av den omständigheten att man accepterar rätten till självförsvar?

Jehovas vittnen har själva förklarat, att de icke anser hinder föreligga att försvara sig om de blir angripna med våld. De har emellertid samtidigt påpekat att det krig på domens dag som de talar om icke får tagas i den bokstavliga betydelse man lagt däri. De framhåller att deras krig främst är ett andligt krig. Eftersom de anser hela världen som ett rike, vars högsta väsen är Gud eller Jehova, blir ju — även med en bokstavlig tolkning — deras uppfattning, att de inte bör gripa till vapen mot människor därför att dessa tillhör en annan statlig nation, logisk.

Vare hur som helst med deras lära, men de skall väl behandlas varken bättre eller sämre därför att vi gillar eller ogillar deras lära. Här har man väl endast att konstatera att det finns flera tusen människor i detta land — enligt uppgift från sekten omfattas dess lära av cirka 7 600 aktiva medlemmar i Sverige och i den övriga världen, i 164 länder, av 750 000 medlemmar — som har den uppfattningen att deras religion förbjuder dem att göra varje slags militärtjänst och att fråga är om oförvitliga medborgare, som inte på något sätt med våldsmedel angriper samhället eller visar några som helst tendenser i den riktningen. De påpekar själva i en av dem antagen officiell handbok att de inte är några sam-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

hällsorstörtare. Om någon av dem, säger de, skulle ta del i ett försök att störta regeringen med våld eller annat olagligt maktmedel, skulle detta vara i strid med Guds den allsmäktiges lag.

Att som utskottet och de sakkunniga har gjort sätta något slags moraliskt betyg på deras etik, ankommer inte på oss.

Man gnuggar sig därför nästan i ögonen för att förvissa sig om att man icke läser i skrifter från religionsförhållsens tidevarv eller från trettiotallets Tyskland, där så gott som alla Jehovas vittnen avrättades, då man läser ur det i utskottsutlåtandet citerade sakkunnigutlåtandet från 1941 års utredning angående samvetsömma värnpliktiga. Låt mig bara citera några meningar från sidan 6 i utskottsutlåtandet: — — — »bland de samvetsömma finnas personer, som icke förtjäna särskild hänsyn från samhällets sida.» Vidare: »Enligt de sakkunnigas mening bör från samhällets sida någon hänsyn icke tagas till de bevekelsegrunder, de må benämnas samvetsömma eller annat, som föranlett dessa personers ställningstagande.» Man citerar önskemål om att rörelsen upplöses och spridandet av dess lära förbjudes.

Ytterligare kommentarer härom är överflödiga. Det är bara att slå fast att detta utskottsutlåtande ytterligare spikar fast, att det är människor som inte är värda hänsyn. Detta står på sidan 17 nederst i följande ordalag: »Såväl de sakkunniga som Kungl. Maj:t och riksdagen fann i fråga om behandlingen av dessa värnpliktiga, att deras samvetsbetänkligheter — — — icke borde åtnjuta respekt» av samhället.

Är det inte mycket som den svenska kyrkan inte respekterar, t. ex. i den katolska läran eller i judarnas religion, men som man ändå i olika sammanhang tagit hänsyn till när det gäller konfliktsituationer, som utövare av andra religioner ställts inför i det

praktiska livet? Det gäller t. ex. befrielse från morgonbönen i skolorna, befrielse från religionsundervisningen, rätt till utträde ur kyrkan o. s. v. Även om Jehovas vittnen är en för de flesta förhatlig villolära, kan man fråga sig hur det är med tillämpningen från samhällets sida i detta fall av det kristna kärleksbudet. Jag skall avstå från någon moralisk betygsättning på den punkten.

Jag skall sedan i korthet övergå till att beröra hurdana förhållandena är i utlandet. Det finns ingen som helst utredning om hur Jehovas vittnen behandlas i andra länders lagstiftning. Såvitt jag vet är deras rörelse förbjuden endast i åtta öststater. I USA finns såvitt jag vet möjligheter till hel befrielse för dessa värnpliktsvägrare. Utskottets sekretariat har inhämtat kortfattade upplysningar om engelsk rätt, och såvitt dessa upplysningar utvisar finns möjlighet till hel befrielse även i England för värnpliktsvägrare. Många länder nöjer sig med endast något straff, och därefter sker frikallelse. Så är t. ex. förhållandet i Danmark. Det vore väl i alla fall en mera acceptabel idé än att släpa dessa människor ut och in från fängelse till domstol och från domstol till fängelse igen tre, fyra, fem, sex, sju, åtta gånger. Danskarna klipper redan i början till med ett relativt långt frihetsstraff och därefter frikallas vederbörande från värnpliktstjänst.

Själv har jag vid flera tillfällen haft sådana ärenden, särskilt under min tjänstgöring som åklagare i Jönköping under åren 1947—1950, och de här målen har alltid gjort ett pinsamt intryck på mig. Det finns ingen utredning om hur många som varje år döms till fängelse. Man kan inte få någon uppgift härom från försvarsstaben och man kan inte få någon uppgift från statistiska centralbyrån, men gissningsvis torde det röra sig om ett par hundra männi-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

skor som på dessa grunder årligen döms till fängelse.

Polisutredningen är ytterst rutinmässig. Det går vanligen till på det sättet att värnpliktsvägraren föres till ett regemente och beordras att ta ett gevär. Det gör han inte. Då beordras han att ta en kvast. Det gör han inte heller. Sedan skickas han till skogsarbete men vägrar att utföra även detta arbete. Därefter skrives en kort rapport och så kommer saken efter åtal upp inför domstolen. De tilltalade håller regelmässigt långa försvarstal späckade med bibelcitat och åberopar regeringsformens bestämmelser om att konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Ofta är rättssalen besatt med sympatisörer, som snarare styrkes i sin tro än motsatsen att gärningsmannen — man får väl kalla honom så fastän beteckningen passar illa i sammanhanget — har rätt.

Så åklagare jag är tror jag inte på straffhot i detta fall och tror inte på vad utskottet skriver att straffhotet måste antas verka återhållande på dem som är tveksamma. Jag tror att man i stället skapar martyrer. Det finns ingenting farligare än att försöka kuva en åsiktsriktning med våld. Har vi inte fått tillräckligt med lärdomar om den saken? Skall vi år 1958 behöva dras med ett sådant rudiment av häxprocesser som detta faktiskt är med dessa i övrigt fullt oförvitliga personer? Det är skrämmande att dessa skall behöva blandas upp med ett kriminellt klientel på våra fängelser. Jag får säga att den enda gång då jag skäms för mitt yrke som åklagare är när jag nödgas yrka fängelsestraff på sådana här personer. Jag anser att det är en det moderna och humana samhällets inkompetensförklaring, att det inte har någon annan utväg än att sätta sådana här personer i fängelse. Detta i en tid då vår polis inte hinner med att ingripa mot mycket kriminella brottslingar, då våra domstolar har en balans, som på flera ställen inte kan bemästras,

när våra fängelser och våra fångkolonier är överbefolkade. Detta är i sanning ett tragikomiskt nit från rättsvärdande myndigheternas sida.

Utskottet anger i sitt utlåtande en så futtig motivering mot en utredning som att denna kostar pengar och att det är tvivelaktigt om vi kan nå längre än vad vi har nått i detta fall. Jag vill bara peka på hur delade uppfattningarna är bland remissinstanserna i detta sammanhang. Det är fem remissinstanser som avstyrkt och fem som tillstyrkt. Skall man då, när det gäller en ur principiell synpunkt så viktig fråga, underlåta att verkställa en utredning därför att man anser att det är tvivelaktigt om man kan nå längre därför att en utredning kostar pengar? Man skulle väl i all rimlighets namn, om man inte anser sig kunna gå så långt att man frikallar vederbörande helt från värnpliktstjänstgöring, åtminstone efter en utredning få fastslaget att vi inte skall behöva inkalla dem mer än en gång till värnpliktstjänstgöring och åtminstone efter en fängelsevistelse frikalla dem från värnpliktstjänst. Därefter bör de väl tillräckligt ha sonat sitt »brott» och inte gång på gång komma i fängelse. Jag yrkar bifall till reservationen.

Häri instämde herrar *Hamrin* i Kalmar (fp), *Kilsmo* (fp), *Carlsson* i Stockholm (fp), *Keijer* (fp) och *Berglund* (fp).

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag skulle vilja understryka, även om det kanske kan tyckas onödigt, att det inte är någon speciell sympati för sekten Jehovas vittnen som har gjort att jag har anslutit mig till yrkandet om en utredning på denna punkt.

Jehovas vittnen är ju olika andra s. k. samvetsömma inte bara genom att de går så långt, att de också vägrar att göra civil tjänst i stället för värnplikt, utan

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

också genom den motivering som de andrar för sitt ställningstagande. Samhället har tagit hänsyn till de människor som på grund av religiösa eller andra betänkligheter inte kan tjänstgöra som vanliga värnpliktiga och har berett dem möjlighet att på annat sätt fullgöra sin värnplikt. Även om man inte allmänt sett har någon förståelse för detta fåtal människors resonemang, så respekterar man dem och finner att deras motiv i och för sig är så etiskt högtstående, att man inte kan göra några allvarliga invändningar mot dem, men Jehovas vittnen vägrar att fullgöra någon som helst tjänst i stället för värnplikten, inte på grund av ett principiellt avståndstagande från användande av våld, utan därför att de betraktar samhället såsom någonting i sig självt ont, som man måste bekämpa och som man naturligtvis då inte heller kan underordna sig eller tjäna.

Vi tycker att detta ställningstagande är orimligt, och skulle man dra ut det till dess yttersta konsekvenser, skulle det innebära att vederbörande över huvud taget inte skulle kunna underordna sig några som helst samhälleliga institutioner och lagar. Varierande efter graden av fanatism har väl sektens medlemmar också gjort motstånd även mot andra samhällets förordningar och lagar, men de kan inte ställa sig utanför samhällsgemenskapen, och därför har de som en praktisk kompromiss koncentrerat sig på att bjuda motstånd mot samhället genom att vägra att fullgöra värnplikt.

Men hur illa vi än tycker att detta rimmar med de skyldigheter vi såsom medborgare ändå har mot samhället och mot varandra, så kan vi inte komma ifrån att de här människorna onekligen drivs av en djupt grundad övertygelse, som ingenting kan rubba. Därvidlag finns det heller ingen meningskiljaktighet mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, i det man erkänner,

att det fängelsestraff som lagen nu påbjuder varit misslyckat såsom ett medel att återföra dessa människor till den rätta ordningen. Utskottet har prövat de olika vägar som motionären har anvisat och även andra uppslag som framkommit under ärendets behandling för att se, hur man skulle kunna komma ur det här dilemma, men utskottsmajoriteten har inte funnit att någon av de anvisade vägarna är framkomlig. Man tvivlar också på att det skall vara möjligt att finna andra vägar att lösa frågan, och därför har man avstyrkt en utredning.

Nu skulle jag vilja påpeka att liksom danskarna har funnit en annan metod att behandla de här människorna så lär också engelsmännen ha funnit en möjlighet att befria Jehovas vittnen och liknande från skyldighet att göra vapentjänst utan att det har ansetts få den vådliga verkan som utskottet pekar på, nämligen att det inte längre skulle finnas någon form av sanktion som skulle verka avskräckande på nya vapenvägare.

Vi har svårt att känna sympati för de här människorna, och det kanske influerar på vårt ställningstagande när vi ställer oss avvisande i detta fall, men jag undrar om ändå inte en utredning skulle kunna finna en lösning som vore acceptabel, så att vi för framtiden sluppe höra talas om människor, som gång på gång dömts till fängelse på grund av sina samvetsbetänkligheter utan att det på minsta sätt rubbat vederbörande i deras övertygelse, fastän straffen för varje gång blivit allt strängare. Det kostar också samhället mycket pengar att föra rättegångarna och att hålla de här människorna i fängsligt förvar. Vi använder för dem dyra platser på fångvårdsanstalterna, som skulle kunna utnyttjas på ett från samhällets synpunkt nyttigare och ändamålsenligare sätt.

Herr talman! Jag är medveten om att det här problemet är synnerligen svårt

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

och att det inte finns någon hundra-procentig säkerhet för att en utredning skulle komma till en lösning. Jag anser emellertid frågan så betydelsefull, att den ändå bör bli föremål för utredning. Jag ber därför att få biträda yrkandet om bifall till reservationen.

I detta yttrande instämde herr *Lundberg* (s), fru *Torbrink* (s) och herr *Adamsson* (s).

Herr **ON SJÖ** (cp):

Herr talman! Att de samvetsömma värnpliktiga utgör ett problem är ingen ny upptäckt, som motionären har gjort, utan det har man varit på det klara med länge. Redan vid sekelskiftet, närmare bestämt år 1902, började man ta hänsyn till dem som hade samvetsbetänkligheter mot att bära vapen, och man ordnade en värnpliktstjänstgöring som bestod av civilt arbete.

Den nuvarande ordningen har tillkommit genom en lag som riksdagen fattade beslut om år 1943. I den utredning som låg till grund för beslutet tog man också upp den sorts vapenvägran som det här är fråga om, d. v. s. då vederbörande inte har samvetsbetänkligheter enbart mot att bära vapen utan mot att över huvud taget göra någonting för staten. De har förakt för den världsliga överheten. De är som bekant inte samvetsömma i vanlig mening. De reagerar mot alla påbud från staten.

Jag tyckte att herr *Eliasson* i Stockholm i sitt anförande gick fullkomligt vid sidan om hela ämnet. Han vill göra denna fråga till en stor religionsfrihetsfråga, liksom om det gällde att hindra en viss sekt från att ha vilken religion den vill. Denna fråga har inte alls med religion att göra utan problemet gäller, huruvida den enskilde skall vara skyldig att underordna sig samhället, det gemensammas bästa. Den utredning, som gjordes 1941, har prövat detta från olika utgångspunkter men kommit fram till att vid en konflikt mellan den en-

skilde och samhället måste den enskilde vika. Hela vårt samhälle bygger på den förutsättningen, att den enskilde underordnar sig det gemensammas bästa, och alldeles särskilt måste detta givetvis ske, när det gäller att försvara landet mot yttre fiender. Så långt tror jag att vi alla är överens.

Kvar står emellertid det faktum, att här finns en grupp människor, som tydligen är fanatiskt övertygade om riktigheten av sina idéer. Vi vanliga människor kan inte förstå deras beteende; det är obegripligt för oss. Jag kan hålla med om att det kan te sig meningslöst att straffa dessa, alldenstund de tydligen reagerar för straffet på det sättet, att de helt enkelt önskar bli straffade för att därigenom få framstå som martyrer inför sina trosfränder. Jag håller med om att det är motbjudande att dessa människor skall straffas. Jag förstår, att domarna vid många domstolar känner stor olust inför att utmäta straff i sådana här fall. Det är dock samhällets enda möjlighet att hävda sig.

Man har här talat om att i andra länder kan dessa problem lösas. Danmark gör det, såvitt jag inte är fel underrättad, på det sättet att straffet utmäts lika långt som värnpliktstjänstgöringen. Jag har svårt att tänka mig, att detta skulle vara något alternativ här. England har också åberopats. Det är förmodligen inte någon som vet, hur dess sätt att lösa problemet fungerar, men 5 procent av värnpliktsvägrarna lär befrias. Mer är det inte. Skulle man göra en undersökning för vårt lands vidkommande skulle man kanske även här komma fram till denna siffra. Blir det en konflikt mellan den enskilde och samhället, måste den enskilde vika. På annat sätt går det inte att bygga upp ett samhälle.

I sitt anförande här gick herr *Eliasson*, såvitt jag kunde finna, längre än han gjort tidigare. Han ifrågasätter huruvida inte hela denna grupp, Jehovas vittnen, utan vidare skulle befrias. Han

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

talare om hänsynslöshet från samhällets sida och använder mycket stora ord. Det är emellertid här inte alls fråga om någon religiös värdering, utan det gäller att hävda den principen, att alla som i detta land bygger och bor och vill utnyttja samhällets förmåner också måste fullgöra sina skyldigheter mot samhället.

Man säger att här är det fråga om missförhållanden, det är alla överens om, och varför kan man då inte göra en utredning? Man påpekar att en del remissinstanser ställt sig positiva till en utredning, en del har avstyrkt och en del är tveksamma. Men såvitt jag förstår har ingen kunnat ge någon anvisning på hur problemet skall lösas. Samtliga remissinstanser har avstyrkt de förslag till lösning som motionären kommit med, men sedan har de sagt, att frågan är olustig och de vill inte ur den synpunkten gå emot en utredning. Man kan väl inte rimligen sätta till en utredning utan att någon har kommit med en antydning om hur problemet skall kunna lösas. Reservanterna kommer med det enda positiva förslaget här, då de säger, att vägran att fullgöra vapenfri tjänst kanske skulle utebli, om dessa personer inte inkallades av militära myndigheter eller ställdes under värnpliktslagen, utan en civil myndighet toge hand om dem. Det är väl dock ytterligt osannolikt att så skulle bli fallet, alldenstund reaktionen inte gäller militärmyndigheterna utan den världsliga överheten, staten, och vilket påbud staten än kommer med reagerar de troligen på samma sätt. Herr Eliasson säger vidare att utskottet har sagt, att man inte i onödan skall yrka på en utredning, ty en sådan kostar pengar. Jag tror att man måste ta hänsyn även härtill och inte utreda utan att man verkligen någorlunda säkert bedömer att man kan komma fram till en lösning på frågorna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det sägs att 1941 togs ställning emot en utredning av denna fråga. Häremot skulle jag vilja rikta två invändningar. För det första skedde det under bristande förutsättningar. Under utredningen utgick man sannolikt från att man icke i allmänhet skulle ha så fanatisk inställning, att vederbörande skulle vägra även vapenfri tjänst. Man trodde säkerligen inte att detta skulle bli en så allmän inställning. Nu har det emellertid visat sig, att de människor det här gäller ändå har intagit den positionen. De anser att deras lära förbjuder även vapenfri tjänst. För det andra har vi sedan 1941 genomfört många reformer i humaniserande riktning. Jag vill bara peka på vår nya rätttegångsbalk.

Vidare har sagts att denna fråga inte har med religion att göra. Visst har den med religion och religionsfrihet att göra! Vad dessa människor stöder sig på är ju en direkt tolkning av bibeln, och jag har angivit de bibelrum, där de anser sig ha stöd för sin uppfattning. Sedan må det stödet vara hur bräckligt som helst. Vi kan dock inte sitta här och säga att det är löjligt. Vi kan bara konstatera, att de har den uppfattningen.

Den siste talaren sade att man inte kan finna någon lösning på detta problem. Men hur går det i Amerika och England? I Danmark regleras dessa saker på ett helt annat sätt än här i Sverige. Varför skulle vi då inte efter utredning kunna fastställa hurudana förhållandena är i andra länder och se vad vi med hänsyn härtill kan göra här i landet? Herr Onsjö sade, att vi inte vet hur systemet fungerar i USA och England — men då är det väl all anledning att ta reda på den saken!

Vidare sade herr Onsjö, att utskottet inte visat hänsynslöshet mot den grupp av medborgare, som det här gäller, och att inte utskottet hade gjort någon värde-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

ring av Jehovas vittnen eller deras tro. Men man kan väl inte komma längre i bevis än vad jag gjorde, när jag citerade hur utskottet på flera ställen medtagit vad som från sakkunnigt håll sagts om att denna sekt inte kräver någon hänsyn och i utlåtandets eget yttrande om att anhängarnas uppfattning inte kräver någon respekt.

Slutligen sade herr Onsjö också att vi inte hade lämnat några anvisningar om hur denna fråga skall lösas. Jo, vi har lämnat anvisningar på tre olika vägar — och det kan komma fram ännu fler efter en utredning. En av de vägar vi föreslagit är särskild åtalsprövning, vid vilken bl. a. skulle fastställas om simulation föreligger eller inte. En annan är, förslaget att döma vederbörande till fängelse en enda gång. Vore det så farligt ur försvarssynpunkt om dessa vapenvägrare dömdes till fängelse endast en gång — låt vara kanske med längre straff än nu vid förstagångsvägran — och därefter frikallades från värnplikt? Jag tror inte att så många skulle välja fängelse framför värnplikten att det bleve någon olägenhet ur försvarssynpunkt. Jag tror också att försvaret gärna skulle avvara sådana personer.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är angelägen om att mycket starkt understryka, att Jehovas vittnen har full rätt att arbeta och propagera för sina åsikter som de vill. Vi lever i ett demokratiskt samhälle, och vi är väl alla angelägna om att värna vår frihet därvidlag. Jag tycker det bör sägas ut så kraftigt som möjligt.

Det har aldrig ansetts strida mot religionsfrihetslagen att vi har ett system med vapenfri värnplikt. Jag har heller aldrig hört någon av dem, som fullgjort vapenfri värnplikt, säga att den tjänstgöringen kränkt deras syn på religionsfriheten. Jehovas vittnen skiljer

sig emellertid från andra grupper på det sättet att de som regel vägrar att fullgöra sina samhällseliga skyldigheter i detta fall, även genom vapenfri värnpliktstjänstgöring. Då bör vi väl söka nya vägar för att komma till rätta med svårigheterna. Det är det som är spörsmålet.

Herr Onsjö sade att reservanterna inte hade givit några anvisningar på sådana nya vägar, men jag vill då uppmana kammarens ledamöter att läsa vad som står i reservationen. Vi pekar där på några tänkbara vägar, men vi kommer inte med någon patentmedicin eller några bestämda linjer efter vilka en utredning bör arbeta.

Här har också nämnts att man i England har prövat andra vägar för att komma till rätta med problem av detta slag. Ja, jag har här i min hand ett papper, som jag fick i dag på morgonen och där det säges följande:

»I England avgör lokala nämnder om en person, som på grund av samvets-skäl ansöker om befrielse från krigstjänstgöring, skall införas i ett centralt register över från krigstjänst befriade. Ett positivt beslut kan ha tre olika former: 1) Den sökande registreras utan villkor. 2) Den sökande registreras för en tid av 20 månader med villkor att han under den tiden åtager sig av nämnden anvisat civilt arbete; efter tidens utgång registreras han utan villkor. 3) Den sökande registreras som skyldig att tjänstgöra vid krigsmakten men endast i icke stridande befattning.»

Det finns sålunda här olika möjligheter, och från England kan vi få exempel på lämpliga vägar att gå fram efter. Är det då inte en billig begäran att riksdagen bifaller förslaget om en utredning, vilken tar sikte på att finna ut nya vägar, och att riksdagen därefter får ta ståndpunkt till huruvida vägarna är acceptabla eller inte?

Vi reservanter anser, att man kommer bäst till rätta med hela denna fråga

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

om Jehovas vittnen genom en utredning. Anhängarna av denna sekt bör inte få tillfälle att agera martyrer och försöka vinna nya anhängare därför att de lider för sin tro. Vi anser att man här bör finna ut nya vägar, vilkas framkomlighet sedan får undersökas.

Herr **ON SJÖ** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte varför reservanterna är så angelägna om att understryka att varje medborgare bör ha rätt att ha den religiösa tro han vill. Den uppfattningen är väl inte reservanterna ensamma om. Såvitt jag förstår är hela utskottet ense på den punkten.

Jag har emellertid hävdad, att vi här inte rör oss med någon religionsfrihetsfråga. Det är inte det det gäller. Alla får ha den religiösa tro de vill — men det går inte an att en viss grupp medborgare får resa sig upp mot samhället, ty det kan få förfärliga konsekvenser.

Sedan påstod herr Eliasson i Stockholm att utskottet förklarar, att någon hänsyn icke skall tagas till dessa människor. Det står ingenstans i utlåtandet.

Vad beträffar exemplet från utlandet visar de uppgifter, som utskottet inhämtat och som torde vara de vederhäftigaste som står att få, att inget land kunnat lösa denna fråga på det sätt som motionärerna tänkt sig. Amerika har man tydligen inte hört någonting om tidigare, men det utgör inget undantag.

Herr Gustafsson i Borås säger att reservanterna har kommit med alternativ och att de pekat på tänkbara lösningar. Men, herr Gustafsson, dessa lösningar har utdömts även av de remissinstanser, som ställt sig positiva till utredningsförslaget.

Herr **ELIASSON** i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Onsjö säger att dessa människor reser sig upp mot samhället. På vad sätt reser de sig upp mot

samhället? De säger tvärtom, att de inte är några samhällsomstörtare.

Herr Onsjö säger vidare att detta inte är någon religiös fråga. Jehovas vittnen anser, att Gud förbjuder dem att göra någon form av krigstjänst. De säger att hela världen är Guds rike, att vi alla är medborgare i Guds rike och att vi därför inte skall bekriga varandra. Är inte det en religiös uppfattning?

Herr Onsjö påstår att jag citerar utskottsutlåtandet felaktigt när jag gör gällande, att utskottet anser att man inte bör visa dessa människors åsikt någon hänsyn. Jag upprepar att för vad jag sagt finns stöd i utlåtandet dels på sid. 6 i samband med historiken och dels direkt i utskottets egen skrivning, att de icke bör åtnjuta respekt med hänsyn till sin inställning till samhället.

Jag skall sluta med att citera några rader ur ett brev, som jag fått från en dansk advokat vilken sysslar med dessa saker i Köpenhamn. Han skriver i översättning följande: »Efter att ha fört åtskilliga rättegångar för Jehovas vittnen anser jag mig kunna säga, att såväl domstolarna som åklagarmyndigheterna här i landet ofta känner sig illa berörda av de stränga straff som enligt lagen skall utdömas mot dessa unga människor, som ju är allt annat än kriminella personer. Tvärtom är det ju ofta fråga om människor, vilkas vandel och hela etiska inställning ligger på en mycket hög nivå. Det har gång på gång smärtat mig som försvarare att man i dessa mål står fullkomligt maktlös, jag ser därför som min främsta uppgift att bidra till att man på lagstiftningens väg kommer fram till en lämpligare behandling, och jag tror att Edert initiativ i den svenska riksdagen kommer att sätta betydande krafter i rörelse också här i Danmark, om saken angripes på riktigt sätt.» Han skriver vidare att han är i kontakt med danska riksdagsmän för att försöka få dem att ta upp saken till prövning.

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

Jag tycker att det vore illa om en, som jag ser det, ur religionsfrihetssynpunkt så stor fråga som denna inte skulle motivera den lilla utredning, som det här skulle bli fråga om.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Onsjö säger att samhället inte skall ta hänsyn till människor som på detta vis sätter sig upp mot samhällets förordningar. Det är ett mycket underligt tal! Om den principen hade tillämpats, hade vi inte haft någon lag om vapenfria värnpliktiga. Det finns kristna människor som anser att det kristna kärleksbudet gör det omöjligt för dem att öva sig i vapens bruk, och därför gör man det inte. Samhället gillar inte den ståndpunkten, men samhället har respekt för samvetet, och därför har vi lagen om vapenfria värnpliktiga. De får chans att fullgöra sin militärtjänst inom den militära sjukvården, de får arbeta inom brandskyddet, måla kraftledningsstolpar o. s. v. Om det nu finns en grupp människor, vilkas samveten förbjuder dem att delta i någon av dessa verksamhetsgrenar, är det rimligt att riksdagen undersöker om det finns några möjligheter att lösa denna fråga, så att dessa människor slipper åka in och ur fängelser gång på gång. Jag tycker att det vore värdigt samhället att undersöka den saken.

Herr ONSJÖ (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås säger att samhället respekterar dem som har samvetsbetänkligheter mot att bära vapen och mot att döda. Det är riktigt! Men det är inte den sortens samvetsömna som vi nu talar om, utan här gäller det personer som så att säga har förakt för hela samhället och som över huvud taget inte vill inordna sig i samhället och fullgöra sina skyldigheter när det gäller att försvara samhället mot

yttre fiender. Det är någonting helt annat. Skall samhället vika undan för dem? Jag skulle vilja fråga herr Eliasson i Stockholm, hur samhället skulle kunna bestå, om man ger medborgarna frihet att ha vilken uppfattning som helst i det fallet.

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det har från flera håll vittnats att den och den ledamoten inte tillhör Jehovas vittnen. Jag tillhör inte heller Jehovas vittnen, jag tillhör över huvud taget inte något religiöst samfund. Jag beaktar min uppgift som svensk riksdagsman och jag respekterar grundlagen och vissa moralbud som finns i den kristna läran. Ett av dem säger att man inte skall bära falskt vittnesbörd mot sin nästa. Sällan har man hört så många falska vittnesbörd mot nästan som just i fråga om Jehovas vittnen, där personer, som inte ur några synpunkter borde bära falskt vittnesbörd, framburit sådana. Vi har hört dem i dag.

Vad har egentligen herr Onsjö för grund för sina påståenden när han talar om att Jehovas vittnen är samhällsupplösare, som reser sig mot samhället, och att man måste göra sig kvitt dem för att samhället skall kunna bestå? Alldeles så föll väl inte orden, men innehållet var ungefär detta. Herr Onsjö kommer inte med något annat än tomma påståenden i detta avseende. Vad har herr Onsjö över huvud taget för erfarenhet av de människor som tillhör Jehovas vittnen? Vilka uppgifter har herr Onsjö över huvud taget skaffat sig om vad de svenska pojkar det här är fråga om har gjort för ont mot samhället?

Nej, mina herrar, det finns andra problem att syssla med än att måla hin på väggen när det gäller Jehovas vittnen och säga: Nu håller samhället faktiskt på att gå under, här får vi inte ta några hänsyn till dessa människor. Dessa påståenden är nämligen alldeles orik-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

tiga. Vi har många våldspåslag, som borde bekymra myndigheterna i dag, men jag tror inte att dessa våldsbrott och andra lagöverträdelser, om man undantar värnpliktsvägran, begås av Jehovas vittnen och att de bekymrar myndigheterna i någon större utsträckning. Om man skulle finna någon bland Jehovas vittnen, som på något sätt har överträtt lagarna i övrigt, så finns det dylika fall inom varje religiöst samfund inom detta land, såväl inom statskyrkan som inom de frireligiösa samfund. Men ingen vill väl därför lägga statskyrkan eller de frireligiösa organisationerna som sådana till last de brott som begåtts av medlemmar av religiösa organisationer, av statskyrkopräster etc.

Det skall finnas något vettigt i de angrepp som riktas mot dessa värnpliktiga pojkar, som vägrar att fullgöra sin värnpliktstjänstgöring. Det skall finnas något vettigt, någon återhållsamhet i de påståenden som göres mot våra medmänniskor i detta fall. Det finns sannoligen människor nog i detta land som av snöd vinning, för några kronor, dödar andra människor, och staten som sådan tar ut folk för att lära dem att döda i statens intresse.

Enligt den lag av år 1925, sedermera ändrad 1943, som vi nu har, kan befrielse från värnpliktstjänstgöring ju ske av andra skäl än religiösa. Befrielse kan medgivnas av etiska skäl. Samvetsbetänkligheterna behöver ju inte alls vila på religiös grund. De kan vila på vad jag skulle vilja kalla en allmänmänsklig moralisk uppfattning, som mycket väl kan sammanfalla med den religiösa uppfattningen, även om det finns människor som säger sig vara religiösa utan att man precis kan påstå att de har någon högre moralisk standard.

Det är dock inte dessa ting vi skulle behöva diskutera här i dag, och jag skulle aldrig ha tagit upp dessa frågor om man inte på sätt som skett gått till obevisade utfall mot en grupp, som full-

gör sina plikter mot samhället. De utför sitt arbete, herr Onsjö. En del kanske utför det helt i sin rörelses tjänst, men det finns medlemmar av andra religiösa sammanslutningar som gör sig skyldiga till detsamma, nämligen att arbeta helt och hållet av ideella skäl för sin rörelse, så det kan ju inte vara något särskilt fel.

Herr Onsjö säger att Jehovas vittnen inte har något emot att bära vapen över huvud taget. De kan gå med på att döda o. s. v. Var har herr Onsjö fått detta ifrån? Herr Onsjö kan ju hänvisa till vad som står i det sakkunnigutlåtande, som utskottet åberopar, och jag skall citera vad som där säges i detta avseende. De sakkunniga framhåller att Jehovas vittnens grunduppfattning »betingas icke, såsom hos samtliga övriga samvetsömma i vårt land, av en uppfattning om det orätta i dödandet. — — — Ett Jehovas vittne är sålunda berett att med vapen i hand försvara sig själv och sina likasinnade men icke det land, vari han enligt statens lagar är medborgare».

För bedömande av dessa frågor bör man emellertid ta del av andra uppgifter än de falska påståendena i detta sakkunnigutlåtande. Det relevanta är Jehovas vittnens egna uttalanden och icke några obevisade påståenden. Man måste gå till källorna och se vad Jehovas vittnen vid olika tillfällen sagt i vårt land. Endast därigenom kommer man att stå på en sakligt riktig grund. Man får inte bygga på påståenden, som bestämt bestrides av Jehovas vittnen.

Vad säger nu Jehovas vittnen? Jag har här ett exemplar av deras egen skrift Vaktornet, där detta problem tagits upp. Det säges där att »deras krigföring är inte mot blod och kött. Deras verkliga fiender kan man inte komma åt med köttsliga vapen, och därför tar de på sig Guds vapenrustning», alltså en andlig utrustning. Detta har man sagt, och det är det som sedan förvränges av de sakkunniga och av enskilda ledamö-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

ter här i kammaren. Jag har varit i förbindelse med Jehovas vittnen och bett, att de skulle upplysa mig om när de anbefallt, att man skulle ta vapen i hand och döda människor, men de påstår alldeles bestämt, att något sådant uttalande har aldrig gjorts från deras sida, i varje fall inte i detta land.

Det är då ganska anmärkningsvärt, för att använda ett mildt uttryck, att man kan bygga en lagstiftning på en uppfattning, som alltså är grundfalsk, och att utskottet sedan inte undersöker, hur det verkligen ligger till med dessa ting, utan ger möjlighet att döma människor på det sätt som här har skett. Herr Jacobsson i Sala skakar på huvudet, och det är möjligt att han kommer att bevisa, att Jehovas vittnen här i landet gjort något sådant uttalande, samt ange källan. Jag kommer i så fall att vara mycket tacksam, och jag väntar med stort intresse på att få veta, var detta uttalande står. Men kom inte med sakkunnigutlåtanden eller med sådana påståenden som herr Onsjös, ty det håller inte i detta sammanhang, utan kom med källskrifter, som Jehovas vittnen själva författat!

Vad är det som gör, att personer vägrar att utföra något som helst arbete i krigsmaktens tjänst eller annan tjänstgöring, som har samband med krigsfall? Ja, det kan vara samma skäl som Barbro Alving hade. I hennes fall spelade ju inte någon religiös uppfattning in, och det kan alltså vara rent etiska skäl som gör att man till och med vägrar att tjänstgöra i civilförsvaret. Det fängelsestraff som Barbro Alving ådömdes, tror jag hade sin stora mission att fylla.

När det gäller Jehovas vittnen rör det sig inte enbart om etiska skäl. Men så mycket känner jag Jehovas vittnen och så mycket har jag av olika omständigheter varit i kontakt med medlemmar av denna sekt, att jag vet att det är människor som är precis lika

goda som vem som helst här i kammaren. Varpå grundar de nu sin uppfattning? Jo, de tror alldeles bestämt på Gud. Det vet jag att det också finns andra religiösa som gör. Men i en bok, som skrivits av en av riksdagens ledamöter, redovisas en undersökning vid ett tillfälle i Västergötland, tror jag det var, som givit vid handen, att ingen präst där trodde på Gud. Några trodde på fan, men ingen trodde på Gud Fader! Men Jehovas vittnen tror på Gud och tror att de måste lyda Gud mer än människor, och att det är allvar hos dem kan jag försäkra. De tror vidare, och här kommer vi in på själva anledningarna till deras vägran, på ett evigt liv — inte för alla, ty de som bryter mot Guds bud i bibeln får inte möjligheter till evigt liv.

Nu kan ju de frikyrkliga och även andra dra på munnen och säga, att detta är underliga uppfattningar. Men det finns ju också statskyrkopräster och frikyrkliga som i stort sett har samma uppfattning, även om de tror att människorna kommer att leva för evigt — en del i helvetet, om de under sitt jordeliv brutit mot Guds bud. Det var vad jag fick lära i skolan. Det finns ju en psalm som beskriver människans tillvaro i helvetet, »där masken gnager, som ej dör, och elden aldrig släckes». Med sådana psalmer har stackars människor skrämts för döden. Jehovas vittnen skrämmer inga människor för döden. De säger, att den som lever på ett oriktigt sätt kommer inte att få evigt liv, men den som lever efter Guds bud kommer att få det.

Nåväl! Jag gör ingen deklaration för någon av dessa synpunkter. Jag har min mening för mig, och jag tillhör inte någon av dessa grupper. Något uttalande om vem som har rätt eller fel vill jag inte göra, men jag kan säga: Jehovas vittnen kan ha samma anspråk som andra på att ha rätt. Varje grupp kan ju enligt andra gruppers åsikt ha

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

olika fel, men det finns ingen anledning att särskilt slå ned på Jehovas vittnen. Vi har dock någonting här i landet som heter religionsfrihet, och i regeringsformens § 16 säges det, att myndigheterna — det står visserligen Konungen, men det är ju myndigheterna som avses — får ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Men när det gäller Jehovas vittnen bryr man sig inte om detta. Det är alldeles riktigt som herr Eliasson sade för en stund sedan, att de sakkunniga uttalat, att Jehovas vittnen skall man inte ta någon hänsyn till. Jag skall be att få citera: »Enligt de sakkunnigas mening bör från samhällets sida någon hänsyn icke tagas till de bevekelsegrunder, de må benämnas samvetsskäl eller annat, som föranlett dessa personers ställningstagande.»

Man måste väl ändå säga att det utlåtande som författningen bygger på strider mot andemeningen i Sveriges grundlag. Och det är ett verkligt skäl till att undersöka möjligheter av att införa andra bestämmelser för att tillmötesgå de människors önskemål som hyser starka betänkligheter mot värnplikten.

I utlåtandet från de sakkunniga återfinns ganska underliga ting. Jag skall citera: »Det har berett vederbörande myndigheter de största svårigheter att bedöma de enskilda vittnenas samvetsövertygelse.» Där har vi ett bevis på vilka svårigheter myndigheterna har. Detta är ett sakligt och riktigt uttalande och det understrykes i sin tur i det uttalande som gjorts av Föreningen Sveriges häradsövdingar. »De prästmän» — säger de sakkunniga vidare — »som haft att ägna prövning åt de samvetsbetänkligheter, som anmälts av Jehovas vittnen, hava kommit till vitt skilda resultat. Prästmannen har så gott som alltid ansett sig kunna konstatera, att vederbörande varit fanatiskt övertygad om riktigheten av sin tro men har nästan lika ofta ansett sig tvungen att ifrågasätta, om denna tro verkligen vore att

anse som en på samvetet grundad övertygelse.»

Ja, det är svårt att begripa det fina i den där teologiska satsen. Jag skall erkänna att jag gör det inte. Jag förstår inte vad det är fråga om för tro hos den präst, som tror att vederbörande är fanatiskt övertygad om riktigheten av sin tro men ändå inte tror, att denna tro är en på samvetet grundad övertygelse!

Till en sådan omständighet skulle man alltså inte ta några hänsyn, enligt det utlåtande som de sakkunniga gjort sig skyldiga till. Jag måste nog säga att när vi sysslar med dessa ting förefaller det faktiskt, som om sådana uttalanden skulle vara skrivna på Pontius Pilatus' tid. Saken kan ju förstås något bättre när man ser att de gjordes åren 1941 och 1943. Då pågick ett världskrig som gjorde människorna mer eller mindre besynnerliga över huvud taget. Det var under den tiden som myndigheterna — vilket ju kan ställas som en bakgrund till dylika uttalanden — tog i beslag sådana böcker som »Om ock tusen falla». Jag får nu, så här pass många år efter kriget, rekommendera de ledamöter som har möjlighet därtill att läsa denna moraliskt högstående litteratur. Det var också då som det lades fram förslag om vissa möjligheter för militärbefäl här i landet att få skjuta svenska pojkar som gjorde krigstjänst utan att de dömts av jurister. Detta förslag avslogs dock av riksdagen.

Jag kanske har tagit tiden i anspråk litet för länge, herr talman. Jag tror emellertid att jag delvis anfört synpunkter som inte framförts tidigare i kammaren. Jag tror att tiden är mogen för en omprövning av de bestämmelser härvidlag, som är byggda på hets och förföljelse mot tanke- och yttrandefriheten och på de felaktiga påståenden, som har gjorts i sakkunnigutlåtandet av 1941 års utredning.

Jag skall kanske tillägga att jag personligen inte skulle haft något emot att

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

man i reservationen och motionen även hade hänvisat till de etiska synpunkterna och även hade nämnt något om civilt försvaret. Men, herr talman, det som likväl anföres i motionen och reservationen sammanfaller helt med mina åsikter, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr ONSJÖ (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske inte tjänar så mycket till att kammaren diskuterar denna fråga mera. Jag tror inte vi kommer längre och jag skall i varje fall inte ge mig in på någon polemik mot herr Spångbergs långa och djupsinniga och om stor sakkunskap vittnande anförande.

Herr Spångberg har talat om att han tror inte vare sig på Gud eller djävulen eller sakkunniga, och detta må stå för hans egen räkning. Om jag i viss mån stödde mig på vad de sakkunniga uttalat 1943 kanske detta kan vara förklarligt, ty det var på grundval av detta sakkunnigutlåtande som riksdagen fattade sitt beslut. Det går nog inte att utan vidare helt utdöma detta, och för övrigt är sakkunniguttalandena i frågan inte ens motsagda av Jehovas vittnen själva. Under sådana förhållanden tycker man det är underligt att herr Spångberg här gör gällande att han vet bättre.

Herr Spångberg frågar vad jag vet om Jehovas vittnen. Jag skall uppriktigt erkänna att jag vet knappast någonting. Dessutom tycker jag inte det är det som saken gäller, utan vad det här gäller är huruvida man skall befria vissa människor från värnplikt, sådana som gör gällande att de hyser samvetsbetänkligheter även mot att utföra civilt arbete såsom kompensation för den värnpliktstjänstgöring, som andra lojala medborgare fullgör. Jag menar att det inte är fråga om annat än att samhället bör visa hänsyn mot alla som har samvetsbetänkligheter mot att bära va-

pen och mot att döda, men när det kommer därhän att man har samvetsbetänkligheter mot att utföra humanitärt arbete och rädda liv, tycker jag att det inte får gå längre.

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr JACOBSSON i Sala (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var just de synpunkter herr Onsjö framförde i slutet av sitt anförande, som gjorde att jag begärde ordet för replik. Jag vill i alla fall dels instämma i vad han sade och dels replikera herr Spångberg, när han försöker göra problemet till en trosfråga och menar att Jehovas vittnen tror mera på Gud än på människor. Då kanske jag kan få anföras ett annat bibelord, nämligen att man skall ge kejsaren det kejsaren tillhör och Gud det Gud tillhör. Det är kanske ett väsentligt led i detta resonemang, som blivit åtskilligt förvirrat därför att man gjort det till en fråga om religionsfrihet, som det inte har ett dugg med att göra. Det har bara med den frågan att göra, huruvida medborgarna här i landet skall vara underkastade samma skyldighet mot staten i fråga om värnpliktstjänstgöring. För de samvetsömma värnpliktiga, vare sig de har betänkligheter av religiösa eller humanitära orsaker, har vi en lagstiftning, som medger att de icke behöver bära vapen utan att de kan få arbeta i civil tjänst. Skillnaden i detta hänseende mellan Jehovas vittnen och dessa andra är att de förra också vägrar göra något som helst civilt arbete för statens räkning, eftersom de har ställt sig i direkt motsatsställning till den svenska staten. En utredning i detta avseende skulle inte ge något annat resultat än vad utredningen 1943 kom till eller rättare sagt vad utredningen 1943 räknade fel på, som herr Eliasson mycket riktigt anmärkt, nämligen

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

att den trodde att Jehovas vittnen skulle utföra civilt arbete, vilket de inte gjorde. Detsamma kommer också med säkerhet att bli resultatet av en ny utredning.

Jag vill erinra om vad en av reserванterna, fröken Bergegren berört, att Jehovas vittnen vägrar fullgöra sina åligganden gentemot staten även på andra områden, och så kommer också att bli fallet i händelse utredningsförslaget skulle komma att bifallas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har absolut inte uttalat mig på det sätt som herr Onsjö påstod, nämligen att jag varken trodde på Gud eller djävulen eller sakkunniga. Jag har refererat till en bok, Livslinjer, skriven av herr Svensson i Ljungskile och där författaren berättar om en tidigare undersökning, som gjorts om prästerna i något landskap, varvid man konstaterat att ingen av dem trodde på Gud, men några trodde på fan. Själv har jag inte deklarerat någon uppfattning om vilken av dessa potentater jag hyllar. Däremot tvivlar jag på 1941 års sakkunniga. Det är detta jag visat med mina citat, bl. a. av vad Jehovas vittnen själva har anfört. Det har inte motbevisats i de anföranden som hållits. Det återstår sålunda att lämna tackning för de påståenden som har gjorts, och jag kan lova herrarna att ni inte kan göra det, eftersom det inte finns tackning för dessa påståenden.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr ELIASSON i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vänder mig mot herr Onsjös påstående att dessa människor vägrar att rädda liv. Vad de vägrar är i regel att hugga skog i Uppsala. Tror herr Onsjö att försvaret är i sådant behov av dessa människors skogshugg-

ning? Därom får vi väl fråga försvaret självt, och försvarsstaben tillstyrker en utredning. Vad skall försvaret med sådana personer? Det är väl närmast fråga om ohägn för försvaret, för polis, åklagare och domstolar och fängelser. Kan man inte fråga sig om det är otjänlig användning av samhällsmakten?

Herr Jacobsson i Sala säger att dessa människor har en motsatsställning till svenska staten. Jag vill upprepa att de inte har någon motsatsställning till svenska staten, de har motsatsställning över huvud taget till denna världen, samma motsatsställning som många andra religiösa har, på den grund att de säger att denna värld är ond, det finns enligt deras mening bara Jehovas rike och inga nationer.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! När herr Spångberg säger, att vad de sakkunniga anför om Jehovas vittnens ställning till krigsmakten o. s. v. är falsk, måste jag tyvärr konstatera att herr Spångbergs påstående är oriktigt. Till 1942, kanske något år före, gällde den regeln för Jehovas vittnen, att de hade rätt att med vapen i hand försvara teokratien. Man tog bilden från Nehemjas bok, där de som byggde på muren arbetade med murslev i ena handen och svärdet i den andra. Kom en motståndare och sökte omintetgöra detta arbete på tempelbygget, försvarade de sig med svärd i handen. Den attityden hade också Jehovas vittnen rätt att inta i denna värld. Sedan har Jehovas vittnen ändrat sig, så att det är alldeles korrekt vad som i dag sagts om dem, nämligen att de inte under några förhållanden får arbeta med svärdet i hand. Men före 1942 gällde i det hänseendet vad ovan sagts, och det var vid den tiden man införskaffade materialet för de sakkunnigas yttrande. Följande som står på sid. 9 i detta betänkande är alltså oriktigt: »Deras grund för vapenvägran är icke paci-

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

fism i vanlig mening, eftersom de under vissa omständigheter — — — är villiga att döda.» Herr Spångberg har rätt i att detta är oriktigt i dagens situation.

Detta betänkande grundar sig i övrigt på fakta. Om jag haft med mig den bok som jag har skrivit och som är resultatet av tre veckors arbete på kungl. biblioteket, där jag sökt plöja igenom Jehovas litteratur för att få något grepp om rörelsen, skulle jag kunna stå till tjänst med en hel del citat för att ytterligare belysa saken.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill med tacksamhet notera herr Gustafssons i Borås erkännande att man inte *nu* kan påstå, att Jehovas vittnen skulle vara villiga att gripa till vapen under vissa förhållanden utan det är rätt många år sedan man kunde säga det. Det viktiga i debatten i dag är väl inte hur vi skall straffa dem som har begått ett brott före 1941 utan hur vi i framtiden skall behandla dem som vägrar bära vapen. Det är faktiskt om framtiden vi talar för närvarande. Så mycket känner jag inte Jehovas vittnen att jag kan ge någon beskrivning av vad som menades med den illustration som här talats om. Det som herr Gustafsson i Borås anfört talar ju inte för något annat än reservationen, om vilken vi för övrigt är eniga.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag tror att man skall akta sig för att för djupt ge sig in på den ideologiska frågan. Av större betydelse är den praktiska motivering, som överbefälhavaren anför i sitt remissyttrande, där han bland annat skriver: »Frihetsstraff för vägran att fullgöra vapenfri tjänst torde i dessa fall varken ha avskräckande inverkan eller medverka till vederbörandes återanpassning i samhället, varför andra vägar kunna övervägas.» Här är det ju fråga om en utred-

ning för att åstadkomma en lämpligare behandling av sådana värnpliktiga. Jag tror inte, herr talman, att vi med gott samvete kan svara ja eller nej på denna fråga, förrän vi gjort en verklig undersökning, och med den motiveringen ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN (s):

Herr talman! För att komma undan den vanliga värnplikten, om vi kallar den så, har man att lämna in en ansökan, grundad på samvetsbetänkligheter. Samvetsbetänkligheter kan ju människor ha, oavsett om de är religiösa eller inte. Det är mycket svårt att placera människorna i dagens samhälle, om de skall tillhöra en religiös församling eller inte. Utslagsgivande är emellertid om vederbörande har samvetsbetänkligheter emot den värnplikt det här är fråga om.

Jag är ledsen över att man i denna debatt genomgående har diskuterat enbart de religiösa samvetsömna, dem som på grund av religiösa skäl vägrar att fullgöra värnplikten och fullföljt sin vägran så långt att de drabbats av fängelsestraff en eller flera gånger. De människor, som vägrat tjänstgöra på grund av samvetsbetänkligheter av annan art än religiösa och som av denna anledning kommer att drabbas av fängelsestraff en eller flera gånger bör självfallet behandlas på samma sätt som de religiöst samvetsömna. Jag vill med dessa få ord, herr talman, ha konstaterat, att samvetsbetänkligheterna i fråga om värnpliktens fullgörande kan vara icke bara av religiös utan också av etisk art.

Jag vill också passa på att säga att jag inte alls är någon anhängare av Jehovas vittnen utan personligen störd av deras arbete i olika avseenden. Men jag kan fördens skull inte bortse från det berättigade i att man gör en allvarlig och omsorgsfull utredning. Den bör för all del vara förutsättningslös. Med det anförda har jag velat understryka, att utredningen, om den kommer till stånd, bör gälla

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

samtliga vapenfria värnpliktiga, oavsett om det är fråga om religiösa eller etiska samvetsbetänkligheter.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord yrka bifall till förslaget om utredning.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av att det från flera håll här kategoriskt påståtts, att vägran att inrangera sig i försvaret har med religiösa betänkligheter att göra. Jag vill aldeles bestämt hävda, att åtminstone en grupp, kväkarna, i detta sammanhang leds av djupt religiösa bevekelsegrunder. De har alltid marscherat ut som en liten grå armé för att hjälpa krigets offer och hela de sår, som kriget har slagit, men på grund av sin religiösa inställning har de aldrig kunnat förmås att inlemma sig i försvaret.

När vi vet, att det finns en om aldrig så liten grupp, som leds av så djupa och rena bevekelsegrunder, så kan jag inte annat än ansluta mig till dem, som yrkar på utredning i denna fråga.

Jag vill också instämma i vad herr Eliasson i Stockholm sagt, nämligen att de personer, som man med maktmedel vill tvinga till vapentjänst, kan inte försvaret tillgodogöra sig. Därför är det även ur den synpunkten bättre att göra en utredning om hur man skall kunna tillvarata denna arbetskraft.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JACOBSSON i Sala (s):

Herr talman! Det är de två senaste anförandena som föranlett mig att än en gång begära ordet.

Herr Sundelin sade att i denna debatt — som har varit den mest förvirrade jag varit med om sedan jag kom till riksdagen — har det inte nämnts någonting om dem som av etiska skäl vägrar att fullgöra värnplikt. Men när jag talade om dem som av religiösa eller hu-

manitära betänkligheter vägrade fullgöra värnplikt, inbegrep jag däri givetvis även dem som vägrade på grund av etiska betänkligheter. Inom utskottet har vi inte skilt på dessa kategorier av värnpliktsvägrare, och skall en utredning komma till stånd skall den alltså gälla även dem, som av etiska skäl vägrar fullgöra värnplikt.

Fru Ewerlöf yrkade här bifall till utredningsförslaget under hänvisning till bl. a. kväkarna, som i sin gärning konsekvent har motsatt sig användandet av vapen. Ja, detta är just ett av de skäl som gjorts, att vi inte velat jämställa Jehovas vittnen med vare sig kväkarna eller några andra som av religiösa eller humanitära skäl vägrar att bära vapen. I likhet med en del andra kategorier vägrar ju inte kväkarna att utföra ett civilt arbete inom försvaret, och de har överallt i världen gjort en strålande insats inte bara på det humanitära området i allmänhet utan också inom den militära sjukvården.

Varken herr Sundelins eller fru Ewerlöfs argumentering utgör således något som helst skäl för att bifalla reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag förstår såväl anledningen till herr talmannens melankoliska tonfall när han lämnade mig ordet, men eftersom det sagts att Jehovas vittnen icke skulle inta någon fientlig attityd gentemot samhället måste jag be att få göra en del citat ur deras skrifter.

Det heter där bl. a.: »De styrande är de synliga elementen i Satans organisation.» När vi här i samhället väljer riksdagsmän, landstingsmän och andra styresmän i organisationer och sådant, hjälper vi alltså Satan att få fram folk. Vidare heter det: »Folken böra ej längre akta på reformplaner som människor framlägga.» Hur tror herr Spångberg att det skulle ha sett ut i vårt samhälle, om vi levt efter denna maxim? »Varenda

Lämpligare behandling av värnpliktiga, som av religiösa betänkligheter vägra utföra vapenfri tjänst

regerings eller stats osynlige styresman har varit och är Satan.» Han må vara snäll som Andreas och älskad som Johannes, så är han ändå djävulens representant i alla avseenden. »Alla stater i världen betraktas som djävulens tillhörighet. Han är deras osynlige styresman.»

Detta är direkt taget från Jehovas vittnens skrifter och det finns åtskilliga liknande citat, som jag emellertid inte nu skall tynga kammarens protokoll med. Jag vill emellertid göra några citat när det gäller Jehovas vittnens inställning till frågan om vapenbruk — detta närmast med anledning av vad herr Spångberg sade.

År 1940 skrev man i sektens tidning på följande sätt: »Om en fiende till den stora Teokratien och dess Konung försöker att göra mig skada och hindra mig i mitt arbete och strider mot mig och min andliga moder och min andlige broder, då har jag rätt att försvara mig mot dessa angrepp och rätt att försvara mina bröder, och det kommer jag att göra.» Detta kan inte tolkas på annat sätt än att man i princip godkänner användandet av svärd där så visar sig nödvändigt. Vidare sägs det på ett annat ställe i 1940 års årgång av tidningen: »Det enda fall då det är berättigat att döda en mänsklig varelse är, när någon gör det i självförsvar eller i egenskap av Guds skarprättare.» Såvitt jag vet betyder ordet skarprättare bödel, och man har alltså rätt att göra bödelstjänst.

Herr talmannen får ursäkta att jag begärde ordet, men jag ville gärna i protokollet få in dessa citat, som jag tycker är viktiga i detta sammanhang.

Jag ber att än en gång få yrka bifall till reservationen med förslag om utredning, så att vi om möjligt skall slippa se dessa människor åka ut och in i fångelserna.

Herr ELIASSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag förstår inte varför

herr Gustafsson i Borås skall vara så envis och resonera om dessa människors uppfattning med citat ur deras skrifter. Vad han citerar bygger ju ytterst på olika bibelord. Man skulle lika oriktigt kunna lösrycka liknande bibelord, där det talas om djävulens påfund, satans list, denna världens onda, det brinnande Gehenna etc., och anför dem mot den kristna läran. Det skulle göra samma effekt, om de togs ut ur sitt sammanhang. Jag kan inte annat än gå till den officiella handbok som finns och citera följande: »Jehovas vittnen är inte bemyndigade av Gud till att fungera som skarprättare. Endast Hans förnämste verkställande ämbetsman, Kristus Jesus, som handlar under Jehovas ledning, kommer att utföra förintelseverket.»

Herr Jacobsson i Sala säger, att denna debatt varit förvirrad. Han har sannerligen inte bidragit till att kasta något solljus över den. Jag tror att den förvirring, som herr Jacobsson talade om, har sin grund däri, att diskussionen gällt så många osäkra frågor som vi vet så litet om. Som statsåklagaren i Göteborg yttrade, skulle en utredning kartlägga klientelet. Man skulle dessutom få en ordentlig uppfattning om vad deras lära går ut på, om hur många som vägrar årligen, om hur många som gör det på grund av att de är Jehovas vittnen och hur många som har andra etiska eller religiösa skäl. Man skulle kunna bilda sig en mening om hur det ser ut i andra länder och även om på vilka vägar man kan komma från den straffreaktion, som faktiskt blivit en direkt följd av vissa vapenvägrares trosuppfattning.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i

Uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen

Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Stockholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 127 ja och 74 nej, varjämte 20 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion angående förenklat förfarande vid föredragning inför domstol av skriftligt bevismaterial, och

nr 24, i anledning av väckt motion om viss ändring av 23 kap. 7 § rättegångsbalken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motio-

ner angående en uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 99 i första kammaren av herr *Svedberg, Lage, m. fl.* samt nr 102 i andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen må besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning med syfte att åstadkomma en uppräkning av ersättningsbeloppen enligt förordningen den 2 juni 1950 (militärsättningsförordningen) nr 261, senast ändrad 1955, samt förordningen den 2 juni 1955 nr 262, också den senast ändrad 1955».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 99 och II: 102, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Vi har haft en lång debatt om vissa värnpliktsvägrare. Denna motion berör sådana människor som icke vägrar värnplikt, vare sig civil eller militär. Den berör människor som blivit skadade vid de militära övningarna under sin värnpliktstjänst. Det har under årens lopp framförts olika motioner i denna fråga. Bl. a. har jag själv motionerat beträffande en värnpliktig Ryding från Vänersborg. I olika sammanhang har vi funnit, att de belopp som vederbörande får som ersättning för skada under militärövningar är ganska låga och otillfredsställande. I en del fall har riksdagen gått vid sidan om vad utskottet har föreslagit i sina avslagsyrkanden och gått med på vissa ersättningsbelopp. Jag anser, att detta är ett problem som vi har anledning att syssla med, därför att om en person blir skadad till över 33 procent under en militärövning kan han, som

Uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen

exempelvis skett i ett fall som jag åberopat tidigare, få nöja sig med en summa på 250 till 260 kronor per månad.

Vi skall betänka, att den nya försvarsordningen kommer att kosta ungefär 3 miljarder kronor. Vi kommer att få höra det resonemanget, att denna summa är en gemensam försäkringsavgift som vi betalar. Men hur behandlar vi då dessa människor, som tar på sig denna börda att hålla uppe vårt försvar? Jo, de människor som råkar ut för olyckor, dem har vi inte råd att ge den ersättning de behöver.

Jag vill erinra om vad statsutskottet sagt när man begärt ersättning för vissa värnpliktiga. Man erkänner att det är en för låg ersättning men man säger, att ett avsteg från huvudregeln på detta område självfallet skulle vara ägnat att medföra vittgående konsekvenser. I de fåtal fall, där riksdagen lämnat sitt medgivande till särskild gottgörelse vid sidan av det författningenliga, har speciella skäl varit för handen.

Nu säger man, att om man skulle ge dessa människor, som blivit skadade i militärtjänst, en särskild ersättning, så skulle det medföra särskilda konsekvenser för samhället. Man begär i stället att dessa unga pojkar, vilka kommanderas ut i militärtjänst, själva skall få ta konsekvenserna. Samhället skall inte behöva göra det. Det har sagts hela tiden att det här är fråga om en liten grupp människor, men under årens lopp blir det en ganska stor grupp.

De människor, som i ungdomen blir skadade i militärtjänst, är tidigare utbildade för ett visst yrke, en viss tjänst i samhället. De blir skadade under en övning och får då en liten slant som ersättning. De har dock ingen möjlighet att sedermera återgå till sitt yrke. De har inga möjligheter att få de glädjeämnen i livet de tidigare räknat med. De blir helt och hållet satta åt sidan. Gäller det nu människor, som på allt sätt försöker försörja sig och sin familj med hjälp av en affärsrörelse eller dy-

likt, så kan de kanske hanka sig fram. I annat fall blir de socialfall.

Det kan hända, att vi många gånger tycker synd om dem som skall buras in för att de vägrat bära vapen. Men vi bör också tycka synd om människor, som är med om dessa övningar — övningar som måste bli alltmer realistiska för att fylla sin uppgift — och som tar på sig dessa risker och kanske blir skadade. Både de och deras familjer måste få en skälig ersättning.

I första lagutskottet har vi haft tillfälle att varje år granska militieombudsmannens berättelse. Vi har där funnit många fall, där ren vårdslöshet medfört döden för vissa människor och skador för andra, och vi har varit tack samma för att MO påtalat dessa fall. Faktum kvarstår emellertid, att här pågår varje år, dagligen och stundligen, övningar som är ganska riskfyllda för de människor som skall utföra dem. Jag anser då inte att det är värdigt samhället att kort och gott säga, att det skulle medföra vittgående konsekvenser om vi gav dem en skälig ersättning. Jag anser att denna fråga verkligen är värd en utredning och det är därför vi väckt vår motion.

Jag skall inte längre ta upp tiden. Jag tycker dock att saken är behjärtansvärd och jag anser att riksdagen borde ha förståelse för den. Man bör inte år efter år utlämna dessa människor till vad som många gånger är rena godtycket. Därför ber jag att få yrka bifall till motionen i andra kammaren nr 102 och i första kammaren nr 99.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Det är ju riktigt som motionären framhåller, att samhället även bör se till, att de människor som skadas under militärtjänstgöringen erhåller samhällets stöd på samma sätt som andra människor, som genom olika omständigheter blir utsatta för olycksfall i arbete. Utvecklingen har ju också

Uppräkning av ersättningsbeloppen enligt militärsättningsförordningen

gått i den riktningen, att man behandlat dessa båda kategorier allt mer och mer lika.

Utskottet har sett på detta problem så, att om man skulle gå längre i detta fall skulle man bryta den överensstämmelse, som finns mellan ersättning till dem som skadats i militärtjänst och ersättning till dem som råkat ut för andra yrkesskador. Jag tror att utskott och motionärer är överens om att det här bör finnas en likställighet.

Det fall, som herr Lundqvist antagligen är ute efter och som hans motion tar sikte på, behandlade riksdagen här förleden i anledning av en motion nr 379. Statsutskottet hade avstyrkt motionen. Den skadelidande och kronan hade i det fallet haft olika uppfattningar om huruvida den skadelidande var berättigad till civilrättsligt skadestånd.

Jag har, herr talman, med dessa synpunkter endast velat förklara utskottets ställningstagande. Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag erkänner att vi numera kommit dithän, att man kan göra vissa jämförelser med yrkesskadeförsäkringen. Skillnaden är dock den, att den anställde i vanligt civilt arbete exempelvis med hjälp av sin fackförening kan få åtgärder genomförda, som förebygger olycksfall i arbetet, och många gånger också med fackföreningens stöd kan driva igenom ersättningskrav, som går utöver de rättigheter som yrkesskadeförsäkringen stipulerar. När vederbörande kommer i värnpliktstjänst saknar han dessa möjligheter. Då blir han ett nummer i flocken. Då blir det inte fråga om de resonemang som vi har på arbetsplatserna med våra skyddsombud och skyddskommittéer, som kan påvisa olägenheter och risker i arbetet. I militärtjänsten har man kort och gott att lyda order. Även om det ser ruskigt ut, måste oftast de värnpliktiga bara lyda order. I andra fall kanske de i

ungdomligt oförstånd tar onödiga risker vid övningarna.

Jag har under många år i en fackförening varit med om att behandla ärenden som rör arbetarskydd och vet av erfarenhet, att fackföreningarna har möjlighet att undan för undan ordna med skydd och tillförsäkra högre ersättning åt de skadelidande. Därvidlag är militären i ett sämre läge.

När en person blivit skadad i militärtjänst är han också i ett sämre läge för erhållande av god sjukvård. Den person jag nämnt i min tidigare motion fick i något över fyra år vistas på sjukhus. Han begärde själv att få överföras från militärsjukhuset i Skövde till länslasarettet i Vänersborg och sedermera till vanförestalten. Han hamnade så småningom på vanförestalten i Göteborg men först så sent att det inte längre var möjligt lämna honom den vård som kunnat göra honom återställd. Han är nu invalid för livet.

Vi får därför vid en kommande utredning på detta område ta sikte på de speciella förhållanden som våra värnpliktiga befinner sig i både när det gäller sjukvård och när det gäller att förebygga olycksfall.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till min motion.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Jag skall inte bestrida att det kan ligga mycket i de synpunkter, som herr Lundqvist nu i sitt andra anförande fört fram. Men såvitt jag förstår ligger frågan om åtgärder till skydd mot olycksfall bland de värnpliktiga utanför det ärende som behandlas i dag. Motionen tog ju sikte på ersättning till de skadade och inte på förebyggande åtgärder.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Det är riktigt som utskottets talesman säger, men jag anförde de omständigheter jag åberopade som motivering för att en utredning av

Stöd åt familjeförsörjare vid anhörigas sjukdom

ersättningsfrågorna bör ta hänsyn till de förhållanden som våra militärskadade befinner sig i. De är i sämre läge än de som hör hemma under arbetarskyddslag och lagen om yrkesskadeförsäkring. De medborgare som är i civil tjänst har andra resurser att hävda sig än vad den militära personalen har. Om det alltså blir en utredning bör denna därför också beakta dessa synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu förhandlingarnas ledning.

§ 15

Stöd åt familjeförsörjare vid anhörigas sjukdom

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner om stöd i vissa fall åt familjeförsörjare vid deras barns eller andra anhörigas sjukdom.

Andra lagutskottet hade till behandling i detta sammanhang förehåft fyra inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna nr 204 i första kammaren av herrar *Norling* och *Öhman* samt nr 261 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.*,

dels ock de likalydande motionerna nr 205 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och fru *Gärde Widemar* samt nr 245 i andra kammaren av fröken *Elmén m. fl.*

I motionerna I: 204 och II: 261 hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till åtgärder, som säkrar förvärvsarbetande mödrars rätt till ersättning i de fall, då sjuka barn behöver mödrarnas vård».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner,

1) I: 204 och II: 261; samt

2) I: 205 och II: 245, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag tar till orda med anledning av utskottets avstyrkande av motionen nr 245 i denna kammare. Samma fråga var uppe år 1956 i en motion, som då fick en relativt välvillig behandling av utskottet, som förklarade att vi borde avvakta familjeberedningens uttalande.

Det rör sig här om grupper i samhället, som kanske i många avseenden har det sämre ställt än alla andra. Det gäller ensamstående med vårdnadsplikt. Det är ensamstående mödrar och fäder med minderåriga barn, förvärvsarbetande ensamstående i övrigt som har vårdnad om anhöriga, t. ex. döttrar med gamla föräldrar. När sjukdom drabbar barnen eller den anhörige kommer familjeförsörjaren ofta i en mycket svår situation och måste lämna förvärvsarbetet för att vårda den sjuke i hemmet, vilket kanske föranleder omedelbart inkomstbortfall. I motionen har därför begärts, att det skulle utredas på vilket sätt man ekonomiskt skulle kunna hjälpa dessa människor. Det har föreslagits, att man eventuellt skulle kunna få en dagspenning från sjukkassan liksom när vederbörande själv är sjuk. Behovet skulle styrkas med läkarintyg och motiveras med att kommunal hemhjälp icke står att uppbringa.

Detta har nu utskottet gått emot under åberopande av att man i första hand skall försöka bygga ut den sociala hemhjälp, så att vederbörande inte behöver lämna sitt arbete. Detta är naturligtvis alldeles riktigt, men jag ber att få upprepa att denna ekonomiska hjälp endast skall kunna begäras i så-

Stöd åt familjeförsörjare vid anhörigas sjukdom

dana fall då hemhjälp inte står att uppbringa och då vederbörande helt måste lämna sitt arbete så att inkomsten bortfaller.

Jag instämmer helt i att det naturligtvis vore allra bäst om det funnes tillgång till social hemhjälp, men förhållandet är för närvarande det, att hemhjälp ej finnes och att även samariterna är starkt efterfrågade. Den sociala hemhjälpen rycker i allmänhet in när en husmor är sjuk men även i stor utsträckning för att vårda åldringar. Hemhjälpen bör alltså byggas ut i mycket snabb takt.

Jag måste i detta sammanhang beklaga, att riksdagen inte biföll den motion beträffande den sociala hemhjälpen, som framlades från folkpartihåll och vari begärdes ytterligare 100 statsbidragsrum för att man snabbare skulle kunna bygga ut hemhjälpen. Vi ser att det är nödvändigt i alla avseenden, och vi får nog framdeles ytterligare beklaga att riksdagen inte gick med på det förslag som socialstyrelsen lade fram.

Jag har inget yrkande.

Fröken *Liljedahl* (fp) instämde i detta anförande.

Herr **KARLSSON** i Stuvsta (k):

Herr talman! Den fråga det här gäller, om stöd åt förvärvsarbetande mödrar då de tvingas att stanna hemma på grund av barns sjukdom, är ett nog så betydande samhälleligt spörsmål, och det bestrides inte heller av någon, även om man i andra lagutskottets utlåtande inte märker någon särskild uppskattning av frågans betydelse. Vad diskussionen främst gäller är emellertid frågan om vad som praktiskt kan göras för att hjälpa mödrarna, särskilt de ensamstående, vid barns sjukdom.

Utskottet hänvisar till familjeberedningens förslag om utbyggnad av hemhjälpen och till statsmakternas åtgärder för att realisera dessa förslag. Ingen bestrider naturligtvis värdet och nyttan

av att hemhjälpen bygges ut och bygges ut så, att den skall kunna spela en faktisk roll även i detta sammanhang. Jag är för min del enig med utskottet om att det i varje fall i allmänhet vid sjukdomsfall vore rationellast, om modern kunde lämna sitt sjuka barn i en hemvårdarinnas vård och själv uppehålla sitt arbete.

Men låt oss för ett ögonblick bortse ifrån hur det borde vara, vilket vi alltså är överens om, och se till hur det i praktiken är. Vi vet då, att vi inte inom de närmaste åren kommer att få en hemhjälpsorganisation, som kan bringa detta problem ur världen. Det är detta faktiska förhållande som föranlett motion nr 261 i denna kammare, där vi anhållit om att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen hemställa om förslag till åtgärder, som tillförsäkrar förvärvsarbetande mödrar rätt till ersättning i de fall, då sjuka barn behöver mödrarnas vård. För närvarande är det ju så, att förvärvsarbetande mödrar som inte har enskild vårdare måste stanna hemma vid barns sjukdom och alltså får vidkännas kostnader härför i form av förlorad arbetsförtjänst. Såsom i motion nr 261 framhållits är detta särskilt betungande för ensamstående mödrar, vilkas ekonomiska förhållanden i allmänhet ändå är ansträngda. Motionärerna tycker, att ett visst ekonomiskt stöd åt dessa vore berättigat, i varje fall så länge andra samhälleliga resurser i allmänhet inte står till buds.

Även om mina medmotionärer och jag sålunda inte har någonting emot den hägrande framtidslösning som utskottet hänvisar till, kan vi därför inte bortse från dagens faktiska läge och bekymren för dem det här gäller. Med hänsyn därtill vill jag, herr talman, yrka bifall till motionen nr 261 i denna kammare.

Herr **JOHANSSON** i Södertälje (s):

Herr talman! Utskottet är helt överens med motionärerna om att det är en be hjärtansvärd fråga som här är föremål

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

för behandling; utskottet har bara vid sin prövning inte kunnat gå på de vägar som motionärerna har föreslagit för åstadkommande av en lösning av problemet.

I kommunistmotionen tar man väl lätt på problemet, då man förutsätter att den kontanta hjälpen skulle utgå dels utan någon karenstid och dels utan några som helst intyg. I motionen av fröken Elmén m. fl. krävs det intyg dels från läkare och dels från kommunens hemhjälsorgan, som skulle ha att före utfärdande av sådant intyg företa nödig utredning. Även om det sett från samhällets synpunkt här skulle bli fråga om små pengar, är det väl otänkbart att man skulle kunna lämna hjälp utan kontroll i någon form. Skall sådan kontroll utövas, blir den, såsom utskottet framhåller, förenad med administrativa besvärligheter för det allmänna.

Samhället har ju en hjälporganisation — hemhjälpen — som skall vara en serviceorganisation för gamla och sjuka människor, vilka vårdas i sina hem och behöver hjälp i en eller annan form. Om man får döma av vad som har sagts här i dag tycks motionärerna vara överens med utskottet om att denna organisation bör byggas ut successivt i samverkan mellan staten och kommunerna. Det kanske kan sägas, vilket här också har framhållits, att utbyggnaden har gått och alltjämt går sakta, men vi är ändå överens om att det sker en utbyggnad. Det framgår bland annat av de åtgärder, som riksdagen har vidtagit såväl 1957 som vid innevarande års riksdag och som utskottet i sitt utlåtande har pekat på.

Genom att följa utskottet i dess tankegångar undviker man sålunda inte bara vissa administrativa besvär, som en kontroll av kontantersättningen alltid innebär, utan når även och framför allt, såsom utskottet stryker under, den fördel som herr Karlsson i Stuvsta ansåg vara den väsentliga i detta sammanhang, nämligen att bereda de förvärvs-

arbetande människor som det här är fråga om möjlighet att stanna kvar i sitt arbete, så att inkomstbortfallet uteblir. Det är alltså anledning att gå den väg som utskottet anvisar, nämligen via en utbyggnad av hemhjälsorganisationen.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! Jag vill till utskottets talesman endast säga, att vi inte tar lättare på frågan om kontroll i det här avseendet än man gör i de nu gällande bestämmelserna för ersättning i anledning av sjukdom. Vi har nämligen i motionen förordat, att ersättning skall utgå enligt bestämmelserna för den allmänna sjukförsäkringen. Om kontrollbestämmelserna anses vara otillfredsställande, måste det sålunda vara en brist som gäller den allmänna sjukförsäkringen över huvud taget. Jag kan inte finna, att det skulle vara svårare att upprätthålla kontrollen i det här fallet än i fråga om sjukförsäkringen i allmänhet.

Sedan vill jag konstatera, att utskottet inte kan bestrida, att vi för närvarande icke har och inte heller inom rimlig tid kommer att få en hemhjälsorganisation, som kan ha någon praktisk betydelse för lösningen av det här problemet. Utskottet har därvidlag icke kommit med något förslag till lösning.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 261; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner

om upphävande av jordförvärvslagen m. m.

Tredje lagutskottet hade behandlat sex i riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, vilka alla ägde samband med lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslagen).

I de likalydande motionerna nr 270 i första kammaren av herr *Lundström m. fl.* och nr 341 i andra kammaren av herr *Antby m. fl.* hemställdes sålunda, »att riksdagen måtte för sin del besluta, att lagen av den 3 juni 1955 om inskränkt rätt att förvärva jordbruksfastighet skall upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli 1958».

I de likalydande motionerna nr 120 i första kammaren av herr *Eskilsson m. fl.* och nr 144 i andra kammaren av herr *Hæggbloom m. fl.* hemställdes, »att riksdagen ville 1) besluta att för sin del upphäva mom. 2 och 3 i § 4 samt § 5 i lagen den 3 juni 1955 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag); samt 2) besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning avseende upphävande av jämväl övriga bestämmelser i denna lag».

I de likalydande motionerna nr 98 i första kammaren av herr *Nilsson, Hjalmar, m. fl.* och nr 101 i andra kammaren av herrar *Peterson* i Degerfors och *Lundqvist* hemställdes, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen den 3 juni 1955 (nr 272) om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (jordförvärvslag) att 1 § 2, som lyder 'där egendomen förvärvas av kommun eller annan dylik samfällighet för ändamål som avses i 1 § 4, 7 eller 16 lagen den 12 maj 1917 om expropriation' i stället skall lyda 'där egendomen förvärvas av kommun eller annan dylik samfällighet'».

Utskottet hemställde, att icke någon av förevarande motioner, I: 270 och

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

II: 341, I: 120 och II: 144 samt I: 98 och II: 101, måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Lindahl, Grym, Kristiansson, Bengtsson* i Halmstad, *Persson* i Tandö och *Svenning*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

1. att icke någon av motionerna I: 270 och II: 341 samt I: 120 och II: 144 måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

2. att riksdagen — i anledning av motionerna I: 98 och II: 101 — för sin del måtte besluta att 1 § första stycket jordförvärvslagen skulle erhålla följande lydelse:

Fast egendom, som är taxerad som jordbruksfastighet, må ej genom köp, byte eller gåva förvärvas utan tillstånd av lantbruksnämnd. Sådant förvärvstillstånd erfordras dock ej

1. där förvärvaren är kronan, landskommun, köping, stad eller municipal-samhälle;

2. där egendomen förvärvas av annan kommun än under 1 sägs eller annan dylik samfällighet etc. — — — sistnämnda andel.

II. av herrar *Osvald, Ebbe Ohlsson, Åhman, von Seth* och *Johnsson* i Kastanjegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen i anledning av motionerna I: 270 och II: 341 samt I: 120 och II: 144 måtte hemställa hos Kungl. Maj:t att utan dröjsmål tillsätta en utredning för förberedande av jordförvärvslagens upphävande, samt

2. att motionerna I: 98 och II: 101 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 12,

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

nämigen det i väckta motioner yrkade upphävandet av jordförvärvslagen m. m., är ingen ny bekantskap. Frågan har under de senaste åren så gott som varje år behandlats i riksdagen. Vid utskottsbehandlingen i år ansåg också en ledamot, att man utan någon ny diskussion omedelbart kunde precisera sina ståndpunkter i frågan. För min del anser jag dock, att denna fråga långt ifrån är slutdiskuterad, och att vi måste få en ändring i de lagregler, som inskränker enskild persons rätt att förvärva jordbruksfastighet.

Lagen tillkom som bekant som ett under kriget aktualiserat provisorium, och som andra krislagar hade den bort vara upphävd för länge sedan. Men i stället måste man tyvärr konstatera, att den nu har fått en alltmer permanent karaktär.

Som framgår av den reservation jag biträdt i utskottet, måste man tyvärr också konstatera, att tillämpningen av jordförvärvslagen många gånger hindrar förvärv av jordbruksfastighet, där ett dylikt förvärv uppenbarligen skulle bli till stort gagn för jordbruket, även om förvärvaren skulle råka vara icke-jordbrukare. Jag är av den bestämda uppfattningen, att jordförvärvslagen numera saknar betydelse, när det gäller att förhindra osunda spekulationer i förvärv av jordbruksfastigheter. Gällande skattelagstiftning ger betryggande garantier för att oskäligen vinster av skogsavverkning icke längre kan göras. Skogsvårdslagstiftningen lägger också hinder i vägen för utplundring av skog, och denna lagstiftning garanterar vidare att skogsbeståndet förnygras i skälig omfattning. Det prekära läge, i vilket jordbruket för närvarande befinner sig i vad gäller av-sättningsmöjligheterna och den härav med säkerhet följande sämre lönsamheten, kommer ytterligare att verka avmattande på intresset för rena spekulationsköp, varför någon egentlig motivering för bibehållandet av denna tvångslag enligt min mening icke längre förefinnes.

Det svenska jordbruket och då i synnerhet småbruket står i dag inför en omställningsprocedur, som med hänsyn till den minskade lönsamheten kommer att gå ut över de mindre brukningsdelarna, detta särskilt i skogsbygderna. I denna omställningsprocedur kommer säkerligen frågan om skogsplantering vid ofullständiga och ur rationaliseringssynpunkt olämpliga brukningsdelar att aktualiseras. Dessa jordbruks ägare har emellertid i de flesta fall varken ekonomiska möjligheter eller intresse i övrigt av att på längre sikt själva ombesörja denna övergång till en annan driftsform, som är mycket dyrbar. Sådana gårdar kommer i stället att salubjudas, och där t. ex. en icke-jordbrukare, som är villig att övertaga ett dylikt jordbruk med de konsekvenser detta kan medföra, är utestängd från förvärv, är det ju bara staten som kan köpa och på villkor som ensidigt kan dikteras av t. ex. lantbruksnämnderna. Det finns för övrigt redan nu exempel på att jordbrukare till lantbruksnämnden hembjudit sina gårdar för taxeringsvärdet men att lantbruksnämnden icke ansett sig kunna betala begärt pris, trots att det är en officiell myndighet som fastställt gårdens värde. För säljare av dylika jordbruk kan det i många fall innebära svåra ekonomiska följder att — efter ett långt livs hårt arbete och sparsamhet, och sedan man på gamla dagar behöver njuta sitt otium — de legala spekulanternas krets begränsas till staten och rena yrkesutövare. De tvingas då acceptera ett lägre pris, när de avvecklar sitt jordbruk, än det de kunna få i fri och öppen handel.

Det finns icke-jordbrukare — enskilda personer med indirekt anknytning till jordbruket, jordbrukarsöner med andra yrken, före detta jordbrukare, som vill ägna sig åt skogsbruk på äldre dagar och många andra — som har intresse för jordbruk och som vill äga ett stycke av den svenska torvan. De är beredda att göra investeringar, antingen

de lönar sig på längre sikt eller inte, men till följd av gällande lagstiftning har de inte någon möjlighet härtill. Oftast skulle det dock bli de i sämre skick varande jordbruket, som på detta sätt skulle kunna få en behövlig uppryckning.

Som jag inledningsvis nämnde är lagens tillämpning många gånger anmärkningsvärd även ur jordbrukets egen synpunkt. Jag känner personligen till ett fall, där en f. d. jordbrukare vägrades tillstånd till förvärv av en jordbruksfastighet, vilken i stället genom lantbruksnämndens försorg såldes till en annan person, en yrkesutöware. Priset var omkring 90 000 kronor, för vilken summa lantbruksnämnden lämnade lånegaranti, och dessutom beviljade nämnden ett mindre driftslån. Köparen var av den person, som på grund av befarat spekulationssyfte vägrats förvärvstillstånd, erbjuden att arrendera åkerjorden med tillhörande bostadshus och övriga byggnader för 1 000 kronor om året i ett för allt, och preliminärt arrendeavtal ingicks även. Exemplifieringen skall fullständigast med att skogsmarken var i det skicket, att någon inkomst av skogsförsäljning icke kunde påräknas. Beståndet utgjordes huvudsakligen av vedskog. Den person, som vägrades inköp, hade för avsikt att inom en mycket nära framtid nyplantera hela skogsmarken.

Med anförande av detta exempel vågar jag påstå, att om den sistnämnde personen hade erhållit förvärvstillstånd, så hade gården i en mycket snar framtid varit bevuxen med ungskog, och utvecklingen på denna brukningsdel hade därmed varit vänd i rätt riktning. Samtidigt hade det för den som nu fick köpa varit en fin affär att få arrendera hemmanet till ett mycket blygsamt pris. I stället har han nu årliga kapitalomkostnader på inemot 8 000 kronor för 20 tunnland åkerjord, och av dessa omkostnader kan skuldavbetalningen endast bli mycket blygsam. Jag ifrågasätter rent av, om den nye ägaren med

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

hänsyn till jordbrukets lönsamhetsutveckling för närvarande och den stora skuldbördan har möjlighet att i längden hålla sig kvar på stället. Någon förbättring på gården eller föryngring av skogsbeståndet kan det i varje fall inte bli tal om på många, många år ännu.

Det anförda exemplet visar, hur en lantbruksnämnd tillämpat lagstiftningen. Därmed är dock icke sagt, att lantbruksnämnden i ett annat län skulle ha handlat på samma sätt. Snarare förhåller det sig så, att en annan lantbruksnämnd med hänsyn till nyttan för jordbruket i allmänhet skulle ha lämnat den första personen förvärvstillstånd.

En annan avigsida med jordförvärvslagen är sålunda, att den tillämpas så olika inom olika län och att målsättningarna för den yttre rationaliseringen betraktas så olika. Vidare är att märka, att en tvångsmässig rationalisering inte alltid går att genomföra i en by, där exempelvis ett par jordbrukare är viliga att sälja men ett par andra av olika skäl inte alls är intresserade av att sälja. De vill att barnen — som ju inte behöver vara jordbrukare — en gång skall få övertaga det lilla hemmanet, eftersom de inte kan förvärva något annat, eller också är ägarna i sin krafts dagar och önskar därför inte någon försäljning men inte heller någon utökning av sina jordbruk.

Jag har tidigare i debatten om jordförvärvslagen hävdad, att det åt jordbrukarna själva kan vara anförtrött att rationalisera sina hemman. Med hänsyn till nuvarande höga omkostnader för jordbruksdriften och den försämrade lönsamheten kommer jordbrukarnas egna insatser för den yttre rationaliseringens genomförande att i väsentlig grad öka, vilket utvecklingen sålunda nödvändiggör med eller utan jordförvärvslag, vilket ytterligare kan motivera ett avskaffande av lagen i fråga. I vissa fall kanske lagen kan utgöra ett hinder för en förnuftig rationalisering, där exempelvis en icke-jordbrukare väg-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

ras förvärvstillstånd på en närbelägen jordbruksfastighet, som kanske lantbruksnämnden »vikt» för ett annat rationaliseringsändamål men som på grund av andra lantbrukares obenägenhet att sälja inte går att genomföra, inte ens på mycket lång sikt.

Herr talman! Med det anförda vill jag framhålla, att det trots allt finns många olösta problem i samband med jordförvärvslagen och mycken och välgrundad kritik mot densamma. Jag har den uppfattningen, att tiden är inne för en utredning. Man bör se hur det verkar på lång sikt. Jag skall därför be att få yrka bifall till den reservation, som har avlämnats av herr Osvald m. fl.

Herr HÆGGBLOM (h):

Herr talman! Utskottet har varit vänligt att tala om att de båda motioner, som utskottet avlivat, i sin helhet finns tryckta bland andra kammarens motioner. Jag är emellertid ganska övertygad om att ingen av kammarmarkramterna i det läge, i vilket riksdagsarbetet befinner sig, haft tid att taga del av motionerna, och i den mån ni gjort det tidigare torde väl det mesta ha gått ur minnet. Men jag skall inte trötta med att upprepa motionernas argumentering. Jag skall bara i korthet nämna, att vad vi i den motion, som jag har framburit här i kammaren, gjort har varit att karakterisera jordförvärvslagen sådan den nu föreligger som dels obehövlig och dels otidsenlig.

Vårt omdöme att lagen är obehövlig har vi motiverat med att de argument, som framfördes när denna lagstiftning kom till, inte längre har något bärande värde. När vi fick lagen 1945, redan två år före beslutet om jordbrukets rationalisering, hette det att denna lag var nödvändig, ty i annat fall skulle rationaliseringsorganen inte få hand om tillräckligt mycket jord för att kunna hjälpa till med den rationalisering som ansågs skola bli en

så viktig ingrediens i den blivande jordpolitiken. Nu är situationen den, att lantbruksnämnderna har mer hembud beträffande gårdar, som är till salu, än vad lantbruksnämnderna har intresse av eller möjlighet att köpa. Tidigare farhågor har alltså inte längre någon verklighetsgrund.

Det andra skälet, som anförts alla de gånger jordförvärvslagen varit föremål för riksdagsbehandling, är att arvingar till jordbrukare blivit hindrade att köpa den fäderneärvda jorden till rimligt pris för att sitta kvar som jordens brukare på grund av att många utanförstående kapitalägande människor uppträtt som konkurrenter och drivit upp priserna. Nu är ju situationen den, att den pågående jordbruksdöden, som resulterat i att ungefär tio jordbruk per dag lägges ned som självständiga företag, vittnar om att det i betydande utsträckning inte finns några hemmavarande anhöriga till de jordbrukare som vill lämna sina gårdar ifrån sig. Det är då heller inte anledning att resonera om någon övermäktig konkurrens som hindrar arvtagare att överta jordbruk. Jordbruksdöden har inte uppstått på grund av att jordbrukare rationaliserats bort. Man var ju rädd för det för tio, tolv år sedan, då det talades om att staten skulle ställa till förfogande 20 à 30 miljoner kronor om året för att genomföra sammanslagning av de små brukningsdelarna till större. Som vi alla vet har emellertid denna summa krympt, så att den i årets nionde huvudtitel stannar vid 1,5 miljoner kronor, och inte ens detta belopp beräknas komma att helt gå åt.

Vad som skett är att gamla jordbrukare har gått till gravarna eller har lämnat sina jordbruk på grund av att de inte haft tillräckliga krafter att fortsätta. Vi fick ju för rätt många år sedan besked om att inte mindre än 50 000 av de mindre jordbrukarna då befann sig i den situationen att de inte

hade några hemmavarande anhöriga som ville ta vid, och det är detta som nu rullas upp i verkligheten: sådana gårdar lämnas av sina tidigare brukare, och det finns ingen anhörig som har rätt att utanför jordförvärvslagens gränser köpa dessa gårdar utan inblandning från lantbruksnämndernas sida.

I detta läge är det enligt min mening helt motiverat att lämna full frihet åt de människor, som vill bedriva företagsamhet inom jordbrukets område, att ordna förhållandena så, som deras egen önskan är och som deras ekonomiska resurser gör det möjligt för dem. Under sådana förhållanden finner vi motionärer jordförvärvslagen vara obehövlig och att den kan vara till hinder för ett klokt ordnande av framtidens företag inom jordbruksnäringen.

Den som nu exempelvis vill förstora sitt jordbruk genom tillköp måste få sin ansökan granskad av vederbörande lantbruksnämnd, och han riskerar att lantbruksnämnden — som dock inte består av annat än lika fattiga syndiga människor som jordbrukarna själva — bedömer saken på ett annat sätt än han själv gör. Huruvida den ena eller den andra av de likvärdiga bedömarna har rätt kan väl aldrig objektivt avgöras. Skillnaden är emellertid att den enskilde, som är inställd på att satsa sitt arbete, sitt initiativ och sina ekonomiska resurser, inte har makten i sin hand att fritt få göra detta, därför att lantbruksnämnden har möjlighet att förhindra honom att ordna sin blivande företagsamhet efter egen önskan.

Det talas om att de metoder, som lantbruksnämnderna tillämpar vid sitt bedömande av framställningar om förvärvstillstånd, numera ändrats något, men även om lantbruksnämnderna skulle vilja vara litet tillmötesgående, så är de dock bundna av formuleringen i jordförvärvslagens § 4, att sådana brukningsenheter, som kan anses läm-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

pade för sitt ändamål, inte skall få användas för förstoring av andra brukningsenheter. Att en brukningsenhet kan anses lämpad för sitt ändamål gäller många gånger även enheter av förhållandevis liten areal, som kan vara till salu och som, om de slogs tillsammans med näraliggande brukningsenheter, skulle kunna skapa företag med betydligt bättre ekonomisk härlighet. Men när det är fråga om företag av den storleken att de kan anses lämpade för sitt ändamål, är lantbruksnämnderna enligt lag skyldiga att vägra förvärvstillstånd. Det är detta som gör att — det har jag exempel på från praktiken — jordförvärvslagen är till hinder för jordbrukarnas, både säljares och köparens, egen önskan att komma till vettiga uppgörelser om en rationalisering i förstörande riktning, som vore av betydelse för jordbruksföretagens möjlighet att bestå både under nutida förhållanden och i framtiden. Den inställning, som ligger bakom jordförvärvslagen, är en diskriminering av det man kallar latifundiebildningen, d. v. s. bildning av stora jordbruksenheter. Men när man försökt förhindra detta, har man gått så långt, att lantbruksnämnderna i dag med lagstiftningens hjälp kan hindra även rimliga sammanslagningar av jordbruk.

Vi ha därför i motionen utgått ifrån att jordförvärvslagen bör ändras så, att den inte längre hindrar jordbrukarnas fria val när de skall skaffa sig jordbruksföretag, som skall bestå för framtiden. Lantbruksnämnderna bör kunna lämna god hjälp vid sådana sammanslagningar, bland annat genom att ge garantilån och driftslån. I den mån lantbruksnämnderna skulle anse att en enskild jordbrukare bedömt lämpligheten av ett nyskapat jordbruk alldeles felaktigt, har ju lantbruksnämnderna möjlighet att vägra lån och bidrag. Det tycker jag kan vara alldeles tillräckligt; de behöver dessutom inte ha rätt att

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

lägga hinder i vägen för personer, som planerar sin framtid som jordbruksföretagare helt på egen risk och utan anlitande av statliga hjälpåtgärder.

Jag har också hört lantbruksnämndsledamöter säga, att de skulle vara glada om de bara finge tjänstgöra som hjälpande organ och inte behövde ha kvar den fiskaliska uppgiften att granska lämpligheten av de förvärv som sker i landet.

Jag måste sedan, herr talman, fästa uppmärksamheten på någonting som vi alla vet. När denna fråga skall bedömas måste det nu mycket aktuella spörsmålet om önskvärdheten av att jordbruket minskar sin totala produktion komma in i bilden. När det gäller mjölkproduktionen måste vi komma ihåg att småbruket, som disponerar 30 procent av arealen, svarar för 40 procent av mjölkproduktionen. I den mån det skall vidtas åtgärder i syfte att minska mjölkproduktionen, kan alltså småbrukarna inte lämnas utanför. I syfte att minska mjölkproduktionen har det bland annat föreslagits, att man skall plantera skog på den odlade jorden för att därmed minska produktionen av foder och bete. Men en småbrukare, som inte disponerar mer odlad jord än han behöver intensivt bruka för sin försörjning, kan inte odla skog på denna lilla jordareal. Har man en så liten areal, kan man helt enkelt inte klara sin existens genom att arbeta på lång sikt enligt detta program, utan den jord, som är öppen, måste hållas öppen. Kunde däremot småbrukarna utvidga sina arealer genom tillköp i fri handel av intilliggande jordbruk, kunde det tänkas, att det bleve möjligt för dem att på de sammanslagna gårdarna ha kvar den jordbruksproduktion, som är nödvändig för deras existens, och samtidigt disponera avsidens liggande för odling olämpliga jordar till skogsplantering för att därmed tillmötesgå önskemålet om en minskning av produktionen.

Jag kanske här får inflicka, att när jag

för några år sedan förde fram tanken på skogsplantering på odlad jord, så åsyftade jag endast sådana arealer, vilkas ägare inte ville fortsätta brukandet. Vi bör sålunda ha klart för oss, att endast i den mån vi kan disponera jord, som ägarna för sin försörjning inte behöver hålla i vanlig kultur, är det möjligt att minska den odlade jordarealen genom skogsplantering. Ur den synpunkten är det beklagligt att vi inte har den skogsrationaliseringslagstiftning, som det finns förslag till och som skulle ha gjort det möjligt för dem som vill öka sina arealer att få rimliga långfristiga amorteringslån. Jag är emellertid övertygad om att det ändå skall finnas stora möjligheter att genomföra sådana här transaktioner. I den mån det är gamla jordbrukare kan man väl räkna med att de är villiga att avstå gårdarna på hyggliga betalningsvillkor och låta en del av köpeskillingen inestå som reverslån.

Vad som gjort att vi utöver de självägda och de arrenderade jordbruken fått en ny typ, de s. k. blandjordbruken, är att de gamla brukarna i stället för att sälja sina egendomar arrenderar ut dem till grannarna. Men på sådan mark kan ju inte arrendatorn ge sig till att plantera skog — dels får han det rimligen inte, dels skulle han inte erhålla skälig lön för mödan. Dessa blandjordbruk bör så fort som möjligt ersättas med jordbruk, till vilka brukaren har full äganderätt.

Herr talman! Efter allt vad som skett under de senaste veckorna kan man väl inte undgå att betrakta dessa problem också med tanke på jordbrukets framtidsutsikter. Auktoritativa personer — bland annat jordbruksministern — har ju uttalat, att smöröverskottet är ett svårlöst problem. Skall man komma till rätta med det får man lov att se längre och planlägga en produktion, som på ett annat sätt än den nuvarande anpassas till de inhemska avsättningsförhållandena. Situationen är så besvärlig — det

vill jag gärna medge — att åtminstone inte jag har lust att tvärsäkert säga, att så och så skall vi göra.

Det har sagts att jordbruksbefolkningen, som i dag utgör något över 20 procent av den totala befolkningen, kan komma att minskas till omkring 10 procent. Förr eller senare kommer vi i så fall i den situationen, att det inte bland den jordbruksbefolkning, som blir kvar efter en sådan decimering, finns tillräckligt med kapital att överta äganderätten till de jordbruksfastigheter med åker och skog, som nu ägs av enskilda jordbrukare. Då har vi att välja mellan om denna jord skall överföras i statens ägo eller i bolagens eller annan enskild ägo utanför den nuvarande jordförvärvslagens gränsdragning.

Jag tycker inte det bör kunna stöta någon människa, som önskar en god framtid för svensk landsbygd, att möjligheter öppnas för skapande av skogsbruk med ägare — de må tillhöra vilken kategori som helst — som när det gäller byggande av arbetarbostäder och dylikt kan sätta in erforderligt kapital, så att skogsbruken kan vidmakthållas.

Under sådana förhållanden är det väl motiverat att underkasta hela jordförvärvslagen en granskning. Går vi till formuleringarna skall vi nämligen finna, att de är så nära anknutna till ägandet av jorden, att detta är avgörande för om en person skall få äga en jordbruksfastighet med både åker och skog. Men om jorden minskar i betydelse, bör väl skogsbruket kunna vara en tillräckligt god grund för att enskild äganderätt skall medges.

Vi motionärer har haft den uppfattningen, att det var aktuellt att ur jordförvärvslagen ta bort allt som hindrar nuvarande jordbrukare att utvidga sitt markinnehav. Vi yrkade på omedelbara åtgärder därvidlag, ty vi gjorde den reflexionen, att om saken skulle utredas i föreliggande situation, komme säkert det gamla ordspråket, att medan gräset gror så dör kon, att bli tillämpligt. Om

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

tidningarna i dag talar sanning, har man ju nu tänkt sig att låta korna dö i snabbare takt än normalt, och i så fall kommer väl obönhörligen en hel del jordbrukare att följa korna, inte till slakthuset men bort från gårdarna. Utan produktionsmedel kan i varje fall inte en mängd små jordbrukare leva. Detta är då ytterligare ett argument för att frågan om jordbrukarnas rätt att köpa mera jord borde kunnat lösas nu, var-efter man fått ta sig en funderare över framför allt under vilka former nya spekulanter skulle släppas in för skapandet av skogsbruk.

För att nå enighet har emellertid reservanterna i tredje lagutskottet kommit överens om att begära en utredning rörande hela frågan, och det föreligger ingen reservation med hemställan om sådan ändring av lagtexten som är nödvändig för att vår motion i sin helhet skulle kunna bifallas. Därför vill jag, sedan jag nu redogjort för de synpunkter motionärerna haft, endast meddela, att jag vid omröstningen kommer att stödja reservationen av herr Osvald.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Som herr Hægglom redan påpekat är det en gammal bekant som kammaren här återser. Motionsyrkandet om förköpslagens och om jordförvärvslagens avskaffande är strängt taget lika gammal som dessa lagar själva. Syftet med den gällande jordförvärvslagen är som bekant tvåfaldigt: dels att förhindra spekulationsköp och dels att ge samhället möjlighet att rationalisera jordbruken. Genom tillkomsten av 1955 års lag avsåg man att komma till rätta med en del missförhållanden i de gamla lagarna och att särskilt genom den nya jordförvärvslagen få en bättre ordning till stånd.

I den mån jag själv kommit i beröring med denna lag måste jag säga att jag blivit besviken. Förfarandet med intyg från landsfiskal, vilket ersattes

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

med bedömande av fastighetsbildare eller lantbruksnämnd, har kanske inte blivit det antikrångelmedel som man avsåg med reformen. Jag kan som exempel nämna att det många gånger är både svårtolkat och svårbedömt, huruvida en angelägenhet skall bedömas av den fastighetsbildande myndigheten eller av lantbruksnämnden. Det är också ganska slumpartat om lagen över huvud taget skall gälla för en fastighet — detta blir i stor utsträckning beroende på hur taxeringsmyndigheterna har behagat rubricera fallet.

Det första syftet, att förhindra spekulationsköp, kan ha sitt berättigande i tider med starkt fallande penningvärde. Har man inte tilltro till myndigheternas förmåga att behärska detta problem, kanske man måste finna sig i en spärr. Men vi får väl ändå hoppas att de som är satta att sköta den ekonomiska politiken här i landet också kommer att kunna bemästra den svårigheten, så att vi inte av sådana skäl nödgas bibehålla lagen.

Det är närmast det andra syftet, möjligheten att genom denna lag rationalisera jordbruket, som jag tänkte uppehålla mig något vid. När man i § 3 säger att »om anledning finnes till antagande att egendomen skulle bli vanskött» etc., så förutsätter detta såvitt jag kan förstå ett granskande av vederbörandes uppsåt, nästan ett granskande av hjärtan och njurar som måste vara mycket besvärligt. Jag kan på den punkten exempelvis hänvisa till bensinförsäljaren, som ville köpa en fastighet och uppgav att han hade för avsikt att ägna sig åt jordbruk, men lantbruksnämnden ifrågasatte huruvida han verkligen hade detta uppsåt. Man kanske begär litet för mycket av myndigheterna härvidlag. Det är ytterst svårt att i sådana fall inte begå mannamån, när man måste ge sig in på dylika bedömningar.

Departementschefen sade under förarbetena till 1955 års lag att lagen självfallet inte borde få sådan tillämpning,

att den frivilliga rationaliseringen hämmades, detta med tanke på lantbruksnämndernas primära uppgift att uppmuntra jordbrukarnas egna rationaliseringssträvanden. För min del är jag övertygad om att jordförvärvslagen har haft en hämmande inverkan på jordbrukets rationalisering. Jag tror det hade varit lyckligare om vi fått en storleksrationalisering i jordbrukarnas egen regi som fullföljts genom en arronderingsrationalisering, sedan storleksrationaliseringen var genomförd. Genom jordförvärvslagen har emellertid storleksrationaliseringen utan tvekan hämmats i sin utveckling.

Det är självklart att »jordens bibehållande i den jordbrukande befolkningens hand utgör ett samhällsintresse» — som det också heter i utlåtandet — »av sådan betydande styrka, att det måste anses uppväga de olägenheter, som utan tvivel följer av jordförvärvslagens inskränkning i rätten att fritt förfoga över den fasta egendomen». Man kan här fråga sig: Är det verkligen säkert att det ena inte går att vinna utan det andra? I tider av starkt fallande penningvärde kan en inskränkning som sagt vara acceptabel, i annat fall skall vi inte gå med på en sådan.

Utskottsmajoriteten säger vidare: »Så mycket mindre bör jordförvärvslagen inge betänkligheter som ovillkorligt förbud föreligger endast mot sådana fång, om vars olämplighet enighet i stort sett råder.» Man kan här bara konstatera att det nog inte förhåller sig så i praktiken. Där råder det inte enighet rörande alla de frågor som bedömes enligt jordförvärvslagen. Den saken tror jag att alla är på det klara med.

Beträffande frågan om jordförvärvslagens möjligheter att påskynda och underlätta jordbruksrationaliseringen skall jag också citera utskottsutlåtandet: »Även om 1947 års förköpslag och motsvarande bestämmelser i 1955 års jordförvärvslag endast i ett mindre antal fall kommit till direkt tillämpning,

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

måste det anses erforderligt, att det allmänna har medel i sin hand att leda utvecklingen på rationaliseringsområdet och tillförsäkra den ett planmässigt förlopp.» Jag kan bara påminna om vad en av jordbrukets egna tjänstemän sade i detta sammanhang för något halvår sedan. Det var doktor Åstrand i jordbrukets utredningsinstitut, som beträffande jordförvärvslagets möjligheter och lantbruksnämndernas ingripanden i detta fall liknade rationaliseringssträvandena vid luffarschack. Det är alltså ett inmutande av en ruta här och en ruta där, så att man till sist har ett rutemönster inmutat utan att riktigt veta vad man skall göra av det hela. Det förhåller sig nämligen så, att det för närvarande i lantbruksnämndernas ägo ligger en betydande åker- och skogsareal, och man har åtskilliga bekymmer med både förvaltningen och de framtida äganderättsförhållandena beträffande dessa fastigheter.

Det är ju ganska klart, att när det allmänna skall ta hand om utvecklingen och försöka dirigera den via lagar och förordningar, läser man sig lätt fast vid vissa mallar, som inte alltid leder till målet eller tillräckligt följer med i utvecklingen. Man kan i regel inte länka utvecklingen in i de banor man önskar, och följderna blir att man hamnar någonstans mitt emellan det förhållande dit utvecklingen pekar och det mål man syftar till. Man förmår inte slå in på den väg, som stakats ut av våra lagar och författningar, man kan inte heller följa den väg utvecklingen anvisar, och följderna blir att man för det mesta så att säga kör rakt ut i terrängen mitt emellan vägarna.

Någon har sagt — jag tror det var Wigforss på sin tid — att vi beklagligtvis här i landet är begåvade med ett samhällsskick, som varken är liberalt eller socialistiskt utan någonting mitt emellan och därför det minst funktionsdugliga. Jag vill gärna hålla med om den saken, även om jag kanske inte

drar samma slutsats som Wigforss gjorde om hur vi skall rätta till förhållandena. För mig innebär nämligen ett avvecklande av det statliga inflytandet och en liberalisering av samhällslivet det enda förnuftiga.

Men det förvånar mig ingalunda, att utskottsmajoriteten fortfarande tror på att staten bäst kan leda utvecklingen beträffande jordbrukets rationalisering med hjälp av statliga organ. För min del är jag emellertid övertygad om att vi i vårt nuvarande läge hade haft en bättre anpassning till lämpligt antal bruksenheter och lämpliga storlekar på åkerarealerna utan de lagar och bestämmelser, som sökt dirigera utvecklingen. Ett slopande av jordförvärvslagen, en uppmjukning av vanhävdslagen, en översyn av skogsvårdslagen och en större tilltro till den enskilde jordbrukarens förmåga att bedöma hithörande frågor tror jag leder till betydligt snabbare resultat då det gäller att rationalisera vårt svenska jordbruk och följa den produktionsutveckling, som aldrig kan låsas fast i vissa banor.

Jag vill understryka det uttalande, som reservanterna gör på s. 23: »Vid sidan härav är det tillräckligt, att det allmänna — utan att tillgripa en onödig förköpslagstiftning — övar inflytande på rationaliseringsarbetet genom rådgivning och ekonomiskt stöd.» Här skulle jag kunna tillägga ytterligare: och genom en förmedlande verksamhet beträffande fastigheterna i samband med fastighetsreglerande förrättningar. Men jag är övertygad om att vi behöver en översyn av jordförvärvslagen beträffande de medel och den organisation, som rationaliseringsverksamheten har till sitt förfogande, och detta bör ske i god tid innan jordförvärvslagen upphör att gälla 1962.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen under nr 2.

Herr BENGTTSSON i Halmstad (s):

Herr talman! Jag skall inte försöka

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

att fortsätta den diskussion som rör de stora principerna, eller om korna i fortsättningen skall dö med eller utan statsbidrag, utan jag skall begränsa mig till ett mycket litet delproblem.

I reservation nr 1 har vi påtalat de onödiga svårigheter, som den nuvarande lagen medfört för kommunerna, då dessa för sina invånare försöker köpa den mark man behöver för en mängd olika ändamål. Det är visserligen sant att jordförvärvslagen innehåller en rad undantagsbestämmelser, som åtminstone i teorien skall ge kommunerna rätt att förvärva den jord de behöver. Men som vi alla vet är teori och lagstiftarnas avsikter en sak, verkligheten blir ofta någonting helt annat. Har man den principiella uppfattningen, som jag tycker mig skymta även hos utskottsmajoriteten, nämligen att kommunerna skall ha rätt att förvärva all den mark som de behöver för att fylla sina kommunala funktioner, kan man fråga sig, varför kommunerna skall tvingas att underställa sina markförvärv lantbruksnämndernas prövning, en prövning som av helt naturliga skäl måste bli ganska ensidig. Lantbruksnämnderna är nämligen inte sammansatta med tanke på att bevaka kommunernas intressen utan de är sammansatta för att bevaka intressen som tjänar rent jordbrukspolitiska syften. Däri ligger utan tvekan en risk, vilket för övrigt har poängterats av överlantmätaren i Östergötlands län. Landskommunernas förbund säger det samma, och samma sak upprepas av Svenska stadsförbundet.

Bristerna i den nuvarande ordningen kommer särskilt i dagen, när en kommun vill köpa tomtmark och annan mark för att hålla priserna inom rimliga gränser. Det kan då ofta vara svårt för en kommun att övertyga en lantbruksnämnd om att man behöver köpa ett lantbruk kanske relativt lång tid i förväg för att det sedan skall ingå som bytesobjekt vid förvärv av andra mera lämpligt belägna områden, som kommu-

nen tänker köpa för att använda för tätbebyggelse, tomtregleringar, friluftreservat eller vad det nu kan vara eller därför att marken behövs en gång i framtiden för vattentäkt, grustäkt eller dylikt.

I reservationen har vi starkt understrukit huru som olyckliga prisstegringar på marken kan uppstå, om en kommun långt i förväg måste bekantgöra, att man har planer på att förvärva jord. Det är inte minst dessa prisstegringar, till följd av att en kommun bekantgjort sina planer på att köpa jord, som är anledningen till att vi menar, att mycket talar för de synpunkter vi har framfört i reservationen nr 1, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! Jag kan i likhet med ett par tidigare talare i detta ärende bekräfta, vad vi för övrigt alla vet, nämligen att den grupp av motioner som syftar till lagens totala upphävande är vad man kallar en gammal bekant. Vi har debatterat de synpunkter som kan anföras för och emot detta i många olika sammanhang, och vi lär väl inte kunna få ut så särdeles mycket mer av de olika synpunkterna än vad vi gjort tidigare. Jag kommer därför inte att mera ingående behandla de problem som har rullats upp i det sammanhanget. Allra minst finner jag någon orsak till att ta upp till diskussion den de fria fastighetsköpens höga visa som herr Haeggbloom utvecklade i någonting som närmast kunde betecknas som ett nytt jordbruksprogram. Det tror jag vi får diskutera i andra sammanhang.

Här har framförts exempel på huru som man har tillämpat lagen på ett sätt som inte skulle vara tillfredsställande. Jag tror att det tjänar ganska litet till att referera sådana fall. Jag skulle å min sida kunna dra fram exempel på att det har varit en fördel för parterna att lantbruksnämnden har kunnat styra

utvecklingen på ett sätt som parterna så småningom blivit fullt belåtna med. Jag skall inte dra fram dessa exempel därför att det inte skulle tjäna så förfärligt mycket till, ty man måste känna till detaljerna i det hela för att verkligen kunna bedöma fallen. Jag inskränker mig följaktligen till att i det stycket yrka bifall till utskottets förslag.

I den av herr Lindahl m. fl. avgivna reservationen har yrkats att kommunerna helt och hållet skulle slippa ifrån tillståndsprövningen. Redan med nuvarande lagstiftning har emellertid kommunerna full rätt att inköpa den jord som erfordras för en tätbebyggelse. Det är ju den saken som motionärerna och reservanterna vill slå vakt om, och det är i och för sig ingenting att säga om det. Det är fullt legitima syftemål. Vad kommunerna behöver söka tillstånd till är sådana förvärv, som ligger utanför de rena tomtmarksförvärven, men den saken har man ju strängt taget inte vidrört vare sig i motionerna eller i reservationen. Det sägs där, att om en kommun vill förvärva mark, så blir det genast känt genom den i ärendet erforderliga utredningen, och därav föranledes spekulationer. Den utredning som behövs för att erhålla lagfart på förvärvet innebär ju bara, såsom departementschefen på sin tid påpekat, att man för inskrivningsdomaren företer ett protokollsutdrag utvisande att förvärvet avser ett sådant ändamål som i lagen uppräknats såsom undantaget. Inskrivningsdomaren har sedan endast att kontrollera att det förvärv, som anges i protokollsutdraget, är av sådant slag som lagen undantar. Detta gäller alltså den utredning som avser erhållandet av lagfart.

Den utredning, som kan krävas för att en kommun skall besluta köpa mark, är ju någonting helt annat. Den saken har inte myndigheterna med att göra, och det lär inte ske några ändringar av dessa utredningar, även om man skulle tillmötesgå motionärernas och reservan-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

ternas önskemål. Man får väl förutskicka att om en kommun vill förvärva viss mark, så känner säljaren till detta, och om han är vad som i dagligt tal kallas rättskapabel, har han väl full frihet att efter bästa förmåga trissa upp priset, så snart kommunen anmält sin lust att köpa marken. Den omständigheten att kommunen beslutar om detta inköp och för inskrivningsdomaren företer ett protokollsutdrag, som visar avsikten med köpet, lär inte ha någon inverkan på säljarens handlande. Han är en part som står fri, vilka föreskrifter för kommunens markförvärv som än införes.

Inom utskottsmajoriteten har vi alltså inte kunnat finna annat än att motionärerna slår in öppna dörrar. Man begär en tillståndsfrihet som redan finns. Det kan således inte tjäna något ändamål att det införes en sådan total tillståndsfrihet för kommunerna som begäres i motionerna. Annorlunda ställer sig ju saken, om kommunerna åsyftar att förvärva mark för annat ändamål än tätbebyggelse.

Med dessa ord och med hänvisning till vad utskottet i övrigt anför i sitt utlåtande hemställer jag, herr talman, att kammaren måtte biträda utskottets förslag.

Herr von SETH (h):

Herr talman! De tre föregående representanterna för utskottsreservanterna har ju redan mycket ingående behandlat denna fråga, och innan oppositionen har kommit med sina argument, finns det kanske inte så mycket att tillägga. Jag skulle emellertid vilja trycka på en sak, nämligen den situation för jordbruket som uppstått genom dagens överflöd av smör- och mjölkprodukter.

När jordbruksministern Netzén förberedde det föredrag, som han nyligen höll inför Stockholms länsförbund av RLF, och beslöt sig för att tillkännage att det genom lantbruksstyrelsens och skogsstyrelsens försorg skulle ske en

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

utredning angående plantering av sämre jordbruksmark med skog, så var nog jordbruksministern innerst inne på det klara med — därom är jag övertygad — att jordförvärvslagen i dagens läge utgör ett hinder för att genomföra de förändringar inom jordbruket som anses önskvärda. Alla är överens om att något måste göras för att minska den nuvarande överproduktionen av mjölk, och jag har inte sett att någon opponerat sig mot statsrådet Netzéns åsikt att vi måste, även om det känslomässigt bjuder emot, ta under omprövning frågan, huruvida inte en större eller mindre del av den sämre marken — jag betonar »sämre», herr talman — bör planteras med skog.

Såsom herr Häggblom här framhöll, kan det emellertid innebära en verklig revolution i fråga om utkomstmöjligheterna för en småbrukare, därest han skulle behöva plantera sin sämre jord med skog och alltså ytterligare minska den lilla åkerareal som han har. Man måste naturligtvis då försöka, såsom herr Häggblom sade, tilldela en sådan jordbrukare mera jord, så att han verkligen kan plantera skog på den sämre delen av sitt jordbruk. Men här kan det ju inte bli fråga om några snabba åtgärder, utan av sociala och andra skäl måste utvecklingen gå rätt långsamt.

Å andra sidan finns det arealer, beträffande vilka man inte på något sätt behöver töva med att sätta i gång åtgärder för en skogsplantering. Det finns sålunda säkerligen i dag en icke obetydlig grupp människor, som på grund av jordförvärvslagen är förhindrade att skaffa sig jord, som de är intresserade av att plantera skog på. Det är jordbrukare som redan har jord och skog, samt människor, som man från visst håll med förakt har betraktat, när de velat skaffa sig jord att investera pengar i till nytta för både jord- och skogsbruket.

Herr talman! Just vid detta avsnitt skall jag inte uppehålla mig längre, men jag skulle vilja säga, att statsrådet Net-

zéns uppdrag till lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen att utreda vad som kan göras för att plantera sämre jord med skog borde åtföljas av riksdagens beslut i dag om att tillsätta en utredning angående förberedande av jordförvärvslagens upphävande. Lagen är ett direkt hinder för rationella åtgärder när det gäller att bekämpa en överskottskris.

Herr talman! Jag står själv som reservant, och jag ber att få förena mig med dem som yrkat bifall till reservationen nr 2 vid här föreliggande utlåtande angående jordförvärvslagen.

Herr PETERSON i Degerfors (s):

Herr talman! Jag skall i likhet med herr Bengtsson endast beröra en detalj av hela detta frågekomplex som vi här diskuterar. Jag vågar inte fälla något omdöme om huruvida jordförvärvslagen är till nytta eller till skada. Det är endast en punkt som jag skall ta upp till behandling.

Alla känner väl till, att kommunerna från början var ställda utanför jordförvärvslagen lika väl som staten. Det föreliggande betänkandet, som utskottet har avlatit, är rätt fylligt och innehåller i stort sett alla sakuppgifter om detta problem, och jag skall för den skull inte syssla med dem vidare. Det har funnits och finns alltså delade meningar om jordförvärvslagen. Man kan ifrågasätta behovet av att infoga kommunerna under denna lagstiftning, vilket skedde år 1955. Ännu mera kan man kanske ifrågasätta nödvändigheten av att bibehålla lagen då det gäller kommunerna. Jag vill erinra om att båda kommunförbunden — stadsförbundet och landskommunernas förbund — gick emot att lagen skulle tillämpas även för kommunerna. Jag vet inte om det är av okunnighet eller av medveten oginhet som utskottet skriver att det »finns det icke vara något allmänt intresse att man genom ytterligare undantag ställer kommunerna i ett mera gynnat läge än andra fastighetsspekulanter». Kommunerna bedri-

ver inga fastighetspekulationer, men de har vissa legitima skyldigheter att uppfylla. Det har talats här om bostadsbyggande, om uppgörande av stadsplaner och byggnadsplaner, men det kan också vara fråga om att ordna fritidsområden, vattentäkter och allt annat, som man inte behöver räkna upp. Det påstås då, att kommunerna kan ordna allt detta på ett enkelt sätt. Om de föret ett protokoll från fullmäktige eller ett intyg till inskrivningsdomaren, behöves ärendet inte prövas av lantbruksnämnden. Det beror emellertid på vad det är för anledning till köpet. Som herr Bengtsson anförde för en stund sedan, finns det många gånger omständigheter som gör att en kommun, då den står i begrepp att förvärva mark för ett visst ändamål, kanske inte har så lätt att framlägga sina skäl, eftersom de kan föranleda massor av spekulationer i olika avseenden.

Jag skall ta upp en annan detalj, nämligen förvärv av skogsmark, som tycks vara själva stöttestenen. Om en kommun vill förvärva jord, vartill hör skogsmark, och man misstänker att kommunen därmed försöker täcka sitt eget bränslebehov, är det ett motiv för avslag från lantbruksnämnderna. Jag kan därvidlag hänvisa till departementschefens uttalande i propositionen nr 165 år 1955 — jag tror att det står på sidan 49.

Är det då brottsligt om en kommun i något enstaka fall skulle få någon skogsteg? Jag vill erinra om att statsmakterna under det senaste kriget ålade kommunerna att svara för bränsleförsörjningen, när inga andra fanns som kunde göra det. Många kommuner i mellersta och södra Sverige fick då frakta bränsle från övre Norrland, från Västerbotten och Norrbotten, för att täcka sitt bränslebehov, kanske beroende på att skogsägarna — jag vill inte påstå att de inte ville det — inte hade möjligheter att skaffa arbetskraft. Frakterna blev betydligt dyrare än själva bränslet.

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

I många fall ställer man sig undrande inför att det skall betecknas som brottsligt, om en kommun eventuellt skulle komma underfund med att det kan vara nyttigt att ha tillräckligt med skog för att få bränsle till ålderdomshem, skolor och andra offentliga inrättningar. Kommunerna är ju i dag ålagda att hålla en viss arbetsberedskap i händelse arbetslöshet skulle inträffa. Här kan kommunerna bli ställda i en mycket besvärlig situation, där det gäller att skaffa lämpliga arbetsprojekt. Jag kan inte tänka mig att det skulle skada jordbrukets eller skogsbrukets intressen om en kommun vid sådana tillfällen skulle bedriva inte bara avverkning utan kanske också skogsvård, täckdikning och kulturarbeten i viss utsträckning. Det är många gånger en svår sak att skaffa fram lämpliga arbeten, men dessa uppgifter kan som sagt inte skada jordbruket eller skogsbruket.

Jag skall också säga ett par ord om reservationen nr 2. De som är anhängare av denna reservation är ju av den uppfattningen, att hela jordförvärvslagen borde försvinna — ju förr dess hellre. Man har här yrkat avslag även på den del av reservationen nr 1 som stöder kravet på frihet för kommunerna. Menar man att vi skulle ha kvar jordförvärvslagen speciellt för kommunerna, eftersom man yrkar avslag på förslaget i motionen i första kammaren nr 98 och i andra kammaren nr 101? Denna fråga måste ju lösas förr eller senare, och man ställs onekligen inför problemet hur frågan skall lösas om en borgerlig trepartiregering — vilken nu finns inom möjligheternas gräns — skulle ta itu med saken. Det är en befogad fråga i detta sammanhang.

Till sist vill jag bara till herr Johansson i Torp säga att det visserligen finns vissa förutsättningar — eller kanske rätt stora förutsättningar — för kommunerna att lösa markfrågan vad gäller tätbebyggelsen, men detta utgör inte hela

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

det problem som kommunerna är ställ-
da inför.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 1 av herr Lindahl m. fl.

Häri instämde herr *Lundqvist* (s).

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! I en kungl. kungörelse av den 6 april 1810 stadgas, att varje svensk medborgare i princip skall ha rätt att förvärva och äga fast egendom eller jord. Den stadgan lär gälla även i dag. Det är en allmänt vedertagen uppfattning, att avsteg från en princip inte skall göras annat än då alldeles särskilda skäl föranleder detta.

Enligt min mening kan det starkt ifrågasättas om det nu finns tillräckligt starka skäl att behålla jordförvärvslagen. Vilka är nu de olyckor som hotar om jordförvärvslagen upphävs? För det första kommer lantbruksnämndernas förmyndarverksamhet när det gäller sammanslagning av jordbruk att upphöra. Sammanslagning kommer att regleras av det sunda bondförnuffet. Detta torde inte leda till någon olycka. Givetvis kommer nämnderna att i realiteten ha åtskilligt att säga till om som rådgivare och förmedlare av lån o. s. v., även om de blir av med den makt som tar sig uttryck t. ex. däri, att en medlem av denna kammare, som är född bondpojke och hela sitt liv sysslat med jordbruk, förgäves söker förvärvstillstånd.

För det andra kommer naturligtvis en del apotekare och tandläkare och andra misshagliga figurer att i viss utsträckning förvärva jordbruk. Såvitt jag kan bedöma, kommer kapitalfrågan att få en dominerande plats när det gäller fastighetsmarknaden på jordbrukets område under de närmaste 10 å 15 åren. Det blir med säkerhet mycket svårt att inom de aktiva jordbrukarleden uppbbringa tillräckligt kapital för inlösen av de många tusental jordbruk som under nämnda tid skall byta ägare. Under sådana förhål-

landen kan det väl ändå inte vara ur vägen att även icke-jordbrukare får vara med och på nära håll ta del av jordbrukets problem med smöröverskott och annat. I varje fall kan man väl tryggt säga, att om en del jordbruk genom trottoarböndernas medverkan göres kreaturslösa, så rimmar detta inte alls så dåligt med behoven i dagens läge.

Sedan en annan fråga. Anser man det verkligen lämpligt att staten skall bli ägare till ytterligare stora arealer hellre än man underlättar för enskilda personer att förvärva jordbruk? Detta är, så långt jag kan bedöma, de alternativ man har att välja emellan.

Herr talman! Det finns mycket starka skäl som talar för att denna fråga blir föremål för en grundlig utredning. Med tanke på detta vill jag yrka bifall till den reservation som här är avgiven av herr Osvald m. fl.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Jag tycker nog att vi vid denna riksdag hade kunnat bespara oss en principdebatt om jordförvärvslagens vara eller icke vara. Det har inte skett någon som helst förändring i sammansättningen — rent politiskt sett — i riksdagen. Det finns således inga förutsättningar att få beslutet upphävt i dag eller att få ett beslut om en utredning för lagens upphävande.

Jag skall inte fördjupa mig i några principiella synpunkter på lagstiftningen, hur intressant det än vore. Jag vill bara en gång för alla slå fast, att lagen har samma uppgift nu som då den kom till, nämligen att bevara äganderätten till jord och skog åt dem som brukar dem. Detta skall strykas under.

Utskottet har här sagt, att jorden till $\frac{4}{5}$ brukas av ägarna. Räknet efter arealen åkerjord brukas i det närmaste 70 procent av ägarna. Det är en relativt hög och god procentsats, bättre än i de

flesta andra länder. 30 procent brukas av arrendatorer, varav många är släktarrendatorer.

Utskottet skriver också: »Jordens bibehållande i den jordbrukande befolkningens hand utgör ett samhällsintresse av så betydande styrka, att det måste anses uppväga de olägenheter, som otvivelaktigt följer av jordförvärvslagens inskränkningar i rätten att fritt förfoga över den fasta egendomen.» Det sägs också i utskottets utlåtande, att det under förarbetena till 1955 års lag blev klarlagt, att den tidigare lagstiftningen på området varit av stor betydelse då det gällt att tillgodose det med samma lagstiftning uppställda syftet, att bevara jorden och skogen i den brukande befolkningens hand. Det är dessa konstateranden i utlåtandet som är riktiga och sakligt motiverade. Sedan har man under debattens gång hört de gamla vanliga argumenten. Det har varit gammal skåpmat, det mesta som serverats. Jag skall inte polemisera mot detta.

Går jag så till reservationerna, kan jag börja med den socialdemokratiska reservationen, som undertecknats av herr Lindahl, herr Grym m. fl. Vad herr Johansson i Torp har anfört om den är såvitt jag kan bedöma riktigt. Faktiskt finns mycket generösa regler om kommunernas rätt att förvärva fastighet. I de flesta fall vet emellertid inte kommunerna om vilka möjligheter de har utan söker förvärva tillstånd hos lantbruksnämnderna när de inte behöver göra det. De kan nämligen gå direkt till inskrivningsdomaren med lagfartsansökningen, som i de flesta fall blir beviljad. Man invänder att kommunerna då röjer planerna på köp och att detta leder till jordvärdestegring. Jag är inte så säker på detta. Om det är mer än en som vill köpa, får kommunerna finna sig i att betala det pris som fastigheten på så sätt får, men kommunen har utan tvivel större möjligheter än andra spekulanter att förvärva fastigheten. Om kommunerna bättre observerade sina

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

möjligheter, skulle lantbruksnämnderna i många fall inte behöva inkopplas.

I reservationen av herr Osvald, herr Ebbe Ohlsson m. fl. finner jag något ganska intressant. Det sägs där att jordförvärvslagstiftningen försvårar, »att initiativ och kapital tillföres jordbruket från personer, som handlar av intresse för näringen. Ett betydande antal personer hänvisas av denna anledning att driva jordbruk på arrenderad jord». Det kan inte vara ett »betydande» antal personer. Det skulle vara intressant att veta hur ett sådant fall ser ut i verkligheten. Får någon arrendera en fastighet och denna har tillräcklig bärkraft som jordbruk, får han väl också köpa den. Jag kan inte tänka mig annat. Detta påstående måste ha formulerats bara för polemikens skull.

Vidare säger reservanterna att om statsmakterna hade gjort allvar av de ofta proklamerade planerna att söka åstadkomma ett fast penningvärde, skulle något behov av att inskränka rätten till fritt förvärv av jordbruksfastighet ej längre föreligga. Jag kan nämna att jag sitter på en gammal släktgård i Småland, som varit i släkten i nio generationer. Jag har inte alla köpbreven, men jag har en del av dem. Det första jag har är från 1770. Det första köpet torde ha ägt rum 1650. 1770 kostade gården 900 riksdaler, 1880 kostade den 3 000 kronor, 1900 kostade den 6 000 kronor och 1932 var den uppe i 28 000 kronor. Den har alltså under loppet av ett par århundraden ständigt stigit i pris på grund av penningvärdets fall. Ingen tänker sig väl att det skulle kunna vara på annat sätt.

Jag tycker att jag kan ta mig tid att inskjuta en liten parentes. Om vi gör tankeexperimentet, att den förste ägaren av denna fastighet på 1630-talet hade haft 100 kronor som han satt in på en bank och denna hundralapp sedan fått stå kvar i banken med ränta på ränta, hade jag i dag varit ägare till över 128 700 000 kronor, om ränte-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

satsen varit 5 procent. Är det någon av denna kammares ärade ledamöter som tror, att man skulle kunna hålla ett fast penningvärde vid en sådan utveckling med ränta på ränta? Argumentet, att om penningvärdet är fast behövs inte jordförvärvslagen, håller inte i verkligheten.

Vidare säger reservanterna det gamla vanliga att priserna på jordbruksfastigheter i allmänhet har stigit men dock inte så mycket att inte många fastighetsägare, när de säljer sin fastighet, förlorar på att inte få ut det pris som deras gård skulle ha betingat, om det inte funnits en jordförvärvslag. Hur man än undersöker detta, måste man medge att fastighetspriserna har stigit mera än som svarar mot penningvärdets fall. Talet om att jordförvärvslagen direkt skulle hindra normal prisbildning på jordbruksfastigheter är vederlagt.

Reservationen har till slut en intressant avvikelse från tidigare reservationer i denna fråga. Man har förut alltid begärt att jordförvärvslagen skall avskaffas från och med ett visst datum. Det är en rejäl begäran. Denna gång däremot begär man en utredning därför att denna kristidslagstiftning har åstadkommit en del besvärande verkningar. Vilka verkningar har den egentligen åstadkommit? Den har räddat äganderätten till jord och skog åt kanske något tiotusental bönder, men det är väl ingen skadeverkning? Det skulle vara intressant att veta vad man egentligen har för argument att anföra till stöd för påståendet, att det behövs en särskild utredning för att få jordförvärvslagen upphävd på grund av dess skadeverkningar.

Jag vill så något replikera ett par föregående talare.

Särskilt herr von Seth har sagt att det på grund av den stegrade produktionsvolymen är nödvändigt att plantera skog på betydande arealer av den svenska jorden, och han förmenar att

jordförvärvslagen utgör ett hinder för detta och därför bör avskaffas. Man kanske i någon mån kan ge herr von Seth rätt däri. Om vilka som helst får köpa jord och skogsmark, kan det naturligtvis hända att de för att slippa ha jordbruk planterar skog på åkerjorden, men jag är inte säker på att det är en önskvärd utveckling. Det dröjer dock ungefär 80 år — skogens omloppstid — innan man får ut någonting. Vad vet vi om livsmedelsbehovet om 80 år? Vi kanske då behöver mycket mer smör än vi nu tänker oss. Det är en farlig spekulation att säga, att vi skall plantera skog nu, som ger avkastning om ett sekel, därför att vi har för mycket livsmedel för tillfället.

Herr Antby sade att om jordförvärvslagen avskaffas slipper man de sammanläggningar som lantbruksnämnderna nu gör — de kommer att göras av det sunda bondförståndet. Jag är inte säker på det. Jag tror att den yttre rationalisering som nu sker då kommer att skötas av dem som har ekonomiska resurser därtill. Jag är för all del rätt liberal, men jag är inte säker på att det blir bättre än det nu är med den form vi har där sammanläggningen går via lantbruksnämnderna.

Jag skulle så något beröra de förändringar som reservanterna begär. Folkpartiets förslag innebär rent avslag på lagstiftningen, medan högern vid sidan om detta har krav på förändringar i § 5 i den nu gällande jordförvärvslagen. Denna paragraf ersatte § 1 i förköpslagen, som gällde tidigare, och den har till syfte att med lantbruksnämndens medverkan reglera sammanläggningar och tillköp av fastigheter.

Jag är medveten om att denna paragraf vållar en hel del irritation här och var, men man måste nog säga att den verksamheten i stort sett sker i god kontakt med både säljare och köpare. Ser man på verksamheten i de flesta länen, får man nog säga att den punkten i lagstiftningen är mycket

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

värdefull, och i regel kan alla frågor lösas utan större motsättningar. Någon uppmjukning av paragrafen finner jag alltså inte vara på något sätt av behovet påkallad, och detsamma gäller naturligtvis ett borttagande av paragrafen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herrar *Vigelsbo* (cp) och *Eriksson* i Bäckmora (cp) instämde häri.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jansson i Benestad är väl ändå alltför blygsam när han konstaterar att ingenting har hänt i politiskt avseende sedan vi senast resonerade om det här ärendet. Den saken har dock hänt, att koalitionen har blivit upplöst, och det är tänkbart att det har inverkat på denna frågas lösning inför år 1962.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, herr talman. Herr Janssons i Benestad gård var 1770 värd 900 riksdaler, och den är för närvarande värd mycket mer — jag fäste inte på papperet den siffra han nämnde. Jag bara konstaterar att herr Jansson i Benestad har släktgården kvar i sin ägo trots att vi under större delen av denna period inte har haft någon jordförvärvslag.

Herr **ANTBY** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet bara för att beklaga att herr Jansson i Benestad sätter det sunda bondförbundet efter den klokskap som representeras av lantbruksnämnderna.

Herr **JANSSON** i Benestad (cp) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hamrin vill jag säga att jag inte tog det här exemplet för att visa någonting annat än att ett fast penningvärde gör en jordförvärvslag onödig. Jag ville peka på att

penningvärdet fallit genom århundradena och alltså faller.

Herr **NILSSON** i Svalöv (h):

Herr talman! Herrar Hæggbloom och von Seth har framfört flera synpunkter på jordförvärvslagen, som talar för att berörda lag snarast bör avskaffas. Jag instämmer helt i vad som framförts från högerhåll och även från folkpartistiskt håll i denna sak.

Det är dock en liten detalj som inte har blivit berörd och som jag gärna skulle vilja ha införd i kammarens protokoll, nämligen hur jordförvärvslagen indirekt har fått inverkan på säsongarbetslösheten inom jordbruket. Den saken har inte berörts, mest kanske därför att det är i Skåne som denna synpunkt på jordförvärvslagen har blivit aktuell. Den är där föremål för stor uppmärksamhet på olika håll.

Tidningen *Arbetet* t. ex. skrev den 18 oktober 1957 bl. a. följande: »Det är skandal att det räntablaste jordbruket i landet, det skånska, inte kan bereda sina arbetare en jämn och full sysselsättning.» Vad *Arbetet* skrev var hämtat ur tidskriften *Lantarbetaren*.

I samband med en stor konferens i Eslöv, där representanter för arbetsgivar- och lantarbetarorganisationerna diskuterade denna säsongarbetslöshet skrev *Skånska Dagbladet* den 20 mars i år bl. a.: »Arbetslösheten bland lantarbetarna är ett svårt problem för Skånes jordbruk. Vinterarbetslösheten bland lantarbetarna på den skånska slättbygden är ett allvarligt problem i det skånska jordbruket, och många krafter är i gång för att med alla till buds stående medel motverka denna arbetslöshet och därmed också möjliggöra erforderlig nyrekrytering för jordbruket.»

Man kan fråga sig, på vad sätt krafter är i gång för att motverka denna arbetslöshet. Den som följde denna konferens fick klart för sig att man på olika sätt försöker klara av problemet, och

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

några slättbygdsjordbrukare har försökt få förvärva skogsfastigheter för att där sysselsätta sina arbetare under vintermånaderna. Resultatet av detta initiativ har emellertid i några fall som jag känner till blivit negativt därför att lantbruksnämnderna sagt nej till dessa förvärv. Jag vill inte klandra ledamöterna i lantbruksnämnderna för detta, ty de har att rätta sig efter vad jordförvärvslagen säger. Således har man bara att konstatera att jordförvärvslagen indirekt är en av orsakerna till säsongarbetslösheten vid slättbygdsjordbruken i Skåne.

Även om jag inte vill klandra ledamöterna i lantbruksnämnden för deras ställningstagande, tycker jag att de bort fråga sig, om inte jordförvärvslagen blivit föråldrad och en ny situation uppkommit sedan lagens tillkomst, vilket medför att förvärvstillstånd bör beviljas i vissa fall där tillstånd inte tidigare har kunnat beviljas.

Herr talman! Jag har med dessa korta ord endast velat peka på hur restriktiva lagar kan få olyckliga verkningar, som man aldrig tänkt på när lagarna tillkom. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som har avgivits av herrar Osvald m. fl.

Herr NORUP (cp):

Herr talman! De båda vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna ger mig anledning att säga ett par ord.

De som avgivit reservation nr 1 ställer sig bakom de motionärer vilka har hävdats, att jordförvärvslagen i sin nuvarande utformning skulle utgöra ett hinder för kommunerna att — såsom den ärade representanten för reservanterna sade här — förvärva jord för legala kommunala behov. Den som läser lagen finner att det är en oerhört grov överdrift. Jag känner inte till något fall, där lagen i sin nuvarande utformning har varit till förfång för kommuner som velat förvärva jord för utvidgade bygg-

nadsplaner i sådana fall där verkligen ett behov förelegat för kommunen att köpa jord. Den saken har underlättats väsentligt. Om det finns någon utredning om att kommunen har rätt att köpa jord och kanske till och med under vissa omständigheter att exproprieras mark, så behöver kommunen bara anmäla till inskrivningsdomaren, att sådant behov föreligger, för att få lagfart utan lantbruksnämndens hörande.

Herr Petterson i Degerfors resonerade om att kommunerna också kan behöva förvärva jord för att tillgodose sitt bränslebehov. Ja, hur har utvecklingen gått de senare åren? Har kommunernas behov av att använda bränslet i skogen stigit? Jag tror det är tvärtom. Tyvärr har man i många skogssocknar, som naturligen borde använda bränslet i skogen till de kommunala inrättningarna, numera installerat oljeeldning, och det kan ju inte utgöra någon motivering för att kommunerna skulle få rätt att förvärva skog. Däremot har en del klagomål kommit fram vid behandlingen i lantbruksstyrelsen, och jag har erfarenhet av att kommunerna inte så sällan vill förvärva skog i spekulationsssyfte och använda skogen till skatteutjämning i tider med goda skogsavverkningskonjunkturen. Det anser jag vara felaktigt. Följaktligen är jag av samma mening som utskottet, nämligen att, med den utformning lagen nu har, den tillgodoser legala behov från kommunernas sida att förvärva skog, och att man inte har någon anledning att ändra lagen.

I den andra reservation, som föreligger, framförs inte precis några nya synpunkter. Där är man i princip emot jordförvärvslagen, och man försöker i år liksom tidigare att, kanske mer än som är berättigat, svärta ner det sätt på vilket jordförvärvslagen handläggs. Jag har några års erfarenheter av handläggningen av denna lag. När den stiftades var jag inte för den. Vid dess antagande röstade jag emot den. Men jag har sedan varit med om att handlägga ären-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

den, som fallit under denna lag, och när jag har studerat de behov, som föreligger, har jag kommit till den uppfattningen, att **jordförvärvslagen** är berättigad i dag. Den har varit berättigad även under den tid som gått — förutsatt givetvis att man är av den mening, att bönder skall äga svensk jord i så stor utsträckning som möjligt och att det är de, som brukar jorden, som också skall äga den. Här har skett en förändring i samhället, herr Antby, sedan 1810 års kungörelse skrevs, där det talas om att var och en skall ha rätt att köpa jord. Ser vi på vårt grannland Finland finner vi, att där beslöt man någon gång under fyrtiotalet det som vi beslöt här år 1810. I Finland, där man delat upp jorden i småbruk och där man fått fram en hel del enheter, som inte är bärande för att skapa en inkomst för brukaren, är man redan i dag inne på frågan om det inte vore bättre att i stället för att stycka jorden i någon mån försöka samla den. Följaktligen har man där redan efter endast tio års erfarenhet ändrat uppfattning i denna fråga. Där var det dock helt naturligt att dela upp jorden i småbruk, eftersom man efter kriget hade förlorat Karelen och det därför var nödvändigt att se till att så många som möjligt fick äga jord. Den ekonomiska utvecklingen har dock tvingat in även Finlands folk i andra förhållanden. I vårt land begär den stora majoriteten av invånare, att vi skall ha ett rationellt jordbruk med rationella enheter, och en hel del av de enheter vi har måste bli föremål för sammanläggning.

I detta sammanhang kommer jag in på de tankegångar, som herr Hæggbloom förde fram här, enligt vilka det i lagen skulle vara mer eller mindre förbud mot sammanläggning. I den mån man kan konstatera, att en sammanläggning och ett tilläggsköp är till gagn för jordbruket i orten, föreligger väl inget hinder för en lantbruksnämnd att tillåta att en jordbrukare får komplettera sitt

jordbruk. Sådana tilläggsköp har varit mycket vanliga, och mig veterligt är det mycket få fall, i vilka anförts klagomål. I de fall, där så skett, kan det bero på att man anlägger olika synpunkter på ärendet. En kapitalstark köpare har lättare att komma över kompletteringsjord än en köpare som inte är så kapitalstark, men vid lantbruksnämndens prövning visar det sig måhända, att den senare egentligen behöver tillskottet bäst. Men om man ser frågan på ett annat sätt kanske det inte alls vore felaktigt, att den kapitalstarke fick lov att köpa till jord. Man talar om att det kommer att bli så mycket jord som erbjuds på grund av den frivilliga rationaliseringen och att man på en del håll får bevittna, att egendomar helt enkelt avträds. Ja, än så länge är det i varje fall många, som vill köpa kompletteringsjord, och jag tror att det för jordbruket som sådant är till gagn, att det finns en lag, som påbjuder registrering av dessa affärer och att de blir föremål för omprövning. I dagens läge torde det alltså inte föreligga några större hinder för komplettering även av fullständiga enheter genom tilläggsköp.

Herr Hæggbloom var också inne på frågan om skogsplantering på åker. I dagens situation, när vi har överproduktion av nästan alla våra jordbruksprodukter, kommer naturligtvis den frågan gärna upp och det är lätt att stanna inför dagens känslotänkande. Jag finner dock denna sak behövlig. Frågan är anbefalld för utredning, och alla de möjligheter, som står till buds för att genomföra en rationellare ordning på området, kommer givetvis att undersökas.

Vad så beträffar planteringen av skog på åkerjord uppställer sig frågan, huruvida det i dag är så att skog nyplanteras i tillräcklig utsträckning på de marker, där det skall finnas kalmarker i skogen. Den nuvarande skogsmarken skall väl i första hand skötas tillfredsställande i det avseendet, innan man börjar plan-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

tera igen åkrarna med skog. Där kan man anföra många exempel, men det är inte riktigt att generalisera. Om åkerjorden ligger insprängd emellan skogskiftet, om jorden är dålig, om den ger dåliga skördar och om torkmöjligheterna för den skörd man får är dåliga på dessa åkrar, så bör det enligt min mening inte finnas några lagliga hinder för att den jorden planteras igen med skog. Men, ärade kammarledamöter, det finns väl heller inte i dag några hinder för att så sker! Var och en har rätt att plantera den skog han vill på sina marker. Den enda risk han därvid löper är, att lantbruksnämnden kan ålägga honom att plöja upp den planterade skogen, men jag kan inte tänka mig att någon lantbruksnämnd har så dåligt omdöme, att den ålägger en jordägare att plöja upp den planterade skogen, om planteringen kan anses befogad.

Jag har själv som ledamot av lantbruksnämnd varit med om att för 8 eller 9 år sedan fatta beslut i ett sådant ärende. Den gången hade det ryktesvis anmälts att en godsägare hade planterat igen öppen jord med skog. Det var ganska hårda domar, som fälldes mot denne jordägare, men sedan vi varit och inspekterat förhållandena, när vi hade sett belägenheten av dessa 10 tunnland öppen jord — området låg som en ventil mellan ett par skogsskiftet, vilket gjorde att sandstormarna svepte in — så konstaterade vi att det säkerligen var till jordbrukets bästa att åkerjorden planterades igen med skog. Lantbruksnämnden gav följaktligen sin sanktion åt skogsplanteringen i det fallet.

Jag tror att frågor av det slaget bör handläggas med sunt bondförstånd — och det tror jag också i allmänhet sker. Men vi människor är ju inte felfria, och det är givet att även lantbruksnämnderna i enstaka fall, där ärendena är besvärliga, kan göra misstag. Det kan säkerligen också lantbruksstyrelsen göra — jag skall inte gå högre upp.

Jag vill som sagt inte generalisera åt

något håll, men jag tror ändå att jordförvärvslagen i dag har sitt berättigande. De som påstår, att lagen är till övervägande del hindersam har fel. Reservanterna medger också, att om lagen toges bort i dag, så skulle det medföra en hel del svårigheter. Ja, jag tror t. o. m., att om herrar reservanter hade varit säkra på att reservationen skulle gå igenom, så hade den fått en annan utformning och en annan kläm. Reservanterna hade troligen inte vågat ta ansvaret för ett avskaffande av jordförvärvslagen.

Herr Hamrin var inne på frågan, vilken instans som skall vara utslagsgivande när det gäller fastighetsbildningen, om det skall vara vederbörande fastighetsbildningsorganisation, lantmätarna eller lantbruksnämnderna. Där vill jag säga — med all respekt för lantmäterioorganisationen — att där skall ju dock i huvudsak en enda man avgöra hurudan utformningen av en fastighet skall vara, medan man i lantbruksnämnden, som är sammansatt av människor från olika läger och med olika erfarenheter och synpunkter, har bättre möjligheter att bedöma en jordbruksfastighets utformning för att bli lönsam. Enligt min mening bör därför lantbruksnämndernas votum väga tyngre vid utformningen av fastighetsenheterna än lantmätarens. Det är emellertid klart, att man kan ha olika meningar på den punkten.

Herr Nilsson i Svalöv var sedan inne på frågan om utjämningen av säsongarbetslösheten på den skånska slätten. Herr Nilsson menade där, att ett avskaffande av jordförvärvslagen skulle kunna ändra på de nuvarande förhållandena till det bättre — men det var väl ändå en betydlig överdrift! Det kan väl inte vara så många hundra fall som skulle komma att beröras av den saken. Jag medger att vissa fall har förekommit, där vederbörande har fått avslag på sin ansökan att köpa en skogsegendom, men då har till denna ansökan varit knutna även andra intressen. Då har både lant-

bruksnämnden och lantbruksstyrelsen varit eniga om att spekulation förelagat.

Vad så angår tanken att sända slättbygdens arbetare till skogen, så har jag personlig erfarenhet av den saken. Min gård ligger på slättbygden men inte längre från skogen än 11 à 12 km. Jag har frågat mina lantarbetare, om de ville arbeta i skogen efter gällande skogsavtal, men samtliga har svarat nej. Då har jag sänt dem till skogen för att i huvudsak arbeta med körningar på timlön, men erfarenheten därav var sådan, att jag inte vill göra om försöket. Jag skulle därför vilja rekommendera Skånes jordbrukare att inte skicka slätters lantarbetare till skogen för att köra ut virke. Det blir alldeles för dyrt. Jag tror inte man löser problemen den vägen. Tusentals jordbrukare är av olika orsaker tvungna att mellan höst- och vårsäsongerna entlediga sina arbetare. Den saken kan man ju ha olika meningar om, om det är nödvändigt. För min del är jag av den uppfattningen, att åt jordbrukarna bör ges förutsättningar att i största möjliga utsträckning behålla sina lantarbetare även under vinterhalvåret och att man kanske från det allmännas sida bör söka underlätta detta. Det torde vara en billigare arbetslöshetsförsäkringsmetod än att låta folk gå och stämpla och ta kontantunderstöd.

Herr talman! Såsom framgår av vad jag här anfört är jag av den meningen, att de synpunkter som framkommit i tredje lagutskottets utlåtande i detta ärende är så pass bärande att jordförvärvslagen bör bibehållas i oförändrat skick. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Svalöv (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norup var ganska skeptisk i vad gällde att släppa ut lantarbetare på skogsarbete. Jag vet att också vid den konferens vi hade i Svalöv dessa betänkligheter framfördes

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

från visst håll, medan det från annat håll framhölls en sådan anordning mycket väl var tänkbar. Det finns ju flera olika slag av skogsarbete som dessa lantarbetare kunde utföra. Vi har mer eller mindre välskötta skogar, där skogsdränering och vägbygge behöver ske, och detta tror jag, herr Norup, kan utföras lika bra av en person, som under årets övriga månader arbetar i ett slättbygdjordbruk, som av specialutbildade skogsarbetare.

Herr NORUP (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna medge att det ligger en del i herr Nilssons i Svalöv resonemang. Jag talade endast om den erfarenhet jag har som praktisk jordägare och skogsbrukare.

Med anledning av herr Nilssons anförande vill jag vidare framhålla, att i den mån slättjordens brukare kommer och begär att få köpa skog, kan denna fråga väl tagas under övervägande. Jag anser inte lagen lägga hinder i vägen för ett förvärv, om lantbruksnämnden anser en sådan åtgärd vara till gagn för jordbruket i orten.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag i mitt anförande ingalunda diskuterade huruvida lantbruksnämnderna eller de fastighetsbildande myndigheterna var de lämpligaste att avgöra dessa frågor. Det förhåller sig nämligen så att denna prövning enligt 1955 års lag lagts dels på lantbruksnämnderna och dels på de fastighetsbildande myndigheterna. Jag framhöll att det ibland uppstått svårigheter att avgöra huruvida den ena eller den andra myndigheten var berättigad att avgöra förvärvsfrågan. När en fastighetsdel avstyckas, är det den fastighetsbildande myndigheten som har att avgöra frågan om förvärvstillstånd, under det att man beträffande den kvarvarande delen av fastigheten, alltså stamfastigheten, har

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

att vända sig till lantbruksnämnden. Det är, såvitt jag förstår, en fullständigt avig ordning.

Jag har ingalunda bestritt lantbruksnämndernas kompetens att avgöra frågor om förvärvstillstånd. Men jag ifrågasätter inte heller lantmätarnas kompetens därvidlag, ty dessa är ofta inte ensamma vid förrättningarna utan biträdes av två skiftesgodemän, som är väl förfarna i sådana här frågor.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Herr Norup nämnde att han var emot denna lag när den skulle införas första gången, vilket för övrigt också jag var. Sedan har herr Norup emellertid kommit till en annan uppfattning, bl. a. med hänsyn till att han varit med om att handlägga en hel del av dessa ärenden. Jag har haft tillfälle att se igenom samtliga de fall som handlagts av Kungl. Maj:t under två år, bl. a. det första hela året herr Norup skötte saken efter sista lagändringen, och jag tycker det är en ganska dyster läsning. Bortsett från alla ekonomiska resonemang och frånsätt också huruvida lagen är nödvändig eller inte, måste denna lag från mera allmän rättslig synpunkt sägas vara ett förfärligt missfoster. Den gör nämligen allting till bedömningsfrågor, som skall bedömas av en hel rad olika nämnder ute i landet. Enligt min uppfattning är det från allmän rättsynpunkt alltid föga tillfredsställande då frågor, som berör människors intressen mycket nära, skall avgöras i förvaltningsmässig ordning genom att diverse kollegier sitter och tycker. De är tvungna att sitta och tycka; lagen är sådan, och de kan inte göra någonting åt det. Men den ene tycker si, och den andre tycker så. Här inträffar nu den ena gången efter den andra att de myndigheter, som skall tillämpa lagen, sitter och tycker någonting om vederbörandes motiv och vägrar att godtaga de skäl som åberopas. Dessa kanske är riktiga

ibland och oriktiga ibland — det kan jag inte säga någonting definitivt eller allmänt om — men man vägrar i alla fall att godtaga de anförda skälen, hur sökanden tänker sig framtiden och hur han vill göra i fortsättningen. Man sitter alltså och *tycker* om en annan människas motiv. Någonting mindre tillfredsställande från allmän rättsynpunkt är det ganska svårt att tänka sig.

Denna uppgift för lantbruksnämnderna blir i åtskilliga avseenden ofta en belastning. De blir utsatta, ibland kanske oberättigat, för misstänksamhet. Det blir också en belastning för det som egentligen skulle vara deras huvudsakliga uppgift, d. v. s. att såsom rådgivande, vägledande, utredande och anslagsbeviljande organ hjälpa jordbrukarna ute i bygderna. Procentbidraget på mjölk och denna lagstiftning har tillsammans fullständigt snedvridit lantbruksnämndernas verksamhet i förhållande till vad man 1947 tänkte sig att dessa nämnder skulle göra.

Den synpunkten gäller även om lagen är nödvändig, ty då leder det bara till den slutsatsen att lagen är ett nödvändigt ont. Men sedan är ju den andra frågan, huruvida lagen verkligen är nödvändig. Jag har i det fallet inte intagit någon extrem hållning. När lagen infördes, var jag — som sagt — liksom herr Norup emot lagstiftningen. När man sedan första gången skulle förnya den — det var under den allra värsta koreainflationen — ansåg jag, att det i då rådande ekonomiska läge knappast var tillrådligt att avskaffa den. Då röstade jag alltså för en förlängning, ehuru jag velat ha en kortare förlängningstid än den majoriteten stannade för.

Lagen är emellertid alltjämt provisorisk. Att riksdagen alltjämt behåller lagen som ett provisorium skulle kanske tyda på att det hela skulle omprövas. Nu är det knappast någonting som är så varaktigt som provisorier, och det är ju illavarslande. Men om något tillfälle kan vara gynnsamt för en ompröv-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

ning av hela denna lagstiftning, så förefaller det mig vara den närmast framförliggande tiden. Nu är ju den ekonomiska situationen ganska tryckt, inte minst på jordbrukets område, och den blir kanske värre — det vet jag inte, men det är tyvärr inte uteslutet. Vi skulle alltså kunna komma in i en period då vi inte har någon överkonjunktur att räkna med, vilket varit fallet under hela den tid denna lag funnits till. I ett sådant läge borde tillfället i och för sig vara gynnsamt för en omprövning.

Nu har herr Jansson i Benestad med åberopande av sina förfäders erfarenheter påpekat att penningvärdet alltid faller. Det är klart att det gör, när man tar sekulära steg. Men vi är för kortlivade och för obeständiga för att spekulera i sekulära prisändringar. Jag tror, att herr Janssons förfäder under trettioåriga kriget hade annat att tänka på än vad gården skulle vara värd på 1950-talet. Det ingår inte i ekonomiskt tänkande att syssla med sådana saker. Tar man in dylika tidsrymder, bevisar man för mycket! Sådana resonemang hör inte hemma i sammanhanget, utan det är de mera kortsiktiga, intensiva prisändringarna, som utlöser spekulationer, och sådana har vi nog haft en del av efter kriget och inte minst åren omkring 1950. Men situationen håller kanske i alla fall på att bli av litet annat slag. Jag tror att 1960-talet på många sätt kommer att bli en hemsökelsens tid för svenska landsbygden, en tid som kan medföra stora omgrupperingar och stora krav på anpassning. Jag tror att vi har anledning att ompröva hela det komplex av lagar, som berör landsbygden och som vi reviderade och antog i slutet av 1940-talet. Det har hänt så oerhört mycket och perspektiven framåt är så oroande, att man egentligen behövde ompröva hela denna lagstiftning och många andra av de principer i övrigt som man vid tiden för dessa lagars stiftande försökte slå fast.

Herr talman! Dessa synpunkter leder mig till slutsatsen, att man bör begagna den närmaste tiden för en omprövning av lagen, och jag ansluter mig därför till reservation nr 2.

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! I mitt förra anförande deklarerade jag, att jag inte hade någon större anledning till något mer ingående svaromål beträffande den grupp av motioner med vidhängande reservation, nr 2, som avser lagens fullständiga upphävande. Jag har inte för avsikt att bli långgrandig den här gången heller men kan dock inte underlåta att något beröra det avsnitt i denna reservation, där reservanterna givit sig in på visså spekulationer rörande den förlust, som man anser att den äldre generationen lider genom att inte få sälja fritt, och den förlust, som skulle uppstå för den yngre generationen, om prisbildningen släpptes helt och hållet fri och reservationen bifölles.

Man säger i denna vånda och för att söka stå så väl till boks som möjligt med både den äldre och den yngre generationen: »Det skall icke förnekas att, om lagen omedelbart upphävdes och priserna på jordbruksfastigheter i anledning därav ytterligare skulle stiga, svårigheter skulle kunna uppstå, då yngre personer med begränsade tillgångar önskar förvärva egen jord. Utan att närmare vilja ange hur denna speciella fråga skall lösas anser dock utskottet att den anförda synpunkten icke bör få stå i vägen för jordförvärvslagens avskaffande.»

Detta citat är väl bra nära tungomålstalande. Man vitsordar att det kan bli en belastning på den yngre generationen vid fri prisbildning, men man går inte in på frågan hur man skall kunna lösa detta problem. Under debatten har dock antytts, att staten bör träda emellan med fortsatt långivning; den vill man inte ta bort. Man har i detta sam-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

manhang också antytt, att om köparen skulle vara villig att betala för mycket, bör de statliga myndigheterna, som skall vara rådgivande, korrigera detta och vägra lån.

Där har vi alltså trots allt den statliga bockfoten med kontroll över hur vederbörande köper. Även då blir det fråga om en bedömning nämligen av huruvida köparen har givit för mycket eller inte. Om det nu är en mycket kapitalstark herre, som har fått för sig att han nödvändigtvis skall förvärva en fastighet, och han pressar en mindre kapitalstark köpare — en jordbrukare som inte har så gott om pengar — att betala ett pris, som sedan anses som ett överpris, då skall alltså de statliga myndigheterna vägra lån. Följden blir då, att det är den kapitalstarke som kan förvärva fastigheten i fråga. Det kan ju vara fråga om någon direktör eller annan yrkesman, som man inte har någon som helst kontroll över.

Den andra frågan gäller kommunernas förvävrätt. Herr Petterson i Degerfors sade, att han inte var riktigt på det klara med vad utskottet hade åsyftat med följande uttalande: »Utskottet finner det icke vara något allmänt intresse att man genom ytterligare undantag ställer kommunerna i ett mera gynnat läge än andra fastighetsspekulanter.» Det var detta sista ord, fastighetspekulanter, som herr Petterson reagerade emot. Han tillade att kommunerna inte sysslar med spekulation.

Ja, det lär väl vara känt för oss litet var här i kammaren, att begreppet spekulant förekommer rätt ofta i samband med fastighetsköp. Det avser inte precis detsamma som ordet spekulation som syftar på mer eller mindre lättförvärvade inkomster. Spekulant är där emot ett ord, som man använder i alla sådana förvärvssammanhang. »Spekulation» behöver inte nödvändigt betyda att det är fråga om en penningplacering. Det är möjligt att jag hörde fel, och i så fall ber jag herr Petterson

om ursäkt, men jag fick den uppfattningen, att herr Petterson sade, att faran är att man för en bredare allmänhet kan råka avslöja vad kommunerna har för spekulationer. Om jag hörde rätt, använde han där ett uttryck, som han själv tillagt en särskild betydelse. Nu behöver visserligen ingen sväva i tvivelsmål om avsikten med detta herr Pettersons yttrande. Jag har endast velat påpeka faran av att kritisera vissa uttryck, som vi litet till mans använder men som kan ha något olika betydelse i skilda sammanhang.

Då det för kommunernas vidkommande inte bara är fråga om tomtförvärv utan även andra förvärv som sammanhänger därmed, kan det vara anledning påpeka, att utskottet i sitt utlåtande berört sådana fall, då kommunerna kan förvärva mark utan tillstånd. Utskottet säger:

»Sålunda erfordras ej tillstånd om kommun önskar förvärva jordbruksfastighet, som ingår i *stadsplan* eller enligt byggnadsplan, fastställd efter den 1 januari 1948, är avsedd för annat ändamål än jord- eller skogsbruk, *ej heller* om förvärvet sker för ändamål, som det enligt lag eller författning tillkommer kommun att tillgodose, *eller* för att å ort med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, *eller* för att säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar, *eller* för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomt-rätt.»

Dessa är de fall då en kommun för närvarande har rättighet att förvärva mark utan tillstånd, och jag undrar om inte detta är alldeles tillräckligt för att tillgodose normala kommunala behov.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Såväl Svenska landskommunernas förbund som Svenska stadsförbundet har ju tillstyrkt de lika-

lydande motionerna I: 98 och II: 101. Landskommunernas förbund anför, att »förbundet icke har sig bekant att de kommunala förvärven av jordbruksfastigheter vare sig före eller efter tillkomsten av gällande lag lett till olägenheter av det slag som man genom lagstiftningen i fråga velat undvika», och Svenska stadsförbundet framhåller, att »kommunernas markförvärv är ett nödvändigt led i den kommunala verksamheten».

Kommunerna har nu det närmaste ansvaret för utvecklingen av tätorternas bebyggelse och är skyldiga att göra upp långtidsplaner och generalplaner för bostadsförsörjningen. Därför är det nödvändigt att kommunerna bereds tillfälle att på bästa sätt fullfölja sina uppgifter i dessa hänseenden och förvärva mark. Det kan inte vara riktigt att tätbebyggelseplanerna röjes genom offentliggörande på ett tidigt stadium vid förvärv. Detta leder endast till en mycket kraftig markvärdestegring på områden, som ligger nära det för tillfället aktuella.

Låt mig ta ett exempel från Malmö. Vi har där gjort upp en generalplan för tiden fram till 1970. Emellertid har det visat sig, att denna generalplan redan är inaktuell, ty vi behöver ännu mer mark, men vi vågar inte i närvarande stund göra de inköp som borde göras, därför att vi har dåliga erfarenheter från tidigare köp, då marken steg avsevärt i pris på ett område alldeles i närheten av det aktuella, när inköpsplanerna röjdes. Det vore mycket bra, om vi inom staden bara kunde ge fastighetschefen i uppdrag att inköpa ett visst område utan att saken behövde läggas fram och diskuteras i en större församling.

Som det nu är stiger de redan höga hyreskostnaderna i städerna ytterligare. Det måste vara ett intresse för alla representanter för kommunerna — även här i kammaren — att kommunerna kan förvärva mark till rimliga priser. Det finns knappast någon risk för att mark

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

kommer att förvärvas för annat än bostadsändamål eller erforderliga utvidgningar av trafikleder. Inte minst med tanke på kommunernas svåra ekonomiska läge för närvarande är risken för transaktioner i penningplacerande syfte ganska ringa. Jag tycker därför att andra kammaren, liksom första kammaren gjort, skulle kunna bifalla reservation nr 1. Till denna reservation yrkar jag, herr talman, bifall.

Herr NORUP (cp) kort genmäle:

Herr talman! Skulle det gå så långt, att det behövdes något slags sekretess, när kommunerna skall besluta om de skall köpa en bit jord eller ej, så skulle jag också börja bli betänksam. I den mån en kommun är spekulant på jordbruksmark får den väl se till att planerna inte blir kända utanför en viss krets. Då kommunen fattat sitt beslut och gjort upp med köparen, kan ju ärendet omedelbart gå till inskrivningsdomaren, och det är ingenting som hindrar att lagfart meddelas.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Det träffas ju i allmänhet först ett preliminärt avtal, och exempelvis i Malmö har det ibland visat sig, att innan avtalet blivit definitivt har en byggnadsfirma hunnit emellan med ett högre anbud. Det är den möjligheten vi vill undanröja.

Herr NORUP (cp) kort genmäle:

Herr talman! Då vill jag bara ge herr Svenning det rådet: gör det preliminära avtalet bindande för säljaren, tills tillståndsgivande myndighet tagit ställning.

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Vi börjar komma till slutet av talarlistan, och jag skall bara säga några få ord.

Får jag blanda mig i den senaste debatten om kommunernas rätt att köpa jord vill jag för egen del deklarera, att

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

i händelse reservation nr 2 blir utslagen, så har jag inga betänkligheter, efter den argumentering som herr Petterson i Degerfors fört, att i slutomgången rösta för reservation nr 1. Hela jordförvärvslagen bygger nämligen, som herr Svensson i Ljungskile sagt, på ett bedömande från lantbruksnämndernas sida. Om det är fråga om att bedöma dels nyttan för kommunen i dess helhet och dels vilken inverkan lagen har på jordbruket inom kommunen, så kan jag inte sätta kommunens bedömningsförmåga på ett lägre plan än lantbruksnämndernas, utan jag är beredd att vara med om att undanta kommunerna från lagens tillämpning såsom tidigare var fallet.

För övrigt tycker jag nog att debatten varit intressant, även om kanske många ansett att den varit långrandig. Den brist på tvärsäkerhet, som jag själv deklarerat i den brydsamma situation jordbruket befinner sig i, har väl också kommit till synes på andra håll, och en del uttalanden tror jag kan få positiv betydelse. Denna lags tillämpning betyder ju så mycket, och vad den nuvarande chefen för lantbruksstyrelsen yttrat tyder på att man i lantbruksstyrelsen är beredd att i varje fall minska den skadeverkan lagen kan ha genom ett klokt handhavande av densamma, något som jag för övrigt kunnat konstatera i frågor, där lantbruksstyrelsen intagit annan ståndpunkt än en lantbruksnämnd och där jag tycker att lantbruksstyrelsen dömt på vettigare sätt.

Jag skall sedan bara ta upp en liten fråga, som ställts här. Det har sagts: »Varför har ni inte renhårigt som förr yrkat avslag utan i stället begärt utredning, då ingenting har hänt politiskt?» Det har ju dock politiskt hänt, att vi fått en ny regering sedan vi behandlade denna fråga sist, och vi har alltså haft en annan konstellation i fråga om partiernas inställning till förslag från regeringsplanen. Nu har man från centerpartiets sida deklarerat, att det inte skett någon förändring när det gäller

jordförvärvslagen, utan den gamla konstellationen består. Det är tydligt, att vattendelaren i svensk politik går vid frågan om vilket utrymme man skall ge åt statens respektive den enskildes aktivitet, och vi har här fått besked om hur de olika partierna ställer sig.

Anledningen till att åtminstone jag för min del opererat på linjen att i år förorda utredning i fråga om lagens bestämmelser gentemot köpare utanför jordbruket har varit vad man kunnat konstatera i fråga om kvarlåtenskaps-skatten. Vi har ideligen på goda skäl yrkat på avskaffande av denna skatt. Så småningom blev det en utredning, som ledde till att man åtminstone tog bort kvarlåtenskaps-skatten, även om man ersatt den med en del andra mindre tilltalande saker.

En sak av vad som sagts i debatten i dag som jag bestämt vill opponera mig mot, är den onödiga insinuationen av herr Norup, att i fall reservationen hade haft utsikt att bli bifallen, så skulle den ha haft en annan utformning och en annan kläm. Vi har dock, herr Norup, från den sida jag representerar i många år framställt detta yrkande och svaret inför våra valmän för den saken, och jag vet inte i hur många val vi har fått deras förtroende. Därför finns det ingen anledning för herr Norup att ifrågasätta, att vi inte skulle ha blivit mycket belåtna, om den motion vi har väckt hade bifallits.

Herr JANSSON i Benestad (cp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Hæggloms resonemang om skiljelinjen mellan den enskilda människan och staten vill jag framhålla, att jordförvärvslagens primära uppgift är att skydda den enskilda människans äganderätt till produktionsmedlen. Därför kan man inte gärna påstå, att staten här skulle ha tillvällat sig sådan makt, att den inskränker denna rätt. Faktum är, att jordförvärvslagen förhindrar en kon-

centration av många lagfartsbevis på en hand och i stället främjar att många får lagfartsbevis. Det är alltså ett led i genomförandet av den egendomsägande demokrati, som herr Hjalmarson ibland gärna talar om.

Herr KARLSSON i Stuvsta (k):

Herr talman! Jag vill framföra några reflexioner i anledning av den väckta frågan och den förda debatten.

Det har talats mycket om frihet. Erkännas bör, att ingen näring blivit föremål för så omfattande statliga ingripanden och regleringar av skilda slag som jordbruksnäringen. Det bör självfallet också erinras om att dessa statsingripanden tillkommit som en följd av krav från jordbrukets organisationer och förespråkare. Åtminstone gäller detta de allra flesta och i vart fall de viktigaste av dessa ingripanden. Som alla vet beror detta på att dessa regleringar varit nödvändiga för att stödja och skydda näringen i fråga och hindra en mera omfattande ruinerings av det stora flertalet av dess utövare. Även principiella motståndare till statsingripanden har här fått lov att låta principerna fara.

På en punkt har emellertid mycket envist återkommande invändningar rests mot statsregleringarna. Det gäller köp och försäljning av jordbruksfastigheter. Jag har för min del sökt att komma underfund med de verkliga bevekelsegrunderna bakom kravet på statskontrollens, d. v. s. jordförvärvslagens avskaffande. Men jag måste medge att det inte är så lätt att komma underfund med dessa bevekelsegrunder. Det är ett rätt invecklat kapitel.

För det första är det ju så, att man på rent jordbrukarhåll inte vänt sig mot lagen utan tvärtom varit med om att medverka till dess tillkomst. Vad man än må säga om bondeförbundet eller nuvarande centerpartiet, så kan man väl inte säga att detta parti saknar kon-

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

takt med jordbruket och stämningarna bland dess utövare.

För det andra syftar lagen till att åtminstone i någon mån dämpa och försvåra jordspekulationen. Om detta över huvud taget kan gagna någon, så måste det i så fall vara mindre kapitalstarka köpare, som ämnar driva jordbruk, alltså småbönder och särskilt småbondeungdom. Ingen vill väl påstå, att lantbruksnämnderna gynnar jord- och skogsspekulanter till förfång för småbondebefolkningen och dess ungdom.

Ingen människa kan väl ändå på allvar hävda, att de fria krafternas otyglade spel, särskilt i en inflationsperiod med jäkt efter sakvärden, där tillgången på kapital avgör, skulle vara till gagn för vare sig småbondebefolkningen eller jordbrukets rationalisering.

Men, kanske någon menar, det är väl så, att en omfattande utslagning av småbruk måste komma till stånd. Herr Hæggbloom var inne på dagens bekymmersamma avsättningsproblem. Man måste kanske medge, att om perspektivet är att det svenska småbruket skall försvinna så fort som bara är möjligt, om detta är både nödvändigt och ett riksintresse, om på stora delar av jorden skall planteras skog, ja, då är de fria krafternas otyglade spel den måhända snabbaste vägen till detta mål.

I dag tycks panik ha utbrutit på åtskilliga håll bland såväl motståndare som anhängare till lagen. Om man ger sig denna panik i våld, med utslagning av hundratals kor och skogsplantering av stora arealer, så kanske motståndet mot jordförvärvslagens upphävande måste uppges.

Men för min del vill jag inte acceptera bevekelsegrunderna för panikstämningarna. Jag skall inte gå in på denna sak, då den tydligen snart kommer före här i kammaren. Jag vill bara uttala den uppfattningen, att lösningen som hittills måste vara en planering av såväl jordbruksproduktionen som dess avsättning, men en effektivare och ansvarsfullare

Upphävande av jordförvärvslagen m. m.

planering än den som förekommit hittills. Vi har överskott på vissa livsmedel men också underskott på andra.

Jag är på det klara med att en av bevekelsegrunderna för jordförvärvslagens upphävande kan vara att säkra ett större tillskott av arbetskraft till industrien. Det bör också här erinras om att industrien fått mycken utmärkt arbetskraft från jordbruket, vilket är en mycket viktig förklaring till den svenska industriens blomstring. Det måste dock samtidigt framhållas, att tillgången på arbetskraft nu börjat att rätt allvarligt överstiga efterfrågan. Det är naturligt att industriidkare kan vara anhängare av en viss reservarmé av arbetstagare, men fakta talar om att risk finnes för att den kan bli ett nog så allvarligt samhällsproblem.

Herr talman! Jag har redovisat några skäl till varför jag kommer att rösta för att jordförvärvslagen skall bibehållas.

Jag kommer emellertid att stödja dem, som anser att kommuner bör undantagas från lagens tillämpning. De skäl som anförts i reservation nr 1 anser jag bärande, och jag kan utan särskild ytterligare motivering ansluta mig till dessa skäl.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde till en början propositioner i avseende å utskottets hemställan utom i vad rörde motionen II:101, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall till punkten 1. i den av herr Osvald m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johnsson i Kastanjegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12 utom i vad angår

motionen II:101 av herrar Petterson i Degerfors och Lundqvist, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit punkten 1. i den av herr Osvald m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 94 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i nu förevarande delar.

Härefter gav herr talmannen beträffande motionen II:101 propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till punkten 2. i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Lindahl m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Halmstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12 i vad angår motionen II:101 av herrar Petterson i Degerfors och Lundqvist, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit punkten 2. i den reservation, som avgivits av herr Lindahl m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härfter

ter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om utgången av denna omröstning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 91 ja och 99 nej, varjämte 29 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit punkten 2. i den av herr Lindahl m. fl. avgivna reservationen.

§ 17

Anslag till lantbruksnämnderna

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag för budgetåret 1958/59 till avlöningar, omkostnader och utrustning vid lantbruksnämnderna jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkterna 8, 9 och 10 (s. 23—30) föreslagit, att riksdagen måtte dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga vissa ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, dels fastställa ändrad avlöningsstat för desamma, dels ock till Lantbruksnämnderna: Avlöningar, Omkostnader samt Utrustning för budgetåret 1958/59 anvisa förslagsanslag av 12 624 400 och 2 959 500 kronor respektive reservationsanslag av 46 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat två inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 209 av herrar *Mannerskantz* och *Sveningsson* även som II: 254 av herr *Magnusson* i Tumlhult m. fl., i vilka motioner yrkats, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte till avlöningar och omkostnader vid

Anslag till lantbruksnämnderna

lantbruksnämnderna för nästa budgetår anvisa 11 824 400 kronor respektive 2 659 500 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 209 och II: 254, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, som angivits i utlåtandet,

b) fastställa i detta framlagd avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59,

c) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar på riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 12 624 400 kronor,

d) till Lantbruksnämnderna: Omkostnader på riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 959 500 kronor,

e) till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 46 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Eskilsson*, *Östlund* och *Eliasson* i Moholm, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 209 och II: 254, såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för lantbruksnämnderna, som angivits i reservationen,

b) fastställa i denna intagen avlöningsstat för lantbruksnämnderna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1958/59,

c) till Lantbruksnämnderna: Avlöningar å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 824 400 kronor,

d) till Lantbruksnämnderna: Omkost-

Anslag till lantbruksnämnderna

nader å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 659 500 kronor

e) till Lantbruksnämnderna: Utrustning å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 46 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HÆGGBLUM (h):

Herr talman! Detta utskottsutlåtande har placerats aldeles efter det förra, därför att argumenteringen i de motioner, vilka lett fram till den reservation som är fogad till utlåtandet, bl. a. bygger på att lantbruksnämndernas verksamhet i väsentlig grad skulle minskas, om utskottet hade följt det yrkande, som på den förra punkten var gjort i en av mig m. fl. väckt motion.

Nu har kammaren varit litet hårdhärtad och avslagit den sistnämnda motionen. Jag skall emellertid be att få vidhålla yrkandena, både i de nu föreliggande motionerna och i reservationen. Jag skall också be att här få föra in en något annorlunda motivering.

Jag förmodar, att en del av kammarens ledamöter glatt sig själva med att läsa den lilla boken om »Parkinsons lag». I den mån den inte är läst rekommenderas den, utan att jag på något sätt här vill uppträda som bokhandelsmedhjälpare. Denna lag bygger på vissa iakttagelser, som den skämtsamma författaren anser sig ha gjort, nämligen att när den engelska flottan minskades steg antalet tjänstemän i amiralitetet och när de engelska kolonierna försvann ökade mängden tjänstemän i kolonialministeriet. Den matematiska lag som Parkinson har formulerat avser att visa hur det går till när sju man anställs för att göra ett arbete, som förut gjorts av en man.

Jag tror, att om vi i våra huvudtitlar skall leta efter ett exempel, som i någon mån skulle kunna stödja denna naturligtvis i verklighetens värld icke

förefintliga lag, bör det vara lantbruksnämnderna. Jag konstaterar nämligen — och det är de siffrorna jag gärna vill ha in i protokollet — att år 1948 avlöningar och omkostnader uppgick till 6,8 miljoner kronor och rationaliseringsanslaget till 16 miljoner kronor. År 1949/50, sedan man riktigt kommit i gång med verksamheten, uppgick anslaget för omkostnader och avlöningar till 7,6 milj. kronor och rationaliseringsanslaget till 18 milj. kronor. För 1958/59 föreslås omkostnads- och avlöningsanslag på 15,5 miljoner kronor, medan rationaliseringsanslaget är nedskrivet till 13 miljoner kronor. Det verkar som mr Parkinson skulle i lantbruksnämnderna ha funnit ett mycket lämpligt underlag för den matematiska formel beträffande institutioners tillväxt som han formulerat.

Det finns, herr talman, även ett annat allvarligt skäl för den ståndpunkt vi motionärer intagit. Sedan vi i fjol kom med vår besparingsmotion har jag blivit uppmärksamgjord på vissa förhållanden. Självklart är att om lantbruksnämnderna nu har att fördela ett anslag på 13 miljoner kronor mot 18 miljoner kronor år 1949/50 och de olika bidragen ökats på grund av penningvärdets fall, måste antalet ärenden som passerar lantbruksnämndernas kassor vara väsentligt mindre. Det har också från en lantbruksnämnd berättats mig, att kamreraren där inte har full sysselsättning utan i viss mån känner sig arbetslös.

Man har ju inte, sedan lantbruksnämnderna kom till, underkastat organisationen någon granskning, och rätteligen borde kanske motionen ha innehållit ett yrkande om en sådan granskning. Men det finns ju redan en utredning som sysslar med frågan om anslagen under nionde huvudtiteln.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Eskilsson m. fl. avgivna reservationen, innebärande en minskning av avlöningsanslaget med 0,8

Anslag till lantbruksnämnderna

miljoner kronor och av omkostnadsanslaget med 0,3 miljoner kronor.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Efter den långa debatten om jordförvärvslagen kunde det vara tämligen onödigt att ta upp en debatt om detta ärende. Nu har herr Hæggbloom i alla fall gjort det och yrkat bifall till reservationen.

Det skulle verkligen vara intressant om högern någon gång ville exakt ange innebörden av sina yrkanden. Här har vi nu ett avlöningsanslag på 12 624 400 kronor och så kommer högern och begär en nedsättning med 800 000 kronor utan att ange hur detta skall ske. Det är inte fråga om att avskeda några tjänstemän, såvitt jag förstår. Hur skall då löneanslaget kunna minskas? Det kan hända, att herr Hæggbloom kan gå till England och där finna motsvarigheter till detta, men jag kan aldrig tänka mig att en sådan nedsättning av ett anslag skett i svensk statsförvaltning eller någonsin kommer att ske. Samma sak gäller omkostnadsanslaget. Skall anslaget till avlöningar kunna minskas måste en hel del tjänstemän avskedas; annars går det inte ihop.

Högern kommer alltså här precis som den alltid gör med ett grovt tillyxat förslag om minskning av anslaget utan någon som helst motivering. Jag tror inte att här behövs någon lång argumentering. Jag kan säga om denna reservation liksom om en hel del andra yrkanden från högern, att det är lika huvudlöst alltihop.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **NORUP** (cp):

Herr talman! Det är givetvis som herr Pettersson i Dahl säger inte så stor anledning att syssla med den reservation som här föreligger efter det beslut som kammaren nyss fattat, men det är egentligen inte reservationen som sådan utan de konsekvenser den medför som jag

skulle vilja säga något om. Det är litet skillnad på att leva och att lära. Detta märker man, när en lantbruksnämnd, där en av reservanterna är medlem, har genom sin lantbruksdirektör gjort en uppvaktning hos lantbruksstyrelsen och bett att få mera personal. Jag märkte inte någon reservation från vederbörande ledamot då, men det var kanske inte politiskt matnyttigt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HÆGGBLUM** (h):

Herr talman! Vad herr Pettersson i Dahl och herr Norup här åberopat är nog i någon mån de obotfärdigas förhinder. För åtta år sedan kunde lantbruksnämnderna klara av att fördela ett rationaliseringsanslag på 18 miljoner med en avlönings- och omkostnadssumma på 7,6 miljoner kronor. För nästa år kan man inte klara av fördelningen av 13 miljoner i anslag, om inte omkostnaderna och avlöningarna går upp till sammanlagt 15 1/2 miljoner kronor. Jag nöjer mig med att ställa dessa siffror framför herrarna. Sedan kan ni ta er en liten funderare över om det finns möjligheter att skära ned anslaget. Men är man inställd på att gynna förverkligandet av Parkinsons lag, att sju människor skall göra det som förut en människa har gjort, är det mycket lämpligt att vidhålla vad Kungl. Maj:t ansett vara den oundvikliga nödvändigheten. Här finns dock i anslaget avlöningar till icke-ordinarie personal på icke mindre än 4,6 miljoner kronor.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (cp):

Herr talman! Herr Hæggbloom säger att det är obotfärdigas förhinder när vi inte kan inse att herr Hæggblooms argumentering är riktig. Jag tycker som sagt att herr Hæggbloom skulle precisera hur det skall gå till att minska anslaget med 800 000 kronor. Det har herr Hæggbloom inte kunnat göra. Jag förstår mycket väl, att han inte har någon möjlighet

Överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag

att göra det. Det är det omöjligas förhinder som herr Hæggbloom har. Han har inga möjligheter att precisera sitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hæggbloom begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medel för år 1958 till bostadslån åt domänverkets fast anställda skogsarbetare, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19

Överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av

väckta motioner om överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 274 av herr *Mannerskantz m. fl.* och II: 365 av herr *Nyhage* och fru *Lidman-Frostenson* yrkades, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättande av en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att överföra de bostadshus, som innehades av kommuner och kommunala bostadsföretag, i enskild ägo, företrädesvis till bostadsrättsföreningar, samt de villkor, på vilka ett dylikt överförande borde ske.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 274 och II: 365 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrarna *Magnusson* i Tumhult och *Nyhage*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 274 och II: 365, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av en utredning med uppgift att undersöka möjligheterna att överföra de bostadshus, som innehades av kommuner och kommunala bostadsföretag, i enskild ägo, företrädesvis till bostadsrättsföreningar, samt de villkor på vilka ett dylikt överförande borde ske.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h):

Herr talman! Vid utskottsbehandlingen har detta ärende fått en relativt välvillig behandling och flera av motionärernas synpunkter har blivit beaktade. Trots detta har utskottsmajoriteten inte ansett sig kunna tillmötesgå motionärernas begäran om en utredning. Vi reserverar oss emellertid av den mening, att något positivt resultat inte upp-

Överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag

nås enbart genom en välvillig skrivning och då vi anser, att skäl föreligger för en utredning, har vi i vår reservation yrkat bifall till motionerna. Såsom skäl för vårt ställningstagande vill jag här anföra några synpunkter.

Utskottet framhåller, att det med hänsyn till den kommunala självbestämmanderätten icke kan ifrågakomma, att man genom tvingande bestämmelser skall söka påskynda en utveckling mot en ökning av antalet bostadsrättsföreningar. Detta är inte heller vår mening. Vi syftar helt till att stimulera hyresgästerna till att genom egna sparinsatser överta ansvaret för dessa fastigheters förvaltning.

1957 års riksdag beslöt, att de s. k. allmännyttiga företagens aktiekapital skulle utgöra 1 procent av det fastighetskapital som företaget förvaltade. Detta innebär som regel, att nämnda företag måste utöka sitt aktiekapital. För kommunerna står härvid knappast någon annan väg öppen än skattefinansiering. Avkastningen på aktiekapitalet är begränsad till 3 procent.

Som ett exempel kan jag nämna, att beslutet för det kommunala bolaget i Malmö innebär, att aktiekapitalet måste ökas med 1 miljon kronor, vilket innebär en fördubbling. Därutöver måste aktiekapitalet höjas i takt med den fortsatta bostadsproduktionen. För Malmö stad innebär det ett årligt tillskott av cirka en kvarts miljon kronor.

Ett överförande av de kommunala bolagens fastighetsinnehav till bostadsrättsföreningar bör ske under en förhållandevis lång tid, och det bör vara hyresgästernas majoritet som skall avgöra om en sådan ändring skall komma till stånd.

Avsevärda kapital skulle, såvitt vi kan se, lösgöras genom de föreslagna åtgärderna. De inbetalade grundavgifterna — 5 å 10 procent av avkastningsvärdet — bör tillföras staten såsom avbetalning på det statliga tertiärlånet. Verkställda

amorteringar på tertiär- och sekundärlån bör enligt vår mening gottskrivas hyresgästerna — i varje fall de hyresgäster, vilkas lägenheter befinner sig i ett acceptabelt skick. Ett sådant förfarande bör i hög grad stimulera hyresgästerna att övergå till bostadsrätt.

Genom avtal med kommunen och bankerna bör det vara möjligt att lägga upp bostadssparkonto, vilket skulle underlätta för hyresgästerna att anskaffa erforderligt insatskapital.

Av väsentligt värde är att hyresgästerna blir lägenhetsinnehavare. Det är känt, att de sistnämnda vårdar sina lägenheter vida bättre än andra hyresgäster. Det är också reparationskostnaderna som är svårast att komma till rätta med. De som äger sina lägenheter blir ekonomiskt medvetna och får känsla för äganderätt och för behovet av att värna denna.

Ja, då denna fråga sannolikt kommer att tas upp i samband med en kommande bostadsdebatt, skall jag nu inte gå vidare in på frågan utan ber härmed, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Den föregående talaren har vitsordat att utskottet i viss utsträckning har behandlat frågan välvilligt, nämligen beträffande principen om bostadsrätten, där det uttalar att en bostadsrättsförening är en fördelaktig form för driften av en fastighet. Att det finns många kommunala bostadsföretag beror på att kommunerna av sociala skäl har tvingats att engagera sig i bostadsbyggande. De kooperativa företagen — HSB och Riksbyggen m. fl. — har ordnat med bostadsrättsföreningar, och man har gjort den erfarenheten att det är förmånligt med dessa.

Detta räcker emellertid inte, ty det finns en hel del medborgare i samhället, som själva inte har tillfälle att för-

Överförande i enskild ägo av bostadshus, som innehas av kommuner och kommunala bostadsföretag

värva bostadsrätt därför att de saknar möjligheter att betala insatskapitalet. Dessutom råder det viss rörlighet på arbetsmarknaden, och en yrkesarbetare vill kanske inte binda sig inom en bestämd bostadsort. Han vill ha möjlighet att söka arbete på annat håll och saknar därför kanhända intresse för att binda sig för en bostadsrätt, som kan vara svår att avyttra om han behöver flytta från platsen — den saken kanske inte är så aktuell i dag men kan bli aktuell längre fram.

I varje fall har kommunerna tvingats att bygga hyreshus. Då man planerar att utöka en verksamhet eller anlägga en ny industri föreligger ständiga krav på att kommunerna skall bygga bostäder på platsen. Även statliga företag ställer sådana krav, och följden har blivit att kommunerna för att klara denna stora sociala fråga har måst engagera sig för bostadsbyggande i form av kommunala bostadsbolag o. d., där man har hyresgäster.

Nu påyrkar motionärerna att man bör bereda möjlighet för kommunerna att avveckla dessa fastighetsbolag och överföra fastigheterna till bostadsrättsföreningar. Vi som tillhör majoriteten frågar då vilka hinder som föreligger för att göra detta. Det finns inga sådana hinder för kommunerna, och flera kommuner har redan prövat den vägen. Här slår man alltså in öppna dörrar. Det är en rättighet som redan finns. Stadsförbundet och Landskommunernas förbund har i sina remissutlåtanden påpekat att ingenting behöver utredas, eftersom kommunerna redan har denna möjlighet.

Sedan kommer vi till en svår fråga, nämligen hur man skall kunna bilda en bostadsrättsförening i ett hus där hyresgäster redan bott ett flertal år. Man kanske kan intressera en del av dem som bor i fastigheten att teckna bostadsrätt, men det stora flertalet vill måhända inte binda sig för en bostads-

rätt utan vill stå kvar som hyresgäster, och då faller frågan i allmänhet på det förhållandet att man inte kan få den majoritet som behövs för bildandet av en bostadsrättsförening.

Det är detta som gör att vi inom majoriteten själva har deklarerat, att vi tycker det är förnuftigt och förståndigt med dessa bostadsrättsföreningar, men vi anser att det inte föreligger någon möjlighet att ordna den frågan på ett lämpligt sätt i äldre större fastigheter. Men om det skulle vara betungande för kommunerna och det finns intresse för frågans lösning från berörda parter sida, har man redan nu möjlighet att vidta åtgärder för att bilda bostadsrättsföreningar i redan befintliga fastigheter. Vi anser därför med andra ord att någon utredning på denna punkt icke är erforderlig. Detta är en kommunal fråga, som vederbörande kommuner har möjlighet att ordna själva.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag behjärtar den här föreliggande motionens syfte i så måtto att jag anser det vara en fördel, att en del av de tyngande förpliktelser, som kommunerna och deras allmännyttiga bostadsföretag har beträffande byggandet av bostadshus, genom försäljning överlåtes på bostadsrättsföreningar eller enskilda. Att en utredning skulle kunna åstadkomma någonting väsentligt härvidlag har jag dock svårt att förstå.

Jag håller styvt på den fria konkurrensen mellan allmännyttigt och privat bostadsbyggande, och även utskottet har klart framhållit att denna är till nytta också för de bostadssökande. Jag var för åtskilliga år sedan med om att bilda ett kommunalt bostadsbolag i min hemstad, och vi satte i bolagsordningen in en passus om att en viss procent av den tilldelade kvoten alltid skulle komma på

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

den privata byggnadsverksamheten. Det är givet att en sådan fri konkurrens alltför bör bestå.

Genom kommunernas medverkan har dock onekligen ett stort antal välbehövliga bostadslägenheter tillkommit. Bostadsstyrelsen anger för budgetåret 1956/57 att ungefär 40 procent av lägenheterna i flerfamiljshus tillkommit genom kommunalt eller allmännyttigt initiativ.

Jag är sålunda liksom utskottsmajoriteten i övrigt ense med motionärerna beträffande fördelen av att så många kommunägda bostadshus som möjligt överläts på bostadsrättsföreningar, men såsom herr Lundqvist har påpekat finns den möjligheten redan i största utsträckning. Den bör naturligtvis också i all möjlig mån tillvaratas av kommunerna och de allmännyttiga bostadsföretagen redan från begynnelsen, före lägenhetsuthyrningen. Det är nämligen då ganska lätt att bilda en bostadsrättsförening, men sedan lägenheterna uthyrt och hyresgästerna flyttat in är det oändligt mycket svårare.

Här kommer också den kommunala självbestämmanderätten in i bilden. Det kan naturligtvis inte vara avsikten att tvinga kommuner till en viss försäljning, och det menar förvisso inte heller motionärerna. Rätten har vi ju, som jag tidigare påpekade, redan i full utsträckning.

Herr talman! Jag tror i likhet med utskottsmajoriteten, vars yttrande jag biträtt, att den föreslagna utredningen inte i nämnvärd mån skulle tjäna motionens syfte, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter givna varsel

följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 36 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati.

I de till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 79 i första kammaren av herr *Dahl m. fl.* och nr 49 i andra kammaren av herr *Spångberg m. fl.* hemställdes, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att 1954 års författningsutredning även får till uppgift att genomföra en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

de konstitutionella och de representativa sidorna av skilda system».

Utskottet yttrade bl. a.:

Enligt utskottets bedömning faller därmed under författningsutredningens redan givna uppdrag att i viktiga delar ompröva jämväl statschefens ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Med hänsyn härtill får konstitutionsutskottet, som inhämtat att författningsutredningens arbete kan beräknas bli slutfört under år 1959, avstyrka skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning i motionernas syfte.

Utskottet hemställer, att motionerna I: 79 och II: 49 måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan meddelat.

I ett särskilt yttrande hade herr *Halén* anfört följande:

Jag biträder till alla delar utskottets motivering, men har velat anmäla, att jag i klarhetens intresse hellre sett, att utskottet i sin kläm använt den sedvanliga formen för avslag.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Pettersson* i Norregård, *Sveningsson*, *Fritiof Karlsson*, *Axel Emanuel Andersson* och *Braconier*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 79 och II: 49 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herrar *Dahl*, *Spångberg* och *Svensson* i Ljungskile, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 79 och II: 49, i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att 1954 års författningsutredning även måtte få till uppgift att genomföra en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både de konstitutionella och de representativa sidorna av skilda system.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *SPÅNGBERG* (s):

Herr talman! I de motioner, som nu behandlas, föreslås en utredning — vilken skulle verkställas av 1954 års författningsutredning — rörande statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, omfattande både de konstitutionella och de representativa sidorna av skilda system. För bifall till detta förslag har herr *Dahl*, herr *Svensson* i Ljungskile och jag avgivit en reservation.

Av motiveringen i motionerna framgår, att vi har tänkt oss ett utredningsmaterial för jämförelse mellan ett republikanskt och ett monarkiskt statskick. Det är flera skäl som talar för att en sådan utredning göres just nu. Jag behöver här inte referera till punkten om republik i mitt partis program. Där säges det tydligt ifrån att republik är vad partiet önskar. I stället vill jag erinra om de faktiska arbetsuppgifter, som utredningen håller på med, nämligen en stor och genomgripande författningsreform.

Alla måste väl medgiva att den aktuella tronföljarsituation vi åberopat i vår motion gör det särskilt lämpligt att företa en utredning just nu, då vi har en sådan oerhörd ålderskillnad mellan kungen och kronprinsen. Åldersskillnaden mellan en mycket gammal man som kung och en skolpojke som kronprins visar på ett utomordentligt sätt de rent praktiska olägenheterna av en ärftlig monarki, inte minst då detta tillstånd råder under en tid, som alla betraktar som ganska allvarlig.

Utskottet har visat en välvilja, som egentligen borde ha föranlett utskottet att biträda motionerna, men i stället verkar det närmast som om utskottet har velat komma ifrån sin egen uppfattning. Utskottet anför att författningsutredningen har att utreda statschefens ställning i en modern demokrati. I direktiven för utredningen säges: »Tiden finge anses vara inne att utreda, hur dessa brister skulle kunna avhjälpas.

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

I stort sett torde man härvid kunna inskränka sig till att bringa regeringsformens föreskrifter till överensstämmelse med det faktiska rättsläge, som sedan länge rådde.»

Jag tror emellertid att författningsutredningen kommer att känna sig bunden av dessa uttalade direktiv. Och om man då vill ha republik — som faktiskt många av dem som nu skrivit under utskottsutlåtandet har deklarerat — så borde man inte vara rädd för att bifalla motionerna för att under en tid utan motsättningar mellan statschefen och folket få det material som är önskvärt.

Rent principiellt är vi väl alla överens om det olämpliga, för att inte säga det mot verklig demokrati stridande förhållandet, att vissa ämbeten skall gå i arv. Vi borde alla kunna vara ense om att ärftliga ämbeten är oförenliga med demokrati. Några lyxavlönade, privilegierade ämbeten borde över huvud taget inte finnas i en modern demokrati. Jag skulle vilja fråga dem, som vill ha monarkien kvar — och det finns ju en reservation även för det, avgiven av bondeförbundets och högerns representanter — om de anser det lämpligt att t. ex. uppdraget som kommunalordförande e. d. går i arv? Hur skulle de betrakta en person, som motionerade om arvsrätt till olika statliga och kommunala befattningar? Säkert skulle den motionären inte tagas på allvar. Och det är väl också ganska säkert att han aldrig sedan finge en tillräckligt stor valmanskår för att ha utsikt att bli återvald. Jag tror att inte ens högern skulle vilja vara med om en dylik arvsrätt.

Jag har velat säga detta som exempel på hur förhållandena ter sig, när man ser sakligt på detta problem. Rent praktiskt har vi haft ganska mycket tråkigheter och besvär av den ärftliga monarkien. Man får här i kammaren aldrig tala om svagheter hos en levande kung. Det sägs redan i regeringsformens § 3: »Konungens Majestät skall hållas i helgd och vördnad; Hans gär-

ningar vare emot allt åtal fredade.» Men om vi ser på historien och på hur de nu avlidna kungarna regerade, när de regerade och skulle hållas i helgd och vördnad, så finns det inte så många bevis på lämpligheten av att ha en ärftlig tronföljd, om man tar dem alla från Gustav Vasa till låt oss säga Gustaf V. Just den saken talar för att det är olämpligt att ha denna ärftliga tronföljd.

Utskottet har lagt mycket stor vikt vid att författningsutredningen skall vara färdig nästa år.

Man har inom utskottet anfört, att om motionen bifalles, skulle utredningen kunna fördröjas. Detta är ju ett litet löfte om att man snart kan få komma igen. Men vi har faktiskt förutsatt detta i motionen, där vi säger, att vi har inhämtat, att utredningen beräknas vara färdig nästkommande år, och därför har vi ansett det vara lämpligt, att författningsutredningen då fortsättningsvis skulle få arbeta med utredningen av problemet monarki—republik och arbeta fram de olika system, som kan komma i fråga. Vi kan nämligen inte bara besluta att genomföra republik, utan vi måste även besluta, vilken form denna skall ha, och det är mycket att välja på i de republiker som finns. Vi anser att det skulle vara en tillgång för utredningen, om den kunde få arbeta med sikte på en fortsatt utredning i det syfte, som vi har motionerat om. Det skulle också kunna sätta en viss prägel på skrivningen av de förslag som framkommer och göra det lättare att få fram utredningsmaterial. Därför anser vi, att tidpunkten just nu är mycket lämplig för ett beslut i positiv riktning.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Dahl, herr Svensson i Ljungskile och undertecknad.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har inte undertecknat den motion, som föranlett detta

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

ärende. Men jag har, som föregående talare nämnde, anslutit mig till reservationen om en utredning angående statschefens ställning, då en sådan utredning är väl förenlig med den uppfattning, som jag personligen har.

I en ledare i Morgonbladet i måndags läste jag, att »monarki eller republik hör till de kära debattämnen även i riksdagen». Jag vet inte, var ledarskriften gjort denna märkliga iakttagelse. Mycket trams om monarki och republik har jag hört i riksdagens korridorer under de tre senaste åren, men någon åstundan att i allvarliga former diskutera frågan har jag inte mött. Denna fråga har ju inte varit uppe i andra kammaren på 25 år, och konstitutionsutskottets majoritet förefaller inte att vara särskilt talträngd.

Det har emellertid förekommit ett och annat angående vår författning under de senaste åren, vilket även avspeglat sig i de valmanifest och partiprogram som finns. För socialdemokraternas del står ju det korta, onyanserade republikkravet sedan länge i principprogrammet. Högern skrev i sitt program 1956, att »högerpartiet vill värna och utveckla den folkliga självstyrelsen med den historiskt givna monarkien och det parlamentariska styrelsesättet». Hur man vill utveckla monarkien skall jag återkomma till. Här vill jag bara notera, att när högerpartiet slår vakt om det parlamentariska styrelsesättet, är detta utan tvivel ett framsteg, ty när jag först började lyssna på svensk politisk debatt, karakteriserade man från högerhåll parlamentarismen som en form av engelska sjukan. Något har det alltså rört sig även på den kanten.

För folkpartiets del säger man, att »landets grundlagar bör reformeras, så att de motsvarar vår tids krav, bl. a. genom att det parlamentariska styrelseskicket lagfästes och monarkens grundlagsenliga ställning utformas i anslutning härtill». Det är, tycker jag, en rik-

tig och resonlig ståndpunkt för deras del, som vill ha monarkien kvar.

Från alla håll betygar man sin vilja att slå vakt om den folkliga självstyrelsen. Vad skall man då kräva av författningen från denna utgångspunkt? Alldeles oberoende av om man är republikan eller monarkist kan man väl vara överens om att i ett folkstyrt land bör folkviljan på fullt legala vägar kunna slå igenom i varje led av statsstyrelsen. Kan den det i vår nuvarande författning? Eller tänker författningsutredningen verkligen — jag hoppas det — skapa en författning av det slaget, att folkviljan har fritt och legalt spelrum, även om det gäller att ändra statschefens ställning. Jag ber att få skicka den hälsningen via kammarens protokoll till författningsutredningen.

Frågan om statschefens ställning har diskuterats utanför detta rum i olika sammanhang under senare tid. I början av 1956 förekom här i Stockholm en diskussion mellan professor Tingsten och högerpartiets ledare, herr Hjalmarson. Dagen efter refererade Svenska Dagbladet resultatet av detta meningsutbyte på följande sätt: »Det som mest förvånade var kanske att höra i hur många väsentliga punkter det rådde inbördes samstämmighet mellan herrar Tingsten och Hjalmarson. Båda var överens om att statschefen i en demokrati skall sakna maktbefogenheter och att man bör finna lämpliga former för pensionering av kungar. Herrar Hjalmarson och Tingsten var också överens om det lämpliga i att den parlamentariska demokratien snarast blir grundlagfäst i vår konstitution.»

Jag har tagit citatet ur Svenska Dagbladet därför att jag tycker att det var uppseendeväckande. Jag hoppas att man på den redaktionen inte på något sätt försökt snedbelasta herr Hjalmarsons anförande. Vad är det nu herr Hjalmarson säger enligt Svenska Dagbladet? Jo, att kungen bör berövas all

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

makt, att man bör finna en lämplig form för pensionering av kungar och att man skall skriva in parlamentarismen i grundlagen.

Det är klart att man kan ha den uppfattningen om statschefens befogenheter, men jag är inte alls övertygad om att man bör ha en statschef utan makt. Jag tycker att den politiska utveckling, som man bevittnat i detta land under det senaste kvartssekle, innebär en betydande maktförskjutning från riksdagen till kanslihuset, naturligtvis utan någon egentlig motvikt hos den nuvarande statschefen såsom statsskicket traditionsenligt har utvecklat sig. Men om det nu sitter en författningsutredning, som skall fundera på hur man bör ordna den här saken i fortsättningen, så är det väl inte utan vidare klart att vi skall ha en statschef utan några maktbefogenheter. Jag tror att författningsutredningen har all anledning att förutsättningslöst och principiellt samt mot bakgrunden av gjorda erfarenheter verkligen försöka bedöma maktfördelningsproblemet i en modern svensk demokrati.

Jag tycker att det är oerhört förnöjsamt av dem som håller på monarkien att anse, att kungen inte skall ha någon makt alls utan att han bara skall representera. Frågan om statschefens uppgift är ju dock ingen oviktig sak, och jag tycker att det är underligt, om man kan vara nöjd med monarkiens skal utan något verkligt innehåll. Å andra sidan skall jag erkänna, att om man är nöjd med det, så betyder ju monarkien praktiskt taget ingenting annat än att vi ingen statschef har frånsett de representativa uppgifterna.

Men jag är inte alls säker på att lösningen framåt bör ha den innebörden. Jag skall ta ett aktuellt exempel. Det går rykten här i riksdagens korridorer om att andra kamraren eventuellt skall upplösas. Jag vet inte om de är riktiga, men det är ju möjligt. Detta är nu en fråga, där statschefen skall ha ett ord

med i laget. Ingen förutsätter egentligen att Hans Majestät här skulle ge sig in i en politisk kontroversiell fråga och ta en ståndpunkt helt och hållet självständigt. Om man emellertid hade en statschef med begränsade men reella maktbefogenheter, en statschef med en lång politisk erfarenhet som personlig bakgrund, en man utan dynastiska intressen, med bara sitt ansvar inför väljarna och inför utvecklingen, folket och framtiden, då är jag inte säker på att statschefens bedömning av den där stolligheten skulle bli sådan som man nu väntar. Jag anser dock som sagt frågan om statschefens befogenheter vara ett av de problem som rimligtvis bör prövas av författningsutredningen.

Frågan om monarki eller republik intar en underlig ställning i den allmänna debatten, ty som jag nämnde är praktiskt taget alla socialdemokrater och, jag kan nog säga, flertalet liberaler, när man talar mellan skål och vägg, republikaner i princip, och det är många utanför dessa partiers gränser också. Man erkänner att det är principiellt riktigt att statens högsta ämbete inte skall gå i arv, men sedan man sagt detta och högaktningsfullt bugat sig för principen finner man alltid en möjlighet att dra någon slutsats som inte alls stämmer med den principiella hållningen.

Om man av allehanda sekundära skäl söker komma undan vad man innerst inne tror vara riktigt, är det ju inte så lätt att skapa och bevara en folkopinion som verkligen betyder någonting i prövande situationer när det gäller att hävda folkstyrelsens grundsatser. Det går inte ihop. Det må vara vars och ens ensak. Men för egen del vill jag gärna att den principiella ståndpunkten och den praktiska slutsatsen skall ha något slags samband med varandra.

Jag kan tillägga, att även om man har uppfattningen att statschefen i huvudsak skall ha en dekorativ ställning och huvudsakligen representativa plikter,

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

skulle det väl i alla fall vara en fördel med en innehavare, som har den bakgrund en intelligent människa med en rik erfarenhet från både det politiska livet och samhällslivet i övrigt har. Det är ju nästan omöjligt för en tronföljare att skaffa sig en sådan erfarenhet. Den exklusiva ställningen från begynnelsen lägger hinder i vägen.

Jag kommer så över till en annan sak. För fem år sedan offrade jag all min fritid under ett år på att försöka orientera mig i vissa principiella sammanhang rörande samhällsarbetet, och när jag följde de långa utvecklingslinjerna fick jag ett oerhört starkt intryck av den reella styrkan i maktens psykologi och maktens dynamik. Det kan givetvis finnas personliga undantag, men om man ser saken litet mera allmänt tror jag för min del att det är fullständigt verklighetsfrämmande att föreställa sig att en dynastis företrädare innerst inne är nöjd med att inte ha någon makt alls. Att tro att man skulle kunna på lång sikt, under historiens böljegång, eliminera maktsträvandena från en innehavare av statens högsta ämbete, strider enligt min uppfattning mot vanlig enkel människokänedom och mot allt man vet om maktens psykologi. Men om man inte kan eliminera dessa strävanden — jag talar inte om någon viss person eller någon viss situation utan jag ser frågan på lång sikt — ligger det alltid en latent motsättning mellan monarkien och den folkliga självstyrelsen.

En sak, som kanske kan anses vara för oväsentlig att tas upp i detta sammanhang men som nog egentligen betyder en hel del, är det oerhörda fjanteri som i både dagstidningar och veckopress förekommer omkring det kungliga huset.

Denna publicitet i den form den har är dels osmaklig, men dels är den också ägnad att skapa psykologiska centra, som folkstyrelsen kan ha ganska svårt att manövrera i en kritisk situation, då man marscherar upp på olika linjer.

Ja, herr talman, om jag får sammanfatta detta lilla resonemang skulle jag vilja säga att enligt min uppfattning är folkstyrelsen inte någon så enkel och problemfri angelägenhet, att den kan upprätthållas oberoende av hur man vårdar eller vanvårdar de ideella grundvärdena. Det är på längre sikt väsentligt att mytbildningen hålles borta, att saker och ting nämnes vid sina rätta namn och att värderingar ansluter till livets realiteter. Folkstyrelse i modern västerländsk mening är ett svårt och vågat experiment. Där finns många fler möjligheter till urspåringar än det finns möjligheter att hålla utvecklingen på rätt kurs. De västerländska demokratierna är ju inte gamla. Ingen av dem är så gammal att man kan påstå, att det föreligger en hållfast historisk erfarenhet bakom.

Mot denna bakgrund menar jag att det inte skulle skada utan tvärtom vara nyttigt om författningsutredningen funderade en smula även över statschefens ställning och vilken statschef vi skall ha. Detta behöver inte försena det hela, även om det varit bättre att denna uppgift medtagits från begynnelsen. Men nog kan man lägga fram förslag om åtskilliga reformer, även om man tar i tu med denna sak senare.

Det skulle ha sitt lilla intresse i den studien att se litet grand — herr Spångberg var inne på den saken — på det faktiska historiska förloppet och de erfarenheter vi har på området under de senaste 50 eller 150 åren. Det finns åtskilligt att begrunda. Där är frågan om maktfördelningen och där är frågan om formerna före författnings förnyelse. Nog finns det, herr talman, ett och annat som det vore värt att fundera på, lugnt och sakligt, när man behandlar denna fråga, precis som då man behandlar alla andra frågor. Det behövs ingen mystifikation.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Herr talman! Eftersom herr Svensson i Ljungskile nyss apostroferade mig vill jag endast i korthet framhålla följande. Jag kan för min del inte uppfatta saken så att det är förenat med någon olägenhet att ha en monark, som inte har någon politisk makt. Tvärtom, herr talman, förefaller det mig som om det finns mycket stora fördelar med detta arrangemang.

För det första måste det vara en fördel att ha en statschef, som kan utöva de tusen och en representativa funktioner, som finns och måste finnas i ett modernt samhälle, i en sådan ställning, att han står utanför och vid sidan om de politiska och partipolitiska motsättningarna. Han kan då utöva dessa funktioner på ett sätt, som för det stora flertalet människor framstår som samlande. Jag betraktar detta som en tillgång och jag har en känsla av att många, många års erfarenhet bestyrker riktigheten av denna uppfattning.

För det andra förefaller det mig vara en stor fördel att vi med detta monarkiska system kan slippa ifrån alla de manövrer och allt det intrigerande, som vi av utländska erfarenheter vet brukar följa med presidentval, vare sig valet göres av folket direkt eller genom indirekta val. Det skulle vara lätt att belysa detta med praktiska exempel — jag utgår ifrån att den närmast föregående talaren väl känner dessa. Åtminstone för mig, herr talman, framstår t. o. m. det förestående nyvalet som en mindre olägenhet i detta sammanhang.

Vidare, herr talman, känner jag mig alldeles övertygad om att flertalet medborgare i detta land trivs med det svenska kungadömet. Jag medger gärna att det inom den svenska publiciteten kring kungadömet kan förekomma utväxter som kanske inte någon av oss känner sig så förfärligt tilltalad av. Men jag vågar påstå att vad vi i den vägen upplevat är västanfläktar mot vad man kan se i den tidningspress, som existerar i länder med republikanskt styre.

Det synes mig slutligen som om det svenska kungadömet kan vid högtidliga och viktiga tillfällen i nationen skapa en fest och en glans över det offentliga livet, som vi skall vara glada över.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag sätter värde på att herr Hjalmarson vidhöll och preciserade sin uppfattning. När det står i högerens program, att högeren vill värna och utveckla den folkliga självstyrelsen och den historiskt givna monarkien, innebär detta alltså för monarkiens del, att man vill avveckla det reella innehållet och bara ha grannlåten kvar! Denna förnöjsamhet är det ju endast att registrera, och ståndpunkten får tas för vad den är värd.

Om herr Hjalmarson vill fortsätta och även meddela, vad det skall vara för pensionsålder för kungar, så vore det ännu roligare.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har inte kunnat biträda den Spångbergiska motionen utan menat, att motionen är besvarad genom en hänvisning till författningsutredningens direktiv. Då jag i utskottet anslutit mig till detta utlåtande ber jag att mycket kortfattat få motivera min inställning till frågan.

I princip är jag oreserverat anhängare av ett republikanskt statsskick. Den ärftliga monarkien utgör för mig en orimlighet. Rikets främsta befattning bör tillsättas efter noggrann prövning av folket eller dess representanter. De slumpartade konsekvenserna av ärftlighetsprincipen överensstämmer inte med den nutida demokratiens grundläggande förutsättningar.

Mitt ställningstagande i utskottet är föranlett av praktiska synpunkter och lämplighetssynpunkter. Det förefaller mig nödvändigt att genomföra förändringar av statsskicket successivt, så att den allmänna opinionen ger sin anslut-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

ning till de av riksdagen beslutade åtgärderna. Man har anledning räkna med att författningsutredningen kommer att framlägga förslag, som radikalt förändrar de rättigheter, som enligt 1809 års regeringsform tillkommer statschefen. Sålunda framgår det av utredningsdirektiven, att förslag önskas för att bringa monarkens ställning i överensstämmelse med den moderna parlamentarismens principer. Detta kommer att innebära att den makt, som grundlagen ger statschefen, överflyttas på regeringen.

För mig personligen är detta för närvarande den viktigaste frågan i vårt lands konstitutionella debatt. Jag har den uppfattningen, att spörsmålet om statschefens makt måste lösas först — därefter bör frågan om monarkisk eller republikansk grund för statschefens representativa ställning prövas.

Den Spångbergiska motionen föreslår inte införandet av republikanskt statskick utan endast vidgade direktiv för författningsutredningen. En sådan utvidgning av direktiven förefaller utskottet onödig, då enligt utskottets mening de nuvarande direktiven ger utrymme för väsentliga förändringar av statschefens ställning.

Personligen hoppas jag, att de republikanska idéerna skall tränga in i vårt folk, så att det så småningom skall bli möjligt att med opinionens stöd åstadkomma de förändringar av vårt statskick, som är nödvändiga för att bringa det i full överensstämmelse med den demokratiska samhällssynens krav.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Adamsson* (s), fru *Renström-Ingenäs* (s) och herr *Bark* (s).

Herr von **FRIESEN** (fp):

Herr talman! Föreliggande fråga har ju vid flera tillfällen under detta århundrade varit föremål för kammarens prövning. Första gången tror jag var

1912 i samband med en ganska minnesvärd och unik konflikt mellan kammare och talman, då talmannen ansåg frågan så allvarlig, att den över huvud taget icke kunde diskuteras i kammaren och vägrade framställa proposition på motionens remitterande till utskottet. Sedan konstitutionsutskottet tjänstgjort som domare jämlikt grundlagen, beslöt man emellertid att uppta frågan till realprövning. Vid det tillfället höll, om jag inte tar fel, Hjalmar Branting ett anförande, som i detta sammanhang bör bevaras i minnet, då det innehöll en argumentation för avslag på den Lindhagenska motionen, som jag tror står sig ännu i dag.

Det kan väl sägas, att när riksdagens ledamöter nalkats denna fråga — jag bortser kanske då från kommunisterna — har det skett i en anda av utomordentlig högaktning, ja man kan säga vördnad, någonting som måhända sammanhänger med ämnets höghet. Detta gäller även om den föreliggande motionen, som ju mycket försiktigt ger sig in på ämnet. Även konstitutionsutskottet uttrycker sig ju ytterst försiktigt.

Ehuru jag anslutit mig till konstitutionsutskottets utlåtande, kan jag medge, att det måste karakteriseras som icke alldeles klart i huvudfrågan. Man får nog läsa en hel del mellan raderna för att förstå vart utskottet i själva verket syftar. I sak innehåller ju redan yttrandet om den kommunistiska motionen ett svar men utan varje motivering: man vill inte biträda ett förslag om utredning rörande införande av republik. Varför vill man inte göra det? Personligen tror jag, i likhet med Branting vid 1912 års riksdag, att om en sådan reform skall genomföras, så skall den grundas på en mycket stark folkmening. Den måste ha sin grund i en opinion som har ett vida bredare underlag än det som har kommit till synes vid presentationen av dessa motioner. Skall ett sådant krav komma motionsvägen, skall det väl vara i form av partimotioner från två eller

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

tre av de demokratiska partierna, vilket jag knappast tror kommer att ske.

Under vissa förutsättningar kan naturligtvis riksdagen komma att ta ställning till frågan om införande av republik. Ett är ju vid det tillfälle, då den nuvarande dynastien utslocknar. Det är väl mycket litet sannolikt, att man då ser sig om efter ett nytt kungahus. Lagret förefaller inte särskilt välsorterat. Det skulle kanske då vara ett tillfälle att gå in för en annan styrelseform. Personligen tror jag att under andra förhållanden kommer det inte att ske under så att säga fredstid. Jag tror snarare att det kommer att hända under trycket av mera revolutionära stämningar, under mera statskuppliknande förhållanden, då alltså bakgrunden till en aktion från riksdagens sida är ett missbruk av kungamakten. Det förefaller i nuvarande läge skäligen fjärran.

Av vad jag har sagt framgår att man omöjligt kan bifalla den kommunistiska motionen, som naturligtvis mycket väl kan realbehandlas i detta sammanhang. Man ändrar nämligen inte detta gamla kungarike till republik efter förslag av en handfull kommunister i denna församling. Det är det ena skälet.

Det andra skälet är att de konklusioner kommunisterna kommer till är med förlov sagt rent stolliga. Man skulle avvakta frånfället av en äldre av oss alla högt skattad gentleman och i samband med detta dödsfall skulle man omedelbart proklamera republikens införande. Mina damer och herrar, så förfar man inte! Det tillvägagångssättet är omöjligt. Redan det förslaget innebär ju, att man utan vidare måste avslå den kommunistiska motionen.

Vad folkmeningen beträffar är jag övertygad om — jag tror, herr Hjalmarson också uttryckte det så — att en företagen opinionsundersökning skulle ge vid handen att ett flertal inom folket skulle ansluta sig till tanken på monarkiens bevarande. Ett mindretal skulle

väl göra som herr Svensson i Ljungskile och tydligen även herr Spångberg, och kanske en del skulle sätta ett kryss, som man gör på tipskupongerna, och säga att de vet inte. De kanske tycker att det gör detsamma. De har ingen deciderad ståndpunkt i denna fråga. En del vanliga människor kanske anser, att kungahuset är ett låt vara irrationellt men i alla fall pittoreskt inslag i samhällsbilden, som kan verka litet upplivande och färgstarkt i vår grå vardagsdemokrati. Man kan uppskatta hovlivet, och vi har ju oss bekant, att sådana attribut som ordensväsendet är högt uppskattat. Det finns ju även i denna kammare personer som mycket uppskattar detta inslag som ju gärna är förbundet med det monarkiska systemet. Det tycker jag bara vittnar om det barnasinne som ju i alla fall är en förutsättning för att man inte skall se alltför krasst på saker och ting.

Om man alltså helt och hållet kan avvisa det mera direkt ställda förslaget av kommunisterna om införande av republik vid nuvarande monarkens frånfälle, får man naturligtvis — och det har konstitutionsutskottet också gjort — ta en smula allvarigare på den Spångbergiska motionen. Vad jag har att erinra mot den Spångbergiska motionen är att ett utredningskrav av det slag som herr Spångberg och hans medmotionärer förutsätter ter sig skäligen meningslöst. Vad beträffar frågan om republik eller monarki är det ju en sak som man tycker antingen det ena eller det andra om. Antingen är man monarkist eller republikan, och det kanske även finns en grupp som inte är alldeles deciderad utan tycker att det är likgiltigt. Men man tar inte intryck av en serie avhandlingar av författningsutredningen. Jag förmodar nämligen att det inte är någon osäkerhet i herr Spångbergs republikanism som gör, att han, sedan han läst ett tiotal avhandlingar eller kanske någon stor avhand-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

ling om monarkiens fördelar, tar sig för pannan och säger: Man har ju anfört så starka skäl för monarkien i denna utredning, att det är bäst att jag går över till den monarkiska sidan. Låt oss vända på saken och gå till herrar Hjalmarson och Braconier. Det är väl ingen som tror att de efter en utredning om republiken i Amerika, Frankrike, Italien, Finland och Väst-Tyskland skulle överge sin och högerns monarkiska inställning och säga, att den här utredningen är så övertygande, att vi måste övergå till den andra ståndpunkten.

Man har dragit paralleller med frågan om en utredning av förhållandet mellan stat och kyrka, men dessa saker är inte jämförbara. Många människor kan nämligen vara tveksamma när det gäller ett skiljande av kyrkan från staten därför att det medför så många rent ekonomiska komplikationer — äganderättsförhållandena är ju så oklara. Det förefaller naturligt att en sådan fråga kan bli föremål för en förutslättningslös utredning, men knappast denna fråga. Jag påpekar också för kammaren, att medan motionens försiktiga skrivsätt lämnar frågan öppen och överlämnar den åt en utredning, har ju herr Spångberg ganska tydligt givit till känna att han har en målsättning i denna fråga. För honom blir det troligen inte — den rättvisan får man väl göra honom — fråga om att påverkas av någon utredning.

Till sist, herr talman, skulle jag vilja ge ett svar på frågan, varför utskottet har stannat för en kanske litet ovanlig kläm. Kammaren känner säkert igen denna kläm. Den brukar förekomma då man avslår en motion men gör det på ett välvilligt och älskvärt sätt, och det har vi faktiskt gjort inom utskottet trots att vi avstyrker motionens krav. Det är helt enkelt därför att vi tycker att den fråga herr Spångberg och hans medmotionärer väckt är synnerligen viktig och allvarlig. I ett avseende håller den

ju på att besvaras, ty om man inom författningsutredningen beslutar att överflytta t. ex. vissa ärenden från konseljen till en statsrådsberedning, så förändrar man därigenom också statschefens ställning och måste ta ståndpunkt i den frågan. Men för att inte någon skall sväva i oklarhet på den punkten vill jag framhålla, att inte ens utskottets välvilliga kläm innebär någonting annat än att statschefen inom överskådlig framtid skall ha samma karaktär som den nuvarande.

Ingen av avslagsmotionärerna har ännu haft ordet, och därför är det kanske ingen anledning att nu polemisera mot dem. Men jag skulle i all vänlighet vilja säga till herr Braconier och centerpartisterna, att det möjligen från deras egna utgångspunkter var onödigt att markera ett avståndstagande från utskottet. Människor som läser detta betänkande — det finns nog de som gör det — kanske drar den slutsatsen att de enda pålitliga monarkisterna i detta land finns hos högern och centerpartiet och att vi alltså här ser hur en tradition brytes från det tidigare klara avståndstagandet. Jag vill inte säga att jag själv drar sådana slutsatser, men jag tycker att de rena avslagsmotionärerna borde beakta risken för de idéer de själva så energiskt förfäktar, mera energiskt än jag och de övriga inom utskottet har tagit ställning i denna fråga.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande med användande av den kläm utskottsmajoriteten har förordat.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Vid första påseendet får man intrycket att utskottet skulle vara splittrat genom de olika motiveringarna. Så är emellertid inte fallet, ty när vi ser närmare finner vi att det är en massiv majoritet på 17 man mot 3. De tre har framfört sina synpunkter ganska klart. Visserligen är ju herr Spångbergs

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

skrivsätt invävt i dunkla vändningar, där man har svårt att känna igen författaren utan vädrar någon annan medverkande, men inte något ont i det.

Om de övriga 17 skulle jag vilja säga, att de på ett mycket representativt sätt återger de meningar, som förekommer i landet i denna fråga. Först och främst kan man säga att majoriteten har byggt sitt resonemang på författningsutredningen av 1954. Det har alltid varit praxis i riksdagen — och jag tror inte att det funnits något undantag från den regeln — att då frågan är om en sak som ligger under utredning, händer det aldrig att riksdagen griper in och antingen vill ha helt ny utredning eller också vill lägga till någonting som inte finns i regeringens utredningsdirektiv. Jag tycker det är riktigt att utskottet har förfarit enligt denna praxis, och jag vill påpeka att sedan författningsutredningen tillsattes 1954 har ett tio- eller femtontal fall förekommit, där man motionerat om än det ena och än det andra, som avslagits med motiveringen att det är sörjt för att saken blir föremål för utredning. Därmed har riksdagen i samtliga fall låtit sig nöja.

Nu vill jag emellertid här passa på tillfället att avgiva en liten avvikelse från utskottsmajoriteten. Herr von Friesen erkänner att utskottets kläm var litet ovanlig. Ja, det kan man gott säga, ty när man förklarar att saken skall anses »besvarad genom vad utskottet här ovan meddelat» uppfattas det i regel som en liten klapp på axeln, att »det är inte så oävet vad du har att säga, håll på så kanske det går bättre i fortsättningen». Detta avviker ganska uppenbart ifrån de ytterst få fall där man med hänvisning till författningsutredningen säger ungefär samma sak. Det har varit sådana fall som gjort att man menar att saken kanske kunde vara förtjänt av en utredning med positivt syfte, men det förhållandet att en utredning redan pågår har dock varit absolut avgörande för flertalet.

För att fullständiga bilden av de olika

uppfattningar som här sammanstrålar skulle jag vilja erinra om att många har — jag minns att Branting framförde den synpunkten — hävdad att all historisk erfarenhet visar att man inte åstadkommer en djupgående ändring av statsskicket genom att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om tillsättande av en kommitté som skall utreda frågan, med resultat att det kända önskemålet realiseraras. Detta är en ren konstruktion, och efter vad jag vet har denna utväg aldrig använts eller försökts i något annat land. Det naturliga är ju att statschefen genom sitt politiska handlande — det må gälla inhemska förhållanden eller förhållandet till främmande makt under krig eller annat sådant — mot sig skapar en folkvilja, som utan att resonera något vidare förverkligar sina önskemål och utbyter den hittillsvarande statschefen mot en av annan typ.

Det finns också många medborgare, både inom utskottet och över huvud taget i landet, som menar att ett arrangerande av en republikansk opinion, som saknar en sådan bakgrund, verkar artificiellt, osant och konstlat på något sätt och ingalunda befrämjar det syfte som avses.

En annan synpunkt, som också har föresvävat oss och som föresvävar många människor i detta land, är att om man kastar ut en sådan fråga som den om statsskicket ibland vårt folk, verkar det i hög grad splittrande inom nationen. Vi har i dagens läge, herr talman, ett överflöd av upphetsande och svårösta frågor, av vilka många väl får anses rent ut talat vara betydligt viktigare än den, som sysselsätter oss nu.

Jag ber alltså, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets framställning om att denna motion måtte avböjas av riksdagen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt

utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 17.18.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 16 april

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati (Forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om en förutsättningslös utredning angående statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati, nu komme att försättas; och lämnades, enligt förut gjord anteckning, ordet till

Herr **HAGBERG** (k), som yttrade:

Herr talman! För närvarande är det väl ungefär 10 procent av jordens befolkning, som lever under monarkiskt styrelsesätt. Redan detta understryker ju det påpekande som gjorts både från oss och från andra om monarkien som en överlevnad styrelseform. I Europa har efter det första världskriget uppstått ett 25-tal nya republiker. Jag tror att vi sammanlagt inte har mer än sju monarkier kvar i Europa.

Vad är orsaken till dessa omvälvande förändringar? Naturligtvis är det inte överallt samma orsaker, men det är nog genomgående att dessa förändringar har ägt rum därför att monarkien har ansetts vara en broms i utvecklingen, ett

hinder för förändringar som mognat fram i det gamla samhällets sköte och att den därför måste undanröjas. Monarkien har oftast symboliserat bakåtsträveriet. Dessutom har dessa förändringar också samband med de katastrofer som monarkien, mer eller mindre berättigat, gjorts ansvariga för i samband med de båda världskrigen. Så kan man väl i stort sett förklara orsakerna till de förändringar som ägt rum på den internationella arenan.

Sverige har haft lyckan att stå utanför de båda världskrigen och alla de prövningar dessa medfört för folken. Detta bidrar kanske också till att förklara varför frågan om styrelsesättet inte kommit att spela samma roll i vårt land som i många andra länder.

Under de senaste åren har dock även här en viss förändring i tänkandet ägt rum. Frågan om styrelseskicket börjar sysselsätta fler människor. De kritiska rösterna mot det nuvarande monarkiska styrelsesättet i vårt land blir allt flera och allt högljudare. Det kanske inte är så lätt att förklara orsaken därtill, men jag tror att åtskilligt av det som inträffade under det andra världskriget bildar en del av grogrunden till det missnöje som spirat upp i vårt land. Också personliga malörer för den föregående monarken har naturligtvis bidragit till att öka kritikernas skara.

De ekonomiska anspråken — det svenska kungahuset är väl snart det dyraste — den reklamhunger som fram-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

trätt samt andra orsaker har antagligen också spelat in. Jag erinrar om att det beräknats, att vid de eriksgator som varit under de senaste åren landstingen fått lägga ut 40 000 kronor om dagen för att organisera de »spontana» hyllningarna för monarken. Jag erinrar om sådana skandaler som den när man i en residensstad provåt den lunch som skulle hållas för kungen — provåt den med tidtagarur för att allting skulle klaffa fullständigt. Det är många sådana historier — en del mera vädjande till löjet — som har bidragit till att skapa ett behov hos många människor här i landet att pröva frågan om detta verkligen är ett så ändamålsenligt styrelsesätt som många försöker göra gällande.

Jag tror därför att den socialdemokratiska motion som behandlas under denna punkt uttrycker en ganska bred opinion i vårt land. Det är ett missnöje som inte är begränsat till arbetarrörelsen eller arbetarklassen utan som även går över i andra samhällsgrupper och till och med tycks ha företrädare här i kammaren i folkpartiet — låt vara mycket vaga och tveksamma.

Vi anser för vår del att denna motion är en bra sak. Den uttrycker sig lifet vagt och försiktigt mer än parlamentariskt i största allmänhet, vilket jag inte säger för att kritisera, endast för att konstatera faktum. Man kan väl dock inte gärna läsa den utan att dra den slutsatsen, att motionärerna ändå syftar till en republik. Därför anser jag att det kanske mera är en formell målskillnad mellan denna motion och den motion som behandlas på nästa punkt, bakom vilken står den kommunistiska riksdagsgruppen. Vi stöder därför denna socialdemokratiska motion och stöder följaktligen reservationen nr 2, som undertecknats av ett par socialdemokrater och herr Svensson i Ljungskile. Med detta stöd vill vi markera att vi anser att det är önskvärt att en så bred opinion som möjligt skapas för att

åstadkomma en saklig prövning av hela detta problem.

Konstitutionsutskottet frammanar för mig bilden av en orm i en myrstack. Det vrider sig av olust inför denna framstöt. Det gör ett par påpekanden som jag skall be att få ägna några ord.

Det första påpekanget är »att det svenska kungadömetets rötter gå långt tillbaka i tiden». Ja, däri vill jag verkligen instämma, långt tillbaka i tiden, långt in i urtiden, ända till de religiösa myternas uppkomst. Den första sveakonungen påstods ju vara son till en gud, till Frej. De första kungarna var regnmakare, sitt lands främsta trollkarlar och hade ansvaret för fruktbarheten, hos djur och människor och gröda. De hade också uppgiften att genom handpåläggning bota så många sjuka människor som möjligt. Om inte dessa färdigheter glömts bort, så att det inte bara hade återstått att kungarna är av Guds nåde, skulle antalet som anser, att vi bör ompröva styrelseskicket, vara färre i detta land.

Det andra påståendet som konstitutionsutskottet gör är, att 1809 års regeringsform knyter an till den historiska traditionen. Det låter säga sig, men låt oss då tillägga »till enväldets tradition». Det borde vara på tiden att befria den svenska författningen från dessa band som förenat den med enväldet i den svenska historien. Det är inte en stor tradition. Det är en ur demokratisk synpunkt förnedrande tradition som konstitutionsutskottet här pekar på.

Nu har konstitutionsutskottet emellertid sagt — och det fick jag läsa två gånger innan jag blivit riktigt övertygad om att jag hade läst rätt — att dessa frågor kan den sittande författningsutredningen mycket väl ta upp till prövning. Det är ett medgivande från utskottet som enligt min mening går så långt, att det i och för sig inte skulle finnas anledning att ställa ytterligare krav. Jag förstår dock mycket väl att

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

de som formulerat denna reservation likväl fruktar att författningsutredningen är ett berg som kommer att föda en råtta. De väntar inte så mycket från författningsutredningen med den skrivning som konstitutionsutskottet nu har.

Tillåt mig också i detta sammanhang erinra om den motion som från kommunistiskt håll har väckts och som skall slaktas strax efter det att detta ärende har avgjorts. Den motionen tar upp några få punkter av den kritik som ur principiella och praktiska synpunkter kan riktas mot monarkien som styrelseform. Den pekar på otidsenligheten, att monarkien är en styrelseform som hör gångna århundraden och årtusenden till, den pekar på valprincipen som den rekommenderar framför födelseprincipen, när det gäller att bestämma vem som skall inneha landets högsta ämbete. Den pekar på det orimliga från parlamentarisk synpunkt att ett land, där parlamentarismens principer har erkänts, skall ha en författning som uppenbarligen strider mot dessa principer. Detta förhållande erkänns också indirekt av konstitutionsutskottet i dess motivering. Motionen brännmärker också hovmentaliteten, isoleringen från folket, reklammakeriet, den demoralisation som följer med det monarkistiska systemet och ställer slutligen frågan: Skall efter den gamle kungen ett barn komma som efterträdare på den svenska tronen? Den frågan är det inte precis kommunisterna som har ställt först. Den har diskuterats i hela landet, och det är många tidigare, även sådana som står herr von Friesen nära, som pekar på det absurda i denna möjlighet. Emellertid tycks herr von Friesen — jag vet inte om han i det sammanhanget talar i konstitutionsutskottets namn — anse det vara något av stollighet att åberopa just detta förhållande som skäl för att i god tid och i lugn och ro undersöka frågan om inte tiden är inne att förbereda ett annat styrelsesätt i vårt land. Jag tror för min del inte alls att det är

stolligt att ställa denna fråga, och jag är övertygad om att det finns en ganska utbredd opinion i vårt land som inte anser det stolligt utan anser det motsvara ett verkligt behov, som måste tillgodoses.

Konstitutionsutskottets ordförande, herr Hallén, höll strax före middagsrasten ett anförande, och enligt vad jag kunde förstå var tankegången i det att man inte skall aktualisera en sådan här sak förrän kungen själv har gjort sig omöjlig och att man över huvud taget inte kan lösa sådana här problem på parlamentarisk väg utan bara genom revolutionära handlingar. Det är ganska underligt att man skall behöva polemisera mot en socialdemokrat på detta område och att det skall vara kommunisterna som ställer sig upp här i riksdagen för att säga, att riksdagen är väl behörig att genomföra en sådan förändring — man må kalla den revolutionär eller vad man vill — som har betydelse för hela vårt folk.

Herr Hjalmarson höll det klaraste anförandet av de borgerliga talesmännen. Jag delar inte hans uppfattning — den innebär ju att han föredrar att innehavaren av det högsta ämbetet skall tillsättas genom avel i stället för genom val — men det är ju herr Hjalmarsons och jag antar även högerns uppfattning att det bör vara så. Jag tycker att redan denna framställning av varför högern är anhängare av monarkien inte precis stärker argumenten för det monarkiska styrelsesättet. I övrigt vill herr Hjalmarson att kungen inte skall ha någon makt. Enligt vad jag kan förstå skulle närmast den omständigheten, att ett kungahus skapar en viss glans och festivitas åt den parlamentariska vardagen, vara skäl till att vi skall betala fem miljoner kronor extra om året för att ha det som vi för närvarande har.

Herr talman! Jag har redan tidigare uttryckt den meningen, att man mycket väl kan tänka sig en monark i spetsen för en demokrati av den svenska ty-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

pen, men under ett enda, ett avgörande villkor: att monarken inte blandar sig i hur landet styres och regeras. Om detta villkor kränkes, anser vi det fullständigt otänkbart att bevara ett monarkiskt styrelsesätt någon längre tid. Finns det några sådana tendenser? Ja, det har funnits i det föregångna, och det är inte så länge sedan vi ansåg oss böra påtala att kungen vid regeringsbildningen intog en position som knappast kunde stå i överensstämmelse med möjligheterna att parlamentariskt regera det här landet. Om sådana ingripanden blir vanliga, kommer det att i ännu snabbare tempo utvidga den rörelse för ett republikanskt styrelsesätt i vårt land som redan växer fram i det svenska folkdjupet.

Herr von Friesen sade att alla både nu och tidigare har tagit ställning i de här frågorna tämligen hövligt och lidelsefritt, alla utom kommunisterna. Jag vet inte att vi har brustit i hövlighet. Jag vet inte att vi har begått något våld mot kravet på en saklig och principiell behandling av den här frågan. Vi har icke hemfallit åt några smädelser, och anser icke sådana motiverade eller skäliga i sammanhanget. Vi diskuterar inte på det sätt som borgerligheten gjorde när den var en revolutionär klass och när dess främste ideolog Diderot talade om att frihet kan skapas först när den siste kungen hängs i den siste prästens tarmar. Över huvud taget är ett sådant sätt att argumentera i denna allvarliga fråga främmande för oss. Vi anser att det här gäller frågan om en övergång från monarkiskt styrelsesätt till republikanskt styrelsesätt, frågan om vi skall ta konsekvenserna av en utveckling, vars förlopp hela världen illustrerar. Vi ser i detta en naturlig konsekvens och utgår från att frågan, huruvida Sverige skall vara republik eller monarki, kommer att lösas och bara kan lösas i en riktning, nämligen till monarkiens nackdel. Därför ser vi mycket optimistiskt på framtiden och är övertyga-

de om att även om frågan faller både denna gång och flera gånger, är det oundvikligt att svenska folket förr eller senare gör sig av med dessa rester från det förgångna, liksom det tidigare har avlägsnat rester från det förgångna som varit ett hinder för utvecklingen. Vi tror icke att primitivitet och vidskeplighet skall bli bestämmande för det svenska styrelseskicket i framtiden.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservation 2 i detta ärende, samtidigt som jag förklarar mig tillfredsställd med den motivering som konstitutionsutskottet har angivit, vilken berättigar författningsutredningen att ta upp problemet till prövning. I konsekvens med detta och i strävan att skapa en så bred opinion som möjligt kommer jag inte att yrka bifall till den motion som vi själva har väckt och som tas upp som nästa punkt på dagordningen.

Härefter anförde:

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! När man har hört på debatten i dag, finner man att herr Spångbergs motion har uttolkats på olika sätt. Jag fann att den siste talaren före mig ansåg att utskottets skrivning berättigade författningsutredningen till att komma fram med ett förslag om republik.

När vi diskuterade denna fråga i utskottet, var i alla fall rätt många överens om att skrivningen kunde tolkas ganska olika. Man brukar ju tillmäta klämman en väsentlig betydelse. Jag säger detta inte minst till herr von Friesen, som ju polemiserade mot den reservation som herr Pettersson i Norregård och jag tillsammans med några andra ledamöter har avgivit. Motionen av herr Spångberg innehåller i klämman, att man vill ha en förutsättningslös utredning, där skilda system diskuteras med hänsyn till både den konstitutionella och den representativa innebörden.

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Dessutom säger herr Spångberg i slutet av sin motion, före denna kläm, att rent arbetsmässigt sett man kanske bör ta upp denna fråga sedan författningsutredningen har diskuterat de problem som den fått ta upp till diskussion. Jag undrar om herr Hagberg tänkte på det, när han tolkade utskottets skrivning på den punkten — det står »väsentligt avsnitt».

Om man nu ser på klämman, finner man att den kan tolkas så, att det skall skrivas en författningshandbok där för varje paragraf i vår regeringsform anges alternativen för olika monarkiska och republikanska system — det är väl det enda tillvägagångssätt som herr Spångberg kan anse helt förutsättningslöst!

Nu vet var och en som studerat författningsutvecklingen under senare år att det finns många sådana system som är förenliga med parlamentarismen. När herr Svensson i Ljungskile anklagar så där allmänt högern för att inte ha någon riktigt klar linje, tycker jag att det är rätt underligt, att det kommer från en liberal, som inte kan vara obekant med t. ex. den engelska liberalismen. I det land där man tillämpat parlamentarismen allra längst — det är verkligen ingen kort tid, nära 130 år — har man funnit att monarkien mycket väl låter sig förena med ett parlamentariskt system. Ändå kan herr Svensson i Ljungskile ställa den frågan till högern, vilken makt vi vill tillägga monarkien, ungefär som om det här vore tal om något slags odemokratisk parlamentarism.

Herr Svensson i Ljungskile yttrade för ett par år sedan att frågan om republik var en väsentlig fråga. I dag påstår nan utan vidare, att om man talar med liberalerna på tu man hand, finner man att de i själva verket är republikaner — märk väl: inte då de framför sina åsikter i kammaren. Jag skulle kunna erinra herr Svensson om en ledare i den största folkpartistiska tidningen i Göteborg, där man tog upp herr Svenssons republikan-

ska idéer och lät antyda, att herr Svensson i detta fall inte utan vidare kan anses representativ för folkpartiet. Jag beundrar i många fall herr Svenssons idéer, och det har jag givit uttryck åt i en recension av hans stora arbete om folkstyrelsen — ett av de få värdefulla inslagen i den svenska idépolitiska debatten, som är förunderligt torftig när det gäller dessa frågor. Nog förvånar det mig litet att herr Svensson i Ljungskile när han tog upp frågan om monarki och republik uttalar sig ungefär som om liberalismen funnit att monarki och parlamentarism är oförenliga. Jag vet inte ens om Karl Staaff, trots den strid han hade med konungen i ett kritiskt läge, verkligen ansåg det. Jag har sett analyser av Karl Staaff, av vilka det framgår att han trots allt stod kvar vid det monarkiska systemet.

Jag hade väntat att herr Svensson i Ljungskile, när han skulle visa att den republikanska statsformen är överlägsen den monarkiska, skulle komma med konkreta bevis ur sinnevärlden i stället för allmänt resonemang om att en del tidningar skriver fjanterier om monarkien. Vad skriver inte amerikanska pressalster om president Eisenhower!

Herr von Friesen drog in ordensväsendet i debatten, som om det skulle vara karakteristiskt för monarkien. Jag har för mig att man i Frankrike delar ut ordnar, och jag har för mig att man även i herr Hagbergs land delar ut ordnar utan att han säger att det skulle innebära något särskilt naivt.

Är det på de grunderna man skjuter in sig på den monarkiska statsformen i en tid, då denna i land efter land har visat sig mycket väl kunna förenas med en parlamentarisk utveckling, som verkligen har betytt samling kring västerländska frihetsvärden? Jag hade trott att herr Svensson i Ljungskile skulle kunna peka på några liberaler i England som sagt, att monarkien i England är ett hinder för den demokrati man vill genomföra. Han förde något allmänt reso-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

nemang om att han i själva verket vill genomföra demokrati på alla punkter. Det innebär i själva verket att vi andra, som inte delar hans uppfattning på denna punkt, inte skulle vilja realisera folkviljan.

Om man i de västerländska demokratierna har monarki, så innebär väl inte det att man inte där vill realisera folkviljan. Förutsättningen för att en monarki skall kunna existera i ett land styrt efter ett parlamentariskt system är ju, herr Svensson i Ljungskile, att systemet bäres upp av folkviljan. Herr Svensson vill väl inte göra gällande att de partier, som har haft majoriteten här i riksdagen, inte har sökt realisera sina idéer eller att de har handlat mot sin övertygelse. Till och med i det liberala partiet skulle man ju, enligt den uppfattning herr Svensson i Ljungskile gjorde sig till tolk för, vara republikaner på tu man hand, men här i kammaren skulle man inte ha förfäktat den åsikten.

Nej, då har socialdemokraterna på ett helt annat sätt sagt ifrån, att deras grundinställning varit republikansk, vilket emellertid inte utesluter att de i tider då vi, som herr Hallén så väl uttryckte det, har många stridsfrågor som splittrat nationen, inte har velat ta en strid om styrelsesättet.

Jag vet att några av dem, som har skrivit på herr Spångbergs motion, verkligen har tänkt sig att vi skulle få en förutsättningslös utredning, att vi skulle få olika alternativ, sålunda en ren författningshandbok. Jag tror emellertid att en ledamot av författningsutredningen på ett mycket skickligare sätt än jag kommer att utveckla den mycket dunkla skrivningen i motionen. Det har ju också nu, flera år efter det att författningsutredningen tillsattes, bebådats att utredningen snart skall framlägga sitt betänkande.

Motionärerna skriver inte rakt på sak som kommunisterna. De sistnämnda säger klart ifrån, att de vill ha republik.

Motionärerna Spångberg m. fl. skriver så försiktigt, att man på sina håll tolkat det skrivna som om motionen inte hade något som helst med en republik att göra, utan som om det bara gällde att ge riksdagen ytterligare material för bedömande av de författningspolitiska frågorna. Inte skapar man väl en folkopinion för en ändring därvidlag med så dunkla skrivsätt som i motionen.

Sedan sade herr von Friesen i sin polemik mot mig något ytterst egendomligt, nämligen att högern och centerpartiet skadat den monarkistiska tanken genom att vi har reserverat oss för direkt avslag på denna enligt vår mening diffusa motion. Ty, sade herr von Friesen, människorna kan då få den föreställningen, att det bara är högern och centerpartiet som håller på monarkien. Jag har emellertid studerat många liberalers uttalanden i denna fråga, och jag har fattat dem så, att ganska många i det lägre hället håller på det monarkistiska statskicket helt enkelt därför, att en republik sannerligen inte är någon garanti för stabilitet i samhället. Se t. ex. på författningsändringarna i Frankrike. Där har man laborerat med ett 20-tal olika valsystem under de senaste 40—50 åren. Är det någon som vill påstå att republiken i Frankrike eller Weimarrepubliken på 1920-talet — där man genom att tillämpa 48 § i Weimar författningen kunde krossa hela demokratien — var ett värn för parlamentarismen?

Skall man ändra en författning, som i decennium efter decennium dock i många avseenden har givit stabilitet åt ett lands styrelse, då skall man kunna peka på konkreta erfarenheter. Eller kan någon säga att det system vi nu har är till skada för den demokrati, som vi alla väl vill slå vakt om?

Jag tycker att herr Svensson i Ljungskile här för ett tal, som påminner om de för länge sedan förgångna författningsstridernas tid. Han skulle lika väl kunna citera exempelvis manchesterliberalismen, som skiljer sig väsentligt från

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

den socialreformistiska liberalism herr Svensson i Ljungskile väl ändå bekänner sig till.

Herr talman! Vi i högern och centerpartiet har yrkat avslag på motionen därför, att vi anser den innebära republikanska syften, som jag inte är säker på att ens alla de motionärer, som skrivit under motionen, skulle vilja medverka till att förverkliga i nuvarande läge. Vi anser det vara riktigare att klart säga ifrån, att vi tar avstånd från åtgärder som syftar till genomförandet av republik. När utredningens utlåtande är framlagt, lär vi inte kunna undgå en debatt om vilka befogenheter statschefen skall ha i ett parlamentariskt land.

Låt mig sedan bara tillägga en sak. Herr Svensson i Ljungskile talade här mycket om statschefens makt. Det verkade som om statschefen utövade någon fullkomligt okontrollerad makt, men vad är det för makt vår svenske monark har? Vi har sagt ifrån, att i alla de stora stridsfrågor, där det kan bli diskussion om hurudan folkmeningen är, kan folkomröstning spegla folkopinionen. Är inte det en lika levande demokrati som den, vilken bygger på ett republikanskt system — där statscheferna för övrigt mycket ofta har ytterst olika maktbefogenheter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 av herr Pettersson i Norregård m. fl. med 1) betecknade reservationen.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Som ledamot av författningsutredningen skall jag be att få säga några ord. Jag skulle vilja anknyta till vad särskilt herr von Friesen framhöll, när han underströk, att just detta problem om statsöverhuvud, om monarki eller republik, i eminent grad tillhör det område, där olika människors uppfattning är så att säga religiöst färgad. Jag har precis som herr von Frie-

sen oerhört svårt att föreställa mig, att många i detta land skulle låta påverka sig av en utredning om monarki eller republik. Vad som kan påverka människorna i detta fall kan vara vissa historiska skeenden, framför allt i vårt eget land och möjligen även utomlands. Men de låter sig nog inte fångas av en vanlig statens offentliga utredning.

Sedan har man, om jag förstod herr Svensson i Ljungskile rätt, utvidgat kravet på en utredning till att avse våra erfarenheter av monarki under de senaste 150 åren. Jag skulle vilja se den historiker som går i land med denna uppgift! Men även om det skulle finnas en historiker av jätteformat, som skulle våga sig på en betygssättning av monarkerna från Karl XIII fram till Gustav VI Adolf, så får vi inte glömma, att styrelsesättet under denna tid, ända tills parlamentarismen bröt igenom i detta land under 1900-talets första årtionden, var konstitutionellt, d. v. s. gav vår konung en personlig makt, ensamrätten att avgöra konseljärendena. Ända fram till något år in på första världskriget skilde sig vårt styrelsesätt inte nämnvärt från det konstitutionella monarkiska system, som fanns nästan överallt i Europa, utom i England.

Jag vill bara tillägga, att vi självfallet kommer att möta stora bedömningssvårigheter när vi når fram till en sådan händelse som bondetåget. Hur skall vi bedöma Gustav V:s framträdande på borggården vid det tillfället? Skall vi bedöma det ur dagens parlamentariska synpunkt eller skall vi bedöma det ur 1809 års författnings synpunkt? Ja, avgörande blir vilken utgångspunkt man har. Man kan väl ganska tryggt säga, att borggårdstalet i varje fall inte på något sätt var grundlagsstridigt. Å andra sidan stred det mot den parlamentariska doktrin, som då var på väg att inarbetas.

Jag skulle vidare vilja framhålla det egendomliga i att man, om jag förstått saken rätt, skulle kunna tänka sig att

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

utreda frågan om sättet för statsöverhuvudet att handha sina representativa uppgifter. Detta är väl en uppgift, som bestämmes för varje tid, och det är ju så att säga folket självt, som ställer krav på statsöverhuvudet, det må nu vara en president i ett land eller en monark i ett annat land. Här tigger ofta organisationer om att kungen eller prins Bertil eller någon annan kunglig person skall deltaga i något evenemang. Jag tycker det kunde vara på sin plats att från denna talarstol också någon gång gavs ett erkännande åt den beredvillighet att fullgöra representativa plikter, som den nuvarande kungafamiljen visar. Man blir alldeles häpen, när man hör herr Hagberg tala om de stora skillnader, som skulle råda mellan monarkier och republiker i detta hänseende. Det skulle vara intressant att få se räkningarna från de stora sovjetdignitärernas resor och festligheter. Vi erinrar oss t. ex. hur den kanadensiske utrikesministern Pearson för ett par år sedan, när han besökte Sovjetunionen, framhöll, att »vad jag sagt offentligt efter kl. 11 i Sovjetunionen eller till pressen bör ni inte ta hänsyn till, det ansvarar jag inte för». Jag nämner detta bara som exempel på det icke torrlagda representationssystem som förekommer i Sovjetunionen.

Sedan skulle jag bara vilja ta upp ett så otacksamt ämne som frågan om ärftligheten. Det finns ju talare, som i 30—40 år varierat detta ämne och gjort sig lustiga över frågan om den kungliga ärftligheten. Vi har här att välja mellan två principer: å ena sidan urvalsprincipen och å andra sidan ärftlighetsprincipen. Det kan hända att Gustav Vasa, när han en gång införde den ärftliga monarkien, leddes av dynastiska eller patrimonieella intressen, för att använda en statsrättslig term. Men man får inte glömma, att hela vår tidigare historia hade varit fylld av strider mellan kungarivaler, som kommit vårt land att blöda och nästan förblöda. Under

ett system med val företrädde kungarna ofta ensidiga, familjära eller andra intressen. Vi saknade den över striderna upphöjda symbolen för statsenheten. Väger man dessa faktorer och risker å ena sidan emot urvalsprincipen å andra sidan, kan man inte absolut säga, att den förra principen är absolut orationell. Den är i varje fall inte historiskt och empiriskt orationell utan hade en gång i tiden haft något av berättigande över sig.

Det skulle för övrigt vara ganska intressant, när vi nu talar om historikers jätteuppgifter, att en gång försöka göra en jämförelse mellan de monarker vi haft från Vasa-tiden och de rikskanslärer, kanslipresidenter och statsministrar, som samtidigt fungerat. Naturligtvis har vi haft en och annan svag kung — vi har också haft en och annan svag statsminister, rikskansler eller kanslipresident — men vi har också haft en rad lysande begåvningar på tronen, det kan ingen förneka, lika litet som att vi haft en rad mycket förnämliga statsmän.

Jag vill dessutom tillägga, att vi faktiskt i vår historia har haft ett bote-medel, ett korrektiv emot ärftlighetsprincipen, nämligen avsättningen. Det gäller inte formellt men reellt ännu in i senare tid, att vi äger att taga och vråka konung. Erik XIV blev avsatt, Sigismund blev avsatt, Gustav IV Adolf blev avsatt, och man kan också säga att Karl XII:s död utmynnade i en avsättning av den pfalziska dynastien, eftersom ju Ulrika Eleonora inte fick tronen förrän efter ett val och på de villkor, som då uppställdes. Den gamla motståndsrätten emot suveräner och diktatorer, som hävdats såsom tillhörande folket i såväl vår historia som i utländsk historia existerar faktiskt. Den har alltid förutsatts, men den är inte inskriven i någon författning. Dessutom måste vi väl ena oss om att kravet på högklassiga intellektuella färdigheter torde ha minskat något beträffande monarkerna sedan deras ställning och

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

kompetens så starkt inskränkts i vår parlamentariska tid.

Jag skulle vidare vilja ta upp en synpunkt som här framförts framför allt av herr Svensson i Ljungskile, nämligen då han ivrade för att folkmakten skulle slå igenom, för att använda hans eget uttryck. I en modern monarkisk parlamentarisk stat har folkmakten självfallet på det hela taget slagit igenom. Vi bör dock göra klart för oss att det finns ett par undantagsregler: när det gäller upplösningsrätten måste det finnas någon som står ovanför partierna och har att ta ställning till huruvida ett regeringskrav på upplösning av riksdagen eller av en av dess kamrar skall villfaras. Efter en regeringskris måste dessutom en ny regering bildas och en statsminister utses. Teoretiskt kan man naturligtvis tänka sig att lägga allt detta i talmannens hand om man har enkamarsystem — allting är ju möjligt — men i alla de stater, där över huvud taget någon form av statsöverhuvud finnes, har dessa två befogenheter lagts i statsöverhuvudets hand. Dessutom torde man kunna säga att en så hundra procentigt genomarbetad parlamentarisk regim som den engelska därutöver laborerar med doktrinen, att kungen har en absolut skyldighet att ingripa i en situation då inbördeskrig hotar eller landet går mot kaos eller upprivande sociala strider hotar. Denna befogenhet har inte behövt utnyttjas på grund av den lugna politiska och sociala utvecklingen i England, men den förutsättes nog allmänt i den engelska doktrinen.

Om parlamentarismen skall kodifieras i författningen, torde det innebära att det i alla andra frågor än de av mig nyss nämnda är regeringen som är ansvarig; kungens beslut kan ju aldrig få rättsgiltighet utan kontrasignation av statsråd. Vi får därigenom ett folkligt kollektivt styre; demokratin eller folkmakten har verkligen brutit igenom.

Herr Svensson i Ljungskile tycktes vara något tveksam huruvida det parti

jag företräder är villigt att skriva in parlamentarismen i författningen. Vi har uttryckligen sagt att vi är beredda därtill, men jag har i en tidigare debatt i denna kammare försökt att få klart besked av exempelvis herr Ohlin om hur denna inskrivning närmast skulle ske. Jag vill dock rent parentetiskt säga att jag tror man gör sig skyldig till en oerhörd illusion, om man utgår från att alla problem har lösts bara man skrivit in parlamentarismen i författningen. Man skulle snarast kunna tillspetsa saken och säga att då först börjar de parlamentariska problemen. Vem skall här ta ansvaret, första kammaren, andra kammaren eller båda kamrarna? När skall förtroendevotum ställas, omedelbart efter regeringens tillträde eller senare? När skall regeringen avgå? När skall misstroendevotum vara bindande? Hela denna rad av frågor kommer att rullas upp. Jag skulle våga påstå att parlamentarismen kanske i grund och botten är bättre tryggad om den är baserad på praxis, d. v. s. på konventioner, på en ömsesidig överenskommelse mellan alla partier, ty då fordrar en ändring av det parlamentariska systemet också ett medgivande från alla partier, medan en ändring av parlamentarismen, om den är inskriven i författningen, endast kräver en majoritet. Likafullt är vi beredda att medverka till att parlamentarismen införes i författningen.

Då kommer vi emellertid till problemet: Vilket slags statsöverhuvud skall vi ha, som kan vara förenligt med det parlamentariska systemet? Skall vi ha en fransk president: maktlös, med en oerhörd instabilitet i landet, en dekora-tionsfigur. Då frågar jag verkligen: Har vi vunnit något? Är det någon i denna kammare som kan säga att vi i sak vunnit något? Dessutom finns den möjlighet, som herr Svensson i Ljungskile tydligen har den största sympatien för, nämligen att man skulle återgå till något maktfördelningssystem, att vi alltså

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

skulle ha en president, som var folkvald och skulle utrustas med särskilda befogenheter, kanske inte så stora som den amerikanske presidentens eller Hindenburgs utan måhända av ungefär samma art eller den finske presidentens. Enbart det förhållandet, att i detta sammanhang nämnes den amerikanske presidenten och Hindenburg, visar emellertid på vilken oerhört gungande mark vi är ute. Jag har mycken sympati för den amerikanska demokratin, för den spontaneitet o. s. v. som där finnes.

Men ur regeringssynpunkt måste jag säga, att knappast något system kan tidvis frambringe en så svag exekutivmakt, en så svag regering som den amerikanska. Därpå har vi haft exempel många gånger, Wilsons misslyckande i FN-frågan 1918—1920, för att ta ett historiskt exempel, Eisenhowers maktlöshet i dag. Den amerikanska regeringen är till följd av denna dualism mellan regeringen och kongressen oförmögen att följa en fast utrikespolitisk kurs i dag. Även om jag har ganska stora sympatier för denna maktfördelning, är jag inte beredd att utbyta vårt system, som ändå i så hög grad präglas av harmoni och samarbetsvilja mellan statsmakterna och konsekvens i det politiska handlandet, mot allt det äventyrliga som ligger i en maktfördelning av den amerikanska typen.

Så kommer jag till sist, herr talman, till den fråga, som även herr Braconier berörde: Vad skall vi utreda i denna fråga, om nu en utredning skulle komma till stånd? Jag säger detta bland annat på grund av att jag än så länge är ledamot av författningsutredningen. Skall vi utreda de republiker, som fanns på den europeiska kontinenten under mellankrigstiden, alla dessa stater, som av olika orsaker, kanske på grund av det konstitutionella systemets utformning, kanske på grund av ekonomiska svårigheter, den stora arbetslösheten etc., inte alls kunde motstå de nazis-

tiska rörelserna, när de bröt in över Europa. Kan vi hämta något därifrån? Amerika har jag redan nämnt. Sydamerikas republiker med sina ständiga generalkupper och skiften, är det någonting att hämta exempel ifrån? Frankrike har jag redan nämnt. Jag tror inte att vi i detta fall skall tala om de östeuropeiska förhållandena; man kan endast peka på dem, men jag tror inte att de för majoriteten i denna kammare framstår såsom förebildliga. Då har vi slutligen de nya staterna Indonesien, Indien, Pakistan, Burma. Har de någonting att lära oss, en stat med flera hundra års historia? Dessutom måste man säga, att i ingen av dessa nya statsbildningar råder det lugn, som man vill se i en stat.

Nej, sanningen är den, det kan väl ingen förneka, att de länder som har haft den djupaste demokratin och de stabilaste förhållandena under de senaste 20 till 30 åren, är de nordiska monarkierna, Holland, delvis Belgien, England. Kan vi egentligen komma till något annat resultat än detta? Vi kan möjligen ta med Kanada, men även det landet är formellt monarki. Jag ställer mig verkligen frågan, inte på grund av någon religiöst grundad inställning till monarkien utan från en rent saklig empirisk ståndpunkt: Har vi verkligen någon anledning, om vi vill skapa en stabil och dugande demokrati, att gå över ån efter vatten? Är inte samhörigheten och rättssäkerheten hos oss störst, liksom på det hela taget också stabiliteten i regeringsförhållandena? Därför måste jag, herr talman, sluta med att säga att det är inte fruktan för utredningen som gör, att vi i dag inte kan rösta för de framställningar om utredning som har gjorts av bland andra herr Spångberg och herr Hagberg i Stockholm. Tvärtom skulle jag tro, att utredningen inte kan för närvarande — vi kan ju bara tala om dagens läge — ge något annat resultat i stort sett än att den stabilaste demokratin är att finna i stater, som har

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

en modern, d. v. s. en mycket begränsad monarkisk styrelse. Det kan naturligtvis hända att traditionalistiska skäl spelar en ganska stor roll.

Jag vill bara allra sist, herr talman, säga, att det många gånger har förvånat mig att man i denna kammare är så litet intresserad av att bibehålla gamla traditionella författningsinstitutioner, när inga egentliga stridiga sakintressen står på spel. Ingen kan väl vilja hävda att monarkien i dag är en fara för demokratin. I Amerika är författningstraditionalismen, vördnaden för författningen, som knappast får ändras, någonting fullkomligt självklart. I Norge finns det författningsföreningar, som slår vakt om grundloven och som inte vill tillåta ändringar utom i allra yttersta fall. Jag undrar om inte något av denna traditionalism har fångat herr Spångberg, ty jag tycker att herr Spångberg i dag saknar starka skäl för sin ståndpunkt. Felet med herr Spångberg är att han fortfarande är fången av sin ungdoms politiska åsikter.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* (h), *Svensson* i Stenkyrka (cp), *Edlund* (h), *Wahrendorff* (cp), *Nyhage* (h), *Magnusson* i Borås (h), *Hamilton* (h), *Stiernstedt* (h), *Hæggblom* (h), *Svensson* i Krokstorp (h), *Magnusson* i Tumhult (h), *Nilsson* i Bästekille (h), *Eliasson* i Moholm (h) och *Agerberg* (h) samt fru *Boman* (h).

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Det är främst två uttalanden i denna debatt som gjort att jag begärt ordet. Det ena uttalandet fälldes av en representant för utskottet, som efter att ha försvarat utskottets älskvärda avstyrkande, som herr von Friesen sade att det var, slutade med att säga att han hoppades, att de republikanska idéerna skulle tränga sig fram alltmer. Trots de försök, som utskottet har gjort att skriva på ett sätt vid besvarandet av den ena motionen

och på ett annat sätt vid besvarandet av den därpå följande, så får man väl ändå det intrycket, att släktskapen mellan motionerna, både den nu behandlade och den som vi kommer att behandla i nästa utlåtande, är ganska betänklig. Detta styrkes ytterligare av att herr Hagberg såg sig föranlåten att begära ordet i denna debatt och uttala sig för herr Spångbergs motion. Herr Hagberg sade också uppriktigt, att denna motion syftar egentligen också till införande av republik — alltså till precis detsamma som den motion, som behandlas i konstitutionsutskottets utlåtande nr 15 och som herr Hagberg måhända kommer att underlåta att försvara men som ändå ligger honom närmare. Vid en läsning av de båda motionerna finner man, att de skiljer sig något till formen men knappast i sak. Eftersom syftet alltså är detsamma borde båda motionerna ha besvarats lika, antingen det nu skulle ske älskvärt eller icke älskvärt.

Den apostroferade talesmannen för utskottet sade också, att den högste befattningshavaren i staten bör tillsättas efter noggrann prövning. Jag frågar mig då: Blir verkligen i en republik den högste befattningshavaren tillsatt efter noggrann prövning? Det är möjligt, att han blir föremål för noggrann prövning inom det parti som sätter upp honom som kandidat, men därmed är ju inte sagt, att han kan godtagas av andra meningsriktningar inom ifrågavarande stat. Tvärtom är det väl så, att meningsriktningar, som inte får sina respektive kandidater valda, från första början efter valet försöker skaffa sig ett bättre underlag för att en annan gång kunna sätta sin kandidat på statschefsposten.

Jag har den uppfattningen, att monarkien skapar lugnare politiska förhållanden än andra styrelseformer. Herr Hagberg sade, att för närvarande är det bara tio procent av jordens befolkning som lever i stater med monarkiskt styrelsesätt. Låt oss se på vår egen världs-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

del, och jag frågar: Har de folk det sämre ställt, som i dag lever i monarkier? Har inte folkets mening möjlighet att komma till uttryck i dessa stater? Och är det inte i stället så, att folken i de monarkiskt styrda staterna lever ett lugnt liv, såvida de inte störes däri av stater, som har en annan styrelseform än monarkien? Om freden i världen hotas från något håll, så hotas den i varje fall icke av monarkiska stater utan av stater med annat statsskick.

Herr Svensson i Ljungskile beklagade sig över att vi har en statschef utan makt, och han sade, att detta var inte önskvärt. Det var överord, tycker jag, att tala om en maktlös statschef och mot detta yttrande skall jag be att få ställa herr Hagbergs uttalande, när han sade att han kan acceptera en monark, såvida denne inte utövar sin makt. Jag frågar mig: Hur vill herrarna ha det? Skall monarken utöva sin makt eller skall han inte göra det? Det tycks råda olika meningar om den saken.

Det rätta förhållandet är väl, att vår nuvarande monark har en stor makt, därest han vill utöva den. Men formerna för att utöva den makten är sådana, att det inte alltid är möjligt för monarken att göra det. Det har helt enkelt blivit på det sättet, men det är inte monarkens fel, utan ansvaret drabbar inte minst oss som sitter i riksdagen och kanske även dem som sitter i ett annat hus här i närheten. Men monarken har makt — den saken är obestridlig. Det är bara så, att formerna för maktens utövande blivit annorlunda än vad som en gång avsetts.

Jag vill gärna ha sagt, herr talman, att vi inom centerpartiet har den uppfattningen, att Sveriges statschef upprätthåller sin befattning på ett sätt, som inte bör ge anledning till motioner med detta innehåll. Herr von Friesen sade, att högermännen och bondeförbundarna är de pålitligaste monarkisterna. Jag vill då påpeka, att från centerpartiets sida har vi inte det minsta emot att få

spela rollen som de pålitligaste monarkisterna. Vi föredrar monarkien, då det inte finns bevis för att ett annat system i vårt land skulle ha varit bättre. Och jag är ganska övertygad om att därest herr von Friesen och herr Svensson i Ljungskile, som ju är ganska stora vänner av folkomröstningar, skulle ställa frågan om monarkiens vara eller icke vara under folkomröstning, så komme en stor majoritet av svenska folket att samlas bakom bevarandet av vårt monarkiska styrelseskick.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Pettersson i Norregård m. fl.

Häri instämde herrar *Rubbestad* (cp), *Carlsson* i Bakeröd (cp) och *Börjesson* (cp).

Herr von FRIESEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är nödsakad att replikera herr Hansson i Skegrie. Det är uppenbart, att han totalt missförstått ett uttalande som jag gjorde i mitt anförande. Herr Hansson hävdade att jag uttalat någon sorts välsignelse — liksom jag vore kompetent att göra det — över de republikanska strävandena. Något sådant har jag inte yttrat, och det skulle aldrig falla mig in att göra det. Däremot sade jag, att om vi skall införa republik, måste förutsättningen vara, att det finns en stark folkmening därför. Herr Hansson i Skegrie måste väl förstå, att detta är något helt annat än vad han gjorde gällande att jag yttrat.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som motionär skulle jag vilja säga några ord. Närmast är jag uppkallad av herr von Friesen, som på ett salongsradikalt sätt kåserade i denna fråga men samtidigt visade att han hade en grundlig förankring i borgerligt tänkande. Det är egendomligt att utskottets talesmän ömsom kåserar — det är ingenting att resonera om, kungadöme

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

eller inte — och ömsom sänker rösten som om det gällde en regeringsförklaring. Allt detta är oväsentligheter, som man dock fordrar respekt omkring, är den andra attityden.

När jag läste utskottsutlåtandet fick jag den uppfattningen, att man i utskottet menar att det behövs inga tillägg till de direktiv som är givna till författningsutredningen, ty redan där har påpekats, att man måste komma in även på frågan om statschefens ställning.

Jag trodde att man menade så, men herr von Friesen gav en helt annan tolkning. Man har tydligen försökt att kamouflera en viss mening för att få fram ett något så när enigt utskottsutlåtande. Varför har man inte i konstitutionsutskottet, där man ändå är duktig att skriva, kunnat uttrycka vad man menade. Enligt herr von Friesen är utskottet intresserat av en utredning om statschefens ställning, men räknar endast med att statschefen är kungen.

Herr Håstad ansåg däremot för sin del, att författningsutredningen borde komma in på en mängd frågor i sammanhanget, och följdriktigt kom han också själv dithän, att han frågade sig: Skall vårt land ha kung eller president och vilka befogenheter skall vederbörande ha? Han var djupt engagerad när han kom så långt i sakfrågan. Herr Håstad brukar ha otroligt mycket att lära ut när han framträder här i kammaren och brukar kunna klarlägga frågorna med vetenskapsmannens lugn — men i dag hade han svårt att samla sig och påstod i ena ögonblicket, att det kan inte komma i fråga att utreda monarkens vara eller icke vara, medan han i nästa ögonblick sade, att även frågan huruvida statschefen skall vara kung eller president, bör tas upp till prövning.

Det är att märka, att i utskottsutlåtandet resonerar man i stort sett endast om, att det icke behövs nya direktiv. Vi har redan möjligheter inom den sittande författningsutredningen.

Men när man sedan kommer till kammaren blir argumenteringen en helt annan. Gör en folkomröstning eller en gallupundersökning, så får ni se att människorna tycker så och så och att folkopinionen är en helt annan än ni föreställt er, har man sagt här. Man kommer ner på, skulle man kunna säga, »hushållsfilosofiens» område, och det måste vara detta som legat bekom resonemanget även i utskottet. Jag känner naturligtvis inte närmare till hur det gått till, men man har tydligen skämts för att låta tankarna komma till uttryck i utlåtandet. Därför har man skrivit så, att de flesta skulle få den föreställningen, att utskottet inte vill irritera Kungl. Maj:t med påpekanden rörande direktiven, då de direktiv som redan givits väl täcker vad motionärerna avsett.

När man gång på gång hänvisar till folkopinionen tror jag inte att man ser hela sanningen. Man är alldeles för tvärsäker på att det inte finns intresse för frågan, om vi skall ha en president som statschef. Vid många tillfällen, inte minst när man diskuterar apanaget — som inte bör inverka på ställningstagandet i denna fråga — väcks andarna till liv. Man ser exempelvis i insändare, på möten och vid diskussioner överallt detta intresse för en debatt rörande monarkiens vara eller inte vara.

Det finns en ganska allmän mening, vågar jag påstå — i vissa grupper åtminstone, och den har rätt att komma till tals också här i riksdagen — att vi borde sätta oss in i hur vårt land vid ett eventuellt skifte på tronen skulle kunna förena vårt statsskick med en president i spetsen, i stället för en kung. Emellertid kan jag försäkra herr von Friesen, som tycks vara fången i någon slags revolutionsromantik, att någon tanke på att göra revolution för att avskaffa kungen har jag aldrig träffat på, och jag har ändå träffat många människor som resonerat om denna fråga. Dessa tankar finns väl på annat håll, men mest i fantasien, tror jag.

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Det hade varit ärligare om de som står för utskottet hade yrkat direkt avslag på motionen. Men det hade varit ännu ärligare om de tillkännagivit på vilka grunder de yrkat avslag och om de anfört en annan motivering än den som nu föreligger, ty den är ett kamouflagé och ingenting annat.

Till monarkiens försvarare vill jag säga, att det är ingen risk att träda fram med obetäckt ansikte, ty inga elaka republikaner kommer att skada dem. Monarkiens vänner kan vara fullständigt lugna och de må gärna — tycker jag liksom herr von Friesen menade — visa sitt barnasinne helt öppet. Ingen mistycker.

Motionärerna är anhängare av republikanerna helt enkelt. Utan att vara vare sig professorer i statskunskap eller några djupare tänkare tror vi att det är värt att utreda frågan. Vi känner nämligen inte till någon annan väg för att få till stånd ändringar än utredningsvägen och att via diskussioner påverka opinionsbildningen och därigenom så småningom få en mening att mogna fram.

Vi har inget intresse av att som monarkiens försvarare på ett ganska taktlöst sätt betygsätta vare sig den nuvarande kungen eller hans företrädare eller påstå, att det inte behövs hög intellektuell utrustning eller talanger för att vara kung. Herr Håstad sade att det inte behövs särskilt nu för tiden. Det vill vi inte yttra oss om. Jag är f. ö. förvånad över att de som är intresserade av att stödja den nuvarande monarkien så sällan visar den takt, som man borde vänta sig.

Vi har den önskan att via en utredning få ett konsekvent demokratiskt statsskick, och där anser vi att en president hör bättre hemma än en kung. Så enkelt är vårt intresse. Det hade varit roligare om det fina konstitutionsutskottet hade levererat ett intellektuellt bemötande av vår motion, även om man tyckt att den inte står på ett tillräckligt högt plan. Den har i varje fall inte

varit simpel i sin utformning. Det hade varit riktigare att bemöta den på ett ärligt sätt än att försöka få riksdagens ledamöter att tro att utskottet är med på en utredning. Eftersom man inte är det, ber jag att få yrka bifall till motionen.

I detta anförande instämde fru *Thorsson* (s), herr *Carbell* (s), herr *Arvidson* (s), fru *Thunvall* (s) samt herr *Carlsson* i Västerås (s).

Herr **von FRIESEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm sade att mitt anförande bottnade i borgerliga tankegångar. Jag kan inte precis säga, att jag finner någonting ärekränkande i ett sådant påstående. Jag vill bara erinra fru Eriksson om att jag inte är ensam om formuleringen i utskottets utlåtande, utan där bakom står också majoriteten av de socialdemokratiska ledamöterna av konstitutionsutskottet, som då kanske också på något sätt är fångade i borgerliga tankegångar, ehuru en anmärkning om den saken kanske inte upptas lika väl av dem.

Det är alldeles riktigt som fru Eriksson säger, att varken utskottet eller riksdagsmajoriteten önskar införande av republik — det är på det sättet man får tolka orden »i viktiga delar» i utskottets sexradiga yttrande. Det innebär nämligen, att man skall företa en omprövning i den viktiga del som omfattar statschefens ställning såsom konung.

Sedan vill jag med ett visst beklagande konstatera, att vi inom utskottsmajoriteten, som tycker att vi har varit vänliga mot motionärerna, har mötts av en så svart otacksamhet från fru Erikssons sida, men däråt är väl ingenting att göra. För att möjligen försöka mildra fru Erikssons kritik vill jag säga, att jag inte på något sätt har den uppfattningen, att fru Eriksson omedelbart och i ett sammanhang kommer att resa upporsfanan och tåga ut för att prokla-

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

mera republik. Det har jag aldrig trott. Vad jag sagt i det sammanhanget är helt enkelt, att man kanske kan tänka sig en ombildning av kungadömet till republik under intryck av en borggårdsstämmning eller någonting liknande — låt mig säga så för att göra det begripligt.

När fru Eriksson kritiserar utskottet för att ha varit oklart, kan det hända att hon har rätt — det skall inte jag bedöma, som själv har varit med om att formulera utlåtandet — men jag måste efter fru Erikssons anförande konstatera, att fru Eriksson och hennes medmotionärer har uttryckt sig ovanligt oklart. De vill nämligen ha en förutsättningslös utredning om monarki eller republik, och sedan, menar de, skall man ta ställning till frågan. Här säger däremot fru Eriksson frankt och öppet, att hon — vilket jag naturligtvis har misstänkt hela tiden — är republikan. Hade det inte i den ärlighets namn, som har apostroferats så många gånger, varit logiskt om fru Eriksson och hennes medmotionärer också hade uttryckt detta i motionen?

Herr SPÅNGBERG (s):

Herr talman! Det är många talare som har frågat efter avsikten med motionen. Det är herrar Braconier, Håstad, Hansson i Skegrie och kanske någon mer. Jag tycker nog att vi har skrivit ganska tydligt i motiveringen vad vi vill. Avsikten är att få fram ett material, på vilket man kan göra en bedömning av vad som kan vara fördelaktigast, det ena eller det andra systemet. Vi kan ju inte komma ifrån att det finns en majoritet i riksdagen, som principiellt är för republik. Under sådana förhållanden är det tämligen klart, att man tar upp frågan. Att vi gör det på detta hyggliga sätt är ju ett tillmötesgående mot monarkisterna, vilka vi gärna vill ge jämförelsematerial beträffande det ena eller det andra systemet.

När man här talar om stabiliteten i

de nordiska länderna och anför denna såsom resultat av monarkien, torde man ha svårt att bevisa sina slutsatser. Jag tror inte att monarkien över huvud taget har något med stabiliteten i dessa länder att göra. Det har i detta avseende ingen betydelse, om länderna har monarki eller republik. När en kung under de senaste 50 åren försökt att göra något har det alltid skett vid de mest olämpliga tillfällen och det har ofta åstadkommit besvärligheter för land och regering. Huruvida dessa ingripanden har lett till några positiva resultat som har gagnat regering eller riksdag kan man naturligtvis diskutera. Uppfattningarna därom är på högerhåll, socialdemokratiskt håll eller liberalt håll olika. Det har ju alltid uppstått strider när kungarna har försökt att ingripa. Men nog har det varit en underlig syn när exempelvis en monark, såsom en demonstration vid bondetåget — av s. k. bönder, uppagiterade och betalda av industrifolk i Stockholm och på andra håll — har stått upp och läst ett tal, som har varit skrivet av någon helt oansvarig. Det har varken legat glans eller kraft i sådana ting. Det har legat intriger i dem.

Herr Braconier och Håstad liksom herr Hansson i Skegrie ansåg, att den ärfylliga monarkien är demokratisk. Det är dock alldeles omöjligt att tänka sig, att en befattning som går i arv är demokratisk. Jag har tidigare ställt frågan: Hur skulle man göra, om det väcktes en motion om att andra viktiga befattningar här i landet skulle tillsättas genom arv och avel och att man inte skulle behöva ta någon som helst hänsyn till förtjänst och skicklighet utan att sådant skulle sättas åsido? Man skulle alltså bara låta slumpen avgöra vem som skulle få en viktig befattning.

Herr Håstad höll en Höga visans lovord om monarkien alldeles nys. Han trodde att en historisk undersökning skulle visa, att den ärfylliga monarkien har varit till stor nytta. Men herr Håstad visade faktiskt själv, att den inte

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

har hållit måttet. Den ena olyckan efter den andra har inträffat. Bröder har sinsemellan tävlat om kronan. Någon har blivit tokig, en annan har blivit skjuten och en tredje var efterbliven och måste skickas ut ur landet. Om man går igenom kungalängden från Gustav Vasa till Gustaf V finner man, att det har förekommit en hel del tråkigheter. Inte spred väl egentligen, herr Hjalmarson, Gustaf V någon glans omkring sig under de sista åren? Han kunde ju inte ens sköta den lilla enkla befattning han hade. Vi fann faktiskt i konstitutionsutskottet protokoll som aldrig blivit underskrivna, därför att monarken hade saknat krafter att skriva under ett protokoll, som han säkert över huvud taget inte visste vad det innehöll. Inte är det väl kraft och glans omkring sådant? Det kan man väl inte med bästa vilja i världen påstå.

Det kan ju till och med bli motsatsen. Det kan bli skandal. Vi vet att det blev den ena skandalen efter den andra omkring Gustaf V. Det blev ju t. o. m. rättsskandal med överståthållarämbetet, polisväsendet och justitiedepartementet inkopplade. Var det glans och någonting eftersträvansvärt eller någonting som kunde gagna stabiliteten och tala för en fortsatt ärfällig monarki i vårt land? Jag kan inte finna det, men det är klart, att vi kan ha olika uppfattningar om vad som är glans och dylikt; det skall jag gärna medge.

Det har sagts av min partikamrat herr Hallén, att historien visar, att man inte åstadkommer ombyten av statsskicket genom utredningar, utan man får vänta på tillfällena, då kungen gör verkliga övertramp. Det har gjorts då och då. Men om vi inte har något material för republik klart då, så kan vi knappast göra annat än finna oss i sådana övertramp. Vi får ju faktiskt inte ens kritisera kungen. Han är ju fri från allt ansvar och han skall hållas i helgd och vördnad. Det är mycket svårt att komma åt honom vid sådana tillfällen.

Grundlagsmässigt kan man över huvud taget knappast göra det annat än möjligen genom att dra in apanaget under något år. Det har vi möjlighet till. Men det är vi alldeles för snälla för att göra. Riksdagen vill tydligen inte förvandla detta till något ekonomiskt problem för kungen.

Vi befinner oss i ett alldeles särskilt gynnsamt läge för att diskutera dessa saker nu, därför att vi för närvarande har en förnuftig kung, som det inte står någon debatt omkring. Då är det lämpligt att ta upp problem om statsskicket. Då kan det inte gärna bli någon motsättning mellan regenten och riksdagen eller folket över huvud taget. Vi kan ju nu peka på — vilket jag tidigare har anfört — hur stor åldersskillnad det är mellan kung och kronprins och att det under dessa förhållanden kan vara olämpligt att till regent ha en ålderstigen man, som kanske så småningom blir likadan som Gustaf V var, om han får leva tills kronprinsen blir myndig. Det vet man inte något om. Det är mänskligt för en gammal att bli skröplig, och kungen är människa precis som alla vi andra.

Det är sådana saker, som gör det lämpligt att ta upp frågan just vid detta tillfälle. Man stöter sig varken med den ene eller den andre. Kungen behöver inte ta åt sig någonting personligen. Det finns heller inte något skäl för honom att göra det. Vi anser alla, att han är mycket lämplig på sin post, och han skulle kanske trots sin ålder väljas till president om det vore presidentval. Jag skulle inte hålla det för otroligt. Just detta gör, att vi i lugn och ro kan diskutera dessa problem.

Om man väntar tills en kung hoppar över skaklarna på något sätt kan man inte genast ta itu med problemet, därför att — som jag redan har sagt — grundlagen lägger hinder i vägen. Vi måste ju ha två beslut med riksdagsval emellan. Det måste därför finnas material, så att vi själva får klart för oss

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

vilket system vi vill ha och, om vi väljer republiken, vad det egentligen skall innebära. Nog är det väl klokt att uppdra denna fråga åt en utredning, som har samlat den erfarenhet, som den nu sittande författningsutredningen säkert har gjort.

Det har också hävdats här, att en opinion måste växa fram och mogna. Jag vet inte när den skall göra det och om man skall vänta på att kungen gör stora övertramp. Den opinionen får väl ändå skapas genom upplysning, varvid utredningen kommer in såsom ett instrument för att få fram ett rikligt material att bygga på. Nog finns det intresse för saken ute i landet. För några år sedan under kriget gjordes något slags gallupundersökning om hur man skulle vilja ha det exempelvis om monarken avled och det inte fanns någon tronföljare. Omkring hälften av de tillfrågade röstade då för republik. Får man diskutera dessa saker utan alltför känslomässiga aspekter, tror jag att folket är alldeles på det klara med att det inte är så lämpligt, att ämbeten går i arv. Förtjänst och skicklighet bör få göra sig gällande även härvidlag på ett eller annat sätt och med eller utan politisk bedömning av vem som bör företräda riket såsom statschef.

I tidningsartiklar som har åberopats, i insändare till pressen — som vi alla kan konstatera är ganska allmänt förekommande nu — och i uttalanden av organisationer kommer det fram synpunkter med stark sympati för ett republikanskt samhällsskick. Om jag går till mitt eget parti skall jag finna, att i dagens nummer av Morgon-Tidningen står att läsa ett uttalande av socialdemokratiska studentklubben i Lund, som ger sin anslutning till den motion vi nu behandlar. Den säger bl. a.:

»Socialdemokratiska studentklubben i Lund måste därför beklaga utskottets negativa inställning, som i realiteten innebär ett rent avslag. Detta förvånar, eftersom en förutsättningslös utredning

skulle skapa klarhet i debatten om statschefens roll, vilket borde kunna välkomnas av alla parter.

För socialdemokratiens del kan hävdas, att en röst i enlighet med konstitutionsutskottets avslagsyrkande svårliken låter sig förenas med partiprogrammets krav på republik. Oberoende av riksdagsgruppens inställning till denna statsform borde ledamöterna medverka till, att frågan i dess helhet utredes.

Vi vädjar därför om bifall till motionen.»

Jag mottog också häromdagen ett telegram från de socialdemokratiska ungdomsklubbarnas i Stockholm årskonferens med följande lydelse: »Tag vårt stöd för republiken Sverige. SSU-Stockholms årskonferens 1958.»

Liknande intresse kan man nog visa upp från alla möjliga håll utom kanske från högern. Ute i landet finns det bondeförbundare — särskilt ungdom — som verkligen är intresserade av denna fråga. Bland liberalerna finns det intresserade i mycket stor utsträckning, och bland socialdemokraterna råder över huvud taget en principiellt positiv inställning till republikfrågan. Nog finns det skäl för en utredning i detta ärende. Om alla, som har en principiellt republikansk inställning här i kammaren, ville rösta för reservationen av herr Dahl m. fl. tror jag att den skulle erhålla majoritet.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! För att förkorta diskussionen skall jag inte på någon punkt bemöta eller polemisera mot herr Spångberg. Jag vill bara säga att det är ganska förunderligt, att han kan komma med en begäran om *förutsättningslös* utredning, när han här plockar fram alla möjliga sympatiuttalanden för införandet av republik. Synbarligen borde han, om han varit uppriktig, både i sin motion och i sin reservation framhållit

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

angelägenheten av att författningsutredningen får i uppdrag att grundligt undersöka möjligheterna av att lägga fram ett förslag om republik. Att på det sätt herr Spångberg gör gå som katten kring het gröt, tyder inte på styrka i sak.

Herr Hagberg har tyvärr alldeles missuppfattat utskottets utlåtande, när han därav utläser, att författningsutredningen genom det sätt varpå utskottet skrivit har en formell rätt att ompröva frågan om republik eller monarki. Jag vill här förklara, att regeringens direktiv utesluter en sådan utvidgning av utredningsarbetet, och vad viktigare är: författningsutredningen ämnar inte utvidga sitt arbete till att omfatta även frågan om lämpligheten av republik. Jag röjer nog ingen hemlighet, om jag säger att vi i författningsutredningen gått synnerligen hårt åt statschefens befogenheter, men vi har stannat då vi kommit till frågan om hans existens över huvud taget.

Herr Svensson i Ljungkile höll på att ämbetet som statschef icke skall vara ärftligt. Jag måste i ärlighetens namn säga, att jag inte själv kan åstadkomma någon vidare motivering till ärftlighetsprincipens försvar, men å andra sidan bör vi inte vara alltför kvicka i våra omdömen. Varje system har sina olägenheter — det gäller såväl monarkien som republiken.

Vidare ansåg herr Svensson i Ljungkile, att vi inte skall ha vare sig en kung eller president som är avskalad all makt. Ja, det finns ju exempel på statschefer som har stor makt — jag tänker t. ex. på presidenten i Förenta staterna och i Finland. Men damerna och herrarna kanske erinrar sig, hur det förra finska presidentvalet gick till. Den störtsjö av smutskastning och smädelser, som då vällde över de kandiderande presidentämnena, saknar nästan motsvarighet. Och hur skall det kännas inom en nation, när man i spetsen för sin författning får en person, som kanske har blivit utsatt för halva nationens

smädelser och ringaktning? Och ju större makt han har, desto viktigare blir valet och de politiska lidelserna intensivare, om han är en politiker.

Jag anser att den som håller på rikets ära och Sveriges majestät bör vara angelägen om att vi inte får en statschef, som måhända ses med motvilja av halva nationen. Jag vill inte nämna några namn, men de ärade kammarledamöterna kan själva tänka sig den möjligheten, att någon av de från vårt offentliga liv mest kända personerna, någon politisk ledare, bleve president. Nog skulle han då gå miste om aktningen och förtroendet från en stor del av nationen, och det är väl inte något att eftersträva.

Vi kräver av statschefen, att han ständigt lägger i dagen objektivitet, saklighet och en obrottslig opartiskhet. Detta har vi under senare år blivit vana vid, och vi vill därför inte byta ut det nuvarande systemet mot något annat med mindre än att vi får garantier för att dessa krav skall uppfyllas även i fortsättningen.

Inom författningsutredningen arbetar vi med det syftet att genomföra folkets oinskränkta herravälde i eget hus, men den saken har inte något att skaffa med posten som statschef. Riksdagen skall finna, att vi har i fullaste mått tillmötesgått dess fordringar, och det är väl det allra viktigaste att dessa önskemål blir tillgodosedda. Frågan om statschefsämbetet är en sekundär, en mindre väsentlig sak.

Herr HAGBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag anser för min del, att det utgör ett mycket stort framsteg, om författningsutredningen utreder frågan angående statschefens ställning utifrån de synpunkter konstitutionsutskottets ordförande här formulerat. Då måste ju den svenska författningen i grunden omstuvats och de befogenheter, som konungen för närvarande har, komma att hänföras till historien. Till dessa befogenheter hör att det är konungen

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

som tillsätter regeringen, att det är han som bestämmer om krig eller fred och som åtminstone formellt enligt lagen avgör de viktigaste förvaltningsärendena. Att få till stånd en radikal omstuvning i dessa avseenden representerar ungefär vad jag för min del i dag önskar utläsa ur motiveringen till utskottets utlåtande. Men jag tycker inte detta är tillräckligt i och för sig och därför, herr Hallén, tänker jag rösta för reservation nr 2.

Herr SPÅNGBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hallén tyckte, att jag inte skulle tala om republik då jag varit med om att väcka en motion om en förutsättningslös utredning beträffande frågan om monarki eller republik. Vi har yrkat på en utredning, därför att vi vill ha en sådan för att kunna väga fördelarna av olika statsskick mot varandra. Detta har vi klart sagt ifrån i motionen.

Att jag sedan talar för republiken beror ju på att jag är republikan. Det har jag inte tänkt dölja. Det skulle vara underligt att låtsas dölja vad man egentligen har för uppfattning. Det är ju över huvud taget omöjligt, redan av den anledningen att jag i mitt partiprogram har de republikanska tankegångarna klart utsagda.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var synnerligen intressant att höra herr Hagbergs klara erkännande av det praktiska arbete, som utredningen är i färd med att åstadkomma. Detta visar att bland herr Spångbergs sympatisörer har åtminstone han sinne för kärnan i frågan och fäster mindre vikt vid utanverken.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Efter herr Braconiers högljudda och ihärdiga ropande om och mot herr Svensson i Ljungskile skulle man nästan vara frestad att svara som

den gamle majoren i överste Melanders berättelse: »Ursäkta att jag lever, käre bror!»

Det är egentligen inte så mycket annat att svara, därför att herr Braconiers anförande i så hög grad gick vid sidan av vad jag hade sagt. Men jag skulle ändå vilja säga ett par saker.

Först något om liberalerna och republiken som herr Braconier höll en lång utläggning om. I mitt första anförande återgav jag folkpartiets valmanifest vid förra valet där det står — jag upprepar detta — att landets grundlagar bör reformeras så, att de motsvarar vår tids krav bland annat genom att det parlamentariska styrelseskicket lagfästs och monarkiens grundlagsenliga ställning utformas i anslutning härtill. Till detta sade jag bara, att jag tycker detta är en resonlig och rimlig ståndpunkt för den som har en monarkistisk inställning, och sedan var den visan inte längre.

Däremot sade jag — och det var detta som herr Braconier sedan spann på så som han fann fördelaktigt — att när man talar personligen både med socialdemokrater och liberaler och många andra är det rätt vanligt, att de erkänner det principiellt oriktiga i att makt ärves men att de sedan alltid finner någon möjlighet att komma till en slutsats som inte stämmer med principen. För egen del, sade jag, har jag ett visst behov av sammanhang mellan principerna och ståndpunkterna.

Vad sedan beträffar parlamentarismen och monarkien, som herr Braconier talade så mycket om här, så talade jag inte alls om dem i deras inbördes sammanhang. Jag omnämnde vad högerpartiet skrev i 1956 års program, nämligen att högerpartiet vill värna och utveckla den folkliga självstyrelsen, den historiskt givna monarkien och det parlamentariska styrelsesättet. Här talade man alltså om tre olika saker som inte nödvändigtvis behöver hopkopplas. Om den sista saken anmärkte jag bara, att det ändå var ett framsteg att högern nu

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

har accepterat det parlamentariska styrelsesättet.

Mera skall jag inte säga nu. Det går an för både herr Braconier och andra som eventuellt har intresse av vad jag sade att läsa mitt anförande i protokollet. Där har jag ingenting att ta tillbaka.

Jag skall inte säga mycket till herr Håstad, som också begagnade mycken patos och storartade röstresurser. Han frågade vad man skall utreda. Skall man utgå från herr Håstads anförande måste det finnas förfärligt mycket att utreda. Det var ju en verklig blandning. Nu tror jag dock inte det tjänar mycket till att jaga klotet runt och plocka ut exempel på olika slags republik och monarkier och fråga oss om vi skall ha det så, som det är ordnat i det eller det landet. Vare sig vi skall ha det så eller så, skall vi väl ordna vårt styrelseskick mot bakgrunden av våra svenska förhållanden.

Bara ett enda ord om detta. Herr Håstad påpekar, att vi har den bästa och mest djupgående demokratin i Skandinavien, i England och kanske i Canada. Så tillägger han, att det är där vi har monarkier. Ja, jag förmenar inte landshövdingen och professorn att göra denna sammanställning. Enligt min uppfattning är det emellertid den reformerda kristendomen och de därpå byggda folkrörelserna, som framför allt grundlagt demokratin i dessa länder och som gör släktskapet. Men det kan ju hända att jag har fel. Jag tror det dock knappast.

Sedan säger herr Hansson i Skegrie, att jag beklagade att vi har en statschef utan makt. Herr Hansson sade emellertid också försiktigvis, att han inte var säker på hur jag formulerade det. Jag sade att jag inte är övertygad om att man skall ha en statschef utan någon makt, ifall man försöker modernisera en demokratisk författning.

Herr Hjalmarson hade ju för sin del sagt, att man skulle beröva kungen all makt, grundlagsfästa demokratin och pensionera kungarna. Detta vidhöll herr

Hjalmarson i sitt lilla anförande, som var berömvärdt lågmält och sakligt. Han fick dock inget instämmande från högerhåll, så han måtte inte ha talat för högerpartiet, lika litet som jag talar för folkpartiet.

När man nu gör detta ytterst försiktiga uttalande, att man inte är övertygad om att man i fortsättningen bör ha en statschef utan makt utan att det är en fråga som tål att övervägas och utredas, då kommer t. ex. herr Hallén och herr Håstad och pekar på de presidenter, som har den största makten inom den demokratiska världen såsom USA:s och Finlands presidenter. Men det måste väl finnas någonting däremellan. Det är väl inte nödvändigt att argumentera på det sättet.

Vad jag egentligen begärde ordet för, herr talman, var knappast för att framställa de här små replikerna, fast de kanske var nödvändiga. Jag begärde i stället ordet för att anknyta till Brantings och Hellbergs anföranden 1912, som ju har figurerat både i utskottet och i debatten här i kamrarna. På grunder som anförts i reservationerna 1912 — jag skall inte ta upp tiden med att citera dem i sin helhet — gick man då emot herr Lindhagens motion. Branting sade, att republik inte kan införas genom en riksdagsmotion utan en sådan sak måste komma i en given historisk situation under händelsernas tryck. Jag sade i utskottet, att jag tycker att detta är en ganska klok ståndpunkt — i varje fall mot den politiska bakgrunden då. Det fordras utan tvivel en betydande levande kraft i den allmänna opinionen för att göra en förändring på en punkt som denna.

Jag skulle emellertid vilja stryka under en annan sida, som man nu inte tagit med. Både Hellberg i Karlstad och Branting angav republiken som det naturliga slutmålet. Hellberg sade, att detta demokratiens konstitutionella slutmål i vårt land dock ännu syntes vara avlägset. Det var det förvisso 1912.

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Branting sade, att övergången kan måhända också komma att undanskjutas ännu en tid. Sedan kommer följande: »därest den blott blir den definitiva slutakten i den i våra dagar trots alla tillfälliga återfall dock oemotståndligt fortgående avskrivningen av Guds nådegångadömetts privilegier». Vid sidan av den så att säga revolutionära möjlighet som han hade som ett alternativ, såg han det alltså å andra sidan såsom ett slutmål i författningsutvecklingen.

Det är här, herr talman, som jag skulle vilja komma med en liten tankeställare. Nu, nära 50 år senare, står talesmän för svensk folkstyrelse fortfarande och förkunnar, att en förändring på denna punkt kan inte komma annat än genom en olycka, genom en statsvälvning, genom en våldsam förändring. Man inrymmer fortfarande inte den möjligheten att en folkstyrelse blir så självständig, så mogen och så fullmyndig, att den i laga ordning gör en dylik förändring. Det var om detta jag sade att jag menar, att en ny författning bör inrymma sådana bestämmelser, att det finns legala möjligheter för folkviljan att slå igenom i författningens alla led, även om det skulle gälla en förändring av statschefens ställning. Sedan är det folkets egen sak att bestämma om och när det skall ske.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Ljungskile började med en historia om majoren som bad om ursäkt för att han levde. Det är kanske första gången här i kammaren som jag har hört herr Svensson be om någon slags ursäkt för att han yttrar sig. Herr Svensson i Ljungskile angrep högern, och jag försökte att bemöta detta angrepp. Herr Svensson använde en stor del av sitt anförande till att fråga vilken makt högern vill ge monarken, och jag har sökt påvisa att monarki och parlamentarism ingalunda är oförenliga. Det är en väsentlig sak.

Dessutom gör herr Svensson i Ljungs-

kile gällande, att om man talar man och man emellan med folkpartisterna — alltså inte här i kammaren — säger de sig vara republikaner. Det var mot det resonemanget jag ville framhålla att parlamentarismen mycket väl går att förena med monarkien. Herr Svensson i Ljungskile kunde inte bemöta detta med något argument som visade motsatsen.

Jag fick inte heller något besked om herr Svenssons i Ljungskile ståndpunkt till huruvida den av mig citerade göteborgstidning hade rätt, då den skrev för ett par år sedan att den fråga som herr Svensson dragit upp är valrörelsens viktigaste. Det inflytelserika språkröret hade emellertid motsatt åsikt mot herr Svensson i Ljungskile. Det var därför naturligt att jag i kammaren ställt frågan var folkpartiet står.

Under detta anförande hade herr talmannen tagit ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag skall inte neka till att jag känt mig en smula förvånad över en del inslag i kvällens debatt. Debatten har svävat ut — så talade t. ex. fru Eriksson i Stockholm om att hon inte ville genomföra någon revolution för att åstadkomma en förändring i statschefens ställning, och det lät ju mycket be tryggande.

Det förefaller mig som om det spörsmål som här diskuteras knappast existerar som praktiskt problem, eftersom ingen människa tror något annat än att svenska folkets överväldigande majoritet saknar intresse för att utbyta monarkien mot republik. Under sådana förhållanden har jag haft svårt att följa med när debatten återgått till en del enligt min mening äldre frågeställningar.

Det har sagts att det må vara hänt att en väldig majoritet inte intresserar sig för detta, men man kan väl i alla fall utreda. Som herr von Friesen redan

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

har framhållit torde utredningar i ett spörsmål av denna art inte övertyga någon av oss eller förmå oss att ändra vår inställning till den motsatta. När jag lyssnade till tonfallet hos en del av motionärerna och motionens övriga förespråkare, tyckte jag att man kunde inte vara i tvivelsmål om att vad man syftat till i själva verket icke är en utredning utan att få fram propagandamaterial. Om vi har en monarkisk statsform, omfattad med förtroende av det stora flertalet av landets invånare, kan det väl knappast vara anledning för den svenska staten att tillsätta en utredning, vars syfte skulle vara det anförda.

Såsom bland andra herr Hallén, utskottets ärade ordförande, med all rätt har understrukt gällert frågan inte alls folkakt eller herremakt, ty vi är alla överens om att vi skall ha en svensk demokrati. Men just därför att vi alla är överens om detta, tycker jag att anspelningarna på diskussionen för femtio år sedan och en del annat som sagts har någonting gengångaraktigt över sig. Det var som om man inte riktigt hela tiden höll fast vid att vi har och skall ha en ren, klar, svensk parlamentarisk demokrati och att de frågeställningar som är aktuella gäller huru denna svenska parlamentariska demokrati skall utformas. Då finns det naturligtvis en hel del problem att utreda, som kan gälla till exempel just statschefens befogenheter vid regeringskriser — ett problem som författningsutredningen enligt sina direktiv kommer att ta upp. Enligt min mening är det av betydelse att författningsutredningen tar upp detta problem och diskuterar det i syfte att få fram en fast praxis, men det spörsmålet har ju i och för sig ingenting att göra med något republikkrav.

Om jag, herr talman, liksom herr Håstad får göra en enda liten parentes, skulle jag vilja säga att herr Håstad utan tvivel har rätt i att parlamentarism i författningen reser en hel del problem, men kammaren torde observera att de

flesta, om inte alla, av dessa problem beror på tvåkammerssystemet. Om vi har ett enkammersystem, uppkommer inte de svårigheter som herr Håstad utmålade för oss: om man skall ta hänsyn till majoriteten i den ena kammaren eller i den andra eller i riksdagen i dess helhet.

Frågan om statschefens sätt att förfara vid regeringskriser är en konkret, betydelsefull fråga. Här kan man komma in på sådana problem — och jag hoppas författningsutredningen gör det — som t. ex. en regerings rätt att eventuellt under alla omständigheter få statschefens medgivande till en kammarupplösning, eller frågan, under vilka betingelser en regering kan göra anspråk på att få det. Nog har författningsutredningen här enligt givna direktiv betydelsefulla konkreta problem att diskutera, men som jag ser saken rör det icke frågan om republik.

För min del, herr talman, föredrar jag bestämt den monarkiska statsformen. För de uppgifter som tillkommer statschefen i en parlamentarisk demokrati förefaller mig denna organisationsform ha alldeles avgjorda fördelar. Nackdelarna med den republikanska formen känner vi väl, även om de är olika i länder med olika institutioner. De problem som utseende av en president framkallar kan under vissa betingelser bli allvarliga nog. Väljer man en framstående politiker, som varit van att utöva ett betydande inflytande, torde risken att han såsom president försöker utöva en politisk makt, som icke tillkommer statschefen, måhända icke bli helt oväsentlig. Och varför skall man framkalla sådana risker? Den som har varit en stridens man får kanske svårare att stå helt ovanför striden i ett senare läge.

Jag har ibland frågat mig, herr talman, vilken socialdemokrat vi skulle ha haft som president här i Sverige nu under 1950-talet, om vi hade haft republik. Jag vill inte konkretisera, men jag vill säga att jag inte har blivit mer

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

övertygad om republikens förträfflighet genom att fullfölja dessa tankebanor.

Det ligger enligt mitt sätt att se i systemets natur att man knappast kan tänka sig en sådan pensionering av statschefen som herr Hjalmarson har gjort sig till talesman för. Jag tror att de problem som föranlett herr Hjalmarson att framställa detta förslag får handläggas på ett annat sätt, som mera överensstämmer med förutsättningarna i övrigt för den monarkiska statsformen.

Herr talman! Det svenska samhället har stora reformuppgifter även på författningsområdet, aktuella uppgifter som är under utredning och som jag hoppas kommer att livligt sysselsätta oss under de närmaste åren. Till dem hör enligt min mening inte frågan om monarki eller republik, men väl sådana spörsmål som enkammarssystem, en rättvis valordning, frågan om bättre kontakt mellan folkets representanter och folket självt, frågan hur den svenska riksdagen kan organisera sitt arbete på ett så effektivt sätt som möjligt, och många andra. Här möter verkligen problem som ger riksdagen möjlighet till konstruktiva insatser. Låt oss då angripa dessa problem!

I detta anförande instämde herrar *Ståhl, Larsson* i Stockholm, *Hamrin* i Jönköping, *Jacobsson* i Tobo, *Åhman, Kollberg, Rimmerfors, Carlsson* i Stockholm, *Keijer, Olofson, Nelander, Nestrup, Johansson* i Öckerö, *Sjölin, Carlsson* i Tibro, *Königson, Berglund, Rylander, Rydén, Jönsson* i Jämtlands Sikås, *Johnsson* i Kastanjegården, *Nihlfors, Nilsson* i Lönsboda samt *Persson* i Svensköp (samtliga fp).

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):
Herr talman! Bara ett par ord!

Jag är fullt överens med herr Ohlin om att vi har många andra och kanske närmare liggande författningsmässiga problem — det gäller t. ex. frågan om tvåkammarssystemets avskaffande, som

jag tycker att man borde ha brutit ut ur utredningen och tagit itu med för sig, vidare valordningen och åtskilliga andra saker. Men man kan inte göra gällande att den som har en uppfattning i en idémässig fråga bara skulle konstatera, att det för dagen inte finns majoritet för den frågan, och sedan vara tyst. Om man menar det, så sätter man denna fråga i särklass, och det är något som jag framför allt vill att man inte skall göra. Vi begagnar ofta denna församling och denna talarstol och riksdagstrycket som opinionsbildande instrument. Det har herr Ohlin och jag gjort tillsammans många gånger, och det kommer vi att göra också i fortsättningen. De som sympatiserar med tanken på en republik har givetvis samma legitima rättigheter och möjligheter — för att inte säga skyldigheter — att hävda sin mening som de, som har en motsatt uppfattning. Det är ingenting från det allmänna mönstret avvikande i det.

Sedan kan man säga att det är en del problem förbundna med en republik. Javisst! Men var finns det på de politiska och samhällsliga områdena någonting, som inte har flera olika sidor? Jag kan säga att också jag har tänkt på de eventuella möjligheterna att välja någon ur den nu aktiva generationen — även en socialdemokrat — till president. Den tanken har inte alls varit avskräckande. Jag tror nämligen att vi är tillräckligt objektiva och tillräckligt gamla i folkstyret för att kunna acceptera en före detta politisk motståndare på presidentposten. Likaså tror jag att det i alla partier finns personer, som är tillräckligt duktiga karlar för att kunna ställa upp som kandidater till en sådan post och fylla även den uppgiften, om det skulle komma i fråga. Den saken anser jag inte vara något stort problem.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till den av herr Pettersson i

Statschefens ställning i en modern svensk parlamentarisk demokrati

Norregård m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o bifall till den reservation, som avgivits av herr Dahl m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Spångberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 14 antager det förslag, som innefattas i den av herr Pettersson i Norregård m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr Dahl m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Spångberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 99 ja och 78 nej, varjämte 37 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Pettersson i Norregård m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 130 ja och 67 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogos vart för sig konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner angående Sveriges ombildning till republik, och

nr 16, i anledning av väckt motion angående lagändringar i syfte att möjliggöra kostnadsfritt tillhandahållande åt politiska partier av s. k. äktamakekuvert vid vissa allmänna val.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3

Folkskoleväsendet m. m.

Föredrogos statsutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts under

Bidrag till anordnande av skolmältider

åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till folkskoleväsendet, folkbildningsåtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1***Bidrag till anordnande av skolmältider**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 213, s. 544—546 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 3 januari 1958) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor, innebärande samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehatt

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Aastrup* och *Ohlon* (I: 239) och den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Kastanjegården (II: 289), i vilka hemställts att riksdagen under åttonde huvudtiteln till Bidrag till anordnande av skolmältider måtte för budgetåret 1958/59 bevilja ett anslag på 24 200 000 kronor, vilket sålunda innebar en minskning i jämförelse med Kungl. Maj:ts förslag med 2 000 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sveningsson* (I: 293) och den andra inom andra kammaren av herr *Dickson* (II: 378), i vilka hemställts att riksdagen vid behandlingen av punkten 213 i årets statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, måtte 1) i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att kommun som tillhandahölle skolmältid måtte få för i måltid deltagande barn uttaga avgift motsvarande högst kommunens egna driftkostnader samt att råd skulle utfärdas av skolöverstyrelsen angående lämpliga regler för beviljande i vissa fall av reduktion av eller befrielse från avgift; 2)

avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor.

Utskottet hemställde

1) att motionerna I: 293 och II: 378, såvitt de avsågo skrivelse till Kungl. Maj:t, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 239 och II: 289 samt I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 26 200 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ohlon*, *Sunne*, *Jacobsen*, *Malmborg*, *Widén* och *Löfroth* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet under 2) bort hemställa

»att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 239 och II: 289 samt med avslag å motionerna I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu är i fråga, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 24 200 000 kronor.»

b) av herrar *Ragnar Bergh* och *Skoglund* i Doverstorp, fröken *Karlsson* och herr *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

1) att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 293 och II: 378, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att kommun, som tillhandahölle skolmältid, måtte få för i måltid deltagande barn uttaga avgift motsvarande högst kommunens egna driftkostnader;

2) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 239 och II: 289 samt I: 293 och II: 378, sistnämnda bägge motioner såvitt nu vore i fråga, till Bidrag till anordnande av skolmältider för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 18 700 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Min ärade vän Anders Pettersson i Dahl har just lämnat kammaren, och det gläder mig att jag slipper plåga honom med ett sådant här högerförslag, om vilka han har fällt det generella omdömet, att de är lika huvudlösa allesamman.

Nu är detta ett besparingsförslag, som ingår i den som vi anser nödvändiga nedskärning av statens utgifter, som kammaren har fått höra talas om i ganska rikt mått i det förflutna. Man skall här göra en besparing på 7 500 000 kronor genom att statsbidragen till skolmältiderna skulle bortfalla. I stället har man tänkt sig, att kommunerna skulle få rätt att uppbära en viss avgift. Det kan vara riktigt, som utskottet säger, att det kan bli en del administrativa besvärligheter i samband härmed. Men frågan uppställer sig nu som så många gånger förr: Var skall man ta pengarna? Kan jag få en anvisning var vi kan få dessa 7 500 000 kronor, utan att man behöver draga in på något annat nödvändigt, så skall jag gärna ta detta förslag under omprövning, men såvitt detta inte kan ske, måste jag vidhålla, att denna besparing måste göras.

Jag skall inte utveckla detta närmare. Många tycker att dessa skolmältider är bra, och det tror jag också, även om flertalet av ledamöterna här i kammaren vuxit upp på en annan kost än sådana här skolmältider och tydligen blivit ganska bra människor i alla fall. Det är ju inte meningen att ta bort denna verksamhet. Som ett kuriosum kan jag emellertid nämna att man i Norge, enligt vad en tidningsuppgift meddelar, tagit bort arrangemanget med skolmältider i flera städer, och man diskuterar nu att göra det även i huvudstaden Oslo. Så långt vill man inte gå här, utan man har tänkt sig det ordnat i enlighet med den reservation, som under punkt 1 har

Bidrag till anordnande av skolmältider

avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl. och som betecknats med b).

Till denna reservation ber jag, herr talman, kort och gott att få yrka bifall.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! De statliga utgifterna för skolmältiderna ökade varje år till och med 1955/56. Ökningen berodde helt på den ökade anslutningen till skolmältidsverksamheten. Utgifterna för budgetåret 1956/57 visade däremot en fallande tendens. Det är två faktorer som inverkar på storleken av statens utgifter för skolmältiderna, dels antalet bespisade elever, dels skatteunderlaget i kommunerna.

Ökningen av antalet deltagare i skolmältiderna visar en tendens till avmattning. Skolöverstyrelsen beräknade att ökningen av antalet deltagare från 1955/56 till 1956/57 skulle bli 51 000 elever, medan den i verkligheten blev 29 000. Detta kan bero dels på att de stora årskullarna nu börjar lämna den obligatoriska sjuåriga skolan, dels på att statsbidraget i dess nuvarande utformning icke verkar stimulerande på de kommuner, som hittills inte infört skolmältider.

Ökningen av skatteunderlaget — delvis beroende på inflationen — har mer och mer överflyttat kostnaderna för skolmältiderna på kommunerna. En stagnation i höjningen av skatteunderlaget innebär alltså en stagnation i övervältringen av kostnaderna för skolmältiderna på kommunerna.

Som grund för beräkningen av statsbidraget för nästa budgetår ligger skatteunderlaget för inkomståret 1956. 1956 steg skatteunderlaget med 2,5 procent, vilken ökning är mindre än den som ägde rum under närmast föregående år. Den bör emellertid vara tillräcklig för att täcka de på grund av det större deltagarantalet ökade utgifterna. Utgifterna var för statsverket under budgetåret 1956/57 24,2 miljoner kronor. Vi anser

Bidrag till anordnande av skolmåltider

att detta belopp bör vara tillräckligt även för nästa budgetår, vilket innebär en minskning av det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget till skolmåltiderna med 2 miljoner kronor.

Jag yrkar i detta avseende bifall till reservationen 1) a) av herr Ohlon m. fl.

Den andra reservationen under denna punkt, för vilken herr Dickson alldeles nyss talade, går ut på att ta bort statsbidraget till skolmåltiderna och i stället övervältra kostnaderna på kommunerna, som dessutom skulle ha möjlighet att av föräldrarna ta ut ersättning för måltiderna. Detta måste innebära att man inför en behovsprövning av vilka barn som skall få fria skolmåltider, vilka som skall få skolmåltider mot en nedsatt kostnad och vilka som helt skall betala sina skolmåltider. Detta strider mot den utveckling som vi sökt genomföra under senare år, nämligen att så mycket som möjligt undvika behovsprövning.

Med den motiveringen och då vi för vår del inte kan vara med om att övervältra kostnaderna på kommunerna, för vilka statsbidraget utgör en utjämnande faktor, ber jag att i detta avseende få yrka avslag på högerreservationen och bifall till utskottets hemställan.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Högermotionerna och högerreservationen innebär, att man vill överflytta cirka 26 miljoner kronor av statens utgifter på kommunerna och barnfamiljerna. Det är här att observera, att det bleve de skattesvaga kommunerna som drabbades, om högerreservationen vunne kammarens bifall. De kommuner, som har över 50 skatte-kronor per invånare, får nämligen inte något statsbidrag för skolmåltider. Det säges i högerreservationen, att det är i de rika och tätbefolkade kommunerna som skolmåltidsverksamheten är mest utbyggd. Dessa kommuner får emeller-

tid som sagt inte något statsbidrag, utan de får själva ekonomisera denna verksamhet. Ett beslut i enlighet med yrkandet i motionerna och reservationen från högern skulle innebära att åtskilliga kommuner finge väsentligt ökade kostnader. De skulle i många fall få höja sin kommunala utdebitering ganska avsevärt för att kunna bedriva skolmåltidsverksamhet i samma omfattning som för närvarande.

Den andra delen av förslaget, där det yrkas att kommunerna skulle erhålla rätt att uttaga en viss avgift av eleverna — naturligtvis blir det föräldrarna och målsmännen som får betala dessa avgifter — skulle ju få till följd att de barnrika familjerna finge väsentliga utgifter, och man gör sig väl inte skyldig till någon överdrift om man säger att åtskilliga familjer skulle få mycket stora svårigheter att klara dessa merutgifter. Dessa yrkanden från högerhåll är inte nya, vi känner till dem från tidigare år, och man får väl hoppas att de i år skall röna samma öde som tidigare, d. v. s. bli avslagna.

Beträffande den reservation, som på denna punkt föreligger från folkparti-håll och vari yrkas att anslaget för detta ändamål skall minskas med 2 miljoner kronor, vill jag framhålla att det här är fråga om ett förslagsanslag. Ur den synpunkten har folkpartireservationen ingen reell betydelse, ty det föreligger icke några förslag om ändrade grunder, utan de nuvarande bestämmelserna i detta ämne skall gälla även under nästa budgetår.

Det är riktigt att man från skolöverstyrelsens sida har ansett att man skulle kunna företaga en minskning med 3 miljoner kronor, men skolöverstyrelsen har säkerligen räknat med att antalet skatte-kronor skulle öka mer än de i verkligheten har gjort. Detta förhållande tillsammans med det faktum, att allt flera skoldistrikt anordnar skolmåltider och i många fall kommer att få statsbidrag, gör att vi från utskottets sida

inte har funnit anledning att komma med något ändringsförslag och därför har yrkat bifall till vad departementschefen föreslagit. Jag ber, herr talman att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad herr Karlsson i Olofström här sagt är alldeles riktigt: det är tråkigt att dra in anslag man vant sig vid att betala ut. Den saken behöves vi inte diskutera; också jag är ledsen över detta. Men skulle inte herr Karlsson i Olofström, som har kontakt med de centrala och bestämmande partimyndigheterna i Sveriges politik i dag, kunna avslöja för oss var regeringen kommer att ta alla de pengar, som vi här måste få fram under året som kommer, om vi inte drar in någonstans? Det är möjligt att jag talar i enfald och att herr Karlsson sitter inne med en hemlighet, som senare uppenbaras och klarar upp det hela mycket lätt, men hur det skall ske går över min horisont, med de jättehål som uppstått i den svenska ekonomien. Det är ett svar på denna fråga jag varit tvungen att efterlysa vid varje sådant här obehagligt tillfälle då jag varit uppe och yrkat på nedskärningar, men jag har inte fått något svar på hur vi skall klara situationen. Vi måste tänka litet framåt också, herr Karlsson.

Herr KARLSSON i Olofström (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte det förhåller sig så att högerens motioner syftar till att rädda finansministerns budget, utan de syftar väl till att åstadkomma en skattesänkning på det statliga området. Jag är överens med högermotionärerna så till vida att man skall företaga besparingar på områden där så är möjligt, men jag vill inte vara med om att överflytta utgifter från staten till kommunerna och i detta fall de skattesvaga kom-

Bidrag till anordnande av skolmåltider
munerna och barnfamiljerna. Så långt kan jag i varje fall inte vara med.

Herr DICKSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Karlsson i Olofström har rätt då han säger att vi gärna vill ha en skattesänkning, men först måste vi få budgeten att gå ihop, och det finns ännu jättehål att skrapa ihop pengar till bara för den sakens skull. Sedan får vi väl diskutera om vi kan få någon skattesänkning. Jag sade väl skattesänkning och inte skattehöjning? Det börjar bli sent, herr talman, och hjärnan fungerar dåligt.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Trots att jag inte vare sig som motionär eller utskottsledamot varit engagerad i denna fråga, kan jag inte underlåta att med några ord beröra den. Jag gör det med all respekt för den vänliga attityd, som herr Dickson här företräder, men nödgas dock be att få ta upp en del uttalanden som görs i den reservation, som herr Dickson yrkade bifall till.

Det heter — jag tillåter mig citera ur reservationen: »I praktiken har det emellertid visat sig att skolmåltidsverksamheten i första hand har utbyggts i de rikare och tätbefolkade kommunerna, medan många kommuner med svag ekonomi dröjt med att införa dylik verksamhet.»

Utän att ha statistiken i exakt minne skulle jag dock vilja påstå att det förhåller sig så, att skolmåltidsverksamheten i landskommunerna i första hand är utbyggd i Norrland och särskilt i Norrbotten, men att kommunerna där skulle kunna inrymmas under beteckningen »de rikare och tätbefolkade kommunerna» är för mig såsom norrlänning en mycket stor överraskning. Så står det emellertid i reservationen.

I denna reservation anføres vidare: »Det statsfinansiella läget gör det nödvändigt att man minskar statens utgifter», varför man föreslår ett slopande

Bidrag till anordnande av skolmåltider

av statsbidraget till skolmåltidsverksamheten. Jag tillåter mig hävda den meningen, att de som valts till ledamöter av riksdagen inte uteslutande har att se staten som en enhet och bortse från kommunerna. Ett slopande av detta statsbidrag innebär ett övervältrande av kostnader på kommunerna — ett övervältrande som hårdare drabbar kommuner med svag skattekraft och relativt stort antal barn. Det medför, att vissa kommuner i landet orsakas merkostnader för att klara skolmåltidsverksamheten, uppgående till omkring en skatte-krona i förhöjt utdebiteringsbehov.

Detta är en realitet, som jag finner vara en konsekvens av högerns förslag. Det är därför jag som kommunalman ber att få inte blott yrka bifall till statsutskottets förslag utan därjämte uttala en bland kommunalmän på många håll i landet närd förhoppning, att statsbidragen skall återställas till det realvärde de ursprungligen haft och att de skall kunna ge sådan hjälp åt de kommuner, som har besvärligheter av olika slag att brottas med, att de kan tillgodose behovet av service för innebyggarna. Behovet av denna service är lika stort i de fattiga landsbygdskommunerna som i landets rikare kommuner.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen i fråga om *mom. 1*) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Dickson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) *mom. 1*) i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 171 ja och 35 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Beträffande *mom. 2* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den reservation, som avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl. i nu förevarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade dock herr Widén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 1:o) *mom. 2*) i utskottets utlåtande nr 70 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 72 ja och 73 nej, varjämte 67 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o mom. 2) i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Dickson begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid

avgåvos 128 ja och 36 nej, varjämte 49 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 3***Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet**

Kungl. Maj:t hade (punkt 215, s. 547—553) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 69 700 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 3 900 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Mannerskantz* och *Sveningsson* (I: 295) och den andra inom andra kammaren av herrar *Magnusson* i Borås och *Svenungsson* (II: 380), hade hemställts, att riksdagen måtte dels besluta att bidragsunderlagets grundbelopp, som utginge med 900 kronor per kvadratmeter nettogolvyta, skulle fastställas till 750 kronor per kvadratmeter, att tillämpas i fråga om byggnadsföretag, beträffande vilket ansökan om statsbidrag avgjorts av statlig myndighet efter utgången av juni 1958, dels ock till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 58 700 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 295 och II: 380 till Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 69 700 000 kronor;

b) i anledning av motionerna I: 186

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

och II: 208 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter ytterligare utredning för riksdagen framlägga förslag till ändrat system för bestämning av statsbidragsprocenten till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet och yrkesskolan;

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna, vad utskottet anfört beträffande ramen för bidragsgivningen till skolbyggnadsverksamheten.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Ragnar Bergh* och fröken *Karlsson*.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Jag har tillsammans med några riksdagskamrater framlagt motionen nr 380 i denna kammare. Den är likalydande med motionen nr 295 i första kammaren. Denna motion går ut på att minska statsanslaget till skolbyggnader med cirka 11 miljoner kronor. Vi avser att bidragsunderlagets grundbelopp skall sänkas från 900 till 750 kronor per kvadratmeter.

Det är ju ett ganska känt faktum att skolbyggnaderna har blivit mycket dyrbara och därmed såväl för statskassan som för kommunernas ekonomi mycket betungande. Olika orsaker har härvid medverkat. Dels har frånvaron tidigare av ett högsta tak för bidragsunderlaget gjort, att skolorna i många fall blivit alltför lyxbetonade — det har blivit liksom självklart att en mycket hög standard skulle komma i fråga vid skolbyggande — dels har åtminstone tidigare alltför höga krav ställts från skolöverstyrelsens sida.

Vi har ju numera ett till 900 kronor per kvadratmeter efter 1956 års priser begränsat högsta tak, vartill kommer indestillägg med som det nu skall bli 9,6 procent.

Vi motionärer anser dock att detta tak är alltför högt tilltaget om man i stort skall få ner byggnadskostnaderna.

Därför har vi föreslagit att bidragsunderlaget sänks till 750 kronor per kvadratmeter plus indestillägget med 9,6 procent, vilket innebär, att taket skulle komma att ligga vid cirka 825 kronor per kvadratmeter. Erfarenheterna visar att detta tak bör vara tillräckligt utan att man skall behöva göra några avsteg från vare sig utrymmet eller ändamålsenligheten för skollokalerna.

Med hänsyn till det stora behovet av nya skollokalerna är det så mycket mer angeläget att priserna pressas nedåt så långt som över huvud taget är möjligt, så att man inte på ett fåtal platser får mycket eleganta skollokalerna medan man på andra platser kommer att sakna sådana.

Det finansiella läget för såväl staten som kommunerna är ju för närvarande sådant att det finns all anledning att nu försöka göra någonting för att minska utgifterna. Jag tror alldeles säkert att de flesta i denna kammare är överens med mig om att bedöma läget på ett sådant sätt. Men det är rätt förvånande, att när det då verkligen är fråga om att försöka ta ett krafttag för att rätta till vad som brister, är man inte med utan förklarar genast att detta inte går. Jag tror att vi måste försöka komma bort från detta gamla slentrianmässiga tänkesätt och i stället gemensamt försöka göra något för att förbättra läget.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motion nr I:295 och II:380.

Herr *Svenungsson* (h) instämde häri.

Herr **WIDÉN** (fp):

Herr talman! Förra årets riksdag beslöt en omläggning av statsbidraget för skolbyggnader. Statsbidraget hade tidigare utgått efter de verkliga byggnadskostnaderna. Då övergick man till ett enhetsprissystem med kvadratmetern som enhet. Detta skedde dels för att förenkla statsbidragsrekvisitionerna, dels

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

för att skapa större intresse hos kommunerna för att förbilliga skolbyggnaderna.

Till grund för nämnda beslut låg ett förslag av tvenne utredningar. Allmänna statsbidragsutredningen hade föreslagit att med ledning av de verkliga kostnaderna 1956 beräkna statsbidragsunderlaget till 1 000 kronor per kvadratmeter. Dessutom skulle utgå statsbidrag till inventarier med 30 kronor, även detta beräknat per kvadratmeter. Förslaget innebär en nedpressning av bidragsunderlaget i förhållande till de verkliga kostnaderna med ungefär 6 procent. Detta förslag behandlades sedan av den s. k. Curtmanska kommittén, som ansåg att man borde sänka bidragsunderlaget ytterligare. Allmänna statsbidragsutredningen hade föreslagit ett bidragsunderlag av 1 000 kronor per kvadratmeter per den 1 januari 1956 och Curtmanska kommittén föreslog, att bidragsunderlaget skulle beräknas efter 1 000 kronor per kvadratmeter per den 1 januari 1957, i vilket belopp även inventariekostnaderna skulle inräknas. Man skulle alltså ta bort det speciella inventariebidraget. Detta innebär en sänkning av bidragsunderlaget från de verkliga byggnadskostnaderna med ungefär 10 procent.

I Kungl. Maj:ts proposition förra året föreslogs att bidragsunderlaget skulle vara 900 kronor per kvadratmeter per den 1 januari 1957. Det innebär, om man tar hänsyn till de ökade byggnadskostnaderna, en nedpressning på cirka 24 procent i förhållande till de verkliga byggnadskostnaderna. Riksdagen biföll inte Kungl. Maj:ts förslag. Man gjorde en kompromiss och gick på 900 kronor per kvadratmeter efter byggnadskostnaderna den 1 januari 1956. Det innebär att man gått ungefär 12 procent under de verkliga byggnadskostnaderna.

På den punkten var ju riksdagen enig, och jag har inte kunnat finna någon reservation eller något yrkande, som innebär att man skulle gå lägre än till dessa 900 kronor. Jag vill här fråga

direktör Magnusson om det kan vara lämpligt att gå ifrån ett avtal, som man faktiskt slutit och som reglerar förhållandet mellan staten och kommunerna.

Nu kan man givetvis fråga sig om ingenting har gjorts för att pressa ned byggnadskostnaderna på detta område till som man tycker en rimligare nivå. Jag vill understryka att statsutskottet gång på gång talat om att här måste göras någonting, och man har även skrivit att man bör söka få ned byggnadskostnaderna även om det innebär lägre standard än tidigare. Skolöverstyrelsen, statens byggnadsbesparingsutredning och statens nämnd för byggnadsforskning har samarbetat för att söka åstadkomma en annan utformning av skolorna i syfte att få ned byggnadskostnaderna. Det har alltså verkligen gjorts en hel del på detta område.

Vad innebär nu denna motion om sänkning av bidragsunderlaget till 750 kronor i stället för 900 kronor per kvadratmeter? Jag personligen anser — och jag tror även det var den uppfattning Curtmanskommittén hade — att när man bestämmer bidragsunderlaget bör det i möjligaste mån anknyta till de verkliga byggnadskostnaderna. Det skall inte överstiga men får heller inte alltför mycket understiga de verkliga byggnadskostnaderna. Det var denna uppfattning som låg till grund för vårt förslag, och jag tror att man kan hålla på den linjen. Sedan är ju statsbidraget beroende inte endast av bidragsunderlaget utan även av bidragsprocenten.

För närvarande utgår statsbidraget i genomsnitt med något mellan 38 och 40 procent av bidragsunderlaget. Kommunens andel av byggnadskostnaderna är alltså i medeltal 60 procent eller, om vi tar hänsyn även till att bidragsunderlaget ligger under de verkliga byggnadskostnaderna, kanske 70 procent. Man kan fråga sig: Skall man gå längre i att övervältra byggnadskostnaderna på kommunerna och pressa ned

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

statsbidragen? Motionen innebär nämligen en övervältring på kommunerna och ingenting annat. Jag tror, att den nuvarande utformningen av statsbidragen när det gäller bidragsunderlaget är en tillräcklig sporre för kommunerna att hålla byggnadskostnaderna nere, ty det är de som drar vinsten därav och icke staten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Herr Widén ställde frågan om det kunde finnas anledning att nu ändra på de beslut som fattades föregående år. Jag tror för min del, herr Widén, att det skulle finnas skäl att ändra på ganska många — och då även detta — av de beslut som fattades vid fjolårets riksdag, alldenstund läget har blivit ett helt annat än tidigare.

När man sedan diskuterar, huruvida det tak vi har föreslagit i vår motion skulle vara tillräckligt eller inte, vågar jag hävda, att det räcker för att klara detta problem. Jag har exempel på att detta verkligen går. En skola, bestående av fyra skolrum och en gymnastiksal, skulle byggas. Arkitekten som ritat den kom upp till ett belopp av 700 000 kronor. Sedan gjorde en byggmästare nya ritningar och lade fram ett annat förslag, som inte innebar någon som helst minskning av utrymmena och inte heller av ändamålsenligheten. Detta förslag godkändes efter granskning av skolöverstyrelsen. Skolan kunde byggas för 350 000 kronor, alltså exakt halva det belopp som ifrån början beräknats. För denna skola blir det ett bidragsunderlag på 430 000 kronor. Även om man skulle sänka bidragsunderlaget på sätt som vi här föreslagit, skulle man alltså komma något över den verkliga kostnaden.

Jag tror för min del, att det är ganska angeläget att man nu äntligen försöker få fram ett system att bygga skolor billigare, alldeles speciellt ur den synpunk-

ten, att vi har ett så utomordentligt stort behov av nya skolor på olika håll. Att det skulle bli en övervältring på kommunerna kan man ingalunda påstå, då — som jag har angivit i mitt exempel — bidragsunderlaget i alla fall ligger över den verkliga kostnaden för skolbyggnaden i fråga.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag vill gratulera den kommun, som kan bygga för detta pris. Jag tycker det är tacknämligt. Jag känner nu inte till skatteunderlaget och vilken bidragsprocent kommunen kan få, men jag skulle tro, att även om detta bygge kostade 350 000 kronor, kommer kommunens kostnad att röra sig om hälften, cirka 180 000 kronor, med ett statsbidrag på ungefär 170 000 kronor. Jag tycker inte att detta är orimligt.

Skulle det sedan visa sig, att man allmänt kan få ned byggnadskostnaderna, bör man givetvis ompröva nuvarande bidragsunderlag. Det vet jag, att den Curtmanska kommittén ifrågasatte, men för dagen har vi inte något allmänt belägg för att kostnaderna sjunkit så att man kan bygga för det pris, som herr Magnusson gör gällande.

Jag vill återkomma till att om riksdagen beslutar om en princip och ett visst belopp per kvm, efter vilket statsbidrag skall uträknas, kan man inte nästa år rucka därpå, utan det måste vara en viss tidrymd emellan de olika besluten. I annat fall vet inte kommunerna vad de har att rätta sig efter.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är givetvis mycket tacknämligt med alla de ansträngningar som från olika håll kan göras för att se till, att skolbyggnaderna verkligen blir så rationellt och billigt uppförda som möjligt. När man emellertid tvärsäkert uttalar sig i dessa frågor och talar om lyxbetonade skolbyggnader är jag rädd

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

att man kanske fäster sig litet för mycket vid enstaka tidningsnotiser och vid rykten som går man och man emellan och inte alltid ser efter vad som ligger bakom dessa notiser och rykten.

Det är sant att det har förekommit enstaka lyxbetonade inslag i skolbyggnader av en typ, som ur allmän synpunkt knappast kan anses nödvändig, men om man undersöker vari de består upptäcker man, att det i allmänhet är fråga om dekorativa detaljer, som faller helt utanför det bidragsunderlag, på vilka statsbidragspengarna räknas ut. Det är saker och ting som kommunerna vill ha för att göra sin skolbyggnad till ett litet »byggnadsminnesmärke» på orten, som tål jämförelser med vad andra kan prestera. Man kan ironisera över detta och tycka att det är synd, att kommunerna använder sina pengar till sådant, men man kan inte i samma ögonblick påstå, att ett missbruk av statsbidrag sker i detta sammanhang. Prövningen av bidragsunderlaget är så pass restriktiv, att de pengar som staten skjuter till för skolbyggandet i dag — det tror jag man vågar säga — så gott som undantagslöst är väl använda.

Det kan också ha sina sidor att peka på enskilda byggnadsföretag så som herr Magnusson här gjort. Det är mycket troligt att hans redovisning är fullständigt riktig, när han framhöll att det först uppgjordes ett kostnadsförslag som slutade på 700 000 kronor och att sedan byggnaden enligt ett annat förslag uppfördes för en kostnad av 350 000 kronor. Men detta säger oss inte ett ord om vilka kostnaderna i fortsättningen kommer att bli för kommunen i fråga. Vi vet ingenting om varaktigheten av de material som kommit att användas enligt den billigare utformningen av skolbyggnaden. Vi vet ingenting om de underhållskostnader som kommer att uppstå i fortsättningen. Det är ju vid ett skolbygge ofta en avvägningsfråga, om man vill göra en större engångsinvestering och slippa dryga underhållskostnader

eller om man vill välja mindre varaktiga material, exempelvis i fråga om golvbeläggnings, och i stället vidkännas drygare underhållskostnader. Det är därför litet vanskligt att dra fram enstaka fall utan att sätta in dem i hela deras sammanhang.

Jag vill också peka på en annan utväg, som inte berörts i debatten här i dag men som vi tidigare diskuterat. Jag tänker på strävandena att vid de skolbyggen, som är betingade av en tillfällig ansvällning av elevantalet, undvika permanenta och alltför kostnadskrävande anläggningar. När vi från folkpartiet för några år sedan lanserade förslaget om att skolpaviljonger skulle få byggas utanför byggnadskvoten, fick vi ensamma kämpa för den saken, trots att det redan då stod klart att det både för staten och kommunerna måste vara angeläget att undvika dyrbara felinvesteringar på skolbyggnadernas område. I dag erkänner alla att det var mycket bra att tanken på skolpaviljonger framfördes redan vid den tidpunkten och att det under detta år bygges skolpaviljonger för ett belopp av cirka 15 miljoner kronor, skolpaviljonger som i flertalet fall kommer att ha en varaktighet som sträcker sig en bra bit utöver de stora årskullarnas tid med deras toppbelastning på skolan.

Byggandet av skolpaviljonger innebär ett sätt att radikalt pressa ned byggnadskostnaderna för kommunerna. I en skolpaviljong av god kvalitet utgör genomsnittskostnaden per klassrum 31 000 kronor, medan normalkostnaden för ett klassrum i en permanent byggnad är ungefär fem gånger så stor.

Jag tror sålunda att arbetet på att förhindra felinvesteringar i fråga om skolbyggnader — och det är ju där som de stora pengarna kan inbesparas — bör inriktas dels på en noggrann planering av nybyggena och undersökning av i vilken mån permanenta skolbyggnader verkligen är nödvändiga, dels på rationaliseringar inom de enskilda byg-

Bidrag till vissa byggnadsarbeten inom det allmänna skolväsendet

gena. Det är också på denna väg som samarbetet inom den s. k. skolhusgruppen f. n. sker, och de anvisningar som kommer från skolöverstyrelsen går verkligen i rätt riktning.

Genom att på detta sätt praktiskt tillvarata olika besparingsmöjligheter tror jag, herr talman, att man når längre än genom att bara komma med allmänna slagord om lyxbetonde skolhusbyggen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GERHARD NILSSON i Gävle (h):

Herr talman! Jag skall helt kort säga några ord med anledning av den första delen av herr Heléns anförande, där han talade om att man i tidningsnotiser och ryktesvis får höra talas om lyxbetonde skolbyggen.

Den som i likhet med mig arbetar inom byggnadsbranschen och dagligen kommer i kontakt med dessa frågor kan utan svårighet konstatera att det äger sin fulla riktighet att det även inom ramen för statsbidraget sker fördyringar av byggnadskostnader. Jag vill med bestämdhet hävda att så är fallet. Arkitekterna gör sig i många fall skyldiga till överdrifter både när det gäller kvaliteter och andra saker, något som de kommunala myndigheterna har svårt för att kontrollera, kanske många gånger på grund av bristande sakkunskap. Detta är något som man med egna ögon kan iakttaga. Man behöver inte se ritningar och läsa arbetsbeskrivningar och offerter, utan man kan helt enkelt gå och titta på de olika byggnaderna, så förstår man mycket väl att herr Magnusson inte hade så fel när han kritiserade en del av vad som förekommit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Såvitt jag kunde förstå, åsyftade herr Nilsson sådana kostnadsfördyringar, som inte påverkar statsbi-

dragsbeloppet enligt de principer riksdagen förra året beslutade. Jag vore tacksam, om herr Nilsson ville nämna något exempel på fördyringar, som verkligen tillhör den statsbidragsberättigade delen av byggnadskostnaderna.

Herr GERHARD NILSSON i Gävle (h):

Herr talman! Eftersom jag blev direkt uppfordrad skall jag — fastän jag inte gärna vill förlänga debatten — nämna ett exempel på kostnadsfördyringar som rör min egen bransch. Vid byggandet av en skola i min hemstad har föreskrivits glaskvaliteter och glastjocklekar som alldeles i onödan drivit upp byggnadskostnaderna. Jag är övertygad om att dessa materialkostnader inte på något sätt undantas från den statsbidragsberättigade delen av byggnadskostnaderna.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det har tydligen fortfarande inte gått upp för herr Nilsson fastän vi har diskuterat detta en rätt lång stund, att statsbidraget beräknas per kvadratmeter nettogolvyta, inte per kvadratmeter lyxglasfönster eller dylikt, som någon kommun råkar välja. Jag tycker nog att herr Nilsson som säger sig företråda sakkunskapen borde ha tagit reda på detta innan han gav sig in i debatten.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 380; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3:o i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionen II: 380 av herrar Magnusson i Borås och Svenungsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 5***Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 217, s. 554—566) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 646 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft fem motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I:294) och den andra inom andra kammaren av fröken *Wetterström* och herr *Svenungsson* (II:379), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av punkten 217 i åttonde huvudtiteln måtte dels uttala att tillhandahållande av fri undervisningsmateriel icke skulle vara obligatoriskt för skoldistriktet, men att vissa särskilt kostsamma läroböcker dock borde tillhandahållas eleverna såsom lån, dels ock till **Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.** för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 636 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 241 och II: 291 samt I: 294 och II: 379, till **Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.** för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 646 000 000 kronor;

b) att motionen II: 221 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits av

a) fröken *Olsson*;b) herr *Ragnar Bergh* och fröken *Karlsson*.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag har i år tillsammans med herr Svenungsson i denna kammare och herr Mannerskantz i första kammaren återkommit med en motion i samma ärende som förra året, som yrkar på att statsbidraget till fria läroböcker skall bortfalla. Numera har detta särskilda bidrag visserligen avförts men ingår i stället tillsammans med ett antal andra separata bidrag i det s. k. lärarlönebidraget. I sak betyder detta ingenting, ty alltjämt inräknas i det generella statsbidraget 10 miljoner kronor, som avser fri undervisningsmateriel.

Vår framställning har två motiv, vart för sig lika angeläget enligt vår uppfattning. Vi vill för det första åstadkomma absolut nödvändiga statliga besparingar och vi vill för det andra genom att det statliga engagemanget upphör få en ändring till stånd, som vi tror vore till gagn ur pedagogisk synpunkt och ur uppfostringsynpunkt.

Vad statens finanser beträffar, torde det vara obehövt att vid det här laget närmare gå in på den saken. Jag har för en tid sedan då vi debatterade barnbidragen pekat på bl. a. att vår stats-skuld rör sig om ungefär 20 miljarder och att vi står inför behovet att låna

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

till och med för att täcka årets löpande utgifter. Det torde inte vara någon överdrift att påstå att dagens situation är värre än vad den var för bara några månader sedan. Månaderna mars, april och maj, som normalt är de bästa inkomstmånaderna för staten, har icke förty medfört att nya lån måst upptagas i riksbanken. Borde inte detta vara en tankeställare att här fordras det krafttag för att komma tillrätta med situationen? Här gäller det att spara och åter spara i förhoppning om att den dag så småningom skall randas, då staten har tillräckliga inkomster för sina utgifter.

Emellertid är det även i en sådan lycklig situation viktigt att se till att det inte blir fråga om en missriktad bidragsgivning. Bidragsmentaliteten har tyvärr vunnit alltför stor terräng hos det svenska folket. Man inger lätt den enskilde den föreställningen att vad staten bekostar det tas liksom ur en annan portmonnä än de enskilda människornas. Det är dock till sist vi själva, som skall bekosta fiolerna. Det kan hända, som nu då det gäller läroböckerna, att det rent av blir dyrare för föräldrarna, när utgifterna kommer på skattsedeln än vad det blivit om de fått köpa böckerna direkt.

Och så, herr talman, uppfostringssynpunkten. Det är inte tu tal om att man hos barn och ungdom inpräntar mera aktning och varsamhet om det, som man själv eller ens föräldrar måst bekosta, än det som man får — som man tror — gratis.

Vi motionärer menar att det vore rimligt och riktigt att enkla och billiga böcker finge köpas av målsmännen, medan däremot dyrbarare läroböcker tillhandahålles av skoldistriktet såsom lån. En hel del skoldistrikt är väl inne på den linjen, men så länge statsbidrag utgår ter det sig nog ändå mången gång enklare och mera friktionsfritt att låta det gå i gamla banor med i stort sett gratisutdelning. Drogas statsbidraget in skulle

kommunerna nödgas att pröva om frågan, och jag tror att det skulle medföra en restriktivare hållning från deras sida utan att — jag vill poängtera detta — det för ungdomen komme att medföra en försämring.

Nu vill utskottet inte vara med om att spara dessa 10 miljoner kronor. Man pekar som så ofta på en pågående utredning, den som f. n. pågår inom skolöverstyrelsen, och menar, att först sedan resultatet av denna utredning redovisats kan man ta ställning till saken. Men, herr talman, i dagens situation har vi helt enkelt inte råd att vänta på utredningsresultatet, om vi redan nu är på det klara med att vi till varje pris måste spara. Personligen är jag av den absoluta övertygelsen att dessa 10 miljoner kronor i statsbidrag saklöst kan undvaras. Den allmänna inkomstutvecklingen och den därmed följande välförändringen motiverar inte längre ett statsbidrag av denna karaktär.

Med detta ber jag att få yrka bifall till motionen nr I: 294 och II: 379.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talman övertagit förhandlingarnas ledning, instämde herrar *Svenungsson* (h) och *von Seth* (h).

Herr NYHAGE (h):

Herr talman! Jag begärde inte ordet för att tala om det ärende som fröken Wetterström nu behandlade. Jag vill dock säga att jag ställer mig helt bakom fröken Wetterströms synpunkter.

På denna punkt behandlas motionen nr 221 i denna kammare, i vilken hemställts om riksdagens beslut, att elevantalet i små- och folkskolans klasser från och med 1963 icke i något annat än undantagsfall skall få överstiga 24 respektive 30 elever.

Denna fråga var uppe till behandling i riksdagen så sent som förra våren. Riksdagen beslöt då en successiv återgång till 1947 års bestämmelser om klassmedeltalen. Det kan kanske därför

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

förefalla en smula egendomligt att redan nu återkomma till ärendet, men dels med tanke på att även 1947 års bestämmelser inte kan anses tillfredsställande, dels och framför allt med tanke på den direkt avgörande roll ett lägre elevantal spelar för ett fullgott resultat av skolans arbete, är det nödvändigt att frågan ägnas ständigt uppmärksamhet.

En återgång till 1947 års bestämmelser innebär att vi likväl får dras med klassavdelningar, där elevantalet på mellanstadiet ligger mellan 35 och 40. Det råder ingen tvekan om att detta är ett för högt elevantal för att skolan effektivt skall kunna fullfölja sina huvuduppgifter, nämligen att rätt fostra den unga människan och ge henne en god undervisning. Det ställs alltid mycket stora krav på en lärare. I klasser med högt elevantal är risken för försämrade resultat uppenbar. Undervisningens kvalitet och den nödvändiga personliga kontakten mellan läraren och eleven blir lidande på detta, och därmed har det värdefullaste gått förlorat.

Med hänsyn till bl. a. detta har vi motionärer ansett det vara värdefullt att få fastslaget en begränsning av elevantalet i enlighet med motionens förslag.

Vi kan genomföra den ena förbättringen efter den andra på skolans område; vi kan vidta åtgärder som i och för sig säkert är och kan vara till stor nytta, men vi kommer likväl aldrig till verkligt fullgoda arbetsförhållanden och goda resultat förrän vi ordentligt angriper problemet med de stora klassavdelningarna. Detta att begränsa elevantalet i klasserna är den verkligt stora och angelägna reformen på skolans område.

Herr talman! Jag skall inte ställa något yrkande, men jag måste beklaga att vi på grund av det ekonomiska läget inte kan bringa den här påtalade frågan till en förnuftig lösning.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Vi har diskuterat de fria

läroböckerna varje år, tror jag, sedan de infördes. Det är därför onödigt att upprepa alla argumenten för och emot.

Enligt min mening är läroböckerna de viktigaste hjälpmedlen i undervisningen. I förhållande till den nytta man har av dem är de väl också de billigaste. Läroböckerna har blivit mycket dyrare sedan reformen med fria läroböcker genomfördes. Därmed är de också svåröverkomliga för föräldrarna och även för skoldistriktet, om dessa skall bekosta dem helt. Det vore olyckligt om man skulle vara tvungen att spara på läroböcker. Detta måste man göra om föräldrarna skulle betala dem. Många föräldrar är i den ekonomiska situationen, att man inte kan stå till svars med att lägga på dem större bördor än vad som är absolut nödvändigt.

Det finns här i denna kammare många lärare som har varit med på den tiden, då det inte var fria läroböcker, och vi vet hur vi drogs med gamla upplagor och besvärligheter. Vi vågade inte föreslå några nya läroböcker. Vi var mycket försiktiga med alla utgifter på det området, och vi sade oss att vi skulle kunna nå väsentligt bättre resultat, om vi hade fått övergå till bättre och nyare läroböcker eller i varje fall se till att alla våra elever haft samma upplagor av läroboken och inte ärvda böcker från syskon och kanske ännu längre tillbaka i tiden. Det skulle vara ett stort steg tillbaka, om man skulle upphäva denna reform med statsbidrag för läroböckerna.

När det sedan gäller klassavdelningarna är vi väl också alla överens om att en minskning är en viktig åtgärd för att förbättra undervisningen, och därvidlag råder säkerligen inga som helst meningsskiljaktigheter. Att det är en i många avseenden angelägen skolreform kan vi nog också alla instämma i, men den är betydligt dyrare än de fria läroböckerna. Herr Nyhage ansåg sig av kostnadsskäl inte kunna yrka bifall till motionen. Det är naturligtvis av samma

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

skäl som statsutskottet har intagit denna hållning. Vi har dock sent omsider nu fått beslut på att vi så småningom skall gå tillbaka till 1947 års bestämmelser, och vi hoppas också alla att det inte skall vara slut med detta utan att vi skall kunna gå vidare och ytterligare pressa ned barnantalet i klasserna. Men under nuvarande förhållanden ser vi inga möjligheter till att gå snabbare fram än vad som redan är beslutat.

Herr talman! Jag begärde ursprungligen inte ordet för att säga detta med anledning av de anföranden som nyss hållits här, utan jag begärde ordet för att säga några ord om Kristofferskolan. Vi har för närvarande en mycket omfattande pedagogisk försöksverksamhet, och den kan i stort sett rymmas inom det allmänna skolväsendet. Vi har ju direkt försöksverksamhet för enhets skolans genomförande, vi har rätt för lärare i alla skolor att bedriva egen försöksverksamhet inom ganska vida gränser, och vi har en direkt försöksskola och skall få flera. Där kan naturligtvis det mesta av den pedagogiska försöksverksamheten bedrivas. Men vi kommer, hur mycket vi än försöker få fram fortgående experiment inom den allmänna skolan, att ha utrymme för helt fristående pedagogisk försöksverksamhet. Det har alltid varit så att många av de bästa impulserna på det pedagogiska området har kommit från utomstående, kanske till och med från dem som inte har varit pedagoger av facket men som haft intresse för barn och undervisning.

Kristofferskolan här i Stockholm har nu varit i gång under nio år. Den har alltså visat sig livskraftig. Den omfattas med mycket stor kärlek och intresse av barn och föräldrar. Den har nio årsklasser med ungefär 260 elever och har aldrig haft något som helst anslag utan helt och hållet klarat sig med elevavgifter och frivilliga bidrag. Den söker nu statsbidrag. Skolöverstyrelsen har gjort en ingående inspektion och därefter konstaterat att skolan är ett avancerat

pedagogiskt experiment, att man kan hämta erfarenheter därifrån för den försöksverksamhet som pågår i de allmänna skolorna. Jag kan som exempel nämna att i Kristofferskolan börjar man redan från första klassen i småskolan undervisning i tyska och engelska, alltså medan barnens förmåga av imitation är större än när de blir litet äldre. Dessa försök skall nu börja även vid språkundervisningen i den allmänna skolan för att man skall se vart det leder. Här finns alltså redan nio års erfarenhet på det området att lära av.

Man har också funderat på att på enhetsskolans högstadium göra en linje som skall vara särskilt lämpad för konstnärligt begåvade elever. Kristofferskolan lägger mycket stor vikt vid konstnärliga ämnen, musik, rytmik och över huvud taget allt konstnärligt skapande. Även därvidlag finns erfarenheter redan samlade som man kan dra nytta av när man skall lägga upp försöksverksamheten i enhetsskolan.

Skolöverstyrelsen konstaterar också att skolan är så säregen, att det inte går att inordna den i det allmänna skolväsendet. Experimentet bör alltså få fortsätta fullt fritt sådant det nu pågår, men kostnaderna blir undan för undan efter hand som skolan växer med högre klasser allt drygare, och det är inte möjligt att fortsätta enbart på frivillig väg. Skolöverstyrelsen föreslår därför i år ett mycket blygsamt anslag, men Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna ta upp det.

Vi är några ledamöter som motionerat om att skolan nu skulle få detta anslag, men statsutskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka motionen. Däremot ställer sig utskottet mycket välvilligt till skolan och instämmer i att försöken är värdefulla och bör få fortsätta, men man anser att det bör undersökas vad Stockholms stad kan göra innan statsbidrag beviljas.

Nu hoppas jag att departementschefen skall finna det möjligt att nästa år på ett

Folkskolor m. m.: Bidrag till driften av folkskolor m. m.

eller annat sätt sörja för att detta mycket lovande pedagogiska experiment inte behöver avbrytas utan att skolan får möjlighet att fortsätta, inte bara för skolans egen skull utan också därför att det är av vikt att vi tar ställning till hur man skall stödja en sådan här värdefull fri försöksverksamhet, som vi behöver tillsammans med den som vi bedriver i de statliga och kommunala skolorna.

Jag har, herr talman, inget yrkande när det gäller Kristofferskolan, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande i dess helhet.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Det är alldeles riktigt som fröken Olsson säger, att denna fråga har debatterats så ingående tidigare, att det kanske inte finns någon större anledning att uppehålla sig vid detaljerna.

Jag fäste mig dock vid att fröken Olsson, om jag fattade rätt, ansåg att de fria läroböckerna var ett av de viktigaste och billigaste hjälpmedlen vid undervisningen. Fröken Olsson pekade också på nackdelarna med alla gamla upplagor som tidigare förekom. Om det var nackdel att ha många olika upplagor, vill jag säga att det är en lika stor nackdel med de ständigt återkommande nya upplagorna. Jag vill peka på att statsutskottet i fjol sade bland annat, att man uppmärksammat tendensen att uppdelna en lärokurs i flera häften och att ge böckerna ett alltför påkostat utförande. Detta var en av motiveringarna till den utredning som nu bedrivs inom skolöverstyrelsen. Dessutom vill jag säga att den senaste statistiken visar, att antalet nytvagna skolböcker på ett enda år har stigit med 49 procent. Det anser jag vara ett tydligt tecken på att det bland annat i det avseendet förekommer ett alldeles onödigt slöseri, som man bör försöka komma till rätta med.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att statsutskottet vid flera tillfällen har pekat på ett slöseri som tar sig det uttrycket, att man är tvungen att förnya uppsättningen av läroböcker hastigare än man tycker kan vara sakligt motiverat. Går det att göra någon besparing på den punkten, är det bra, men en besparing som består i att man flyttar över utgifterna från den ene till den andre är ingen verklig besparing. Kan vi få fram lika bra men billigare läroböcker, har vi nått ett syfte, men det gör man inte genom att på föräldrarna flytta över kostnaderna för böckerna. Kan inte stat och kommun rå på läroboksförlagen, lär de enskilda föräldrarna kunna göra det ännu mycket mindre.

Visst är det beklagligt med dessa mängder av läroböcker som kommer och som skoldistriktet har svårt att hitta rätt i, men med den pedagogiska försöksverksamhet som pågår, där hela skolan är i stöpsleven, behöver man å andra sidan nya läroböcker. Man behöver experimentera på det området också. Vi vill inte på något sätt strypa framställandet och utgivandet av nya läroböcker, ty det skulle betyda att utvecklingen stannade av.

Detta är alltså en sak på både gott och ont. Skolöverstyrelsen har nu fått i uppdrag att försöka få rätsida på problemet och se vilka besparingar man kan göra utan försämringar.

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till fröken Olsson att jag är av den absoluta övertygelsen att det kan sparas även i det avseendet där fröken Olsson anser det inte vara möjligt. I och med att människor får betala en sak är de nämligen mera rädda om den. Gång på gång har man bland annat i tidningarna uppmärksammat att det förekommer stor vårdslöshet på detta område, och jag skall tillåta mig citera ett par

Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag

rader av vad Göteborgs Handelstidning nyligen skrivit: »En fembarnsmamma berättade en gång om sina försök att dämna upp den skolboksflod som flöt in över hemmet och hur hon slutligen resignerat måste ge upp.» Jag menar att sådana saker och andra avarter i detta nya system medför sådana vådor som man kunde komma till rätta med genom en restriktivare hållning från kommunernas sida.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen beträffande *mom. a)* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den i ämnet väckta motionen II: 379; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5:o) *mom. a)* i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del med den ändring, som föranledes av bifall till motionen II: 379 av fröken Wetterström och herr Svenungsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 168 ja och

36 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b)

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6**Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag**

Kungl. Maj:t hade (punkt 218, s. 566 och 567) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 540 000 kronor, innebärande en anslagshöjning med 2 100 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hedström m. fl.* (I: 188) och den andra inom andra kammaren av herr *Larsson i Hedenäset m. fl.* (II: 209), i vilka hemställts, att riksdagen måtte till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1958/59 i enlighet med motionernas syfte anvisa ett förslagsanslag av 2 550 000 kronor, varav 50 000 kronor måtte utgöra ram för extra försökskostnadsbidrag, att utgå efter Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 188 och II: 209, till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 540 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Jansson i Kalix, Löfroth och Lassinantti*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 188 och II: 209, till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 2 550 000 kronor.

Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr JANSSON i Kalix (s):

Herr talman! Under denna punkt föreligger en motion, där jag finns bland undertecknarna. Vi har i den motionen hemställt, att försökskostnadsbidraget skall höjas från hittillsvarande 40 000 kronor till 50 000 kronor.

Departementschefen har efter de nya grunder, som nu är framlagda och antagna av riksdagen, kommit fram till ett försökskostnadsbidrag på 2 500 000 kronor, vartill kommer det extra försökskostnadsbidraget med 40 000 kronor, sålunda sammanlagt 2 540 000 kronor.

Det är att märka, att under det budgetår, för vilket dessa statsbidrag lämnas, kommer ytterligare försöksdistrikt upp till högstadiområdet, som det extra statsbidraget skall hjälpa till att betala kommunernas kostnader för. Vi har i vår motion pekat på ett par av dessa skoldistrikt. Det är Jokkmokks distrikt och Edefors distrikt. Båda ligger i ekonomiskt avseende på ett sådant plan, att man säkerligen inte kan vägra dem en andel i detta extra försökskostnadsbidrag för högstadielklasserna 7 till och med 9. De övriga skoldistrikt, som tillhör dessa hittills bidragsberättigade kommuner, ligger alla i Norrbotten så när som en kommun, som ligger utanför Norrbotten. Betecknande för samtliga är, att de ligger inom glesbebyggelsen, att deras skatteunderlag är svagt och att de satt i gång med försöksverksamheten under sådana betingelser, att man räknade med att statsbidraget skulle bli generösare än det sedermera faktiskt utformats. När detta extra bidrag tillkom 1955/56 förutsattes, att det skulle bli ett engångsbidrag. Sedermera har emellertid statsmakterna kommit underfund med att detta extra bidrag nog bör utgå även i fortsättningen just med hänsyn till att det finns skolområden, där det ekonomiska underlaget inte är tillräckligt för att

neutralisera de merkostnader, som uppstått i samband med den nya skolans införande.

Det är detta som vi velat understryka i motionen. Vi anser, att knappheten med de medel, som har ställts till förfogande — dessa 40 000 kronor, som nu skall delas med ytterligare två försöksdistrikt — kommer att innebära så väsentliga försämringar av det extra bidrag, som utgått till de hittills bidragsberättigade kommunerna, att man borde spåda på detta extra bidrag med ytterligare 10 000 kronor.

Nu har statsutskottet skrivit välvilligt men hänvisat till att det må ankomma på Kungl. Maj:t att inom ramen för dessa 40 000 kronor fördela kostnaderna så, att även de nya försöksdistrikt som kommit till skall kunna få en del av sina kostnader neutraliserade. Detta innebär alltså en uttunning av de hittills utgående bidragen, och de skoldistrikt, som hittills varit berättigade att få bidrag, kommer därigenom att åsamkas ytterligare kostnader. En övervältring kommer sålunda att ske från staten på dessa kommuner, som redan nu skattemässigt hör till de mest belastade i landet. De kommuner, som det här gäller — Hietaniemi, Nederkalix, Töre och Råne kommuner i Norrbotten — ligger i närheten av 20 kronor i nettoskatt, vilket nog är väl mycket, om man ser på skattekraften hos de enskilda medborgarna. Vi bör komma ihåg, att kommunerna tagit på sig de väldiga utgifter, som till mycket stor del går åt till det nya skolväsendet, av den orsaken att för de flesta familjerna utgör den nioåriga folkskolan egentligen den enda skolgång, som dessa barn kan komma i åtnjutande av, just med hänsyn till avstånd, inackorderingskostnader o. s. v.

Kammaren skulle alltså säkerligen göra en social och pedagogisk insats, om den ville korrigerat statsutskottet på den punkten.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen under punkt 6.

Folkskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Motionärerna har föreslagit att detta försökskostnadsanslag, som nu utgår med 40 000 kronor, skall höjas till 50 000 kronor. Detta tycker jag nästan är att göra litet för mycket väsen av denna fråga. Motionärerna påpekar att två nya kommuner tillkommit, där försöksverksamheten nu kommit upp på högstadiet. Det är givet att även 10 000 kronor för denna försöksverksamhet också är pengar, även om summan delas på två kommuner, som alltså får 5 000 kronor var. Men någon större betydelse för kommunernas ekonomi kan väl anslaget knappast ha.

Man kan också ifrågasätta, om hela det extra försökskostnadsbidraget på 40 000 kronor har någon större betydelse ur kommunernas synpunkt. Jag tycker att vi här kan följa Kungl. Maj:ts förslag, och jag tror att vi kan ha fullt förtroende för Kungl. Maj:ts förmåga att fördela anslaget på ett rättvist sätt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Utskottets talesman säger att det är att göra för stort väsen av denna fråga, när vi begär en uppräkningsav försökskostnadsbidraget ungefär motsvarande det ökade behov, som blir följden av att nya försöksdistrikt har tillkommit. Man kan givetvis diskutera huruvida detta är att göra för stort väsen av frågan eller inte. Jag vill dock framhålla att det finns kommuner, för vilka detta försökskostnadsbidrag, hur oväsentligt det än kan förefalla, dock betyder cirka 30 öre per skattekrona. Det är sålunda inte så bagatellartat för dem det vederbör.

I övrigt kan jag i allt väsentligt instämma i de synpunkter som anförts av herr Jansson i Kalix. Därutöver vill jag emellertid lägga den principella synpunkten på frågan, att skolmyndigheterna har ansett det angeläget att försöksverksamheten bedrivs i kommu-

ner med skiftande förhållanden. Den bör sålunda inte bara bedrivas i kommuner, där det med hänsyn till avstånd och ekonomiska förutsättningar är lätt att genomföra enhetsskolan, utan verksamheten bör också prövas på sådana platser, där det ur olika synpunkter är svårt att genomföra den skolreform, som vi väl alla dock siktar mot. Och det är just för att kompensera de kommuner, som nu brottas med stora svårigheter i olika avseenden, som det extra försökskostnadsbidraget har tillkommit. Ett bibehållande av bidraget vid oförändrat belopp när nya kommuner träder in i försöksverksamheten, innebär en successiv nedskärning av bidraget — d. v. s. mindre solidaritet från samhällets sida gentemot de kommuner, som har åtagit sig att vara med i denna försöksverksamhet, vilken förvisso medför stora bekymmer för kommunalmännen. Ur den synvinkeln sett är det icke någon obetydlig fråga att anslaget räknas upp.

Jag instämmer i yrkandet om bifall till reservationen, och jag tillåter mig även att uttala den förhoppningen att den skrivningen utskottet här har gjort skall resultera i att vi, om kammaren bifaller utskottets förslag, får anslaget uppräknat nästa år, så att de nytillträdande kommunerna, som nu har stora kostnader på grund av avstånden o. s. v., också kan bli delaktiga av detta bidrag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 7 och 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Folkskolor m. m.: Folkundervisningens främjande i rikets nordligaste gränsorter m. m.

Sedan punkten föredragits, anförde

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! I anslutning till den proposition om anslag till seminarieorganisationen, som framlämnades för någon tid sedan, har jag varit med om att tillsammans med några riksdagskamrater väcka en motion som berör även denna punkt under åttonde huvudtiteln.

Vår motion går ut på att de s. k. finnbygdstipendierna och stipendierna till lapsktalande elever vid folkskoleseminarierna uppräknas så att deras tidigare realvärde återställs. Dessa stipendier utgör för blivande folkskollärare 800 kronor per läsår och för blivande småskollärare, som utbildas vid seminariet i Haparanda, 300 kronor per läsår. Stipendiat är skyldig att efter kallelse tjänstgöra i de finsktalande delarna av Norrbotten under lika lång tid som stipendiet utgått.

Domkapitlet i Luleå anser att stipendierna inte längre utgör det stöd för lärarrekryteringen som de varit tidigare och har hemställt att folkskollärarstipendierna höjes till 1 200 kronor per läsår. Domkapitlet befarar att det, om antalet stipendiat sjunker ytterligare, finns risk för lärarbrist i vissa delar av Norrbotten.

Jag skulle vilja vädja till ecklesiastikministern att söka rätta till denna sak. Inom ramen för detta anslag finns det ju möjlighet att justera förhållandet även utan något uttalande från riksdagens sida. Alldeles särskilt skulle jag vilja vädja till herr statsrådet att de blivande småskollärarna vid seminariet i Haparanda i stipendiehänseende måtte jämsättas med de blivande folkskollärarna. Det finns enligt min mening ingen som helst anledning att längre uppehålla den kategoriklyvning i fråga om stipendiernas storlek som olyckligtvis genomfördes 1933. Under åren 1924—1933 var stipendierna lika stora för båda dessa kategorier. Omsorgen om den framtida tillgången på småskollärare i Tornedalen och angränsande bygger

utgör ett mycket starkt skäl för en uppräkning av finnbygdstipendierna för eleverna vid seminariet i Haparanda.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10—23

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 24***Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor**

Kungl. Maj:t hade (punkt 236, s. 589—593) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 323 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått tre motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wolgast* (I:187) och den andra inom andra kammaren av herrar *Hammar* och *Keijer* (II:71), hade föreslagits dels att riksdagen måtte besluta att under budgetåret 1958/59 statsbidrag skulle kunna utgå till ytterligare en folkhögskola utöver de av Kungl. Maj:t föreslagna 92, dels ock att riksdagen måtte till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 439 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 187 och II: 71, till Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 323 000 kronor;

b) att motionen II: 26 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne*, *Jacobsson*, *Malmborg*, *Widén* och *Löfroth* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under a) hemställa att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 187 och II: 71, till Folk-

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

högskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 15 439 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **KEIJER** (fp):

Herr talman! I motion nr 71 i denna kammare har jag tillsammans med herr Hammar föreslagit, att statsbidrag skall kunna utgå under budgetåret 1958/59 till ytterligare en folkhögskola utöver det antal som Kungl. Maj:t föreslagit, alltså till två nya skolor i stället för enligt förslag i statsverkspropositionen en skola.

Motiveringen för den av motionärerna föreslagna ökningen synes mig vara mycket klar. När vi i denna kammare behandlade folkhögskolan den 11 december förra året, hade vi bland annat ett utlåtande från statsutskottet, som refererade och lämnade utan gensaga de uppgifter som gav en prognos av den väntade utvecklingen av elevtillströmningen till folkhögskolan. Jag vill erinra om att enligt det lägsta alternativet i dessa beräkningar skulle folkhögskolans totala elevantal stiga från nära 11 000 år 1956 till 16 600 år 1965, som anges vara maximum. Det är en ökning med cirka 53 procent. Men ännu 1970 skulle antalet folkhögskoleelever vara när 14 500. Allt detta är som sagt beräkningar enligt det lägsta alternativet i fråga om elevantallets utveckling.

Det säger sig självt att denna ökade tillströmning kräver ökade resurser, bland annat genom att flera nya folkhögskolor upprättas. Om detta var man också enig. Departementschefen sade i propositionen bland annat: »Jag räknar med att det för statsmakternas del skall kunna vara möjligt att, om efterfrågan så motiverar och det från allmänna synpunkter befinner lämpligt, medge statsunderstöd åt nya folkhögskolor i ungefär samma takt som under närmast föregående tioårsperiod, d. v. s. med två å

tre skolor per år.» Han tillade samtidigt att detta tillskott ju ändå bara fyller en del av det beräknade utvidgningsbehovet.

Statsutskottet insåg till fullo angelägenheten av att ta emot de stora årskullarna i folkhögskolan. I utlåtandet heter det: »Utskottet finner det angeläget både från ungdomens och folkhögskolornas synpunkt att det skapas förutsättningar för folkhögskolorna att kunna ta emot de stora årskullarna och hälsar med tillfredsställelse att frågan utretts och att förslag framlagts. Utskottet ansluter sig till vad departementschefen i detta ämne anfört och förordad.»

Det var alltså i december i fjol som detta mycket positiva uttalande gjordes. Skolöverstyrelsen, som ju bäst känner det aktuella behovet, har med hänsyn till detta äskat anslag till fyra nya skolor. Styrelsens motivering synes mig vara bärande. Det redovisas att ansökningar finns eller väntas från fyra skolor. Den siffran har inte minskat sedan äskandet gjordes. Enligt vad jag erfarit har ytterligare tre skolor anmält sin avsikt att starta i och med nästa läsår. Skolöverstyrelsen framhåller att »hittills har folkhögskola, som allmänt sett uppfyller förutsättningarna för statsunderstöd, i regel kunnat tillerkännas sådant efter ett års verksamhet». Om man nu inte får resurser att bevilja statsbidrag enligt dessa normer, blir följderna att väntetiden förlängs, och detta, påpekar skolöverstyrelsen, för i sin tur med sig betydande oväntade utgifter för huvudmannen.

Detta kan inte, herr talman, vara det bästa sättet att ge stöd åt folkhögskolan, som vi nog anser har en viktig funktion i vårt samhällsliv. Det är därför mycket beklagligt att ecklesiastikministern trots överstyrelsens äskande föreslagit endast en ny skola till erhållande av statsbidrag och att statsutskottets majoritet följt förslaget. Man hänvisar till det statsfinansiella läget, och det är klart att detta manar till sparsamhet. Men det

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

gäller dock en relativt blygsam utgiftsökning om 116 000 kronor till en för vår ungdomsfostran mycket viktig anläggning. Det är kanske värt att påpeka, att statskontoret, som ju brukar se på rikets bästa då det gäller ekonomin, har tillstyrkt att medel för nästa budgetår anvisas för ytterligare två skolor, alltså detsamma som vi motionärer önskar.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Sunne m. fl. vid punkten fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Borås (fp), *Rimmerfors* (fp), *Carlsson* i Huskvarna (fp), *Berglund* (fp) och *Nelander* (fp).

Herr **HAMMAR** (fp):

Herr talman! Herr Keijer har redan behandlat denna punkt, »Bidrag till driften av folkhögskolor», och han har också i stort sett sagt, vad jag har på hjärtat. Frågan synes mig emellertid så betydelsefull, att jag inte kan underlåta att också jag ta till orda.

Den svenska folkhögskolans ställning och uppgifter avgjordes för lång tid framåt i och med fjolårets höstsession. Till grund för den kungl. proposition, som sedan i stort sett antogs av riksdagen, låg 1946 års skolkommissons vidlyftiga betänkande. I alla väsentliga punkter var man enig, meningsskiljaktigheterna kom i huvudsak att gälla betygsgivningen samt frågan om särskilt statligt stöd åt skuldbetungade skolor, för så vitt skulderna ådragits genom upprustning av skolornas byggnadsbestånd.

Bland saker, som propositionen särskilt framhöll, var inte minst det förhållandet, att de väntade stora årskullarna med all säkerhet komme att ställa mycket stora krav på folkhögskolornas kapacitet. Med anledning därav räknade man i propositionen, som också herr Keijer sade, med att nya statsunderstödda folkhögskolor skulle upprättas i

ungefär samma takt som under den närmast föregående tioårsperioden, d. v. s. med två å tre skolor per år. Då ett dylikt tillskott emellertid endast skulle fylla en del av behovet, framfördes förslag om s. k. filialskolor. Alla i propositionen framställda yrkanden var avsedda att genomföras från och med arbetsåret 1958/59.

I allt detta instämde riksdagen med propositionen och utskottet. Man var så rörande enig, att saken inte ens togs upp till vidare debatt. I varje fall anmäldes ingen opposition. Icke utan vissa förväntningar emotsåg man därför årets proposition; man hade ju anledning därtill efter det kungl. förslaget och riksdagens entydigt positiva inställning. I full överensstämmelse med fjolårsbeslutets andemening hade också skolöverstyrelsen begärt statsbidrag till ytterligare fyra nya folkhögskolor. Det sparsamma statskontoret prutade sin vana troget en smula på äskandena och föreslog statsanslag till ytterligare bara två nya skolor — alltså den lägsta siffra, som nämnts i fjolårets folkhögskoleproposition. Och kungen då? Ja, den kungl. propositionen stannade vid ett anslag till endast en ny folkhögskola. Här kan man i sanning faktiskt tala om en s. k. västgötaklimax. Vid tiden för budgetens uppgörande låg, har det sagts mig, och det poängterades även av herr Keijer, fyra nya folkhögskolor praktiskt taget i startgroparna när det gällde att begära anslag av statsmedel. De s. k. reflexionerna gör sig själva.

Statsutskottet hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag. I en reservation har i anslutning till ett par motioner förordats bidrag till åtminstone två nya folkhögskolor. För min del yrkar jag, herr talman, att kammaren måtte bifalla reservanternas hemställan.

Allt vad jag här kan ha att anföra till förmån för reservanternas förslag går att hämta ur fjolårets kungl. proposition. Enligt dess beräkningar kan folkhögskolorna uppvisa ett starkt ökat elev-

Folkhögskolor: Bidrag till driften av folkhögskolor

platsbehov, för 1958/59 icke mindre än 300—700 elevplatser. De redan existerande statligt understödda skolorna kan inte möta detta behov. Riktigt anmärkes för övrigt i fjolårets proposition, att folkhögskolorna ej bör bli alltför stora — då fyller de ej sin uppgift på rätt sätt. Elevplatsbehovet måste därför mötas av nystartade skolor. Personligen känner jag till organisationer, som i sitt ungdomsarbete räknat just med den verksamhetsmetod, som folkhögskolorna utgör. Det är givetvis ett allmänt intresse, att dessa folkhögskolor snarast möjligt kommer i gång, så att de hinner byggas ut till full kapacitet, tills de verkligt stora ungdomskullarna på allvar sätter in i vårt samhälle.

Herr talman! Saken är så känd och välkänd, att det knappast behövs något ytterligare ordande. Den sakliga men också samtidigt hjärtliga inställning, som andra kammars städse ådagalagt, när folkhögskolefrågor kommit på tal, är mig en borgen för att kammaren kommer att fatta sitt beslut i överensstämmelse med sakens bästa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Det råder inte några som helst principiella meningsskiljaktigheter mellan utskottets majoritet å ena sidan och motionärerna och reservanterna å den andra om folkhögskolornas stora betydelse. Vi är fullkomligt överens om deras kulturella värde. Jag vill påpeka, att departementschefens förslag för nästa budgetår innebär en anslagsökning på icke mindre än 4 831 000 kronor. Förslaget är en följd av det beslut som riksdagen fattade i fjol om större statsbidrag till våra folkhögskolor, och dessa får härigenom ett väsentligt ökat stöd jämfört med tidigare.

Departementschefen föreslår även att ytterligare en folkhögskola skall bli

statsbidragsberättigad. Motionärerna har beklagat att endast en skola kommit i fråga och yrkat, att ännu en skulle bli bidragsberättigad. Men vad som gjorts, att departementschefen icke ansett sig kunna förorda ett högre anslagsbelopp, är ju det ekonomiska läget. Jag hänvisar vidare till vad utskottet sagt i sin motivering. Vi får hoppas att utvecklingen blir sådan, att de föreliggande behoven kan tillgodoses under år som kommer.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr HAMMAR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade talesman poängterade just det som jag förstår varit vägledande för utskottets majoritet vid dess beslut. Gentemot detta vill jag ändå invända att detta, att folkhögskolereformen skulle innebära ökade utgifter för staten, insåg man redan i fjol. Man räknade med det av talaren nämnda beloppet, men icke desto mindre gick departementschefen varmt in för ett ökat antal folkhögskolor — två, tre stycken var därvid egentligen det lägsta antal, man kunde gå ned till.

Om det nu blir så att endast en folkhögskola får anslag i år, betyder detta endast att behovet av nya folkhögskolor ackumuleras, så att det under kommande år blir ännu mer trängande. Det kan inte vara klokt ens ur statsfinansiella synpunkter att på det sättet ackumulera ett behov, så att man senare måste ge anslag till en mängd folkhögskolor.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande, att reservanternas hemställan måtte bifallas.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag har i detta ärende avlämnat en motion, nr 26. Jag har där yrkat »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att Kageholms

Utbildning av ungdomsledare

folkhögskola bör erhålla rätt till statsbidrag». Det är ju Kungl. Maj:t som har att pröva och avgöra ärenden som avser statsbidrag till folkhögskolor. Kaggeholms folkhögskola har efter av skolan gjord framställning bragt frågan under Kungl. Maj:ts prövning, och jag hoppas att denna skall utfalla så, att skolan snarast möjligt kan komma i åtnjutande av statsbidrag.

Kaggeholms folkhögskola har arbetat i tolv år. Den har varit särpräglad, det är riktigt. Man kan nog säga att på senare år har skolan i vad det gäller både dess arbetsschema och andra förhållanden gått in för att söka fylla alla de krav, som kan uppställas för att den skall kunna erhålla statsbidrag. Våra folkhögskolor har den fria ställning som alla har accepterat och som säkerligen är en utomordentlig tillgång för oss. Rörelseskolorna återspeglar i viss mån det som för respektive folkrörelser är utmärkande, men man har inte begärt att denna särprägling skulle utraderas men att vissa gemensamma linjer givetvis måste följas. Sedan jag tagit del av skolans schema kan jag inte förstå annat än att denna skola, efter de justeringar som dess ledning har vidtagit, kan anses vara anpassad efter gällande stadgar. Att folkhögskolorna inbördes uppvisar vissa olikheter, ligger i sakens natur, och detta kan enbart, tycker jag, tjäna demokratiska syften.

Jag skall inte i dag sådan situationen nu är framställa något yrkande; efter utskottets ståndpunktstagande skulle ett yrkande om bifall till min motion endast innebära en demonstration. Jag skall därför inte ställa ett sådant yrkande men uttalar den varma förhoppningen, att pingströrelsens folkhögskola Kaggeholm nästa år skall komma att erhålla statsbidrag.

I detta anförande instämde herrar Rimmerfors (fp) och Carlsson i Huskvarna (fp).

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen beträffande *mom. a)* propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 24:o) *mom. a)* i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 147 ja och 55 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. b)

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 25—57

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58

Utbildning av ungdomsledare

Kungl. Maj:t hade (punkt 298, s. 698—700) föreslagit riksdagen att till

Utbildning av ungdomsledare

detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 878 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 878 000 kronor.

Reservationsanslag hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Utbildning av ungdomsledare för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 768 000 kronor;

b) av herr *Widén*, utan angivet yrkande.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! När riksdagen 1954 beslöt att statsbidrag skulle utgå till ungdomsorganisationer för deras fostrande arbete ibland ungdom, tog man inte med de politiska ungdomsorganisationerna, ty man ansåg, att statsbidrag inte skulle utgå till politisk verksamhet. Förra året beslöt emellertid riksdagen att även de politiska ungdomsorganisationerna skulle få bidrag i likhet med övriga ungdomsorganisationer. Av rent principiella skäl motsatte vi oss inom högerpartiet då förslaget därom. Enligt vår mening skall man inte tvinga skattebetalarna att lämna bidrag till politiska organisationer.

Statsbidraget är ju avsett att utgå till rent ungdomsfostrande verksamhet. Man frågar sig hur man skall kunna dra en gräns mellan denna verksamhet och den politiska verksamhet som bedrivs av dessa organisationer. Jag tycker för min del att det i så fall alltid finns risk för att statsbidrag kommer att utgå till rent politisk verksamhet. Man frågar sig också, om inte de politiska ungdomsorganisationerna kan bedriva ungdomsfostrande verksamhet utan att de får statsbidrag. Om så inte är fallet,

tycker jag det inte är mycket bevänt med den idealitet som bör känneteckna varje politiskt ungdomsförbund.

En absolut förutsättning för en demokratisk styrelseform är väl, att de demokratiska partierna får behålla sin nuvarande fria ställning. Om statsbidrag utgår till dessa organisationer, bör väl samhället också ha åtminstone en viss inblick i hur verksamheten bedrivs och vart dessa bidrag går. Partiernas fria ställning kommer härigenom enligt min uppfattning att åtminstone i viss mån gå förlorad, och det är väl en utveckling som inte är önskvärd.

Herr talman! Jag skall med dessa få ord, i likhet med vad vi ifrån högerhåll yrkade vid förra årets behandling av denna punkt i åttonde huvudtiteln, be att få yrka bifall till den av herr Bergh m. fl. vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Förra gången denna fråga var uppe här i kammaren talade jag emot beviljande av detta anslag till de politiska ungdomsorganisationerna för deras ungdomsvårdande verksamhet, och jag har principiellt inte ändrat min uppfattning. Jag ansåg då att det var fel att införa även de politiska ungdomsorganisationerna under denna kategori.

När man nu står inför det läget, att riksdagen med stor majoritet har beslutat att dessa organisationer skall inbegripas under anslaget, så har jag funnit mig i det och menat, att en protest i dag inte fyller något annat syfte än att utgöra en ren demonstration.

Med den motiveringen kommer jag att rösta för utskottets förslag.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Frågan har ju diskuterats här förut. Jag skall därför följa de föregående talarnas exempel och inte säga många ord. Jag instämmer med herr Widén i att det, sedan riksdagen en

gång fattat beslut, väl är meningslöst att försöka få beslutet upprivet.

Majoriteten av riksdagen anser säkerligen nu liksom då beslutet fattades dels att det är väl använda pengar att anslå medel för detta ändamål, dels att det är orimligt att ställa de politiska ungdomsorganisationerna i särställning när det gäller bidragen till denna verksamhet. Det skulle då bli till direkt skada för dem. De får övermäktig konkurrens med ekonomiskt starkare organisationer.

Jag ber alltså, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 58:9) i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstning 11 — Andra kammarens protokoll 1958. Nr 14

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

ningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 158 ja och 39 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 59

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

Kungl. Maj:t hade (punkt 299, s. 700—702) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft fyra motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Krokstorp och *Hedin* (II: 277), hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte avslå förslaget om ett anslag för budgetåret 1958/59 till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet av 3 000 000 kronor.

Utskottet hemställde

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här vore i fråga, till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet för budgetåret 1958/59 anvisa ett förslagsanslag av 3 000 000 kronor;

b) att motionerna I: 189 och II: 210 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort under a) hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande för budgetåret 1958/59 av ett

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

förslagsanslag av 3 000 000 kronor till Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet;

b) av herrar *Jansson* i Kalix och *Lassinantti*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; därvid anförde:

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Som motionär vill jag ge några synpunkter på denna fråga.

Det är självfallet av stort intresse att ungdomen tas om hand av olika ungdomsorganisationer. Inte minst mot bakgrunden av den tilltagande ungdomsbrottsligheten och andra oarter, som kommit till uttryck främst i de större städerna, bör ungdomsorganisationernas arbete inriktas på att hjälpa hem och skola med karaktärsdanande uppfostran av unga flickor och pojkar. Men det bör finnas en klar målsättning för ungdomsarbetet. Det bör inriktas på att dana dugliga och ansvarskännande medborgare. Enligt min mening bör arbetet framför allt inriktas på en kristen fostran för att bidra till att råda bot för den moralkris, som man nu med oro kan konstatera i vårt samhälle.

Fritidsverksamheten saknar i stort sett målsättning. I och för sig kan det givetvis vara bra att samla ungdomar till ren förströelse, men det skulle säkert kunna ske även utan några statliga stimulansbidrag. Jag ifrågasätter därför redan av nu anförda skäl starkt om denna form är lämplig, om den inte utan saknad skulle kunna tas bort. Jag tror att man i stället för att splittra bidraget, vilket denna form innebär, skulle koncentrera det statliga stödet på viktigare områden av ungdomens fostran. Anslaget har visat benägenhet att öka mycket starkt, och i år har det ökat med inte mindre än 1,2 miljoner eller cirka 70 procent. Detta har föranlett departementschefen att uttala, att han eventuellt kommer att undersöka möjligheterna till begränsning av statens ekonomiska engagemang på detta område. Med det nuvarande statsfinansiella

läget som bakgrund kan man verkligen starkt ifrågasätta om det är riktigt att anslå hela 3 miljoner kronor för denna verksamhet.

Då bidraget infördes, avsåg man att nå den föreningslösa ungdomen. Skolöverstyrelsens utredning, som är fogad till utskottsutlåtandet, vill göra gällande att man också skulle ha gjort det i stor utsträckning. Att fritidsverksamheten ökat, beror givetvis på att ungdomskolorna har blivit större och att därför nya skolor kommit till olika föreningar. Men framför allt beror det på att man alltmer lärt sig utnyttja dessa bidrag inom föreningarna, som emellertid skulle bedriva sin verksamhet även utan bidrag. De 25 procent, som enligt skolöverstyrelsen nås, torde under alla förhållanden tillhöra den skötsamma delen av ungdomen. Jag tror inte att man har lyckats eller kommer att lyckas att på denna väg nå den icke skötsamma ungdomen i högre grad än vad som skulle ske utan några som helst bidrag.

Det är slutligen även en annan sak som gör att jag av principiella skäl tror att denna bidragsform är mindre lyckad. Det kan säkerligen inte vara riktigt, att ungdomen redan från början vänjer sig vid att få statsbidrag till snart sagt allt vad den företar sig. Det föder en mentalitet som jag inte tror är bra i det långa loppet. Det förtrycker den idealitet, som bör sporra ungdomen att själv ta krafttag och genom egna insatser bidra till det gemensamma bästa. Genom denna idealitet får verksamheten säkert större värde för den enskilde medlemmen.

Herr talman! Trots att jag själv är aktiv ungdomsledare och trots att min ungdomsorganisation utnyttjar bidrag för fritidsgrupper, anser jag att denna form kan undvaras utan men för ungdomsarbetet. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Ragnar Bergh m. fl.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av för-

handlingarna, instämde herr *Svensson* i Krokstorp (h).

Herr **LASSINANTTI (s)**:

Herr talman! Herr Jansson i Kalix och jag har på denna punkt antecknat en blank reservation. Det har inte skett för att vi på något sätt skulle vilja protestera mot utskottets välvilliga skrivning utan av andra skäl. Vi har velat peka på den centrala ställning, som frågan om ungdomens fritidsverksamhet kommit att få i debatten om ungdomen och samhället. Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att erinra om en egendomlighet i denna allmänna debatt. Samtidigt som man kräver att ungdomen skall iakttä en stramare hållning, försvårar man arbetet för dem, som strävar efter att ge ungdomen en sådan stramare hållning.

När statsmakterna för fyra år sedan beslöt stödja fritidsverksamheten, skedde det därför att man ville rädda så många ungdomar som möjligt från att falla offer för alkoholism eller annan vanart. Den aktuella situationen visar, att denna åtgärd från statsmakternas sida var i hög grad motiverad.

Vi befinner oss mitt inne i en våldsam omställningsprocess. De tekniska landvinningarna gör att nästan varje dag medför något nytt. Vi står på tröskeln till en helt ny tidsålder, där automationen och andra vetenskapliga nyheter får en genomgripande betydelse. Befolkningen koncentreras också alltmer till städer och andra tätorter. År 1930 bodde endast en tredjedel av landets befolkning i städerna. Nu utgör stadsbefolkningen mer än hälften av den totala befolkningen.

Ungdomarna är i mycket stor majoritet bland dem som beröres av denna urbaniseringsprocess, och i regel flyttar ungdomarna utan att föräldrarna följer med. Enligt ungdomsvårdskommitténs betänkande var redan för tio år sedan situationen den, att i våra tre största städer, Stockholm, Göteborg och

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

Malmö, utgjordes 63 procent av flickorna i åldern 17—26 år och 52 procent av pojkarna i samma åldersgrupper av ungdomar, som flyttat in från landsbygden och som alltså stod utan det direkta stödet från föräldrahemmets sida. Håller vi oss till de ungdomar som inte behöver flytta måste vi konstatera, att redan vid tiden för förpuberteten har hemmen inte samma auktoritet gentemot de unga som under deras tidigare levnadsår. Kontakten med skolan upphör också i många fall långt innan mogenhetsprocessen är avslutad.

Umgänget utanför hemmet kommer därför att ha stor betydelse för ungdomarna. Det finns emellertid många som söker profitera på ungdomarnas behov av fritidssysselsättning, och det är inte likgiltigt i vilka kretsar ungdomarna hamnar. Jag har varit barnavårdsnämndens ordförande i en stad, som under ett årtionde fördubblade sin befolkning genom inflyttning, och jag kan vitsorda den utomordentliga betydelse som stödet till ungdomens fritidsverksamhet har haft. Med hjälp av detta anslag har man kunnat skapa »goda gäng», som så att säga opererat i ungdomsarméerna.

Ungdomen i städerna har särskilda problem. Den har inte samma möjligheter som landsortsungdomen att göra en fisketur eller skidtur eller umgås med naturen i övrigt, men även denna ungdom vill vara verksam. Detta är helt i överensstämmelse med den mänskliga naturen. Denna verksamhetslust kan tillvaratas av goda krafter men också av dåliga. Ungdomen från ofullständiga hem löper alldeles särskilda risker.

Vi får inte heller glömma bort de stora ungdomskullarna från 1940-talet. Vi har nu att möta den flodvåg av ungdomar i tonåren, som redan ungdomsvårdskommittén talade om. Jag tror för min personliga del, att det skulle vara olyckligt om man ginge in för att inskränka verksamheten bland dem. Jag vill i detta sammanhang erinra om den

Bidrag till ungdomens fritidsverksamhet

skrivelse till justitieministern, som den samordningskommitté, som arbetar under statsrådet Kjellins ledning, avgav för någon tid sedan. Däri vitsordar man i samband med att man behandlar ungdomsbrottsligheten just det stora värde som ungdomens fritidsverksamhet har haft. Efter den redovisning vi har fått från skolöverstyrelsen torde väl alla vara eniga om att den kritik, som rikstatts mot denna verksamhet för att den skulle ha missbrukats av några, inte håller streck.

Jag vill göra en liten jämförelse. Det har beräknats, att en elev på en ungdomsvårdsskola kostar ungefär 15 000 kronor per år. Enligt skolöverstyrelsens redovisning har man stött välartad ungdom med ungefär 5 kronor per person och år. En elev på en ungdomsvårdsskola motsvaras alltså av 3 000 ungdomar i fritidsverksamheten. Jag tror att man skall komma ihåg denna omständighet.

Herr Hedin och många med honom hävdar, att staten inte skall träda in här. Vi vet dock, att många ungdomsledare anser, att med enbart idealitet kommer man inte långt. Det behövs ekonomiska resurser, och den expertkommitté, som jag citerade, har sagt, att samhället just på detta område har möjligheter att göra en god insats med en blygsam ekonomisk uppoffring.

Häri instämde herrar *Stenberg* (fp), *Sundelin* (s), *Johansson* i Norrköping (s) och *Svensson* i Kungälv (s), fru *Wallin* (s) och fru *Jäderberg* (s).

Herr WIDEN (fp):

Herr talman! Den redogörelse, som är bifogad utskottets utlåtande, ger enligt min mening en mycket god bild av den verksamhet vi nu diskuterar. Ökningen av fritidsgrupperna har varit i det närmaste explosionsartad och antalet ungdomar, som beröres av denna verksamhet, har under de tre sista budgetåren stigit först från 148 000 till 298 000 och

sedan till närmare en halv miljon. Anledningen till att det gått så snabbt är givetvis, att det funnits färdigbildade ungdomsorganisationer, som haft möjlighet att ta hand om verksamheten, och att det trots allt varit rätt gott om ledare, som varit villiga att ta itu med arbetet inom fritidsgrupperna och även lyckats med denna verksamhet.

Den ökning av utgifterna, som fritidsverksamheten sålunda medfört, har ju åstadkommit en viss oro. Jag tycker att det endast borde vara glädjande att verksamheten slagit så väl ut. Att döma av den redogörelse som här lämnats finns det givetvis vissa frågetecken, men i stort sett har det bedrivits en framgångsrik verksamhet, som kan förväntas ge utdelning i framtiden.

För min del har jag försökt bilda mig en uppfattning om verksamheten inte bara genom att studera den lämnade redogörelsen utan också genom direkta förfrågningar hos en del av dem, som inom olika ungdomsorganisationer stått i spetsen för arbetet. Jag har gjort det här i Stockholm och fått vittnesbörd från flera håll om att detta bidrag har varit vad man behövt för att sätta i gång en verksamhet och få möjlighet att nå utanför de egna leden. Jag tror, att man rätt allmänt är synnerligen tacksam för detta statliga bidrag. Under sådana förhållanden borde vi här i riksdagen också vara med om att ge detta stöd. Det gagnar säkerligen ungdomsverksamheten.

Nu säger herr Hedin — och det framgår även av motionen — att man egentligen bara når den ungdom, som man redan tidigare har inom ungdomsverksamheten. Jag tycker att skolöverstyrelsens utredning visar något helt annat, nämligen att man nått en ungdom, som man i andra sammanhang icke har kunnat nå. Herr Hedin hävdar också, att man inte skall vänja ungdomen vid att erhålla statsbidrag. Det är riktigt ur många synpunkter, men när bidragen går till ungdomsverksamheten och icke

till ungdomarna direkt tror jag inte att någon risk föreligger.

Jag vill med dessa få ord, herr talmann, yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ragnar Bergh m. fl. vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 59:o) i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid punkten fogade reservationen av herr Ragnar Bergh m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 172 ja och 35 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 60

Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer

Kungl. Maj:t hade (punkt 300, s. 702 och 703) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 574 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 227) och den andra inom andra kammaren av herrar *Svensson* i Krokstorp och *Hedin* (II: 277), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln måtte till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 487 900 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här vore i fråga, till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 574 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp, *Nilsson* i Göingegården och *Heckscher*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 227 och II: 277, såvitt här vore i fråga, till Bidrag till instruktörsverksamhet inom ungdomsorganisationer för budgetåret 1958/59 anvisa ett anslag av 487 900 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr NILSSON i Göingegården (h):

Herr talman! Då yrkandet under denna punkt i huvudsak har samma motiveering som yrkandet under punkt 58 ber jag att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen av herr Bergh m. fl.

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 60:o i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 61

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 62**Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 302, s. 706—709) föreslagit riksdagen att till detta ändamål för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 454 100 kronor, innebärande en anslagshöjning med 94 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kam-

maren av herr *Bengtson m. fl.* (I: 190) och den andra inom andra kammaren av herr *Engkvist m. fl.* (II: 211), i vilka hemställts, att riksdagen måtte dels under anslagsposten Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.: Grundbidrag till nykterhetsorganisationer m. m. bevilja ett belopp av 500 000 kronor, dels ock under anslagsposten Speciella bidrag: B. Nykterhetsfrämjande verksamhet för barn och ungdom bevilja ett belopp av 375 000 kronor, vilket sammanlagt innebar en höjning med 200 000 kronor jämfört med Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 190 och II: 211, till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 454 100 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Sunne, Jacobsson, Malmborg* och *Widén*, fröken *Olsson*, herr *Löfroth* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 190 och II: 211, till Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m. för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 1 654 100 kronor.

Efter punktens föredragning anförde:

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! I denna fråga har jag och några medmotionärer hemställt om en höjning av anslaget till nykterhetsorganisationerna med 200 000 kronor i jämförelse med propositionens äskande. Av höjningen avser 100 000 kronor grundbidragen och 100 000 kronor de speciella bidragen till verksamhet bland barn och ungdom.

Vid föregående års riksdag skrev statsutskottet, att en höjning borde kunna ske. En sådan har också skett i årets statsverksproposition, där grund-

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

bidragen höjts med 94 000 kronor, men som statsutskottet framhåller i nu föreliggande utlåtande är denna höjning egentligen betingad av ökningen av medlemsantalet under året. Det har således som jag ser det inte skett någon reell ökning av detta bidrag även om det är nog så välkommet med de pengar som nu kommer.

Statsutskottet har också i år gett sin mening till känna på ett otvetydigt sätt då utskottet förklarar, att det förväntar att Kungl. Maj:t skall lägga fram förslag om en väsentlig ökning av statens stöd till den nykterhetsfrämjande verksamhet som bedrivs av nykterhetsorganisationerna. Utskottet har emellertid förskansat detta uttalande bakom uttrycket »så snart förhållandena medgiver», och det kan jag naturligtvis förstå, men vi måste dock beakta, att detta anslag är en god investering med hänsyn till de besparingar som på längre sikt alltid kan vinnas genom att den förebyggande verksamheten blir effektiv. Det moderna nykterhetsarbetet tar ju inte sikte endast på att värva medlemmar. De nya arbetsmetoderna inom nykterhetsrörelsen avser att få kontakt med ungdomar även om man inte kan räkna med att få dem som medlemmar. I fråga om detta arbete tycker jag att man kan bortse från de annars kontroversiella synpunkter, som ibland gör sig gällande vid bedömning av sådan verksamhet.

Jag vill således vädja till kammaren att beakta den betydelse som denna verksamhet faktiskt har och att biträda reservanternas förslag om en höjning av anslaget. Jag ber således, herr talman, med denna motivering att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde fröken Höjer (fp), herr Carlsson i Stockholm (fp), fröken Vinge (fp), fröken Olsson (s), herrar Jacobsson i Tobo (fp), Åhman (fp), Hamrin i Jönköping (fp), Almgren (s), Carlsson i Huskvarna (fp), Ahlsten (fp), Arweson (s), Alemyr (s) och Hamrin i Kalmar (fp), fru

Löfqvist (s), herrar Nilsson i Lönsboda (fp), Nelander (fp), Svensson i Kungälv (s), Johansson i Öckerö (fp), Sjölin (fp), Spångberg (s), Berglund (fp), Vigelsbo (cp), Bark (s), Jacobsson i Sala (s) och Carlsson i Västerås (s), fru Svensson (s), herr Widén (fp), fröken Sandell (s), fru Lindskog (s), herrar Eriksson i Bäckmora (cp), Norén (s), Andersson i Långviksmon (fp), Jönsson i Jämtlands Sikås (fp), Nilsson i Tvärålund (cp) och Löfroth (fp) samt fru Jäderberg (s).

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag ber först att få instämma i de synpunkter, som här anförts av ordföranden i riksdagens socialdemokratiska nykterhetsgrupp. Trots den sena timmen ber jag ändå att få anföra ytterligare ett par argument, som bör kunna påverka vårt ställningstagande till detta nykterhetsanslag.

Kvällstidningarna i dag har meddelat, att spritförsäljningen volymmässigt gått ner med mellan 20 och 25 procent sedan förra året. Det sägs t. o. m. att man på systemet är förvånad över att påskförsäljningen i år blev så låg. Försäljningen låg 20 procent under siffrorna för påskveckan i fjol. Detta måste vara ett glädjande meddelande för riksdagens ledamöter.

Vi får emellertid inte invagga oss i säkerhet. Även om vi nu är nere i 1955 års konsumtionssiffror och den väldiga vågen av en mer än 30-procentig höjning efter den 1 oktober 1955 helt har sjunkit tillbaka, så är ju läget förden skull ingalunda som det borde vara. Vi har fortfarande den ojämförligt högsta spritkonsumtionen bland de länder som har alkoholstatistik, och vi har svårigheter med ungdomsfylleri samt en tendens till ökat alkoholmissbruk bland kvinnorna.

Vad gör man i det läget? Vad har vi gjort hittills, som så avsevärt bidragit till att bringa ner spritkonsumtionen?

Bidrag till nykterhetsorganisationer m. m.

Det är ingen tvekan om att spritskatteshöjningen gjorde sitt till. Detta bekräftar inte minst av direktör Älmeby i Nya systemaktiebolaget. De vikande konjunkturerna har väl också gjort sitt till. Vi har uttalanden som ger vid handen, att det ligger till på detta sätt. Det är dock inte den bundsförvanten vi önskar, utan vi skulle vilja komma åt svårigheterna ur andra synpunkter. Då tycker jag nog, ärade kammarledamöter, att vi har andra bundsförvanter som vi måste komma överens om att stödja. Det är alla de positiva krafter som vi gav i uppdrag att hjälpa oss. Jag tänker på de svenska folkbrörelserna och vad de utträttat och vad vi önskar att de skall uträtta under kommande år. Jag skulle kunna räkna upp dem, men det är fullkomligt onödigt. Vid denna sena timme skall jag inte rekapitulera vad nykterhetsrörelsen, idrottsrörelsen, de kristna samfundet och deras verksamhet samt fackföreningsrörelsen utträttat i nykterhetsfrämjande syfte.

Jag tycker bara, herr talman, att det ur denna synpunkt är litet bekymmersamt, att Kungl. Maj:t och utskottet gått in för att sätta en stor del av detta arbete på svältkost, i varje fall för nästa budgetår. Man understryker visserligen — i varje fall från utskottets sida — att det inte är fråga om någon permanent åtgärd. Tvärtom upprepar utskottet sitt löfte från 1957 om fortsatt ökat stöd så snart de statsfinansiella möjligheterna härtill är för handen. Detta måste vi konstatera med tacksamhet.

Det finns också, herr talman, en annan ljuspunkt — även herr Engkvist nämnde om den. Det är den ökning som herr statsrådet föreslagit på 94 000 kronor. Det är en tacknämlig och nödvändig åtgärd. Men vi är också bekymrade över att dessa pengar inte räcker till för att genomföra det vi vill utföra och det som faktiskt behöver utföras för att vi skall kunna klara arbetet. Jag har en känsla av att detta är en så viktig fråga, att vi måste hjälpas åt att klara upp-

gifterna även för det närmaste verksamhetsåret.

Jag skulle nog också vilja säga, att nykterhetsrörelsens representanter har försökt att vara blygsamma. Vi har inte tillnärmelsevis begärt samma summa som vi lade fram för regeringen i höstas. Vi har inte ens vågat närma oss det belopp som skolöverstyrelsen föreslagit. Vi har, för att dra vårt strå till stacken i en bekymmersam ekonomisk kris, skurit ner våra anspråk till den här nämnda ökningen av 200 000 kronor. Vi har inte råd med detta heller, säger utskottet. Vad är det som garanterar, att vi har bättre råd nästa år? Jag tycker nog att besparingssynpunkterna skorrar en aning mot bakgrunden av det faktum, att vi ändå har spritskatteinkomster på en och en halv miljard kronor.

Det relevanta i dagens problem, herr talman, är ju frågan hur nykterhetsarbetet skall kunna aktiveras i den grad som läget kräver och som nykterhetsrörelsen är villig att försöka genomföra. En mycket stark folkopinion ute i landet väntar ett krafttag från oss.

Jag ber fördenskull, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herr Sunne m. fl.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Bara några randanmärkingar till den fråga, bidrag till nykterhetsorganisationer, som nu behandlas.

Följande kan man betrakta som ostridigt. Det är ett mycket samhällsgagnande arbete, som utföres av våra nykterhetsorganisationer. Vidare kan konstateras, att det är av stor vikt, att en stark nykterhetsrörelse kan bistå samhället i kampen mot alkoholskadorna. Den nya lagstiftningen om alkoholförsäljning har i hög grad förändrat det nykterhetspolitiska läget. Av dessa som det synes mig ostridiga ting framgår följande: den aktuella situationen, när det gäller folk-

nykterheten och därmed sammanhängande problem, nödvändiggör en ansenlig förstärkning av statsanslagen till nykterhetsrörelsen.

Vad nu gäller frågan om grundbidragen till organisationerna torde en anslagsökning vara väl motiverad, om man tar i sikte den ökade verksamhet, som praktiskt taget alla nykterhetsorganisationer kan uppvisa. Olika verksamhetsformer har visat sig så framgångsrika, att man har kunnat anteckna en medlemsökning på över ett halvt hundra tusental ungdomar. Att nu med kraft genomföra en sådan utbyggnad av verksamheten, som denna expansion kräver, är icke lätt. I varje fall saknar nykterhetsorganisationerna just nu de ekonomiska förutsättningarna härför. Flera bevis har tidigare i denna debatt andragits. Jag tillåter mig därför att blott hänvisa till dem. Till detta kommer de speciella bidragen. Man kan inte nog kraftigt understryka nödvändigheten av att det förebyggande nykterhetsarbetet intensifieras och att den utåtriktade verksamhet som bedrivs av skilda organisationer ges allt tänkbart stöd.

Herr talman, av den anledningen tillåter jag mig att yrka bifall till reservationernas hemställan.

Herr KARLSSON i Olofström (s):

Herr talman! Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt innebär en anslagshöjning med 94 000 kronor i förhållande till nuvarande budgetår, och detta har utskottsmajoriteten ansett sig kunna tillstyrka. I övrigt vill jag hänvisa till utskottets motivering och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Engkvist begärde emellertid votering,

i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 62:o) i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 93 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 63—69

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 4

Föredrogos vart för sig

statsutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1958/59 till medicinska högskolan i Umeå m. m.,

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder för ökad intagning av studerande vid farmaceutiska institutet,

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar beträffande kyrkomusikerorganisationen,

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa

Lättnader i kreditrestriktionerna för tryggande av kommunal upplåning

byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. för budgetåret 1958/59,

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgälds-fonden för budgetåret 1958/59,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid örlogsvarven m. m.,

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar, och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1957/58, i vad propositionen avser avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 10 § förordningen den

24 maj 1957 (nr 209) angående skatt å spritdrycker och vin.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 5

Lättnader i kreditrestriktionerna för tryggande av kommunal upplåning

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående vissa lättnader i kreditrestriktionerna för tryggande av kommunal upplåning.

I en inom andra kammaren under nr 93 av herr *Senander m. fl.* väckt motion, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att regeringen för tryggande av erforderlig kommunal upplåning bör genomföra sådana lättnader i kreditrestriktionerna att redan beviljade lånetillstånd kan utnyttjas samt att kommande ansökningar om lånetillstånd för angelägna anläggningar och arbeten snabbt prövas och, där ansökningarna beviljas, åtgärder även vidtages för att lånetillstånden skall kunna utnyttjas».

Utskottet hemställde, att motionen II: 93 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Jag skall inte fresta kammarledamöternas tålmod, utan jag skall fatta mig mycket kort, ehuru väl det här rör sig om en för kommunerna mycket betydelsefull fråga.

Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att samtliga hörda remissinstanser och utskottet medger, att det existerar stora svårigheter för kommunerna i avseende på finansieringen av deras verksamhet. Trots att man gjort detta

Lättnader i kreditrestriktionerna för tryggnad av kommunal upplåning

erkännande, har man ändå lyckats med konststycket att få fram ett avslagsyrkande. Då jag finner detta avslagsyrkande absolut oberättigat och omotiverat, ber jag få yrka bifall till den av oss avgivna motionen.

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Vad herr Senander nyss anfört beträffande remissinstanserna och det som utskottet skrivit är i sak riktigt. Vi har sagt i utskottets utlåtande, att de besvärligheter som angivits i motionen verkligen föreligger för våra kommuner, men vi ifrågasätter starkt att de svårigheterna kan avhjälpas med de åtgärder motionärerna föreslagit.

Om vi nu har en restriktiv politik på det ekonomiska området, så är ju den föranledd av att de investeringar man önskar göra på alla områden är för stora i förhållande till tillgängliga sparmedel, och det är väl självklart, att om vi vidtar lättnader på ett avsnitt i samhällslivet, så måste det komma att återverka på andra områden. I motionen har man anfört den arbetslöshet vi för närvarande har, men om vi för över mera pengar på den kommunala sektorn för att avhjälpa den arbetslösheten, så måste det återverka på de ekonomiska förhållandena inom det privata näringslivet. Såvitt jag förstår skulle därför en sådan åtgärd snarare förvärra än förbättra förhållandena.

Vidare sägs i motionen, att Kungl. Maj:t har givit kommunerna tillstånd att uppta lån, men att kommunerna trots detta inte får låna några pengar, därför att förutsättningarna saknas. Motionärerna önskar därför få den ändringen vidtagen, att i och med att Kungl. Maj:t ger tillstånd att låna, så skall möjligheter också beredas kommunerna att verkligen få låna pengar. Men därest vi förfar på det sättet, innebär ju det att Kungl. Maj:t ger anvisning på de penninginstitut, där man kan hämta de pengar man fått tillstånd att låna, och

om Kungl. Maj:t då inte kan ge någon sådan anvisning, så får vederbörande ju bara än större anledning att gräla på regeringen. Jag kan inte förstå vad en dylik anordning skulle kunna medföra för förbättring. Om en kommun söker lån och man säger nej i kanslihuset, eller om kommunen får tillstånd att låna men banken säger nej, så befinner sig ju låntagaren i samma bekymmersamma läge, eftersom han inte kan få några medel till det, som han önskade låna pengar till.

Jag tycker därför inte det är riktigt att förutsätta, att man får en lättnad, om Kungl. Maj:t ger anvisning på var man kan hämta ut lånen, eftersom det ju är bristen på pengar som föranleder det läge vi nu befinner oss i.

Herr talman! Med vad jag nu anfört hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag kan inte godkänna det resonemang, som herr Sköldin har fört, trots att han tillhör ett vad man kallar sakkunnigt utskott på detta område. De åtgärder, som vi kritiserat i motionen och vilken kritik herr Sköldin här själv har erkänt vara riktig, har vidtagits i syfte att dämpa en högkonjunktur. Nu har vi inte längre högkonjunktur, utan nu kan vi notera en avmattning i konjunkturerna med åtföljande icke obetydlig arbetslöshet. Då ställer vi frågan: Varför uppehåller man under sådana förhållanden dessa besvärliga kreditrestriktioner, som inte minst drabbar kommunerna i deras verksamhet och som till och med föranlett Svenska stadsförbundet att konstatera, att kommunerna har mycket svårt att utföra sina nödvändiga uppgifter?

Vad sedan lånetillståndet och långivningen beträffar förstår jag inte heller resonemanget från herr Sköldins sida. Det är väl regeringen, som har kontrollen över kreditgivningen över huvud ta-

Lättnader i kreditrestriktionerna för tryggnad av kommunal upplåning

get, och det är den som utformat den ekonomiska politiken med alla kreditrestriktionerna. Om den ger lånetillstånd — vilket skett på ansevärd be-
lopp bl. a. till Stockholm och Göteborg — bör den väl också kunna se till att kommunerna kan få pengarna exempelvis i riksbanken. Den bör ju kunna försträcka kommunerna med det erforderliga kapitalet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den i ämnet väckta motionen; och biföll kam-
maren utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogos vart för sig bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 20, i anledning av väckta motioner angående hotellnäringens kreditproblem,

nr 21, angående anslutning av HSB:s sparverksamhet till ungdomens lönsparande, och

nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående ändrad lydelse av § 31, mom. 1 bankoreglementet.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 7

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på enhetsskolans högstadium m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1958/59 till lärarutbildningskurser för läroverksingenjörer m. m.,

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för den ekonomiska förvaltningen av

de allmänna läroverken m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa följdfrågor i anledning av skolstyrelserformen m. m., jämte i ämnet väckta motioner,

nr 90, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående garanti för krediter till Uddevallavarvet Aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner,

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1958/59, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde, och

nr 92, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckt förslag om höjning av avgiften för kompetensprov för körkort;

sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner angående restitution av skatt å bensin, som förbrukas vid användning av motorredskap i skogsbruket;

tredje lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av motioner om införande av ett rättsinstitut innebärande äganderätt till lägenheter; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för uppbyggnad av landsbygdens elektriska distributionsnät, m. m.

§ 8

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av övergångsbestämmelserna till lagen den 21 maj 1954 (nr 296) angående ändring i lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse, m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 185, i anledning av väckta motio-

ner angående den skattefria försäljningen av skattebelagda varor i öresundstrafiken; samt

från jordbruksutskottet:

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Byggnadsarbeten vid veterinärhögskolan jämte i ämnet väckta motioner.

Härefter anmäldes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 189, till Konungen, i anledning av väckt motion angående lagändringar i syfte att möjliggöra kostnadsfritt tillhandahållande åt politiska partier av s. k. äktamakekuvert vid vissa allmänna val.

Vidare anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 188, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1958/59 till folksköleväsendet, folkbildningsåtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om för-

verkande av alkoholhaltiga drycker m. m.; och

nr 191, i anledning av väckt motion om viss ändring av 23 kap. 7 § rättegångsbalken.

§ 9

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till

Riksdagens Andra Kammare

Jag får härmed avsäga mig uppdraget som suppleant i Riksbanksfullmäktige. Stockholm den 16 april 1958

Fridolf Thapper

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att med anledning av denna avsägelse val av en suppleant i riksbanken i stället för den sålunda avgångne skulle i föreskriven ordning anställas.

§ 10

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.29 på natten.

In fidem

Gunnar Britth